METK
Maaelu
Teadmuskeskus

ÜPP STRATEEGIAKAVA ERIEESMÄRGI 7 VAHEHINDAMISE ARUANNE

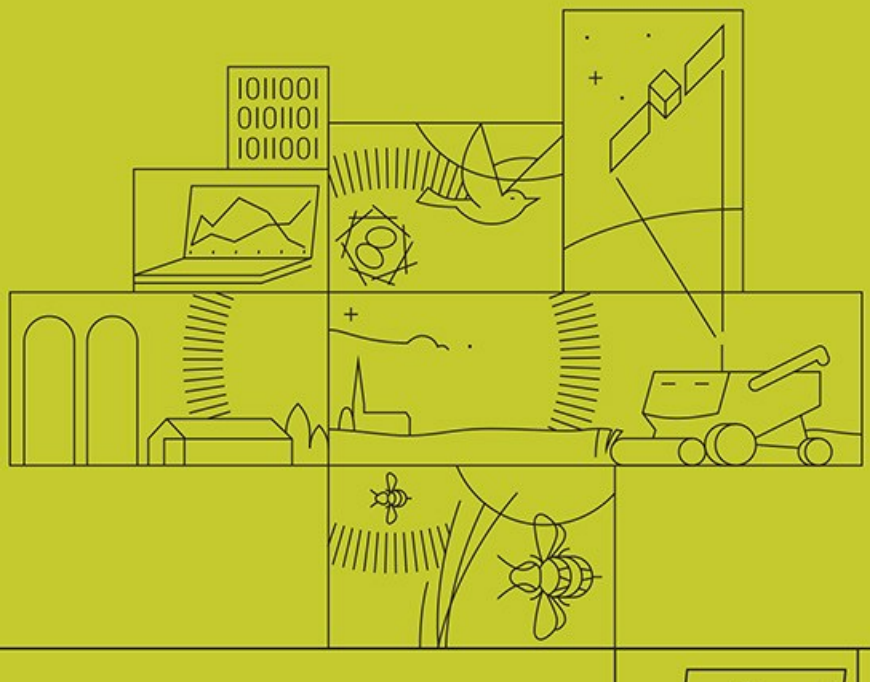

2025

Tellija: Regionaal- ja Põllumajandusministeerium

Vahehindamise läbiviija: Maaelu Teadmuskeskus

Töögrupi koosseis: Aivi Anijago, Ants- Hannes Viira, Krista Nurk, Janika Kolju, Eduard Matveev, Katre Kirt

Tehniline tugi: Marek Kärner

Antud töö andmete kasutamisel või tsiteerimisel tuleb viidata allikale

LISAINFO JA KONTAKT
Maaelu Teadmuskeskus
Põllumajandusuuringute osakond
Maamajanduse valdkond
Jäneda, Tapa vald 73602, Lääne-Virumaa
E-post: maamajandus@metk.agri.ee

Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond: Euroopa investeeringud maapiirkondadesse

SISUKORD

SISUKORD 3
TABELITE LOETELU 5
JOONISTE LOETELU 7
KASUTATUD LÜHENDID JA MÕISTED 9
LÜHENDID TOETUSTE NIMETUSELE 10
SISSEJUHATUS 11
1. VAHEHINDAMISE EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED 12
1.1. Andmeallikad ja analüüsimeetodi valik 12
1.2. Küsitlusuuringud 15
1.2.1. Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 15
1.2.2. Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 17
2. KIRJANDUSE ÜLEVAADE JA KONTEKST 20
2.1. Põlvkondade vahetus põllumajanduses 20
2.2. Põllumajandusettevõtete juhtide vanuseline struktuur Eestis ja Euroopa Liidus 21
3. KÜSITLUSUURINGU ANALÜÜSITULEMUSED 23
3.1. Maapiirkonna kontekst – eelised ja barjäärid 23
3.2. Põllumajandussektori ja maaelu maine ning atraktiivsus 27
3.3. Noorte sisenemine põllumajandussektorisse 28
3.3.1. Motivatsioon, ootused ja hirmud sektorisse sisenemisel 30
3.3.2. Haridus, praktiline kogemus ja karjäärivalikud põllumajanduses. 35
3.4. Alustavad ja noored põllumajandustootjad 37
3.4.1. Karjääriootused ja arenguperspektiivid põllumajandussektoris 37
3.4.2. Valmisolek põllumajandusettevõtte juhtimiseks 38
3.4.3. Põllumajandusettevõtte arengu- ja laienemisvõimalused 40
3.4.4. Toetusmeetmete tõhusus, kättesaadavus ning rakendamisega seotud kitsaskohad 44
3.4.5. Kaasatus põllumajandussektori otsustusprotsessidesse 46
3.4.6. Innovatsiooni ja tehnoloogia kasutuselevõtt 48
3.5. Põlvkondade vahetus 49
3.5.1. Juhtimisülemineku takistused ja otsustusprotsessi mõjutajad 49
3.5.2. Tugistruktuurid ja poliitikameetmed põlvkonnavahetuseks 50
3.5.3. Ettevõtte tulevikunägemus ja jätkusuutlikkuse hinnang 50
3.5.4. Ettevõtte juhtimisest taandumine ja omandi üleandmise kavatsused 51
3.5.5. Suhtumine juhtimise üleandmisse ja põlvkonnavahetusse 52
3.5.6. Vanema ja noorema põlvkonna rollijaotus majapidamises 53
3.5.7. Noorte põlvkonna huvi, valmisolek ja pädevus 55
3.5.8. Vajadus ja ootused toetuse, nõustamise ja mentorluse osas 55
3.6. Meeste ja naiste osalus põllumajanduses 57
4. PÕLLUMAJANDUSETTEVÕTJATE RISKIHOIAKUD, TURURISKI TAJUMINE JA RISKIJUHTIMISE MEETMED 58
5. HINDAMISKÜSIMUSED 63
5.1. M6.1 taotlemine aastatel 2016–2024 63
5.2. NPT (2015–2022) ja 7.1 (2023–2024) taotlemine 65
5.3. Noorte ja uute põllumajandustootjate ning väikeste põllumajandustootjate toetamise edukus ja tulemuslikkus 68
5.3.1. Tehtud investeeringud 68

5.3.2. M6.1 saajate müügitulu ... 70
5.3.3. M6.1 toetuse saajate bilansimaht, omakapital ja võõrvahendid ... 71
5.3.4. NPT/7.1 toetuse saajate majandusnäitajad FADN/FSDN andmetel ... 72
5.3.5. M6.1 ja NPT toetuse saajate töötajate arv ... 74
5.3.6. Põllumajanduslike ettevõtete juhtide vanuseline struktuur ... 76
5.3.7. NPT ja M6.1 taotlejad ja teiste ÜPP toetuste taotlemine ... 77
5.3.8. NPT ja M6.1 toetust saanud põllumajanduslike ettevõtete juhtide sooline struktuur ... 80
5.3.9. Sekkumise 7.1 ja M6.1 toetust saanud ettevõtjate, põllumajanduslik haridus, kvalifikatsioon ja põllumajanduslik töökogemus ... 80
5.3.10. Osalemine infopäevadel, seos M6.1 taotlema tulekul ja toetuse saamisega ... 82
5.3.11. NPT/7.1 ja M6.1 taotlejate tegevusvaldkonnad ja tootmistüübid ... 83
5.3.12. NPT/7.1 taotlejate maakasutus ja karja suurus ... 84
5.3.13. NPT/7.1 ja M6.1 ettevõtete regionaalne paiknemine ... 88
5.3.14. Sekkumise 7.1 eesmärkide kooskõla tulemustega (asjakohasus) ... 89
6. SIDUSUS ÜPP SK ERINEVATE SEKKUMISTE NING ÜPP SK JA MUUDE POLIITIKATE VAHEL ... 92
JÄRELDUSED JA SOOVITUSED ... 95
Riigi sekkumiste mõju noorte ja uute põllumajandustootjate tegevuse alustamisele ... 95
Põlvkondade vahetuse protsess ... 96
Põllumajandusettevõtja elukaar ... 97
Põllumajandusettevõtjate majanduslik kestlikkus ... 99
KOKKUVÕTE ... 101
KASUTATUD KIRJANDUS ... 108
LISAD ... 110
Lisa 1. Ankeetküsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025 ... 110
Lisa 2. Ankeetküsitlus põllumajanduserialadel õppuritele 2025 ... 124
Lisa 3. Makstud toetused põllumajandustootjatele ja töötlejatele ning maaelu arenguks maakondade lõikes, 2015–2024 ... 132

TABELITE LOETELU

Tabel 1. Andmeallikad 13
Tabel 2. FADN/FSDN valimi jaotus kolme võrdlusrühma, 2015–2024 14
Tabel 3. Põllumajanduserialade õppurite küsitlusele vastanute arv ja sooline jaotus 15
Tabel 4. Põllumajanduslike majapidamiste juhtide küsitluses osalejate arv ja vastamise määr 17
Tabel 5. Küsitlusuuringu vastanute jaotus tootmistüüpide ja vanuserühmade järgi, % 19
Tabel 6. Küsitlusele vastanud juhtide vanuserühmade lõikes põllumajanduslike majapidamiste majandusliku suuruse grupid 19
Tabel 7. Põllumajandustootmiseks vajalike tegurite/tingimuste olemasolu vanusegruppide lõikes 23
Tabel 8. Põllumajandustootmiseks vajalike tegurite/tingimuste olemasolu piirkonna järgi 23
Tabel 9. Põllumajandusega alustamist takistavad tegurid/tingimused põllumajanduslike majapidamiste juhtide vanuserühmade järgi ja õppurite hinnangul 24
Tabel 10. Põllumajandusega alustamist takistavad taristuga seotud tegurid piirkonna järgi 25
Tabel 11. Õppurite hinnangul põllumajandusega alustamist takistavad taristuga seotud tegurid piirkonna järgi 25
Tabel 12. Põllumajandusega alustamist innustavad tegurid põllumajandusliku majapidamise juhtide vanuserühmade järgi ja õppurite hinnangul 26
Tabel 13. Põllumajandusega alustamist innustavad tegurid piirkonna järgi 26
Tabel 14. Põllumajanduse maine üldine hinnang vanuserühmade ja õppurite lõikes, % 27
Tabel 15. Põllumajanduslike majapidamiste juhtide ja õppurite hinnangud põllumajandussektori ja maaelu maine ning atraktiivsuse kohta 28
Tabel 16. Noorte põllumajandusse tulekut takistavate tegurid õppurite, alla 40-aastaste alustavate juhtide ja üle 5-aastase juhtimiskogemusega alla 44-aastaste põllumajandustootjate järgi 29
Tabel 17. Põllumajandusega alustamist innustavad tegurid õppurite, alla 40-aastaste alustavate juhtide ja üle 5-aastase juhtimiskogemusega alla 44-aastaste põllumajandustootjate järgi 30
Tabel 18. Põllumajandussektorisse sisenemise motivaatorid majapidamiste juhtide vanusegruppide järgi ja õppurite hinnangul 37
Tabel 19. Põllumajandussektorisse sisenemise motivaatorid põllumajandusliku väljaõppe järgi 38
Tabel 20. Hinnangud teadmistele ja oskustele vanusegruppide järgi 39
Tabel 21. Ettevõtluse alased eesmärgid vanusegruppide järgi 40
Tabel 22. Ettevõtluse alased eesmärgid tootmistüüpide järgi 40
Tabel 23. Ettevõtluse alased eesmärgid põllumajandusliku väljaõppe järgi 41
Tabel 24. Muret või ebakindlust tekitavad tegurid vanusegruppide järgi 41
Tabel 25. Tegevused keskkonnaalase jätkusuutlikkuse tagamiseks vanusegruppide järgi 42
Tabel 26. Põllumajandustegevuse lõpetamise põhjused vanusegruppide järgi 44
Tabel 27. Hinnangud välja pakutud muudatustele põllumajanduspoliitikas majapidamiste juhtide vanusegruppide järgi ja õppurid 45
Tabel 28. Hinnangud välja pakutud muudatustele põllumajanduspoliitikas põllumajanduses töötatud aastate järgi 45
Tabel 29. Põllumajandussektori otsustus- ja kaasatusprotsessidesse kaasamise viisid vanuse ja soo järgi 48
Tabel 30. Tehnoloogia olulisus põllumajandusettevõtte tuleviku seisukohast vanusegruppide järgi 48
Tabel 31. Takistuse mõju innovatsiooni kasutusevõtule vanusegruppide järgi 49
Tabel 32. Ettevõtte ülevõtmise keerukuse keskmised hinnangud omandamise viisi järgi 52
Tabel 33. Ettevõtte juhtimise ülevõtmise hinnangud ülevõtmise viisi järgi, % 52
Tabel 34. Ettevõtte juhtimise üleandmist mõjutanud tegurid, ... 53
Tabel 35. Ettevõtte juhtimise või omandi ülemineku viisid, % 54
Tabel 36 . Juhtimise üleminekuviisid ettevõtte majandusliku suuruse lõikes, % 54
Tabel 37. Vanuserühmade hinnangud ülevõtmisprotsessi toetavatele teguritele 56

Tabel 38. Põlvkondade vahelise koostöö hindamine vanuserühmade kaupa, % 56
Tabel 39. Meeste ja naiste hinnangud soorollidele ja tööjaotusele vanuserühmade lõikes 57
Tabel 40. Küsitlusuuringus osalenute keskmine hinnang riskivalmidusele erinevates tegevusvaldkondades vanuserühmade lõikes 58
Tabel 41. Põllumajandusettevõtjate teadlikkus kindlustuslahendustest vanuserühmade lõikes 59
Tabel 42. Põllumajandusettevõtjate valmisolek kasutada kindlustuslahendusi vanuserühmade lõikes ... 59
Tabel 43. Põllumajanduskindlustuse kasutamisega seotud aspektide olulisus vanuserühmade lõikes ... 60
Tabel 44. Põllumajandusettevõtjate hinnangud riskiallikate esinemise tõenäosusele järgmise viie aasta jooksul vanuserühmade lõikes 60
Tabel 45. Põllumajandusettevõtjate hinnangud riskiallikate potentsiaalsele majanduslikule kahjule vanuserühmade lõikes 61
Tabel 46. Ühistusse kuuluvate ja mitte kuuluvate põllumajandusettevõtjate jaotus vanuserühmade lõikes, % 61
Tabel 47. Põllumajandusettevõtete juhtide hinnangud ühistulise tegevuse olulisusele vanuserühmade lõikes 61
Tabel 48. Põllumajandusettevõtjate hinnangud maakasutuse muutmise meetmetele vanuserühmade lõikes 62
Tabel 49. M6.1 taotlused, eelarve, heaks kiidetud taotlused ja väljamakstud summad, 2015–2025 64
Tabel 50. Aastatel 2016–2024 M6.1 toetuse saajate majanduslik suurus. 64
Tabel 51. NPT/7.1 toetuse aastane eelarve ja väljamaksed, mln eurot 67
Tabel 52. NPT/7.1 toetuse saajate majanduslik suurus 67
Tabel 53. Noore põllumajandusettevõtja toetusest rahastatud investeeringute jaotus kategooriate lõikes, 2016–2024 68
Tabel 54. M6.1 toetuse abil tehtud investeeringute arv liigiti 69
Tabel 55. M6.1 toetuse saajate müügitulu töötaja kohta müügitulu gruppide lõikes, € 70
Tabel 56. M6.1 toetuse saajate muud äritulud töötaja kohta müügitulu gruppide lõikes 71
Tabel 57. Meetme M6.1 saajate muu äritulu osakaal müügitulu ja muu äritulu summast töötaja kohta müügitulu gruppide lõikes, 2016–2024 71
Tabel 58. Bilansimaht töötaja kohta M6.1 toetuse saajatel kumulatiivselt, 2016–2024 72
Tabel 59. M61. toetuse saajate võlakordaja müügitulu gruppide lõikes, 2016–2024 72
Tabel 60. M6.1 määramise saanud ettevõtete töötajate arv 74
Tabel 61. MAK 2014–2024 laenude kasutamine 77
Tabel 62. MAK 2014–2020 laenude kasutamine tootmistüüpide lõikes 78
Tabel 63. Meetme 19.2/3 „LEADER projektitoetus ja LEADER koostööprojekti toetus“ 79
Tabel 64. Sekkumise 7.1 haridus ja töökogemus, 2023–2024 81
Tabel 65. M6.1 infopäevade ja taotlusvoorude näitajad, 2022–2023 83
Tabel 66. M6.1 toetuse saajate põhitegevusvaldkonna (EMTAK) muutus aastatel 2016–2024 83
Tabel 67. NPT või 7.1 taotlejate arvu tootmistüüpide lõikes, 2015–2024 84
Tabel 68. M6.1 ja NPT/7.1 loomühikud aastate lõikes 84
Tabel 69. M6.1 toetuse saajate loomad kumulatiivselt loomaliikide lõikes, 2016–2024 85
Tabel 70. NPT/7.1 toetuse saajate loomade kumulatiivne arv loomaliikide lõikes, 2016–2024 85
Tabel 71. NPT/7.1 perioodil 2015–2024 taotlejate maakasutuse muutus 87

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Õppurite jaotus õppeastmete ja õpingute etappide järgi, % 16
Joonis 2. Vastanute jaotus erialade järgi, % 16
Joonis 3. Õppurite päritolu jaotus õppeasutuse piirkonna järgi, % 17
Joonis 4. Vastajate osakaal maakondade järgi, % 17
Joonis 5. Küsitlusuuringus osalejate jaotus soo ja vanuserühma järgi 18
Joonis 6. Küsitlusele vastajate jaotus vanuse- ja haridustaseme järgi, % 18
Joonis 7. Põllumajanduslike majapidamise juhtide vanuseline jaotus Eestis ja Euroopa Liidus, % 22
Joonis 8. Põllumajanduslik püsitööjõud, täistööajaga hõivatud, 2010–2023 22
Joonis 9. Põllumajandussektorisse sisenemise motivaatorid, % 31
Joonis 10. Õppurite valmisolekule ettevõtte juhtimiseks % 32
Joonis 11. Põllumajandusettevõtlusega alustamise võimalused õpingute etapi lõikes, % 32
Joonis 12. Õppurite hinnangud põllumajandustoetustele, % 33
Joonis 13. Noorte teadlikkus ja kokkupuude erinevate põllumajandustoetustega, % 34
Joonis 14. Noorte peamised teabeallikad põllumajandustoetuste kohta 34
Joonis 15. Õppurite hinnang hariduse rollile põllumajandussektorisse sisenemisel, % 35
Joonis 16. Õppurite seotus põllumajandussektoriga ja varasem kokkupuude valdkonnaga, % 36
Joonis 17. Peamised takistused vanemate või vanavanemate põllumajandusliku majapidamise ülevõtmisel, % 36
Joonis 18. Hinnang toimetulekule põllumajandusettevõtte juhtimisega vanusegruppide järgi, % 39
Joonis 19. Hinnang põllumajandustegevusega jätkamisele vanusegruppide järgi, % 43
Joonis 20. Hinnang põllumajandustegevusega jätkamisele töökogemuse järgi, % 44
Joonis 21. Põllumajandussektorit puudutavates otsustusprotsessides noorte arvamusega arvestamine vanusegruppide järgi, % 47
Joonis 22. Põllumajandussektorit puudutavates otsustusprotsessides noorte arvamusega arvestamine soo järgi, % 47
Joonis 23. Ettevõtte majandusliku seisundi hinnang vanuserühmade lõikes, % 50
Joonis 24. Põllumajandusettevõtete majandusliku olukorra tajumine tootmissuundade kaupa, % 51
Joonis 25. Põllumajandusettevõtete majandusliku olukorra tajumine majandusliku suuruse lõikes 51
Joonis 26: Eelmise juhi roll ettevõttes pärast juhtimise üleminekut, % 53
Joonis 27. Ettevõtte juhtimises osalemise kestus enne ametlikku ülevõtmist, % 54
Joonis 28. Üle 55-aastaste põllumajandustootjate hinnangud noorte põllumajandusliku huvi ja motivatsiooni teguritele, % 55
Joonis 29. M6.1 toetust saanud põllumajanduslike majapidamiste lõpetamisele eelnenud tegutsemisaastad keskmiselt, % 65
Joonis 30. NPT/7.1 taotlemine ja määramine 2015–2024 67
Joonis 31. M6.1 toetust saanud ettevõtete kumulatiivne jaotus müügitulu gruppide lõikes, 2016–2024 . 70
Joonis 32. NLV/tjü võrdlusgruppides, 2015–2024 72
Joonis 33. Kogutoodangu väärtuse ja toetuste (v.a investeeringutele) summa võrdlusgruppide lõikes, 2015–2024 73
Joonis 34. Võlakordaja võrdlusgruppides, 2016–2024 74
Joonis 35. M6.1 toetuse saajate töötajad jaotus müügitulu gruppide lõikes, 2016–2024 75
Joonis 36. Tööjõu aastaühikute keskmised põllumajandustootja rühmade kaupa, 2015–2024 75
Joonis 37. Tasustamata tööjõu osakaalu võrdlus põllumajandustootjate rühmades, 2015–2024 76
Joonis 38. Põllumajanduslike ettevõtete juhtide vanuseline struktuur, 2010–2023 76

Joonis 39. Noorte põllumajandustootjate toetust saanud tootjate arv, maakasutus ja makstud toetuste kogusumma, 2015–2024 77
Joonis 40. LEADER projekti (M19.2 ja M19.3) noorte taotluste jaotus tegevusvaldkondade kaupa 79
Joonis 41.Noorte põllumajandustootjatele suunatud nõuandeteenuse kasutus teemade lõikes, 2015–2023 80
Joonis 42. M6.1 määruse saanud põllumajandusettevõtete juhtide sooline jaotus 80
Joonis 43. M6.1 taotlejate põllumajandusliku hariduse olemasolu, 2014–2024 81
Joonis 44.Toetuse määramise otsuse saanud taotlejate jaotus hariduse ja kutsetaseme järgi 82
Joonis 45. M6.1 toetuse saanute töökogemus taotlusaastal, 2016–2024 82
Joonis 46. M6.1 taotlejate omandis ja rendile võetud põllumaa kokku aastatel 2015–2024 kumulatiivselt 86
Joonis 47. NPT/7.1 taotlejate omandis ja rendile võetud põllumaa kokku aastatel 2015-2024 kumulatiivselt 86
Joonis 48. Keskmine kasutatav põllumajandusmaa juhi vanuserühma lõikes, 2015–2024 87
Joonis 49. 7.1 taotlejate regionaalne jaotus aastal 2024 88
Joonis 50. M6.1 toetuse saajate maakondlik jaotus, 2024 89

KASUTATUD LÜHENDID JA MÕISTED

AKIS	Teadmussiirde ja innovatsioonisüsteem *(Agricultural Knowledge and Innovation System)*
Alustav põllumajandustootja	0-5-aastase töökogemusega põllumajandusliku majapidamise juht
EE7	Erieesmärk 7 – "Muuta valdkond noorte ja uute põllumajandustootjate jaoks atraktiivseks ning toetada nende tegevuse alustamist ja arengut"
EIP	Euroopa Innovatsioonipartnerlus *(European Innovation Partnership)*
EK	Euroopa Komisjon
EL	Euroopa Liit
Esmased andmed	Andmed, mida kogub uuringu läbiviija.
FADN/FSDN	Põllumajandusliku raamatupidamise andmevõrk / Põllumajandusliku kestlikkuse andmevõrk (*Farm Accountancy Data Network / Farm Sustainability Data Network*)
GR	Põlvkondade uuendamine (ingl. *Generational Renewal*)
I.23	Mõjunäitajad (*Impact Indicators*) I.23 - Atraktiivsuse suurendamine noorte põllumajandustootjate jaoks: uute põllumajandusettevõtte juhtide ja uute noorte põllumajandusettevõtte juhtide arvu muutumine, sh sooline jaotus.
MAK	Eesti maaelu arengukava 2014–2020
MES	Maaelu Edendamise Sihtasutus
METK	Maaelu Teadmuskeskus
NPT	Noore põllumajandustootja otsetoetus
OSKA	Tuleviku tööjõu- ja oskuste vajaduste prognoosisüsteem
PRIA	Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet
Põllumajandustootja	Füüsiline või juriidiline isik või selliste isikute rühm, kes tegeleb põllumajandusliku tegevusega.
NLV	Netolisandväärtus
REM	Regionaal- ja põllumajandusministeerium
Sekkumine	Toetusvahend, mille rahastamiskõlblikkuse tingimused on ÜPP strateegiakavas kindlaks määratud.
Sekundaarandmed	Andmed, mis on varem kogutud (riiklik statistika, teiste organisatsioonide, asutuste või ettevõtete poolt kogutud statistika vms).
Toetuse saaja	Toetuse taotleja, kelle toetuse taotluse PRIA kiitis heaks ja kellele on PRIA määranud ja osaliselt või täielikult toetuse välja maksnud.
Toetuse taotlus	Taotlus, mille on toetuse taotleja esitanud PRIAle toetuse saamiseks.
tjü	Tööjõu aastaühik
ÜPP	Euroopa Liidu ühine põllumajanduspoliitika
ÜPP SK 2023–2027	Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika Eesti strateegiakava
O.6, O.20, O.1, O.31, O.33	Väljundnäitajad (*Output Indicators*) O.6 – Hektarite arv, mille eest makstakse noortele põllumajandustootjatele ette nähtud täiendavat sissetulekutoetust (7.1). O.20 – Põllumajandusettevõtetes tootlikeks investeeringuteks toetust saavate tegevuste või ühikute arv. O.1 – Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) tegevusrühma projektide arv (sh milles osalevad uued ja noored põllumajandustootjad). O.31–Toetatud kohaliku arengu strateegiate (LEADER) või ettevalmistavate tegevuste arv. O.33 –Toetatud koolitus-, nõustamis- ja teadlikkuse suurendamise tegevuste või ühikute arv.

LÜHENDID TOETUSTE NIMETUSELE

Lühend / kood	Toetuse nimetus
7.1	Täiendav sissetulekutoetus noortele põllumajandustootjatele (ÜPP SK 2023–2027)
7.2	Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja soodustamine (ÜPP SK 2023–2027)
2.5	Väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus (ÜPP SK 2023–2027)
8.4	LEADER – kogukonna juhitud kohalik areng (ÜPP SK 2023–2027)
0.1	Teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteemi (AKIS) arendamise toetus (ÜPP SK 2023–2027)
0.2	Nõuandetoetus (ÜPP SK 2023–2027)
0.3	Innovatsioonikoostöö projektid – Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) tegevusrühma projektid (ÜPP SK 2023–2027)
M6.1	Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (MAK 2014–2020 meede)
M6.3	Väikeste põllumajandusettevõtete arendamine (MAK 2014–2020 meede)
M2.1	Individuaalse nõustamisteenuse toetamine (MAK 2014–2020 meede)
M2.3	Toetus nõustajate koolituseks (MAK 2014–2020 meede)
NPT	Noore põllumajandustootja otsetoetus

SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) strateegiakava 2023–2027[1] raames on seatud üheks oluliseks suunaks erieesmärk EE 7: **„Muuta valdkond noorte põllumajandustootjate jaoks atraktiivseks ja neid toetada ning soodustada kestliku äritegevuse arengut maapiirkondades"**.Eestis eraldatakse strateegiakava raames noorte põllumajandustootjate toetamiseks ligikaudu 3% kogu ÜPP eelarvest, mis on märkimisväärne ressurss**".** Põlvkondade vahetuse edendamiseks põllumajanduses soovitakse innustada noorte ja uute põllumajandustootjate sisenemist sektorisse, pakkudes neile suuremat majanduslikku kindlustunnet ning motiveerides rohkem noori ettevõtjaid maapiirkonda elama asuma, tagades sellega maapiirkondade elujõulisuse ja kestliku arengu. Noore põllumajandustootjana käsitletakse kuni 40-aastast (k.a) isikut, kes tegutseb põllumajandustootjana omab vähemalt 1-aastast töökogemust põllumajanduse valdkonnas ja põllumajandusalast haridust. Alustava põllumajandustootjana mõistetakse isikut, kes asub esmakordselt juhtima põllumajandusettevõtet, vanusest olenemata. Erieesmärgi 7 (EE7) saavutamiseks rakendatakse mitmeid sekkumisi vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2021/2115[2]. Need hõlmavad noortele põllumajandustootjatele mõeldud täiendavaid sissetulekutoetusi, investeeringutoetusi, ettevõtluse alustamise ja arendamise toetust ning tegevusi koostöö, teadmiste ja teabe vahetamise edendamiseks.

Eesti põllumajandussektoris on majapidamiste koguarv ajavahemikus 2010-2023 vähenenud ligikaudu 29% ja vanemaealisi juhte on märgatavalt enam võrreldes noorte juhtidega. Eurostati andmetel oli Eestis 2020. aastal alla 40-aastaste põllumajandusettevõtete juhtide majapidamiste osakaal 17%, mis ületab Euroopa Liidu keskmise (12%), kuid samal ajal ligi pool (49%) kõigist põllumajanduslike majapidamiste juhtidest on vanuses 55 aastat ja vanemad. Võrreldes teiste riikidega on Eesti noorte juhtide osakaalu poolest sarnane Tšehhi (18%), Norra (17%) ja Prantsusmaaga (18%). Kõrgeim noorte juhtide osakaal oli Šveitsis (24,9%), madalaim aga Küprosel (5%) ja Portugalis (6%).

Eurostati andmetel on Eestis alla 40-aastaste juhtidega majapidamiste kasutuses ca 22% kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast. Euroopa Liidus keskmisena 17%.

Eesti paistab positiivselt silma noorte põllumajandustootjate parema erialase ettevalmistuse poolest – 2020. aasta Eurostati andmetel oli umbes 39% Eesti noortest põllumajandusettevõtete juhtidest omandanud formaalse põllumajanduserialase hariduse kutse- või kõrghariduse tasemel. Euroopa Liidu 27 liikmesriigi keskmine jäi seejuures ligikaudu 20% juurde. Samuti jäävad alla Eesti tasemele mitmed Põhjamaad ja Kesk-Euroopa riigid – näiteks Soomes on sama näitaja 14% ja Šveitsis kõigest 6%. Eesti tulemus on võrreldav Iirimaaga (40%), mis on samuti tuntud tugeva põllumajandusliku haridussüsteemi poolest (Network, 2025).

Põllumajandussektori jätkusuutlikkus ja elujõulisus sõltub otseselt sellest, kas ja kuidas toimub põlvkondade vahetus. Noorte ja uute põllumajandustootjate sisenemine sektorisse ei ole üksnes majanduslik küsimus, vaid see määrab ära kogu maapiirkonna elujõu, toidujulgeoleku ja regionaalse arengu tulevikuväljavaated. Seetõttu keskendub vahehindamine sellele, millised tegurid soodustavad või takistavad põlvkondade vahetust ning millist rolli mängivad riiklikud sekkumismeetmed selle protsessi edendamisel.

ÜPP strateegiakava vahehindamise läbiviija on METK vastavalt regionaalministri 12. juuli 2023 määrusele nr 42[3].

[1] Ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava 2023–2027 https://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2025-09/%C3%BCpp-2023-terviktekst-2025-09-12-v5-2.pdf

[2] Strateegiakava hindamiskava määrus „Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika Eesti strateegiakava aastateks 2023–2027" seire ja hindamine–Riigi Teataja

[3] Strateegiakava hindamiskava määrus „Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika Eesti strateegiakava aastateks 2023–2027" seire ja hindamine–Riigi Teataja

1. VAHEHINDAMISE EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED

1.1. Andmeallikad ja analüüsimeetodi valik

Vahehindamise eesmärk oli hinnata, kas täiendav sissetulekutoetus noortele põllumajandustootjatele (sekkumine 7.1) on andnud soovitud tulemusi. Selleks kasutati kombineeritud metoodikat, mis ühendas kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid uurimisvõtteid, tagades andmete mitmekesisuse ja tulemuste usaldusväärsuse. Hindamise keskmes olid toetust saanud põllumajandustootjad.

Alustavate põllumajandustootjate puhul vaadeldi rühma, kellel on töökogemust 0-5 aastat olenemata vanusest.

Vahehindamine käsitles nii valdkonna üldist struktuuri kui ka konkreetse toetuse mõju toetuse saajatele. Analüüsis vaadeldi toetuse saajate profiili ja toimunud muutusi. Andmeid koguti nii esmastest kui teisestest allikatest ning hinnati tulemusi kolme kriteeriumi alusel: tulemuslikkus, asjakohasus ja sidusus.

Kuigi eraldiseisvat mõjuhindamist (st sekkumiste netomõju hindamist) läbi ei viidud, kvantifitseeriti ja analüüsiti väljundnäitajaid (indikaatorid O.6, O.20, O.1, 0.31, O.33). Mõjunäitajaid (R.36, R.37) ning mõjunäitajat (I.23) ehk investeeringute mõju ning maapiirkondade majandust ja töökohti (R.37) hinnatakse aastal 2028.

Küsitlusuuringute sihtrühmad:

- põllumajanduseriala õppivad isikud (õppurid);
- põllumajanduslike majapidamiste juhid.

Küsitlustulemuste analüüsimismeetodid:

- sagedustabelid (küsimuse vastuste jaotus vastajate osakaalu alusel), sh esitati suhteline või kumulatiivne sagedus;
- vajadusel vastajate arv (N);
- temaatiline analüüs – rakendati kvalitatiivsete küsitlustulemuste analüüsimisel, et tuvastada olulised teemad ning järjestati nende tähtsus vastuste põhjal;
- avatud kodeerimine – vastuste induktiivne analüüs, mille käigus tuletati olulised teemad otse tekstist;
- grupiviisilise võrdlemise meetod (abisaajate ja mitteabisaajate vahel).

Põllumajanduslike majapidamiste juhid jaotati küsitlusuuringus järgmisteks vanusegruppideks: alla 40-aastased, 40–44-aastased, 45–54-aastased, 55–64-aastased ja 65-aastased ja vanemad. Küsitlusuuringu tulemusi kasutati ka maapiirkondade üldise konteksti, sealhulgas põllumajandussektori ja maaelu maine analüüsimiseks ning piirkondlike eeliste ja takistuste tuvastamiseks, mis mõjutavad nii uusi sisenejaid kui ka noori ja juba tegutsevaid põllumajandustootjaid.

Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi tellimusel viidi 2024. aastal läbi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“, mille eesmärgiks oli välja selgitada põllumajandusettevõtjate riskihoiakud ja -hinnangud ning kasutatavad riskijuhtimise meetmed.

EE7 vahehindamises kasutati samuti 2024. aasta riskijuhtimise küsitlusuuringu tulemusi eesmärgiga võrrelda vanuserühmade lõikes:

- põllumajandusettevõtjate riskihoiakuid erinevates vanusegruppides;
- teadlikkust põllumajanduskindlustusest ja valmisolekut seda kasutada;
- tururiski tegurite tajumist;
- ühistusse kuulumise olulisust;
- maakasutuse muutusega seotud ohtude ja võimaluste tajumist.

Sekundaarandmetena kasutati riiklikke ja rahvusvahelisi andmebaase. Riiklikest allikatest päriti andmeid PRIAst, Maaelu Edendamise Sihtasutusest (MES), Eesti Statistikaametist, Äriregistrist ning

põllumajandusliku kestlikkuse andmevõrgust (FADN/FSDN). Rahvusvahelistest allikatest kasutati Eurostati andmestikke (tabel 1) ja kirjandusallikaid (vt Kirjandusallikate loetelu).

Tabel 1. Andmeallikad

Allikas	**Andmed / näitajad**
PRIA	• Toetuste saajate andmed 2014-2024 • Põllumajandusettevõtete juhtide vanus, sugu, haridus • Taotlused, toetussummad, investeeringud • Maakasutus, loomade arv ja maakond • NPT, 7.1 taotlejatega seotud muude ÜPP toetuste summad • 7.1 – Täiendav sissetulekutoetus noortele põllumajandustootjatele (2023–2024) • 8.4 – LEADER – kogukonna juhitud kohalik areng • 0.1 – Teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteemi (AKIS) arendamise toetus • 0.2 – Nõuandetoetus • 0.3 – Innovatsioonikoostöö projektid - Euroopa innovatsioonipartnerluse tegevusrühma projektid • MAK meede 6.1 – Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine
MES	• MAK rahastamisvahend 2014 – 2023
Äriregister	• Majandusaasta aruanded (müügitulu, omakapital, kohustised, töötajad) • Tegevusvaldkond
FADN / FSDN	Majandusnäitajad periood 2015 – 2024 • Tootmistüübid • Põllumajanduslik majapidamise suurus • Põllumajandusmaa kasutus • Tööjõu struktuur • Kapitalistruktuur • Netolisandväärtus
Eurostat Eesti Statistikaamet	• Põllumajandusloendus 2010 ja 2020 • Struktuuriuuring 2023
Primaarandmed	Ankeetküsitlused põllumajandus erialade õpilastele ja põllumajanduslike majapidamiste juhtidele

Allikas: autorite koostatud

Kogutud sekundaarandmed võimaldasid saada tervikliku ülevaate sekkumiste sihtrühmade demograafilisest koosseisust, hariduslikust taustast, majanduslikust seisundist ja ettevõtlusaktiivsusest. Samuti toetasid need andmed noorte põllumajandussektorisse sisenemise ja seal püsimise mustrite, toetuste kasutamise ulatuse ning piirkondliku jaotuse analüüsi. Rahvusvahelised allikad võimaldasid hinnata Eesti olukorda laiemas Euroopa kontekstis.

Sekundaarandmetele tuginedes leiti peamiselt vastused Regionaal- ja põllumajandusministeeriumi poolsetele hindamisküsimustele (vt peatükk 2, hindamisküsimused 1–17).

Toetuste taotlemiste andmed (PRIA) võimaldasid vastata hindamisküsimusele, mis on seotud noorte ja uute põllumajandustootjate toetamise tulemuslikkusega. Toetuse taotlejate ja saajate demograafilised andmed – vanus, sugu ja haridustase – võimaldasid määratleda sihtrühma profiili, hinnata toetuste jõudmist planeeritud sihtgruppideni. Haridustaseme analüüs võimaldas välja selgitada, millise haridusega noored toetusi taotlevad ja saavad, kas neil on erialane põllumajandusharidus ning kuivõrd on toetused suunanud noori vastavat haridust omandama. Samuti hinnati millisel määral on toetuste saajate hulgas esindatud mehed ja naised, andes ülevaate toetuste soolisest tasakaalust.

Toetusliikide (MAK 6.1, 7.1) ja -summade analüüs võimaldas hinnata sekkumiste sihipärasust ning nende panust põllumajandussektori struktuursetesse muutustesse. Analüüsi käigus võrreldi toetuste taotlejate arvu, määratud toetussummasid ja väljamaksete dünaamikat, mille alusel hinnati toetuste kättesaadavust ning rakendamise tulemuslikkust. Samuti uuriti, kuivõrd nimetatud toetused on soodustanud ettevõtete arengut, sealhulgas noorte ettevõtjate alustamist ja tegevuse jätkusuutlikkust. Analüüs hõlmas andmeid põllumajandusmaa pindala, rendimaa osakaalu ning ettevõtetes peetavate loomade arvu kohta.

Täiendavalt analüüsiti, millistesse tegevusvaldkondadesse/tootmistüüpidesse (nt taimekasvatus, loomakasvatus) ja investeeringuobjektidesse (nt ehitised, masinad, loomad, maaparandus) toetused on suunatud.

PRIA andmestik võimaldas eristada, kas ettevõtlustegevus on algatatud iseseisvalt (uue ettevõttena) või on tegemist olemasoleva põllumajandusliku majapidamise ülevõtmisega, sealhulgas osaluse või vara omandamisega vanemalt või vanavanemalt. Majandusliku tegevuse ja ettevõtete aktiivsuse hindamiseks kasutati Äriregistri majandusaastaaruandeid, kust saadi andmeid müügitulu, põhivara väärtuse ja struktuuri kohta. Olulised näitajad on ka omakapital ja võõrkapital (laenud, kohustised), mis näitasid, kuidas ettevõtet finantseeritakse ja kuivõrd ollakse sõltuvuses laenurahast. Tööjõu struktuuri analüüsimisel vaadeldi tööjõu aastaühikuid ja töötajate arvu ning hinnati müügitulu töötaja kohta ja netolisandväärtust tööjõu aastaühiku kohta.

Andmete põhjal analüüsiti, kas toetust saanud ettevõtetel on toimunud müügitulu kasv, omakapitali suurenemine või rentaabluse paranemine.

Äriregistrist pärinevad (EMTAK)[4] põhitegevusala andmed aitasid välja selgitada, kas ettevõte on püsinud põllumajandussektoris või on pärast toetuse saamist toimunud tegevuse mitmekesistamine. Nende näitajate alusel hinnati, kui edukalt ettevõtted tegutsevad ja kui jätkusuutlik on nende areng.

Täiendavalt on vahehindamisel kaasatud FADN/FSDN andmestikku aastatest 2015–2024, mis andis ülevaate noorte põllumajandustootjate majanduslikust olukorrast võrdluses vanemate juhtide ettevõtetega.

FADN/FSDN valimis olnud põllumajandusettevõtted grupeeriti kolme rühma (tabel 2):

- tootjad, kes on saanud täiendavat sissetulekutoetust noortele põllumajandustootjatele (NPT/7.1);
- tootjad, kelle juhi vanus on kuni 40 aastat (k.a), välja arvatud ettevõtted, kes on saanud noorte põllumajandustootjate toetust (M6.1) või täiendavat sissetulekutoetust (NPT/7.1);
- tootjad, kelle juhi vanus on üle 40 aasta.

Tabel 2. FADN/FSDN valimi jaotus kolme võrdlusrühma, 2015–2024

	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
NPT	23	32	25	41	42	30	21	17	21	9
Majapidamise juht alla 40 juht, ei ole saanud NPT	89	82	87	68	65	79	92	99	90	107
Majapidamise juht üle 40 aastane	549	547	551	550	547	549	545	527	509	491

Allikas: FADN/FSDN

Eurostati põllumajandusloenduse andmed võimaldasid võrrelda Eesti põllumajandussektori arengut teiste EL riikidega, pakkudes rahvusvahelist konteksti hindamisküsimustele vastamisel. Need andmed aitasid hinnata noorte põllumajandustootjate osakaalu, vanuselist ja soolist jaotust ning ettevõtete struktuuri- ja piirkondlikke erinevusi. Võrdlus teiste liikmesriikidega aitas mõista, kuivõrd Eesti arengud vastavad ELi suundumustele või sisaldavad spetsiifilisi väljakutseid.

Analüüsiperioodina võeti aastad 2015-2024, mis hõlmab ÜPP eelmist finantsperioodi (2014-2022) alustades NPT esimesest rakendusaastast (2015) ja ÜPP strateegiakava rakendamist aastatel 2023-2024. Eraldi fookus seati sekkumise 7.1 taotlejatele ning aastatel 2015–2022 rakendatud ÜPP noore põllumajandustootja otsetoetusele (edaspidi NPT/7.1). Hinnati meetme/sekkumise rolli noorte tootjate toetamisel võrreldes teiste toetusvõimalustega ning kuidas toetused mõjutasid noorte tootjate tegevusvalikuid ja püsimist põllumajandussektoris.

Andmete analüüsimisel kasutati peamiselt kvantitatiivsete andmete analüüsi meetodeid:

- aegrida ja toimunud muutus, sh baasaasta suhtes või kasvutempo esitamine;
- aritmeetiline keskmine;
- mitmemõõtmelised risttabelid.

[4] EMTAK tegevusalad | Registrite ja Infosüsteemide Keskus https://www.rik.ee/et/e-ariregister/emtak-tegevusalad

Tulemuslikkuse eduteguritena on Regionaal- ja Põllumajandusministeerium välja pakkunud järgnevad kaks:

- - Noorte põllumajandustootjate arv ja/või osakaal kasvas;
- - Uute põllumajandustootjate arv ja/või osakaal kasvas.

Sidususe hindamine aitas mõista, kas toetuste ja poliitikainstrumentide koosmõju tugevdas seatud eesmärkide saavutamist või esineb kattuvusi ja vastuolusid. Vahehindamisel keskendutakse, kuidas erinevad sekkumised (nt tulu-, investeeringu-, teadmussiirde) toetavad üksteist ja ühiseid eesmärke.

1.2. Küsitlusuuringud

Põllumajanduslike majapidamiste juhtide (noored, alustavad ning üle viieaastase juhtimiskogemusega juhid) valimi määratlemisel kasutati Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) põllumajandustoetuste taotlejate üldkogumit. Osalejatele saadeti küsitluselink koos teabekirjaga, milles tutvustati hindamise eesmärki ning küsiti nõusolekut andmete kogumiseks, töötlemiseks ja kasutamiseks. Õppurite küsitlusuuringus osalesid Eesti põllumajandusvaldkonna õppeasutustes õppivad isikud, kellele küsitluse lingid edastati õppeasutuste vahendusel.

Küsitlusuuringud viidi läbi veebiküsitlusena LimeSurvey platvormil 2025. aasta sügisel ning sellele vastas 739 põllumajandusliku majapidamise juhti ja 148 õppurit. Küsimustik koosnes valdavalt viiepunktilisel Likerti skaalal põhinevatest valikvastustest ning sisaldas ka avatud küsimusi, kuhu vastajad said oma arvamusi ja selgitusi pikemalt kirjutada. Küsitluste täieliku küsimustikuga saab tutvuda (lisad 1 ja 2).

1.2.1. Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele

Õppuritest suurim vastajate arv oli Eesti Maaülikoolist (66 vastanut), millele järgnes Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolist 39 õppurit. Räpina Aianduskoolist osales 19, Luua Metsanduskoolist 16 ning väiksema esindatusega olid Hiiumaa Ametikool ja Järvamaa Kutsehariduskeskus, mõlemast 4 vastajat. Küsitlusele vastanute seas oli sooline jaotus tasakaalus – uuringus osales 73 meest ja 71 naist, neli vastajat ei soovinud sugu avaldada (vt tabel 3). Vastanute vanuseline jaotus näitab, et suurem osa kuulus nooremasse vanuserühma – 71% olid alla 25-aastased, 19% vanuses 25–39 aastat ning 10% olid 40-aastased või vanemad.

Tabel 3. Põllumajanduserialade õppurite küsitlusele vastanute arv ja sooline jaotus (n=148)

Õppeasutus	Mees	Naine	Ei soovi vastata	Vastajaid kokku
Eesti Maaülikool (EMÜ)	22	42	2	66
Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool	32	5	2	39
Räpina Aianduskool	6	13	-	19
Luua Metsanduskool	13	3	-	16
Hiiumaa Ametikool	-	4	-	4
Järvamaa Kutsehariduskeskus	-	4	-	4
Kokku	73	71	4	148

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Õppeastmete lõikes oli vastanuid kutseõppes tasemel 4 põhihariduse baasil kokku 68 õppurit, mis moodustab 46% kõigist vastanutest. Kõrgkooli tudengid moodustasid kokku 44%, (sh 32% olid bakalaureuse- ja 12% magistriõppes). Väiksemad grupid olid kutseõppes tasemel 5 (keskhariduse baasil,8%) ja kutseõppes tasemel 3 (ilma põhihariduseta, 2%), (joonis 1).

Õpingute etappide lõikes 43% olid lõpetamisjärgus õppurid. Alustanud õppurid moodustasid 38% ning õpingute keskel 14%. Lõpetanuid oli vaid 5%, kuna õppeasutuste puudus andmebaasis lõpetanute e-posti aadressid, mistõttu nende kaasamine küsitlusuuringusse oli piiratud.

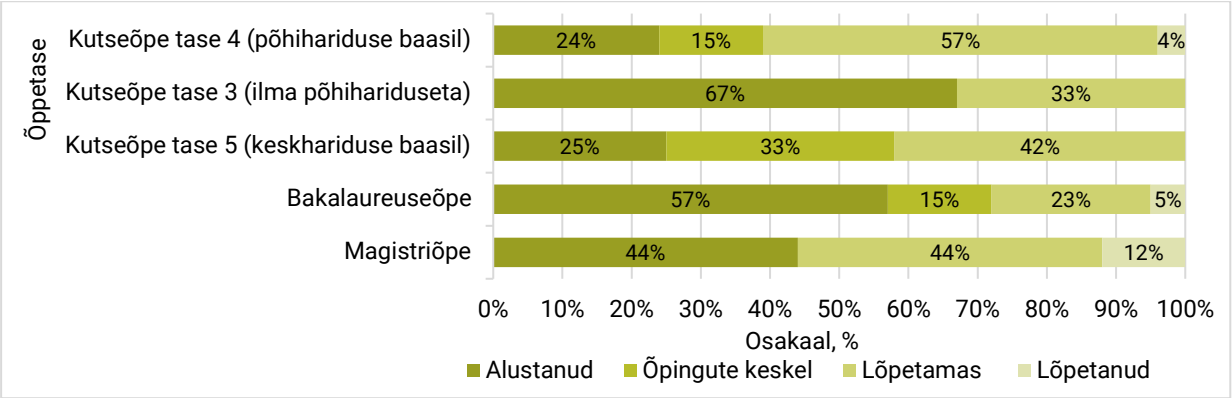

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 1. Õppurite jaotus õppeastmete ja õpingute etappide järgi, % (n=148)

Erialade jaotuse põhjal moodustasid vastanutest suurima rühma põllumajandustöötaja eriala õppurid (22%), kellele järgnesid maamajandusliku ettevõtluse ja finantsjuhtimise eriala õppurid (19%), aianduse ning põllumajandussaaduste tootmise ja turustamise erialad olid võrdselt esindatud (15%), metsanduse eriala õppureid oli 8%. Väiksema osakaaluga olid hobuhooldaja ja loomakasvatuse, põllumajandustootja ning taimekasvatustootja erialad. Lisaks põhierialadele osales küsitluses ka õppureid teistelt erialadelt, näiteks maastikuehitus, geodeesia, keskkonnakaitse, floristika, arboristika, kalandus ja rakendusökoloogia ning ökonoomika ja ettevõtlus, samuti õigusteaduse ja laonduse erialalt (kokku teised erialad 22%) (joonis 2).

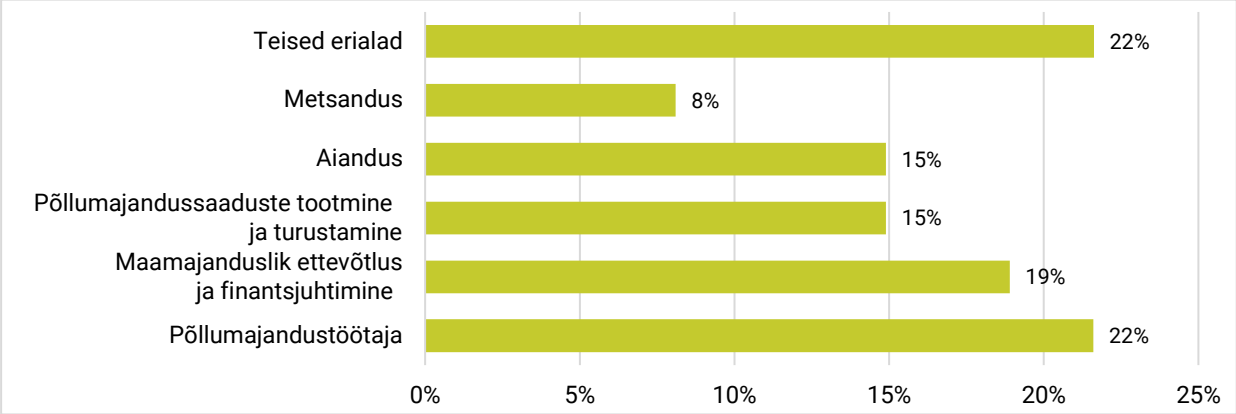

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 2. Vastanute jaotus erialade järgi, % (n=148)

Õppevormide jaotus näitab, et 68% vastanutest õppis statsionaarses õppes, 29% kaugõppes ning väiksema osakaaluga olid sessioonõpe ja töökohapõhine õpe, kumbki 1,4% vastanutest.

Põllumajanduserialade õppuritest püsielukoht on samas piirkonnas, kus õppeasutus ja kui suur osa on mujalt tulnud põllumajanduseriala õppima. Vastuste põhjal võib järeldada, et enamik põllumajanduserialade õppureid eelistab õppida kodupiirkonnas, kuid märkimisväärne osa on valmis hariduse omandamiseks ka kodust kaugemal.

Kõige rohkem vastas küsitlusele kohalikke õppureid Eesti Maaülikoolist (64%) ja Luua Metsanduskoolist (63%), mis mõlemad asuvad Lõuna-Eestis. Samuti on Lõuna-Eestist pärit õppureid palju Räpina Aianduskoolis (47%). Teisalt paistavad silma Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool (8%) ja Järvamaa Kutsehariduskeskus (25%), kus vastajad märkisid end tulevat mujalt Eestist (vastavalt 92% ja 75%) (joonis 3).

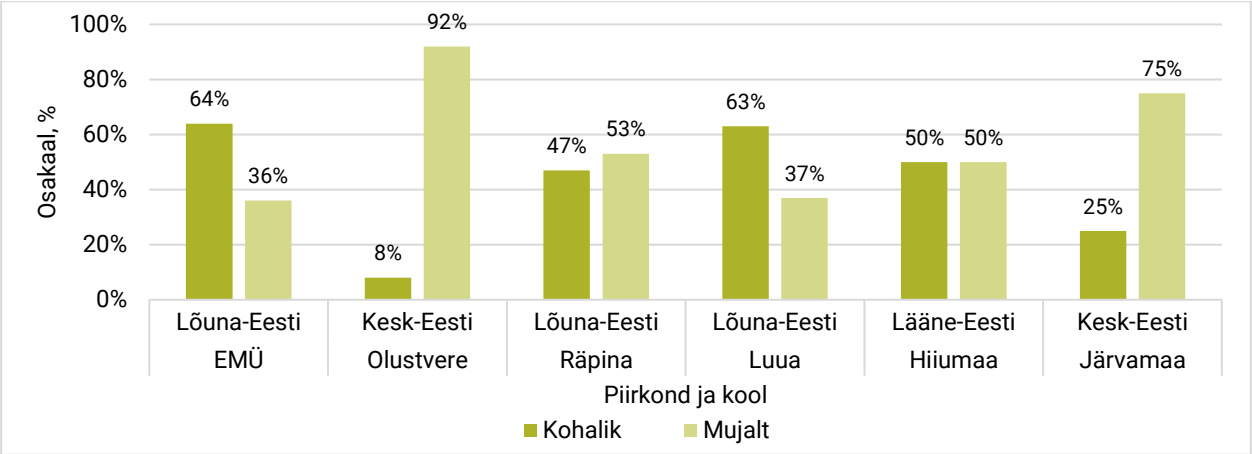

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 3. Õppurite päritolu jaotus õppeasutuse piirkonna järgi, % (n=148)

1.2.2. Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele

Küsitluse kutse edastati kokku 8190 põllumajandustootjale. Küsitluse alustas 739 isikut (9% küsitluse saajatest), kellest 490 (66%) täitsid küsimustiku täielikult ning 249 (34%) vastasid osaliselt. Vahehindamises arvestati ka nende vastajate andmetega, kes küsimustikku täielikult ei lõpetanud (tabel 4). Küsitlusele vastanute vanuseline on mitmekesine, peegeldades Eesti põllumajandussektorit tervikuna juhtide vanusegruppide, tootmistüüpide, majandusliku suuruse gruppide ja piirkondliku jaotuse alusel küllaltki hästi.

Tabel 4. Põllumajanduslike majapidamiste juhtide küsitluses osalejate arv ja vastamise määr

Vanuserühm	Üldkogum (n=8190)	Vastajate arv kokku (n=739)	Vastamis-määr	Täielikult vastanute arv (n=490)	Osaliselt vastanute arv (n=249)	Vanuserühma osakaal %
Alla 40		120		78	42	15,9%
40-44		70		42	28	8,6%
45-54		146		95	51	19,4%
55-64		209		146	63	29,8%
65+		194		129	65	26,3%
Kokku	8 190	739	9,0%	490	249	

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Piirkondliku jaotuse põhjal olid küsitluses osalenud vastajad (n=735) koondunud peamiselt Lõuna-Eestisse (44%; n=321) ja Lääne-Eestisse (28%; n=209), samas kui Kesk-Eestist pärines 18% vastajatest (n=132). Märgatavalt väiksema osakaaluga olid Põhja-Eesti (8%; n=55) ja Kirde-Eesti (2%; n=18) vastajad (joonis 4).

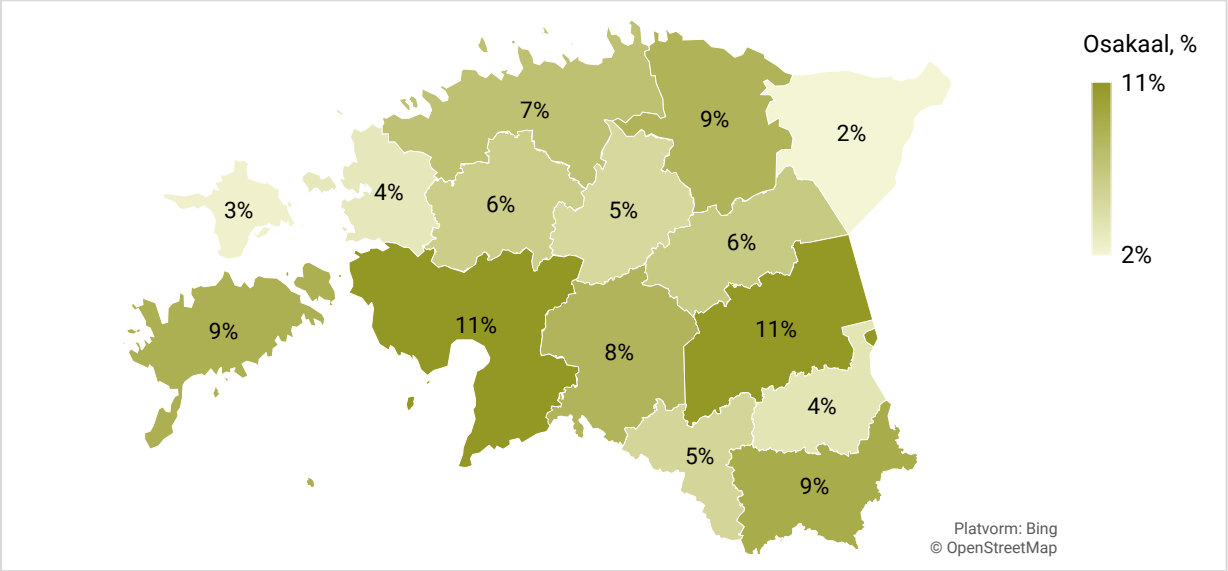

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 4. Vastajate osakaal maakondade järgi, % (n=735)

Vanuserühmade lõikes olid suurima osakaaluga 55–64-aastased ja üle 65-aastased, moodustades kokku 55% (n=403). 45–54-aastased moodustasid 19% (n=146), alla 40-aastased 16% (n=120) ning 40–44-aastased 9% (n=70) (joonis 5).

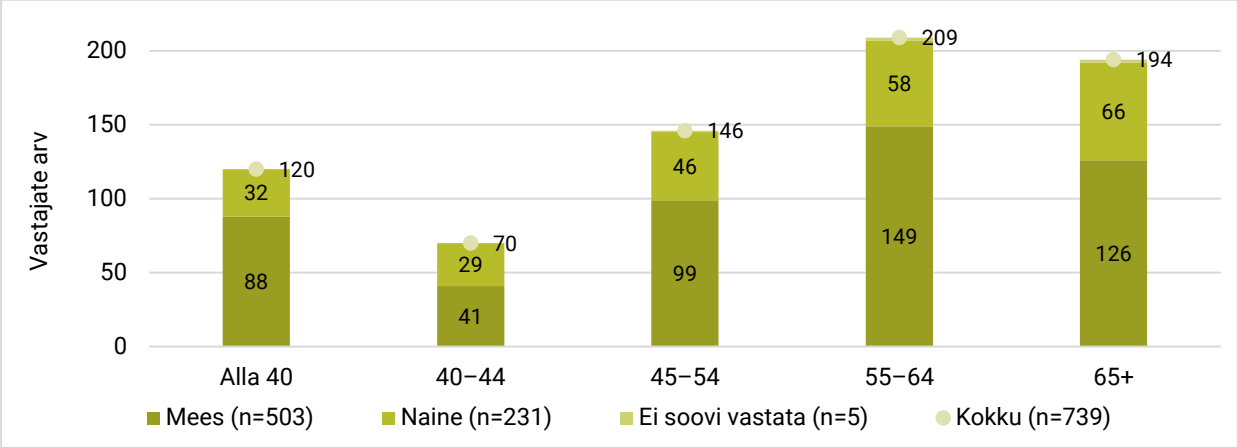

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 5. Küsitlusuuringus osalejate jaotus soo ja vanuserühma järgi

Juhtimiskogemuse jaotuse põhjal oli 53% vastajaid (n=354) olnud põllumajandusettevõtte juhid üle 20 aasta, sealhulgas 25 % (n=182) kauem kui 30 aastat. See viitab, et küsitluse vastajad on peamiselt kogenud ja pikaajalise juhtimiskogemusega põllumajandustootjad. Alla 5-aastase juhtimiskogemusega juhte oli 16% (n=111).

Haridustaseme järgi oli 39% vastajatest täieliku põllumajandusliku väljaõppega (n=287) ja 32% praktilise kogemusega (n=238). Põllumajandusliku baasväljaõppega oli 21% (n=155) ning erialase hariduseta oli 8% (n=59) vastajatest. Vanuserühmade lõikes ilmnes, et nooremates rühmades (alla 40-aastased) domineeris täielik põllumajanduslik väljaõpe (48%), samas kui vanemates rühmades oli sagedasemaks ainult praktilise kogemuse põhjal tegutsemine (joonis 6).

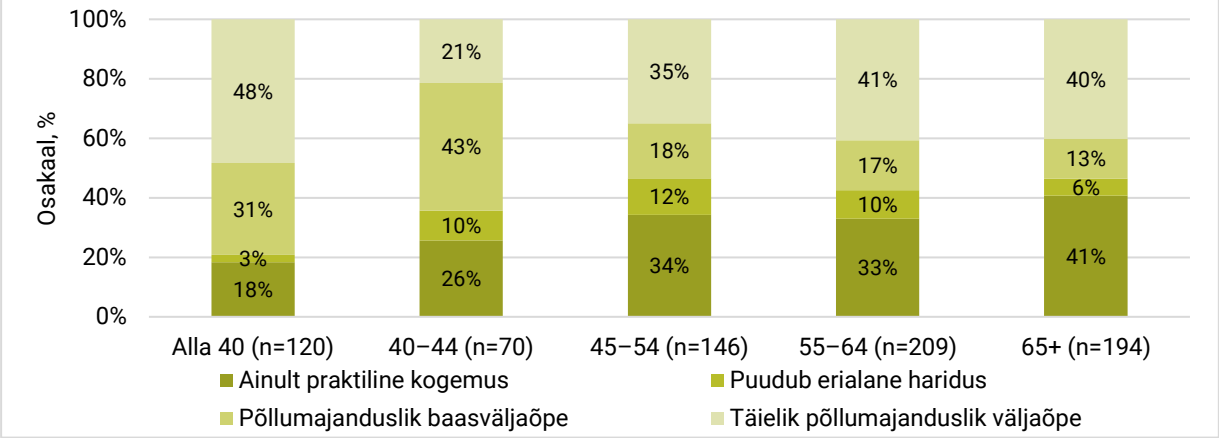

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 6. Küsitlusele vastajate jaotus vanuse- ja haridustaseme järgi, %

Küsitluses osalenutest (n=735) moodustasid 88% (n=647) põllumajanduslike majapidamiste juhid, kes olid ühtlasi nii ettevõtte omanikud kui ka juhid (FIE-d või OÜ juhid). Väiksem osa vastajatest märkis, et nad on ettevõtte juhid, kuid mitte omanikud (4%; n=26) või omanikud, kes ei tegutse ettevõtte juhina (3%; n=21). Muud rollid olid esindatud 6% vastajatest (n=41).

Küsitluse andmetel (n=724) oli kõige sagedasem ettevõtte loomise viis ise ettevõtte asutamine – seda nimetas 70% vastajatest (n=510). Ettevõtte ülevõtmine vanematelt või sugulastelt moodustas 16% (n=113) vastustest. Lisaks märkis 7% (n=48), et on loonud ettevõtte koos osalise ülevõtmisega. Väiksem osa vastajatest olid ettevõtte ostnud (2%; n=15) või nimetanud muid variante (5%; n=38).

Tabel 5 kajastab küsitlusuuringus osalenud majapidamiste jaotust tootmistüüpide[5] ja vanuserühmade lõikes. Domineerivaks on taimekasvatus (A) ja loomakasvatus (F), moodustades kokku ligikaudu 79% vastanutest, sh taimekasvatuses 377 vastajat (53%) ja loomakasvatuses 183 vastajat (26%). Piimatootmise (E) osakaal jääb 4–6% vahele, segatootmisel (H) 9–14% ning ülejäänud tootmistüübid – püsikultuurid (D), aiandus (B) ja sea- ning linnukasvatus (G) – annavad igas vanuserühmas marginaalse osa.

Tabel 5. Küsitlusuuringu vastanute jaotus tootmistüüpide ja vanuserühmade järgi, % (n=707)

Vanuserühm	A	B	D	E	F	G	H
Alla 40 (n=109)	55%	2%	5%	4%	30%	2%	3%
40–44 (n=64)	41%	2%	0%	6%	36%	2%	14%
45–54 (n=140)	51%	5%	6%	4%	22%	1%	11%
55–64 (n=203)	56%	2%	3%	4%	24%	2%	10%
65+ (n=191)	56%	2%	2%	5%	25%	0%	11%
Kokku (n=707)	**53%**	**2%**	**3%**	**5%**	**26%**	**1%**	**10%**

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Märkused: Tootmistüüpide tähised: A – taimekasvatus; B – aiandus; D – püsikultuurid; E – piimatootmine; F – loomakasvatus; G – sea- ja linnukasvatus; H – segatootmine.

Küsitluse tulemused näitavad, et vastajate seas olid ülekaalus väikese ja keskmise majandusliku suurusega[6] põllumajandusettevõtted. Majandusliku suuruse gruppidesse 1–4 (alla–< 8000 euro) kuulus 50% vastanutest, mis teeb neist kõige arvukama kategooria. Majandusliku suuruse gruppidesse 5–7 (8000–< 50 000 eurot) kuulus 31% vastanutest. Suuremaid majapidamisi esines vähem: majandusliku suuruse 9 (100 000–< 150 000 eurot) osakaal oli 3%, suurused 10–14 (150 000–üle 500 000 euro) moodustasid kokku 4%. Vanuserühmade lõikes ilmnes, et nooremad juhid (alla 40) tegutsesid valdavalt keskmise suurusega majapidamistes, kuid vanuserühmades 55 ja vanem domineerivad väikse majandusliku suurusega ettevõtted (tabel 6).

Tabel 6. Küsitlusele vastanud juhtide vanuserühmade lõikes põllumajanduslike majapidamiste majandusliku suuruse grupid

	Majanduslik suurus												
	*	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10-14	Kokku	%
Alla 40	11	10	12	13	9	8	13	18	20	4	2	120	13%
40-44	7	8	7	7	10	5	9	10	6	1	1	71	8%
45-54	6	19	13	15	16	8	21	17	18	5	8	146	16%
55-64	5	40	21	25	16	18	22	21	22	8	10	208	22%
65+	4	30	30	26	31	22	14	16	11	5	6	195	21%
Vanus puudub	11	39	21	21	22	7	21	15	12	6	11	186	20%
Kokku	44	146	104	107	104	68	100	97	89	29	38	926	100%
%	5%	16%	11%	12%	11%	7%	11%	10%	10%	3%	4%	100%	

* Majanduslik suurus määramata
Allikas: PRIA, autorite arvutused

[5] Tootmistüüp – määratakse standardtoodangu osatähtsuse järgi. Kui ühe tegevuse osatähtsus on vähemalt kaks kolmandikku majapidamise standardtoodangust, on tegemist spetsialiseerunud majapidamisega. Muul juhul on tegemist segatootmisega majapidamisega.
[6] https://fadn.agri.ee/so_kalkulaator/

2. KIRJANDUSE ÜLEVAADE JA KONTEKST

2.1. Põlvkondade vahetus põllumajanduses

Põllumajandus on Euroopa Liidu jaoks oluline mitte ainult toidutootmise ja keskkonnahoiu, vaid ka maaelu sotsiaalse ja majandusliku elujõulisuse tagamise seisukohalt (European Commission, 2022). Põlvkondade vahetus põllumajanduses on oluline tagamaks toidutootmise järjepidevust, uuendusvõimekust ja piirkondliku elu kestlikkust (Zorn, 2025; Loughrey, 2024). Samas seisavad noored põllumajandusse sisenejad silmitsi **tõsiste takistustega, nagu maa ja kapitali piiratud kättesaadavus, keeruline regulatiivne keskkond ning vähene ligipääs digivõimalustele**, mistõttu on oluline kujundada poliitikaid, mis neid sihipäraselt toetavad (OECD, 2024).

Eesti kontekstis avalduvad need takistused eriti selgelt põllumajandusmaa kõrge hinna ja nappuse, madala investeerimisvõimekuse, keeruka toetus- ja laenuprotsessi ning turustusraskuste kaudu (PMK, 2020). OSKA (2022) raport toob välja, et põllumajandusettevõtete juhte, taime- ja loomakasvatajaid jääb Eestis lähikümnendil puudu. Põllumajanduse kutsehariduses moodustavad täiskasvanud (üle 18.aastased) õppijad ligi 40% kõigist õppijatest, mis viitab noorte tagasihoidlikule osalusele valdkonnas. Noorte õppevalikud kalduvad pigem linnakeskuste hariduspakkumise poole, samas kui maaeluga seotud õppekavad, sealhulgas põllumajanduserialad, jäävad sageli tahaplaanile. Õppurite seas on noorte osakaal madal ning sektori tööjõudu täiendavad eelkõige täiskasvanud, kes suunduvad valdkonda hilisemas eluetapis. Kõrghariduse lõpetajate arv on püsinud stabiilsena, jäädes põllumajanduse suunal alla 70 lõpetaja aastas, kuid märkimisväärne osa neist ei rakendu sektoris. Uuringud on näidanud, et **märkimisväärne osa potentsiaalsetest noortest põllumajandustootjatest ei jõua põllumajandusettevõtte ülevõtmiseni, vaid loobuvad juba varases etapis, enne kui põlvkondade vahetus reaalselt aset leiab** (Eistrup, 2019) (Coopmans I. D., 2021). Coopmans jt (2020) toovad välja, et selle peamisteks põhjusteks on põllumajanduseluga seotud elustiili ja ootuste mittevastavus, töö iseloomu keerukus, **kõrge töökoormus ning madal sissetulek**. Samuti on takistusteks sektori üldine atraktiivsus ja sellega kaasnev sotsiaalne staatus, mis ei motiveeri noori jätkama pereettevõttes ega sisenema valdkonda väljastpoolt.

Sroka (2019) toob esile, et põlvkonnavahetust takistavad tihti ka **tööjõuturu kitsaskohad** nagu atraktiivsema ja paremini tasustatud töö kättesaadavus linnades ning haridusvõimaluste piiratus maapiirkondades. Seda kinnitavad ka hiljutised hinnangud Euroopa tasandilt, mille kohaselt paljud toetust saanud noored väljendasid vajadust rohkemate praktiliste koolituste, ärinõustamise ja tugivõrgustike järele – eriti uustulnukad, kellel puudub põllumajanduslik taust (CAP Evaluation Report, 2025). Eistrup jt (2019) lisavad, et **olemasolevad toetus-skeemid soosivad pigem neid noori, kellel on juba ligipääs perevaradele või kontaktvõrgustikule**. Uustulnukad, kes ei pärine põllumajandustaustaga perest ja kellel on keerulisem pääseda ligi maale või kapitalile, jäävad sageli toetusmehhanismidest kõrvale.

Vanemad põllumehed on sageli vastumeelsed omandi üleandmisele tajutavate majanduslike riskide tõttu, sealhulgas maksustamise, pensionitulu puudumise, pikaajalise hoolduse kulude ja võimalike abielulahutuste pärast (Leonard, 2020). Duesberg jt (2017) **on näidanud, et põllumajandusettevõtja, kellel puudub otsene ülevõtja, kalduvad ettevõtte tegevuste järkjärgulisele vähendamisele** ja „pensioniealisele põllumajandustegevusele“ (ingl. „retirement farming“) selle asemel, et korraldada aktiivne üleminek uuele põlvkonnale. Ka **naiste vähene osalus põllumajandusettevõtete juhtimises on seotud pärimismustrite ja soorollide mõjuga – ettevõtted antakse pigem meestele** (Balezentis, 2021).

Üheks kitsaskohaks on välja toodud asjaolu, et noorte jaoks on ettevõtte ülevõtmine sageli seotud juriidilise keerukuse ja ajakuluga, mis võib omandi sujuvat üleminekut oluliselt pidurdada (PMK, 2020). Ka ÜPP strateegiakavas 2023–2027 on rõhutatud, et põlvkonnavahetuse toetamiseks tuleb pakkuda täiendavat tuge nii pere-sisesel tasandil kui ka ettevõtluse juhtimise tasandil.

Selline olukord piirab innovatsiooni, tootlikkuse kasvu ja maapiirkondade elujõulisust. Need asjaolud osutavad vajadusele kujundada toetuspoliitikaid viisil, mis lisaks rahalistele aspektidele arvestaks ka noorte

põllumajandustootjate sotsiaalsete, kultuuriliste ja isiklike motivaatoritega, mis mõjutavad nende otsust sektorisse siseneda või selles jätkata.

Šveitsi näitel on näha, et **otsetoetuste vanusepiir** (st toetuste lõppemine alates 65. eluaastast) ja noorte toetuste piiratud kättesaadavus (toetus kuni 35. eluaastani) mõjutavad oluliselt põllumajandusliku majapidamise ülevõtmise mustreid ja põlvkonnavahetust. Kuigi sellised vanusepiirangud võivad tekitada kitsaskohti ja vähendada ülemineku paindlikkust, soodustavad need Šveitsis varasemat põlvkonnavahetust, mille tulemusena on seal ka Euroopa kõrgeim noorte põllumajandustootjate osakaal (Zorn, 2025). Sujuvama põlvkondade vahetuse soodustamiseks on loodud lirimaal **farmipartnerlused** (ingl., Registered Farm Partnership, RFP) ametlikud kokkulepped, kus vanem ja noorem põlvkond jagavad ettevõtte juhtimis- ja tööülesandeid. Sellised koostöövormid võimaldavad nooremal põlvkonnal järk-järgult juhtimisega tutvuda ja kogemusi saada, samal ajal kui vanem põlvkond saab töökoormust vähendada ja pensionile jäämist ette valmistada (Loughrey, 2024).

OSKA tööjõuvajaduse analüüs viitab ka sellele, et sektori kestlik areng eeldab kestlikkuse ja järelkasvu tagamisel ajakohastada õppekavasid, laiendada täiend- ja ümberõppevõimalusi, parandada valdkonna mainet ning toetada innovatsiooni kasutuselevõttu põllumajandusettevõtetes. Edukas tööjõupoliitika nõuab laiapõhjalist koostööd haridusasutuste, tööandjate ja poliitikakujundajate vahel ning peab arvestama muutuvate oskuste- ja kvalifikatsiooni vajadustega.

Eesti tööjõuvajaduse prognoosi kohaselt eeldab tuleviku põllumajandus senisest enam teadmisi täppispõllumajandusest, digitaliseerimisest, biotehnoloogiast ning roheoskustest, mida vajab keskkonnateadlik tootmine (Sihtasutus Kutsekoda, 2022). **Noored põllumajandustootjad peavad tulevikku vaadates oluliseks mitmekesiste ja paindlike tugimeetmete olemasolu, mis arvestavad nende erinevaid lähtekohti, tegevusvaldkondi ja arenguetappe.** Peamiste ootustena toodi esile maa kättesaadavuse parandamine ja õiglasemad renditingimused, paremad võimalused investeeringuteks – eelkõige tootmisvahendite ja tehnika soetamiseks ning tugevam tugistruktuur, sealhulgas professionaalne nõustamine ja mentorlus (PMK, 2020). Noored väärtustavad põllumajandussektori puhul üha enam elukvaliteeti, paindlikkust ja sotsiaalset tuge, mitte ainult majanduslikku kasu (Coopmans et al., 2020).

Põllumajandussektori kestliku arengu, põlvkondade vahetuse sujuvuse ning alustavate ja noorte, sealhulgas uute sisenejate kaasamise toetamiseks on vaja paindlikke tugimeetmeid, mis muudaksid sektori atraktiivsemaks ja toetaksid uuenduslike ning tasakaalustatud ettevõtlusmudelite kujunemist.

2.2. Põllumajandusettevõtete juhtide vanuseline struktuur Eestis ja Euroopa Liidus

Euroopa Liidu 2020. aasta põllumajandusloenduse andmetel moodustavad alla 40-aastased põllumajanduslike majapidamiste juhid keskmiselt vaid 12% kõigist juhtidest, samas kui Eestis on see näitaja 17,5%, paigutades Eesti EL-i keskmisest kõrgemale. Kuigi see viitab potentsiaalsele järelkasvule, ei taga see siiski sujuvat põlvkonnavahetust. Eesti tulemused on sarnased Tšehhi (18%), Norra (18%) ja Prantsusmaa (18%) näitajatega. Kõrgeima noorte osakaaluga paistab silma Šveits (25%), madalaimad näitajad on Küprosel (5%) ja Portugalis (6%) (joonis 7).

Eesti Statistikaameti andmetel noore (valdaja/juhiga) põllumajanduslike majapidamiste arv 2023. aastal üle 6% kõikidest maale ja loomadele EL toetust saanud põllumajanduslike majapidamiste arvust.[7]

[7] https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__pellumajandus__pellumajanduslike-majapidamiste-struktuur__uldandmed/PMS444

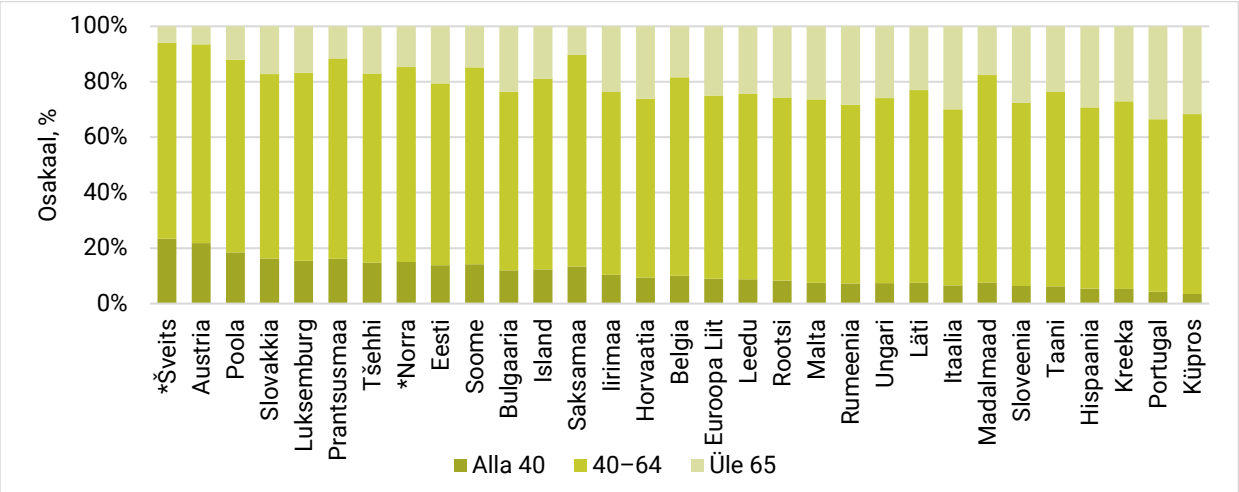

Allikas: Eurostat (2020)
Märkus: Tärniga (*) tähistatud riigid ei kuulu Euroopa Liitu. Norra ja Šveits on siiski kaasatud võrdlusesse kättesaadavate andmete ning põllumajandussektori tiheda seotuse tõttu ELiga

Joonis 7. Põllumajanduslike majapidamise juhtide vanuseline jaotus Eestis ja Euroopa Liidus, %

Võrreldes 2010. aastaga 2020 on Eestis põllumajanduslike majapidamiste arv langenud 29%. 2010. aastal oli põllumajanduses hõivatuid kokku 43 566, kellest 71% oli peretööjõud ja 29% alalised töötajad. Hõivatutest ligi 43% töötas põllumajanduses kuni 24% ulatuses täistööajast ja 32% täistööajaga (joonis 8), 33% osalise koormusega vahemikus 25-99% täistööajast. Perioodil 2010-2023 on oluliselt vähenenud (38%) hõivatute arv kokku, kuid suurenenud on alaliste töötajate osakaal (2023. aastal 49%) ja täistööajaga töötavate hõivatute osakaal (2023. aastal 40%). 2023. aastal oli põllumajanduses hõivatuid kokku 26 885, kellest 10 654 täistööajaga ja 16 231 osalise tööajaga[8].

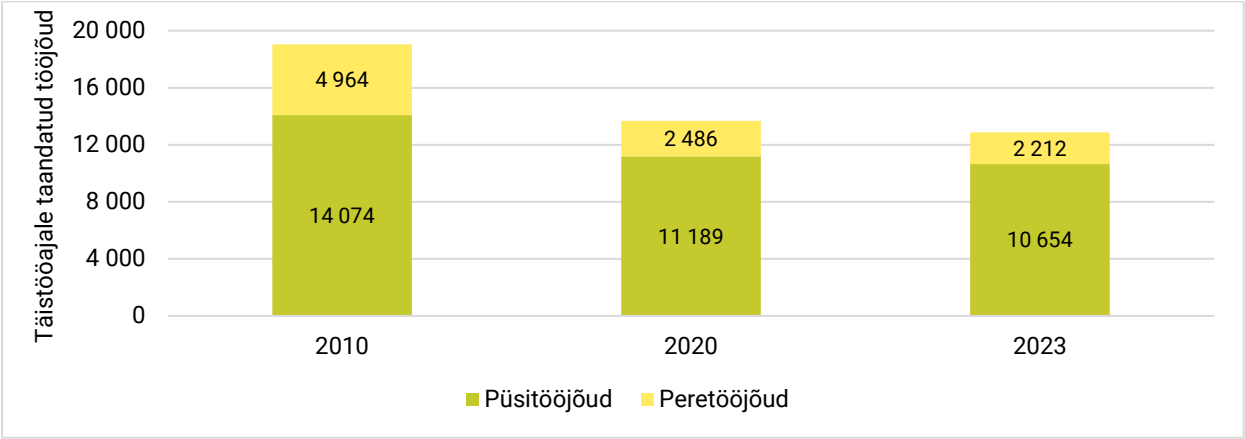

Allikas: Statistikaamet, PMS242

Joonis 8. Põllumajanduslik püsitööjõud, täistööajaga hõivatud, 2010–2023

Eurostati (2020)[9] andmetel on Eesti noorte põllumajandusjuhtide haridustase Euroopa keskmisest kõrgem. Eesti Statistikaameti andmetel on põllumajandusliku haridusega juhtide osakaal tõusnud: kui 2010. aastal oli täieliku põllumajandusharidusega juhte veidi üle 25%, siis 2023. aastaks juba üle 35%. Alla 40-aastaste põllumajandusjuhtide seas Eestis 22% omandanud formaalse ja lõpetatud põllumajanduserialase hariduse – siia alla kuuluvad nii kutseõpe, rakenduskõrgharidus kui ka akadeemiline kõrgharidus. Euroopa Liidus jääb vastav näitaja vahemikku 12–18%, mistõttu paistab Eesti silma noorte juhtide kõrgema haridustasemega.

[8] PMS242: PÕLLUMAJANDUSLIK PÜSITÖÖJÕUD SOO, TÖÖAJA OSATÄHTSUSE JA LIIGI JÄRGI. Statistika andmebaas
[9] Eurostat Agricultural holdings and utilised agricultural area by training, age and sex of farm managers and NUTS 2 region

3. KÜSITLUSUURINGU ANALÜÜSITULEMUSED

3.1. Maapiirkonna kontekst – eelised ja barjäärid

Uuringu „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“ raames analüüsiti põllumajandustootmiseks vajalike tegurite ja tingimuste olemasolu ning nende hinnanguid, vaadeldes tulemusi eraldi Eesti piirkondade ja vastajate vanusegruppide lõikes. Vastuste hindamiseks kasutati viiepalliskaalat, kus 1 tähendas „ei vasta üldse tõele“ ja 5 „vastab täielikult tõele“. Sama küsiti ka õppuritelt.

Põllumajandusliku tegevuse võimalused ja tingimused on uuringus osalejate keskmiste hinnangute põhjal pigem tagasihoidlikud. Hinnang maa kättesaadavusele jääb vahemikku 1,7–2,2, mis viitab sellele, et põllumajandusmaa omandamine on keeruline, eriti arvestades sissetulekute taset. Tõhusaid põllumajandust toetavate koostöövõrgustike toimimist tajutakse pigem vähesena – keskmised hinnangud jäävad vahemikku 2,4-2,6. Põllumajanduse kõrvalmõjusid kohalikele elanikele peeti üldiselt väheoluliseks (2,5-2,8). Infrastruktuuri osas hinnatakse teede võrgustikku keskmiseks (2,9–3,1), elektrivarustus vastab üldiselt tootmise vajadustele (3,0–3,5), kuid hinnang internetiühendusele jääb nõrgemaks (2,8–3,2). Samuti on piiratud võimalused põllumajandustegevuse mitmekesistamiseks, sealhulgas agroturismi, töötlemise või muude ärisuundade arendamiseks – keskmised hinnangud jäävad vahemikku 2,8–3,0. Uuringu andmete põhjal, põllumajandustootmiseks vajalike tegurite/tingimuste hindamisel, vanusegruppide vahel olulisi erinevusi ei esinenud (tabel 7).

Tabel 7. Põllumajandustootmiseks vajalike tegurite/tingimuste olemasolu vanusegruppide lõikes, skaalal 1–5 (*1 – ei vasta üldse tõele, 2 – pigem ei vasta tõele, 3 – nii ja naa, 4 – pigem vastab tõele, 5 – vastab täielikult tõele*, n=606)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Maaturul on piisavalt pakkumisi põllumajandusmaa ostmiseks ja rentimiseks	1,8	1,7	1,8	1,9	2,2
Minu põllumajandusest teenitav tulu võimaldab põllumajandusmaad osta ja rentida	1,8	1,8	1,9	1,6	1,7
On olemas tõhusad põllumajandust toetavad koostöövõrgustikud (nt ühistud, tootjaorganisatsioonid, põllumajandustootjate liidud	2,6	2,5	2,4	2,4	2,6
Põllumajandustootmise kõrvalmõjud (nt müra, lõhnad, taimekaitsetööd) põhjustavad kohalike elanike seas rahulolematust	2,6	2,8	2,8	2,7	2,5
Teedevõrgustiku seisund on hea	3,0	2,9	3,1	3,0	3,1
Elektrivarustus on stabiilne ja tootmise vajadusi kattev	3,4	3,0	3,3	3,2	3,5
Olemas on kiire ja töökindel internetiühendus	3,2	2,8	2,9	2,8	2,8
Põllumajandustootjal on võimalusi oma tegevust mitmekesistada (nt agroturism, töötlemine, muud ärisuunad	3,0	2,9	2,9	2,9	2,8

Ei vasta üldse tõele — Vastab täielikult tõele

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Piirkondlikud erinevused põllumajandustootmiseks vajalike tegurite/tingimuste osas on üldjoontes väikesed (tabel 8).

Tabel 8. Põllumajandustootmiseks vajalike tegurite/tingimuste olemasolu piirkonna järgi, skaalal 1–5 (*1 – ei vasta üldse tõele, 2 – pigem ei vasta tõele, 3 – nii ja naa, 4 – pigem vastab tõele, 5 – vastab täielikult tõele*, n=606)

	Kesk-Eesti	Kirde-Eesti	Lõuna-Eesti	Lääne-Eesti	Põhja-Eesti
Maaturul on piisavalt pakkumisi põllumajandusmaa ostmiseks ja rentimiseks	2,0	1,9	2,0	1,9	2,0
Minu põllumajandusest teenitav tulu võimaldab põllumajandusmaad osta ja rentida	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
On olemas tõhusad põllumajandust toetavad koostöövõrgustikud (nt ühistud, tootjaorganisatsioonid, põllumajandustootjate liidud	2,5	2,3	2,6	2,4	2,2
Põllumajandustootmise kõrvalmõjud (nt müra, lõhnad, taimekaitsetööd) põhjustavad kohalike elanike seas rahulolematust	2,7	2,9	2,7	2,6	2,7
Teedevõrgustiku seisund on hea	3,0	3,3	3,0	3,1	3,0

	Kesk-Eesti	Kirde-Eesti	Lõuna-Eesti	Lääne-Eesti	Põhja-Eesti
Elektrivarustus on stabiilne ja tootmise vajadusi kattev	3,3	3,2	3,2	3,4	3,4
Olemas on kiire ja töökindel internetiühendus	3,0	3,1	2,9	2,9	2,9
Põllumajandustootjal on võimalusi oma tegevust mitmekesistada (nt agroturism, töötlemine, muud ärisuunad	2,8	2,5	2,9	3,0	2,7

Ei vasta üldse tõele — Vastab täielikult tõele

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Põllumajandustegevusega alustamist takistavateks peamisteks teguriteks pidasid põllumajanduslike majapidamiste juhid vajalike masinate, seadmete ja hoonete puudust (4,2–4,5), kõrged kinnisvarahindasid (4,2–4,6) ning tööjõupuudust (3,8–4,1). Elukeskkonna kitsaskohad, sealhulgas maapiirkondade vähene atraktiivsus (3,6–4,3), ebapiisav infrastruktuur (3,5–4,0) ning aeglane internetiühendus (3,0–3,8) piiravad noorte ja uute tulijate motivatsiooni maapiirkondadesse elama asumisel. Põllumajanduse maine osas on hinnangud pigem tagasihoidlikud, jäädes vahemikku 3,2–3,5, mis viitab vajadusele kuvandi parandamiseks. Vanuserühmade võrdlus näitab, et kõige kriitilisemalt hindavad olukorda 40–44-aastased. Nad tajuvad kõige teravamalt nii tööjõu- (4,1) kui ka infrastruktuuri-probleeme (4,0) ning on teadlikud maapiirkondade vähesest atraktiivsusest (4,3), kohalike piirangute ja regulatsioonide mõjust põllumajandusele (4,0) ning kõrgetest kinnisvarahindadest (4,6)- Õppurid hindasid põllumajanduse kehva mainet vähem oluliseks põllumajandusega alustamist mõjutavaks teguriks, kui tegutsevad põllumajandustootjad. (2,9 *vs*. 3,3–3,4). Maapiirkonna atraktiivsus (3,4 *vs*. 3,6–4,3) ja vajaliku tööjõu puudus (3,5 *vs*. 3,8–4,1) on nende arvates keskmisest kõrgem, kuid vähemolulisem takistus võrreldes juba põllumajandussektoris töötavate inimeste hinnanguga (tabel 9).

Tabel 9. Põllumajandusega alustamist takistavad tegurid/tingimused põllumajanduslike majapidamiste juhtide vanuserühmade järgi ja õppurite hinnangul, skaalal 1–5 (*1 – ei takista üldse, 2 – vähe oluline takistus, 3 – mõõdukas takistus, 4 – oluline takistus, 5 – väga oluline takistus*)

	Majapidamiste juhid (n=511)				**Õppurid** (n=133)
	Alla 40	**40–44**	**45–54**	**55–64**	
Põllumajanduse kehv maine	3,3	3,4	3,3	3,3	2,9
Maapiirkond ei tundu atraktiivne (nt transpordiühendus, teenuste kättesaadavus on halb)	3,8	4,3	3,6	3,9	3,4
Kohalikud piirangud või regulatsioonid (ehituskeelud, looduskaitselised piirangud)	3,8	4,0	3,6	3,7	3,5
Vajaliku tööjõu puudus	3,8	4,1	3,9	4,0	3,5
Puuduvad vajalikud masinad, tootmisseadmed ja -hooned	4,5	4,5	4,2	4,2	4,3
Liiga kõrged kinnisvara hinnad (tootmishoone, töökojad)	4,6	4,6	4,2	4,2	4,3
Ebapiisav infrastruktuur (nt teed, elekter)	3,5	4,0	3,6	3,6	3,7
Ebastabiilne või aeglane internet	3,0	3,8	3,3	3,5	3,3
Ligipääs või kaugus keskustest	3,4	3,7	3,2	3,3	3,6

Ei takista üldse — Väga oluline takistus

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“ ja „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Avatud vastustes tõid õppurid välja, et põllumajanduse maine sõltub suuresti sellest, kui palju inimesed päriselt valdkonnast teavad. Sageli mainiti, et „linnainimeste teadmatus“ ja „meedia ette söödud arusaamad“ loovad vale pildi, näiteks et „taimekaitsevahendid on mürgid“ või et põllumehed on „reostajad“. Samuti märgiti, et „piiranguid ja bürokraatiat on liiga palju“ ning, et inimesed ei mõista põllumajanduse tegelikku tähtsust. Teisalt leidsid mitmed õppurid, et „Eesti põllumajandus on pigem tipus“ ja, et valdkond toimib. Vanemad õppurid rõhutasid, et „ilma põllumajanduseta me ei saa“, kuigi töö on „raske/must“ ja sissetulek sageli „väike“. Esines ka arvamust, et maal elul endal on nõrgem maine ning, et põllumajandust peetakse vahel „maakate pärusmaaks“.

Piirkondlikult võib välja tuua Kirde-Eesti, kus põllumajandusega alustamise tingimused on põllumajandusliku majapidamise juhtide hinnangul kõige ebasoodsamad. Suurimad takistused on kohalikud piirangud või

regulatsioonid (3,9), vajalike masinate, tootmisseadmete ja -hoonete puudumine (4,6), liiga kõrged kinnisvarahinnad (4,6) vajaliku tööjõu puudus (4,3) ning põllumajanduse kehv maine (3,5) (tabel 10).

Tabel 10. Põllumajandusega alustamist takistavad taristuga seotud tegurid piirkonna järgi, skaalal 1–5 (*1 – ei takista üldse, 2 – vähe oluline takistus, 3 – mõõdukas takistus, 4 – oluline takistus, 5 – väga oluline takistus*; n=510)

	Kesk-Eesti	Kirde-Eesti	Lõuna-Eesti	Lääne-Eesti	Põhja-Eesti
Põllumajanduse kehv maine	3,3	3,5	3,4	3,4	3,2
Maapiirkond ei tundu atraktiivne (nt transpordiühendus, teenuste kättesaadavus on halb)	3,8	3,7	4,0	3,9	3,9
Kohalikud piirangud või regulatsioonid (ehituskeelud, looduskaitselised piirangud)	3,7	3,9	3,8	3,7	3,6
Vajaliku tööjõu puudus	3,8	4,3	4,0	4,0	4,0
Puuduvad vajalikud masinad, tootmisseadmed ja -hooned	4,3	4,6	4,3	4,2	4,2
Liiga kõrged kinnisvara hinnad (tootmishoone, töökojad)	4,3	4,6	4,3	4,3	4,4
Ebapiisav infrastruktuur (nt teed, elekter)	3,8	3,8	3,7	3,5	3,6
Ebastabiilne või aeglane internet	3,6	3,3	3,5	3,3	3,4
Ligipääs või kaugus keskustest	3,5	3,5	3,5	3,3	3,2

Ei takista üldse — Väga oluline takistus

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025"

Õppurite hinnangud piirkondlike põllumajandusega alustamist takistavate tegurite kohta erinevad mõnevõrra juba tegutsevate põllumajandustootjate hinnangust. Koolitatavate arvates on põllumajanduse kehv maine väiksem põllumajandustegevusega alustamist takistav tegur Põhja- ja Lääne-Eestis (2,7), suurim Kirde-Eestis (3,3). Ebastabiilne ja aeglane internet on nende arvates vähem takistav tegur Lõuna-Eestis (3,1) ja enim takistav tegur Kirde-Eestis. Infrastruktuuri ebapiisavust hindasid oluliseks takistuseks Kesk-Eesti õppurid (4,1), teistes piirkondades jäi hinnang vahemikku 3,5–3,8 (tabel 11).

Tabel 11. Õppurite hinnangul põllumajandusega alustamist takistavad taristuga seotud tegurid piirkonna järgi, skaalal 1–5 (*1 – ei takista üldse, 2 – vähe oluline takistus, 3 – mõõdukas takistus, 4 – oluline takistus, 5 – väga oluline takistus*; n=110)

	Kesk-Eesti	Kirde-Eesti	Lõuna-Eesti	Lääne-Eesti	Põhja-Eesti
Põllumajanduse kehv maine	3,0	3,3	2,9	2,7	2,7
Maapiirkond ei tundu atraktiivne (nt transpordiühendus, teenuste kättesaadavus on halb)]	3,8	3,3	3,2	3,4	3,8
Kohalikud piirangud või regulatsioonid (ehituskeelud, looduskaitselised piirangud)	3,6	4,2	3,5	3,3	3,5
Vajaliku tööjõu puudus	3,9	3,3	3,8	3,6	3,7
Puuduvad vajalikud masinad, tootmisseadmed ja -hooned	4,4	4,0	4,2	4,4	4,4
Liiga kõrged kinnisvara hinnad või rendihinnad (tootmishoone, töökojad)	4,6	4,3	4,2	4,1	4,4
Ebastabiilne või aeglane internet	3,6	3,7	3,1	3,5	3,5

Ei takista üldse — Väga oluline takistus

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025"

Põllumajandusega alustamise peamisteks motiveerivateks teguriteks on uuringu tulemuste põhjal põllumajandusmaa olemasolu pereringis (4,2–4,6) ning sektori konkurentsivõime ja stabiilse sissetuleku võimalus (4,3–4,6). Need tulemused viitavad, et alustamise esmaseks eelduseks on ressursside kättesaadavus ja majanduslik kindlustunne, mis kujundavad põllumajanduse kui karjäärivaliku atraktiivsust. Huvipakkuv on, et vanimas vanuserühmas (65+) tõuseb esile uute tehnoloogiate ja digivahendite kasutamise väärtustamine (4,2), mis osutab ootuspärasest suuremale avatusele innovatsioonile ning võib peegeldada põlvkondade ülese kohanemisvõime olemasolu. Õppurite hinnangul on vähim oluline põllumajandusega alustamisel riiklikud või kohalikud programmid eluaseme soetamiseks maal (4,0). See võib viidata sellele, et õppuritele on olulisem ettevõtluse käivitamine, kui isiklik eluase. Samuti on kõik vanuserühmad ja ka õppurid oluliseks hinnanud elukvaliteeti (4,1–4,4), mis kinnitab, et maapiirkonna atraktiivsust ei määratle üksnes majanduslik tasuvus, vaid ka elustiililised ja sotsiaalkultuurilised väärtused (tabel 12).

Tabel 12. Põllumajandusega alustamist innustavad tegurid põllumajandusliku majapidamise juhtide vanuserühmade järgi ja õppurite hinnangul, skaalal 1–5 (*1 – ei mõjuta üldse, 2 – vähe oluline, 3 – nii ja naa, 4 – oluline, 5 – väga oluline*)

	Majapidamiste juhid (n=511)					**Õppurid** (n=111)
	Alla 40	**40–44**	**45–54**	**55–64**	**65+**	
Piisava põllumajandusmaa olemasolu pereringis	4,6	4,6	4,5	4,3	4,3	4,2
Positiivne kuvand ja kohalik tunnustus põllumajandustööle	4,1	4,2	4,0	4,1	4,0	4,2
Riiklikud või kohalikud programmid eluaseme soetamiseks maal	4,4	4,3	4,1	4,2	4,3	4,0
Põllumajandussektori konkurentsivõime, kasumlikkus ja stabiilne sissetulek	4,6	4,4	4,4	4,4	4,4	4,3
Võimalus kasutada uusi tehnoloogiaid ja digivahendeid	4,0	4,0	4,0	4,0	4,2	4,2
Kõrgem elukvaliteet maapiirkondades	4,3	4,4	4,2	4,2	4,2	4,1

Ei mõjuta üldse — Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“ ja „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Piirkonna järgi on elukvaliteedi aspektid (4,2–4,5) ühtlaselt hinnatud, mis kinnitab, et maaelu väärtustamine ei sõltu piirkonnast. Kohalik tunnustus on oluline motiveeriv tegur (4,0–4,2). Kõigis piirkondades on põllumajandusmaa olemasolu pereringis (4,3–4,6) ja põllumajandussektori konkurentsivõime, kasumlikkus ja stabiilne sissetulek (4,4–4,8) kõige olulisemad tegurid. Eriti kõrge on hinnang Kirde-Eestis vastavalt 4,6 ja 4,8. Tehnoloogiate kasutamine eristub piirkonniti tugevalt. Kirde-Eestis hinnatakse seda kõige kõrgemalt (4,6), samas kui Põhja-Eestis märksa madalamalt (3,9) (tabel 13).

Tabel 13. Põllumajandusega alustamist innustavad tegurid piirkonna järgi, skaalal 1–5 (*1 – ei mõjuta üldse, 2 – vähe oluline, 3 – nii ja naa, 4 – oluline, 5 – väga oluline*, n=510)

	Kesk-Eesti	**Kirde-Eesti**	**Lõuna-Eesti**	**Lääne-Eesti**	**Põhja-Eesti**
Piisava põllumajandusmaa olemasolu pereringis	4,3	4,6	4,4	4,4	4,5
Positiivne kuvand ja kohalik tunnustus põllumajandustööle	4,1	4,2	4,0	4,0	4,2
Riiklikud või kohalikud programmid eluaseme soetamiseks maal	4,1	4,4	4,3	4,2	4,3
Põllumajandussektori konkurentsivõime, kasumlikkus ja stabiilne sissetulek	4,4	4,8	4,4	4,4	4,5
Võimalus kasutada uusi tehnoloogiaid ja digivahendeid	4,1	4,6	4,1	4,0	3,9
Kõrgem elukvaliteet maapiirkondades	4,3	4,5	4,2	4,2	4,2

Ei mõjuta üldse — Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Uuringus osalenud tõid välja, et peamine põhjus maale kolimiseks on puutumatu loodus ja rahulik elukeskkond. „Maale tullakse ikka sellepärast, et siin on puutumatu loodus ja vaikus, mitte interneti ja teede pärast“. Samas rõhutati, et elukeskkonna tegelik väärtus muutub eriti oluliseks, kui peres on lapsi: „Noored esialgu ei mõtle sellele nii põhjalikult, aga tegelikult, kui lapsed lasteaeda ja kooli lähevad, selgub, et see on päris keeruline.“ Hariduse ja lastehoiu kättesaadavus on osalejate sõnul üks olulisi tegureid, mis mõjutab otsust piirkonnas püsida. „Stabiilne põhiharidus kodulähedases koolis on väga oluline. Kooli ja lasteaia maksimaalne jalutuskäigu kaugus võiks olla 30 minutit“. Samuti rõhutati huvihariduse ja vaba aja veetmise võimaluste tähtsust: „Lisaks lastele tahavad noored ise trennis käia ja muid vabaaja veetmise võimalusi kasutada, kuid see pole lihtne.“ Teenuste kaugus ja infrastruktuur on samuti olulised: „Kui säiliks kodu lähedal koolid, lasteaiad, arstiabi, poed jne, siis ehk mõeldakse jätkamisega,“ ning toodi esile, et paljudes piirkondades on need teenused kaugel ja osaliselt kättesaamatud. Mitmed osalejad rõhutasid vajadust maa eelisostuõiguse järele kohalikele talunikele, soodsate laenude pakkumise ja paberimajanduse lihtsustamise järele.

3.2. Põllumajandussektori ja maaelu maine ning atraktiivsus

Põllumajandussektori mainet hinnati viiepalliskaalal, kus „väga halb“ ja „pigem halb“ moodustavad negatiivse hinnangu, „neutraalne“ väljendab tasakaalukat hoiakut ning „pigem hea“ ja „väga hea“ moodustavad positiivse hinnangu.

Eesti põllumajanduse mainet tajuvad erinevad põlvkonnad selgelt erinevalt: õppurid ja nooremad vastajad hindavad sektori mainet oluliselt positiivsemalt kui eakamad. Õppurid annavad sektorile kõige kõrgema hinnangu: positiivseid hinnanguid on 53% ning negatiivseid vaid 7%. Alla 40-aastaste seas on hoiak samuti toetav: 44% hindab mainet positiivselt, 25% negatiivselt ning 31% neutraalse hinnangu.

Keskealised vastajad (40–54-aastased) on kriitilisemad: vanuserühmas 40–44 on negatiivseid hinnanguid 37% ja positiivseid vaid 25%, ning rühmas 45–54-aastased vastavalt 36% ja 32%. Vanemate vastajate (55+) hoiakud on tasakaalukamad – 55–64-aastaste seas on 33% positiivseid ja 31% negatiivseid hinnanguid ning 65+ rühmas on need osakaalud peaaegu võrdsed (33% vs 35%) Neutraalsete hinnangute osakaal vanuserühmades üldiselt jäi vahemikku 31–40%, mis näitab, et vastajad suhtuvad põllumajandusse tasakaalukalt ega väljenda tugevalt positiivseid ega negatiivseid hoiakuid (tabel 14).

Tabel 14. Põllumajanduse maine üldine hinnang vanuserühmade ja õppurite lõikes, % (vastavalt n=576 ja n=111)

	Väga halb	Pigem halb	Neutraalne	Pigem hea	Väga hea
Õppurid	0%	7%	40%	40%	14%
Alla 40	3%	22%	31%	42%	2%
40–44	4%	33%	37%	26%	0%
45–54	6%	30%	32%	28%	4%
55–64	6%	25%	37%	29%	4%
65+	3%	32%	32%	32%	1%

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“ ja „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Küsitlusega paluti põllumajandussektori mainet hinnata erineva fookusnurga alt. Kõrgeima hinnangu sai väide „Põllumajandussektori maine on hea toidutootmise seisukohalt“ (3,3–3,5). Eesti põllumajanduses toodetav toit on tarbijale ohutu ja kontrollitud, mis kinnitab kohaliku toidu head mainet nii tootmisviiside kui ka toiduohutuse vaatest ning annab kindlustunde, et toidutootmine on Eestis hästi korraldatud. Keskkonnahoiu ja tööandja maine seevastu jääb tagasihoidlikumaks (2,7–3,0), viidates vajadusele tugevdada nende aspektide positiivset kuvandit. Sektor paistab silma oma innovaatilisuse ja tehnoloogilise arengupotentsiaaliga – vastajad näevad põllumajandust huvipakkuva ja uuendusmeelse valdkonnana (keskmised hinnangud 3,0–3,5). Samas hindavad noored (alla 40-aastased) põllumajanduse töö- ja sissetulekuvõimalusi tagasihoidlikuks, jäädes vahemikku 1,8–2,1. See näitab, et põllumajandust ei tajuta noorte seas konkurentsivõimelise ega motiveeriva karjäärivaldkonnana. Maaelu atraktiivsus on samuti vastuoluline: elukeskkonda hinnatakse küll positiivselt (3,4–3,9), kuid infrastruktuur ja teenuste kättesaadavus saavad madalama hinnangu (1,7–2,0). Selline kontrast viitab sellele, et kuigi maapiirkondi peeti meeldivaks elukohaks, takistavad arengut piiratud transpordiühendused ja vähene avalike teenuste tase.

Väite *„Eesti elanike üldine teadlikkus põllumajandusest on hea“* hinnangud jäävad kõikides vanuserühmades vahemikku 2,3–2,6 viiepunktilisel skaalal, mis viitab pigem madalale teadlikkuse tasemele ühiskonnas. See omakorda võib nõrgendada sektori mainet ja vähendada noorte huvi põllumajanduses tegutsemise vastu. Vanuserühmade lõikes ilmneb, et nooremad vastajad (alla 40-aastased) on optimistlikumad uuenduste ja tehnoloogia suhtes, keskealised (45–64-aastased) kriitilisemad töötingimuste ja maaelu infrastruktuuri osas. Vanemad vastajad (65+) annavad stabiilselt mõõdukaid hinnanguid, olles mõnes aspektis (nt põllumajanduse teadlikkus ühiskonnas) isegi optimistlikumad kui nooremad vanuserühmad.

Õppurid hindavad põllumajandust positiivsemalt kui põllumajandustootjad, pidades seda uuenduslikuks ja arenevaks valdkonnaks – eriti seoses innovatsioonivõimalustega (4,0 vs 3,2) ja uute tehnoloogiatega (3,9 vs 3,2). Samuti tajuvad nad sektorit parema tööandjana (3,5 vs 2,8) ja ühiskondlikult vajalikumana (toidutootmise maine 3,7 vs 3,4). Põllumajanduse sissetuleku atraktiivsust hindasid õppurid märksa optimistlikumalt (3,1 vs 1,9), samas kui mõlemad grupid andsid madala hinnangu maaelu praktilistele tingimustele, näiteks avalike teenuste kättesaadavusele (2,4 vs 1,9) ja ühistranspordiühendustele (2,1 vs 1,7) (tabel 15).

Tabel 15. Põllumajanduslike majapidamiste juhtide ja õppurite hinnangud põllumajandussektori ja maaelu maine ning atraktiivsuse kohta, skaalal 1–5 (*1 – ei vasta üldse tõele, 2 – pigem ei vasta tõele, 3 – nii ja naa, 4 – pigem vastab tõele, 5 – vastab täielikult tõele*)

	Majapidamiste juhid (n=741)					Õppurid
	Alla 40	40-44	45-54	55-64	65+	(n=133)
Sektoril on positiivne maine toidutootmise seisukohalt	3,4	3,5	3,4	3,4	3,3	3,7
Sektoril on positiivne maine keskkonnahoiu seisukohalt	3,0	2,9	2,8	2,8	3,0	3,5
Sektoril on positiivne maine tööandjana	2,9	2,7	2,9	2,7	2,9	3,5
Sektor on huvipakkuv uute tehnoloogiate tõttu	3,5	3,3	3,1	3,1	3,0	3,9
Sektor on huvipakkuv keskkonnateemade tõttu	2,9	2,8	2,8	2,6	2,7	3,5
Sektoris on palju võimalusi uuenduslike lahenduste kasutuselevõtuks	3,5	3,4	3,1	3,2	3,0	4,0
Noortele on sektor atraktiivne sissetuleku tõttu	1,8	2,0	2,1	1,9	1,9	3,1
Noortele on sektor atraktiivne töötingimuste tõttu	2,0	2,1	2,1	2,0	2,0	2,9
Maaelu on meeldiv hea elukeskkonna tõttu	3,9	3,6	3,6	3,5	3,4	4,2
Maal on head palgatöö leidmise võimalused	1,8	1,9	1,9	1,7	1,8	2,6
Maal on hea avalike teenuste kättesaadavus	2,0	1,8	1,9	1,8	2,0	2,4
Maal on head ühistranspordiühendused	1,7	1,5	1,7	1,7	1,7	2,1
Maal on väga hea kohalik kogukond	3,2	3,1	3,1	3,2	3,2	3,5
Eesti elanike üldine teadlikkus põllumajandusest on hea	2,4	2,4	2,3	2,4	2,6	3,0

Ei vasta üldse tõele — Vastab täielikult tõele

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025" ja „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025"

Põllumajanduse maine kohta antud hinnanguid said vastajad oma põhjendustega täiendada. Vastustest selgus, et ettevõtjate arvates on Eesti põllumajanduse maine vastuoluline. Domineerib arusaam, et sektori rolli ühiskonnas ei väärtustata piisavalt ning avalikkuse suhtumine on sageli kriitiline või ükskõikne. Levinud on hinnang, et põllumajandust nähakse tagaplaanile jäänud valdkonnana, mida seostatakse vananenud arusaamade, madala kasumlikkuse ja sõltuvusega toetustest. Mitmed vastajad rõhutasid väiketootjate ebasoodsat olukorda võrreldes suurtootjatega. Märgiti, et toetus- ja kontrollimehhanismid soosivad pigem suuremaid ettevõtteid ning väiketootjatel on keeruline bürokraatia ja turutingimustega toime tulla. Samuti märgiti, et ühiskonna teadlikkus põllumajanduse tegelikust olemusest on madal. Linnastumise ja maaelust eemaldumise tõttu on suur osa elanikkonnast kaotanud vahetu kokkupuute toidutootmisega, mis süvendab väärarusaamu ja vähendab põllumajanduse mõistmist.

Põllumajandust iseloomustatakse kui suurt töökoormust ja riske sisaldavat eluala, kus ilmastik, hinnakõikumised ja tööjõupuudus loovad pideva ebastabiilsuse. Sellised tegurid vähendavad sektori atraktiivsust eriti nooremate inimeste silmis, kelle jaoks põllumajanduse sissetuleku- ja karjäärivõimalused on piiratud. Samas hinnatakse maaelu elukeskkonda ja kogukondlikkust positiivselt, nähes selles tasakaalustatud ja väärtuslikku elulaadi.

3.3. Noorte sisenemine põllumajandussektorisse

Noorte põllumajandussektorisse sisenemist takistavaid tegureid võrreldi kolme rühma vahel:

- põllumajanduseriala õppur,
- kuni 40-aastane alustav põllumajandusettevõtte juht 0–5 aasta juhtimiskogemusega
- 40–44-aastane põllumajandusettevõtte juht enam kui 5-aastase juhtimiskogemusega.

Võrdlemine aitas välja selgitada, millised tegurid mõjutavad noori kõige enam juba õpingute ajal, millised muutuvad kriitiliseks sektorisse sisenemisel ning millised takistused ilmnevad alles pikaajalisel praktikal.

Kõigi kolme rühma vastanud hindavad majanduslikke tegureid kõige kriitilisemaks sektorisse sisenemise taksitavaks teguriks. Algkapitali vähesuse hinnang on madalam õppuritel (4,1), kuid on nii alustavatel kui kogenud juhtidel kõrgem (4,8). Sarnane suund hinnangutes ilmneb põllumajandusmaa kõrge hinna korral, mis kogemuse kasvades pigem tõstab olulisuse hinnangut (4,2; 4,4 ja 4,7) ning kinnisvara- ja rendihindade puhul, mis püsivad alustajatel ja kogenud juhtidel ühtlaselt 4,6. Ka ebakindlus sissetuleku osas süveneb

vanuse kasvades: õppurid hindavad seda 4,0-ga, alustavad juhid 4,5-ga ja alla 44-aastased juhid 4,7-ga, mis viitab takistuse muutumisele väga oluliseks praktilises ettevõtluskeskkonnas.

Elukeskkonna ja taristuga seotud takistused süvenevad samuti kogemuse lisandumisel. Kui õppurid hindavad maapiirkonna atraktiivsust kuni mõõdukaks takistuseks (3,4), siis alustavad juhid tõstavad hinnangu 3,7-ni ning alla 44-aastased juhid juba 4,2-ni, mis näitab, et transpordiühendus, teenuste kättesaadavus ja sotsiaalsed võimalused võivad osutuda reaalseks väljakutseks just pikas perspektiivis. Silmatorkavaim muutus puudutab internetitaristut: õppurid hindavad seda 3,3 ja alustavad juhid 2,9, kuid 40–44-aastased juhid hindavad ebastabiilset või aeglast internetti 4,7-ga. Teisalt vähenevad oskuste ja kogemusega seotud takistused kogemuse kasvades.

Õppurid tunnetavad puudulikku põllumajanduslikku ja juhtimisalast kompetentsi kõige teravamalt (3,8), kuid need hinnangud langevad alustavatel juhtidel 3,6-ni ning alla 44-aastastel juhtidel 3,5–3,6-ni. Samuti väheneb mentorite või võrgustiku puudumise tähtsus (3,6 → 3,4 → 3,2), mis viitab sellele, et sektorisse sisenedes võib sotsiaalne kapital olla piiratud, kuid praktilises tegevuses kujuneb vajalik kontaktvõrgustik Regulatiivsed takistused, sh keeruline seadusandlus ja toetuste taotlemise ebaselgus, püsivad kõigi rühmade seas olulisel tasemel. Hinnangud suurenevad õppurite 3,7-st alustajate 4,3-ni ja püsivad kogenud juhtide seas 4,2–4,3, mis näitab nende tegurite süstemaatilist ja kogemusest sõltumatut mõju (tabel 16).

Tabel 16. Noorte põllumajandusse tulekut takistavate tegurid õppurite, alla 40-aastaste alustavate juhtide ja üle 5-aastase juhtimiskogemusega alla 44-aastaste põllumajandustootjate järgi, skaalal 1–5 (1 – ei takista üldse, 2 – vähe oluline takistus, 3 – mõõdukas takistus, 4 – oluline takistus, 5 – väga oluline takistus).

	Õppurid (n=105)	**Alustavad juhid <40** (kuni 5 a töökogemus) (n=48)	**Alla 44** (üle 5 a töökogemust) (n=63)
Algkapitali vähesus	4,1	4,8	4,8
Ebakindlus sissetuleku osas	4,0	4,5	4,7
Põllumajandustöö on füüsiliselt raske ja stressirohke	3,5	3,7	4,1
Keeruline seadusandlus ja bürokraatia	3,7	4,3	4,3
Põllumajanduse kehv maine	2,9	3,3	3,5
Toetuste taotlemise keerukus või ebaselgus	3,6	4,0	4,2
Maapiirkond ei tundu atraktiivne (nt transpordiühendus, teenuste kättesaadavus on halb)	3,4	3,7	4,2
Kohalikud piirangud või regulatsioonid	3,5	3,9	3,9
Vajaliku tööjõu puudus	3,7	4,0	3,9
Puuduvad vajalikud masinad, tootmisseadmed ja -hooned	4,2	4,5	4,5
Liiga kõrged kinnisvara hinnad või rendihinnad	4,3	4,6	4,6
Ebapiisav infrastruktuur	3,6	3,5	3,8
Ebastabiilne või aeglane internet	3,3	2,9	4,7
Ligipääs või kaugus keskustest	3,5	3,3	3,6
Mentorite või tuge pakkuva võrgustiku puudumine	3,6	3,4	3,2
Puudulik põllumajandusalane kogemus või praktilised oskused	3,8	3,6	3,5
Vähene juhtimis- või ettevõtluskogemus	3,8	3,6	3,6
Põllumajandusmaa kõrge hind	4,2	4,4	4,7
Ebapiisav sissetulek	4,2	4,2	4,7
Perekondlikud või isiklikud piirangud (nt partner seotud teise piirkonnaga, laste kool, elukoha muutmise raskused)	3,8	3,6	4,0
Raskused pangalaenude saamisel	-	4,5	4,7
Madal investeerimisvõimekus ja raskused pangalaenude saamisel	4,2	-	-

Ei takista üldse Väga oluline takistus

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“ ja „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Noorte põllumajandussektorisse sisenemist innustavate tegurite hinnangud on võrdlusrühmades suures osas sarnased. Kõige olulisemaks peavad kõik rühmad piisava põllumajandusmaa olemasolu pereringis, kus keskmised hinnangud ulatuvad õppurite 4,1-st alustavate juhtide 4,7-ni ning kogenumate juhtide 4,6-ni.

Sarnaselt olulised on soodsamad laenutingimused (4,2–4,6) ning põllumajandussektori konkurentsivõime ja stabiilne sissetulek (4,3–4,6). See kinnitab, et ressursi- ja kapitalipõhised tegurid on noortele kõige olulisemad sisenemisbarjäärid ning ühtlasi peamised motivatsiooniallikad (tabel 17).

Alustavad juhid (<40, 0–5 aastat kogemust) hindavad maa olemasolu (4,7) ja soodsamaid laenutingimusi (4,6) kõige kõrgemalt. Kogenumad juhid (<44 a, >5 aastat kogemust) hindavad kõrgelt lisaks majanduslikele teguritele ka maapiirkonna kõrgemat elukvaliteeti (4,5). Õppuritele on teiste rühmadega võrreldes veidi olulisemad uute tehnoloogiate ja digivahendite kasutamise võimalused (4,2) ning põllumajandustöö positiivne kuvand ja kohalik tunnustus (4,2), (tabel 17).

Tabel 17. Põllumajandusega alustamist innustavad tegurid õppurite, alla 40-aastaste alustavate juhtide ja üle 5-aastase juhtimiskogemusega alla 44-aastaste põllumajandustootjate järgi, skaalal 1–5 (*1 – ei mõjuta üldse, 2 – vähe oluline, 3 – nii ja naa, 4 – oluline, 5 – väga oluline*)

	Õppurid (n=105)	**Alustavad juhid <40** (kuni 5 a töökogemus) (n=48)	**Alla 44** (üle 5 a töökogemust) (n=63)
Piisava põllumajandusmaa olemasolu pereringis	4,1	4,7	4,6
Lihtsamad ja selgemad toetusmeetmed ning toetuste taotlemise protsess	3,9	4,3	4,5
Saaduste ja toodete ühine müük ja turundamine	3,9	4,3	4,1
Kogenud mentori või nõustaja olemasolu alustamisel	4,1	4,0	3,9
Kõrgem elukvaliteet maapiirkondades	4,1	4,1	4,5
Elustiili ja töö iseloomu vastavus noorte ootustele (sh töö- ja eraelu tasakaal)	4,1	4,2	4,3
Põllumajandussektori konkurentsivõime, kasumlikkus ja stabiilne sissetulek	4,3	4,5	4,6
Riiklikud või kohalikud programmid eluaseme soetamiseks maal	4,0	4,3	4,4
Kvaliteetne ja kättesaadav nõuandeteenus ning erialane toetus	4,1	4,3	4,1
Võimalus kasutada uusi tehnoloogiaid ja digivahendeid	4,2	4,0	4,0
Positiivne kuvand ja kohalik tunnustus põllumajandustööle	4,2	4,1	4,1
Soodsamad laenutingimused (intressimäär, tagatise nõue, laenutähtaeg)	4,2	4,6	4,6
Koordineeritud põllumajanduseharidus nõustamine ning koolituste süsteem	4,1	4,0	3,9
Tugivõrgustikud ja koostöövõimalused (nt taluliidud, noorteühendused)	4,0	4,1	3,9

Ei mõjuta üldse — Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025" ja „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025"

Õppurite valmisolek sektorisse sisenemiseks on tihedalt seotud kaasaegsuse, innovatsiooni ning valdkonna mainega, samas kui nende praktilised ressursivajadused avalduvad alles ettevõtlusega alustades.

Põllumajanduseriala õppurid

3.3.1. Motivatsioon, ootused ja hirmud sektorisse sisenemisel

Põllumajanduseriala valikut mõjutasid õppureid enim isiklikud väärtused ja huvi valdkonna vastu. Kõige tugevamalt motiveerisid neid soov elada maal ja panustada kogukonda 47% vastajatest hindas seda väga motiveerivaks), isiklik huvi põllumajanduse ja maaelu vastu (47%), looduslähedane eluviis ja iseseisvus (42%) ning soov olla iseenda tööandja (40%). Mõõdukal määral mõjutasid otsust ka huvi innovatsiooni- ja tehnoloogia rakendamise vastu sealhulgas tulu teenimise ja ettevõtluse võimalus (28%), soov tulevikus luua oma ettevõte (28%) ja huvi innovatsiooni ning tehnoloogiate rakendamise vastu (22%). Kõige väiksemat mõju avaldasid traditsiooniga seotud tegurid: pereettevõtte ülevõtmise soov ei motiveerinud enam kui poolt vastajatest (55% hindas seda üldse mitte motiveerivaks) (joonis 9).

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 9. Põllumajandussektorisse sisenemise motivaatorid, % (n=136)

Õppurite seas oli 28 noort, kes pärinesid põllumajanduslikust taustast, ning nende seas oli pereettevõtte jätkamise soov märgatavalt kõrgem – 24 vastanut, (86%) andsid hinnanguks 4 („pigem motiveeriv“) või 5 („väga motiveeriv“), mis väljendab valmisolekut perekonna põllumajandusliku majapidamise ülevõtmiseks. Samas jäi üldvalimis põllumajandusliku majapidamise ülevõtmise soov madalaks, mis on mõistetav, arvestades, et enamikul vastajatest puudub otsene põllumajandustaust või majapidamine, mida üle võtta.

Avatud vastustest ilmnes, et õppima ja põllumajandussektorisse sisenemist motiveerisid eelkõige huvi aianduse, loomade ja põllumajanduse vastu ning soov tegeleda iseseisva ja käegakatsutava tööga. Mitmel vastajal oli põllumajanduslik majapidaminevõi loomakasvatusega seotud tegevus, mis andis esimesed kogemused ja tugeva seose valdkonnaga. Märgiti ka soovi rakendada teaduspõhiseid ja kestlike põllumajanduspraktikaid ning näidata, et taastav põllumajandus võib olla kasumlik ja tulevikus vajalik. Lisaks toodi välja soov olla iseenda peremees, huvi tehnika vastu, tuttavate mõju ning vajadus mõista paremini loodust ja maailma laiemalt. Oluline roll oli ka pere taustal: põllumajanduslik majadamise ja maa pärimine, vastutustunne heaperemehelikult majandada ning soov õppida toetuste kasutamist ja majandusotsuste tegemist. Vastajad nimetasid motivatsioonina ka ettevõtte ülevõtmist, selle uuendamist ja edasi arendamist.

Noored tunnevad end ebakindlamalt ettevõtte juhtimise ja majandamisega seotud valdkondades. Kõige madalamad hinnangud said väited „Tunnen end kindlalt ettevõtte juhtimise vastutust võtma“, kus 30% õppuritest ei tunne end üldse kindlalt ja 22% pigem mitte, ning „Mul on piisavad teadmised finants- ja turundusjuhtimisest“, mille puhul 24% hindas väidet üldse mitte tõeseks ja 22% pigem mitte tõeseks. Need tulemused viitavad selgelt, et just juhtimisvastutus ning finants- ja turundusjuhtimise teadmised on peamised valdkonnad, kus õppurid vajavad kõige rohkem tuge ja täiendavat väljaõpet. Samuti väide „Tunnen end kindlalt töötajate või meeskonna juhtimisel“ näitab, et noored tunnevad end veel juhtimisrollis ebakindlalt ja vajavad selles osas täiendavat koolitust ja praktilisi kogemusi. Kõige kõrgemalt hinnati „Vajadusel otsiksin tuge koolitustest või nõustajatelt“, *pigem tõene* 38% ja *väga tõene* 32% mis näitab positiivset ja avatud suhtumist õppimisse ning valmisolekut täiendada oma teadmisi ja oskusi. Samuti suhteliselt positiivne hinnangu sai väide „Tunnen, et mul on vajalik tugivõrgustik olemas“ kus *pigem tõene* valis 23% ja *väga tõene* 13%, mis viitab, et paljud õppurid tajuvad toetavat keskkonda ja kontakte valdkonnas. Väide „Ma ei plaani põllumajandusettevõtte juhtimist“ hindas üldse mitte tõene 29% ja pigem mitte tõene 27% õppuritest, mis kokku viitab, et enamik vastajaid ei välista tulevikus ettevõtte juhtimist (joonis 10).

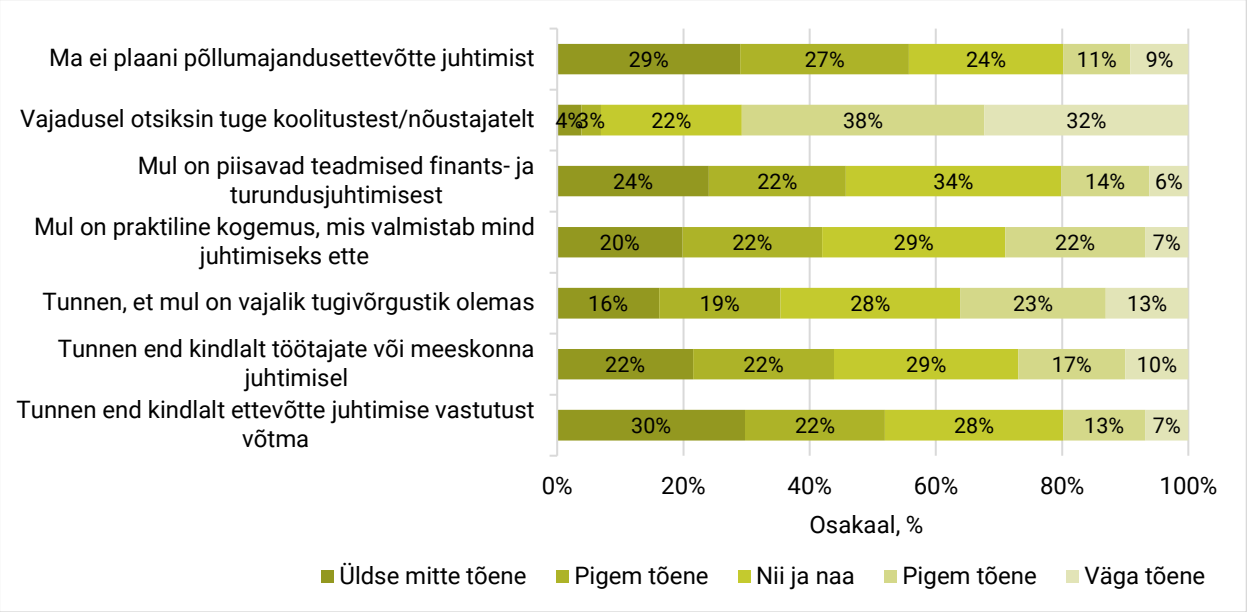

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 10. Õppurite valmisolekule ettevõtte juhtimiseks % (n=131)

Põllumajandusliku tegevusega alustamise võimalusi hindas 40% vastanutest neutraalseks („nii ja naa“). Positiivselt hindas oma võimalusi 29% vastanutest, samas kui 31% andis oma võimalustele negatiivse hinnangu. Hinnangud varieerusid mõnevõrra sõltuvalt õpingute etapist.

Alustanutest/esmakursuslastest 44% ja õpingute keskel olevatest õppuritest 53% kõhkles oma võimalustes põllumajandusliku tegevusega alustamisel (vastusevariant „nii ja naa“). Positiivsemaid hinnanguid, st „Pigem hea“ ja „Väga hea“, esines kõige rohkem lõpetanute hulgas (40%), mis viitab enesekindluse kasvule õpingute lõpuosas. Samal ajal ilmnes lõpetajatel ka kõige enam negatiivseid hinnanguid: 60% neist hindas oma võimalusi kas „Pigem halvaks“ või „Väga halvaks“ (joonis 11).

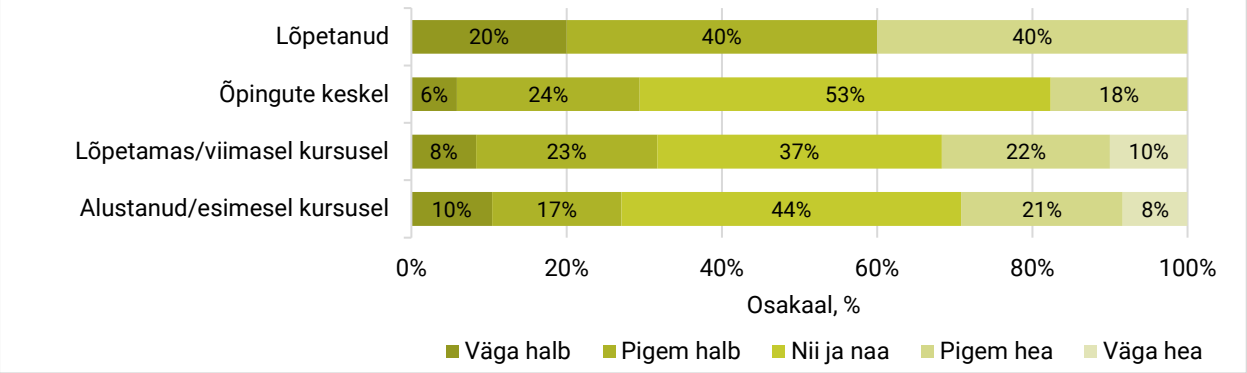

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 11. Põllumajandusettevõtlusega alustamise võimalused õpingute etapi lõikes, % (n=130)

Toetusmeetmetel on põllumajandusettevõtlusega alustamisel õppurite hinnangul mõõdukas motiveeriv mõju – 38% õppuritest peab toetusi piisavalt motiveerivaks, samas kui 26% ei nõustu selle väitega ning 36% jäävad neutraalsele seisukohale. Toetuste taotlemise tingimusi peeti sageli ebaselgeteks (38%) ning ligi 38% õppuritest nõustub väitega, et süsteem on liiga keeruline ja bürokraatlik (joonis 12).

Õppurid on oma vastustes toonud esile vähese info toetuste kohta ning leiavad, et kool võiks rohkem panustada õppijate harimisse toetuste ja taotlusprotsesside teemal. Keeruline seadusandlus ja ulatuslik paberimajandus tekitavad õppijates hirmu eksida ning suurendavad ebakindlust põllumajandusega alustamisel.

Oluliseks tähelepanekuks on, et 46% vastanutest ei alustaks põllumajandusettevõtlusega, kui toetusi ei oleks. See näitab nii toetuste keskset rolli noorte ettevõtluse käivitamisel kui ka alustamisfaasis esinevat majanduslikku ebakindlust, mida toetused aitavad leevendada. Samas tunnevad noored märkimisväärset ebakindlust toetuste tuleviku suhtes – 46% vastanutest nõustub väitega, et nad pole kindlad toetuste jätkumises samas mahus. Lisaks nõustub 41% vastanutest, et toetuste süsteem eelistab pigem neid, kellel on paremad starditingimused (nt peretaust, kapital).

. Samas tunnevad noored märkimisväärset ebakindlust toetuste tuleviku suhtes – 46% vastanutest nõustub väitega, et nad pole kindlad toetuste jätkumises samas mahus. Lisaks nõustub 41% vastanutest, et toetuste süsteem eelistab pigem neid, kellel on paremad starditingimused (nt peretaust, kapital).

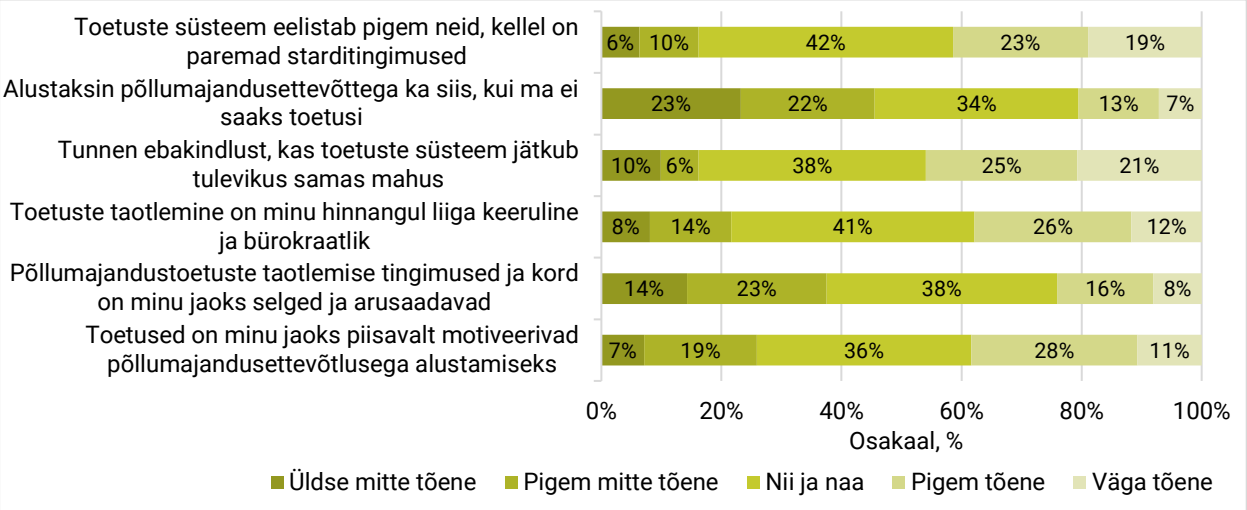

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 12. Õppurite hinnangud põllumajandustoetustele, % (n=112)

Küsitlusuuringu küsimusele „Kas oled kokku puutunud alltoodud toetustega?“ saadud vastused annavad hea ülevaate sellest, kui hästi on õppurid kursis põllumajanduse ja maaelu arengut toetavate toetustega. Vastuste jaotus nelja kategooria vahel – „Ei ole kuulnud“, „Olen kuulnud, aga ei tea täpselt“, „Saan aru toetuse eesmärgist“ ja „Olen taotlenud“ – toob selgelt esile, milliste toetustega ollakse kursis ning millised jäävad õppuritele täiesti tundmatuks. Kõige paremini teati toetuste sisu toetuste puhul *Väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus (2.5)* ning eriti *Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja soodustamine (7.2)*, kus 49% osa vastajaid valis variandi „Saan aru toetuse eesmärgist“.

Enamik vastajaid märkis paljude toetuste puhul vastusevariandi „Ei ole kuulnud“ nagu *Innovatsioonikoostöö projektid – Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) tegevusrühmad (50%)*, *Nõuandetoetus – põllumajanduse ja ettevõtluse alane nõustamine* (49%) ning *Teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteemi (AKIS) arendamise toetus*, mille puhul teadmatus ulatus 60%-ni vastajatest.

Õppureid, kes olid toetustest küll kuulnud, kuid valisid variandi „Olen kuulnud, aga ei tea täpselt“, mis viitab ebapiisavale infopõhjale – näiteks LEADER-toetuse puhul oli vastajaid 34% ning EIP projektide puhul samuti 34%. Noorte põllumajandustootjate täiendava sissetulekutoetuse (7.1) teadlikkus on madal: 40% pole toetusest üldse kuulnud, 32% on kuulnud, kuid ei tea täpselt, 24% saavad toetuse eesmärgist aru ning vaid 4% on seda reaalselt taotlenud (joonis 13).

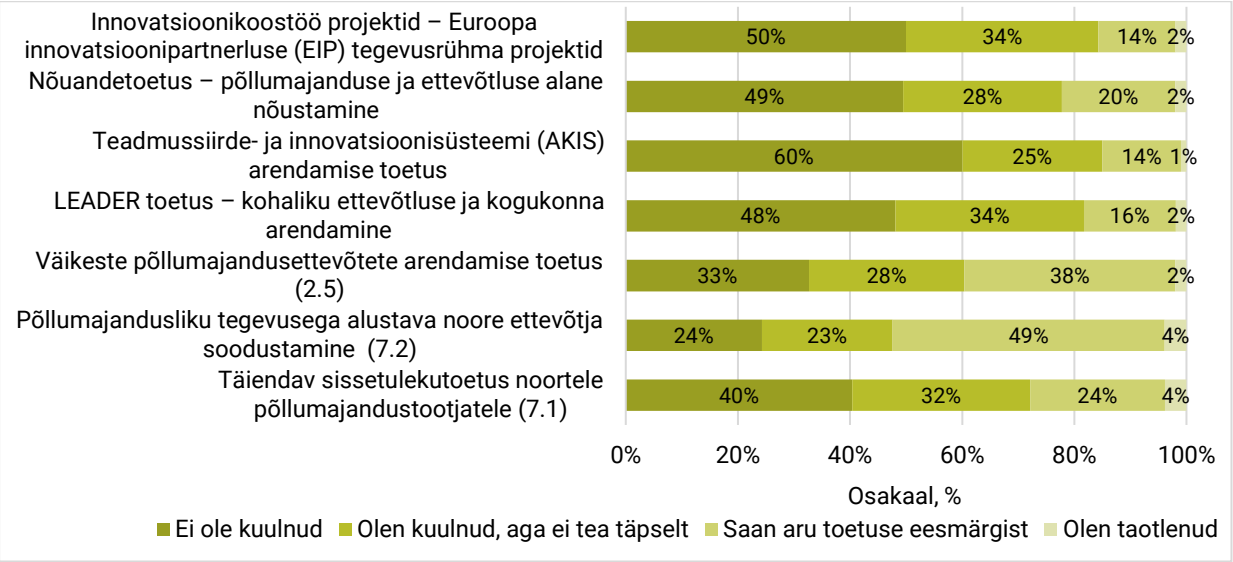

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 13. Noorte teadlikkus ja kokkupuude erinevate põllumajandustoetustega, % (n=104)

Põllumajandustoetuste ja -teabe kohta on noored infot saanud peamiselt koolist või õppeasutusest (75% vastanutest). Teiseks olulisemaks allikaks on internet (60%), eriti põllumajanduse ametlikud veebilehed. Samuti on 55% noortest vastajatest saanud teavet perelt, tuttavatelt või teistelt põllumajandustootjatelt. Ametlike kanalite kasutus on aga tagasihoidlik – 14% on saanud infot METK ja 10%, nõustajatelt või konsulendilt. Lisaks märkis 11% vastanutest, et nad ei ole teadlikud, kust leiab infot põllumajandustoetuste kohta (joonis 14).

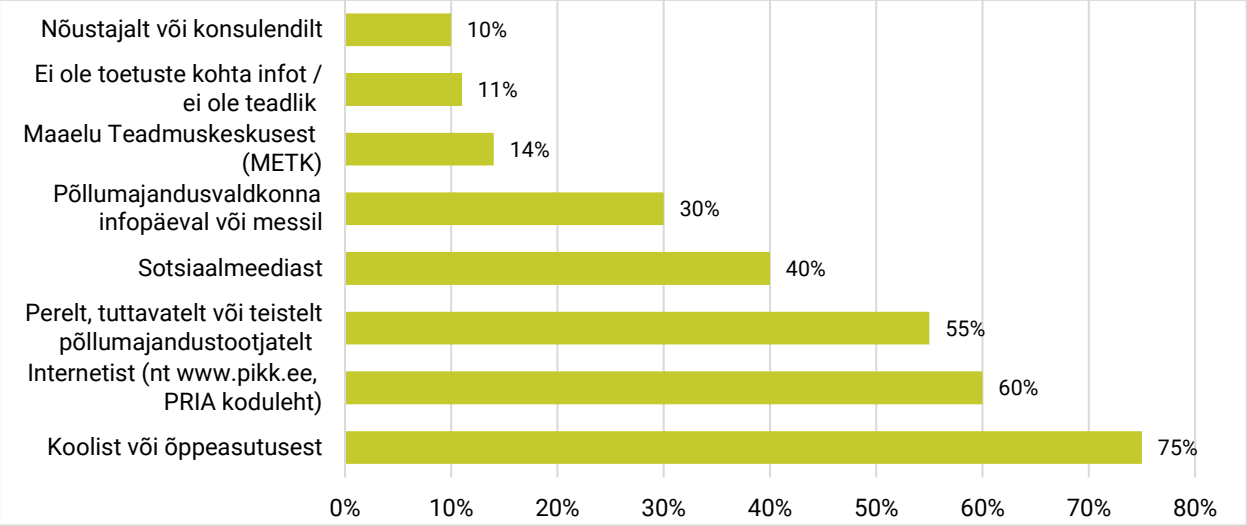

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 14. Noorte peamised teabeallikad põllumajandustoetuste kohta (n=113)

Põllumajandust karjäärivalikuna hindas positiivselt 70% vastanutest, 25% jäi neutraalseks ning 5% pidas valdkonna väljavaateid ebasoodsaks (n=133). Õppurite karjäärieelistused näitavad, et eelistatuim roll sektoris on põllumajandusettevõtte juhi amet, mida soovis tulevikus pidada 42% vastanutest. “Teine oluline sihtrühm on tippspetsialistid, sh agronoomid ning looma- ja taimekasvatuse nõunikud, kelle ametikohtade vastu tunneb huvi 35% õppuritest.

Taimekasvatuse oskustöölise ametit eelistas 35% vastanutest. Veterinaaria ja toiduainetööstuse seotud ametite vastu tunti vaid vähest huvi, mida väljendasid üksikud vastajad. Lisaks põllumajandusega seotud ametitele plaanib osa õppuritest tulevikus suunduda ka teistesse valdkondadesse. Esile kerkis huvi finants- ja raamatupidamisalase töö vastu (nt finantsjuht, raamatupidaja), samuti metsanduse ja tehnikaga seotud ametid, nagu harvester- või forvarderioperaator ning taksaator või metsameister. Mõned õppurid näevad end tulevikus ühistute tegevuse koordineerija või hankespetsialistina, teised aga seostavad oma tulevikku

hobitalu pidamise või ratsaspordiga. Samuti leidus vastuseid, kus märgiti, et tulevikuvalikud ei ole veel kindlad või ei plaanita kohe põllumajandussektorisse suunduda.

3.3.2. Haridus, praktiline kogemus ja karjäärivalikud põllumajanduses.

Küsitlusuuringus paluti hinnata, kuidas omandatud erialane haridus suunab või toetab otsust põllumajandusega tegelema hakata. Väide „Haridusel on väike roll, pigem juhus või muud asjaolud" nõustus madalate hinnangute kaudu kokku 54% vastajatest (25% üldse mitte, 29% vähe), mis viitab sellele, et üle poole vastanuist ei pea haridust otsuse tegemisel oluliseks teguriks. Sama suundumust kinnitab ka väide „Haridus ei mõjuta minu otsust", millega 56% vastajatest nõustusid hinnanguga üldse mitte või vähe (vastavalt 38% ja 18%). Samas tõuseb esile hariduse oluline toetav roll väites „Haridus annab mulle kindluse ja vajalikud teadmised, et sektorisse siseneda", mida 75% vastanutest hindasid skaalal 3–5 (30% nii ja naa, 45% palju), rõhutades hariduse panust enesekindluse ja teadmiste kujundamisse. Sarnast mustrit näitab ka väide „Haridus aitas kaasa, aga otsus tuleb pigem muudest teguritest", mille puhul 70% vastajatest (27% nii ja naa, 43% palju) (joonis 15)

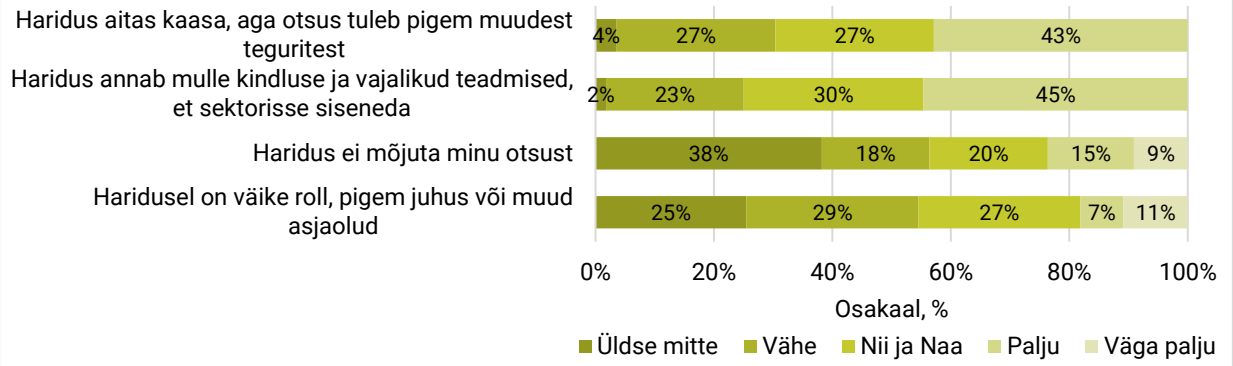

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025"

Joonis 15. Õppurite hinnang hariduse rollile põllumajandussektorisse sisenemisel, % (n=222)

Põllumajanduse erialadel õppivatest vastanutest 74% soovib pärast praegust kooli haridusteed põllumajanduses jätkata, 19% on selles osas ebakindlad ning 7% ei plaani valdkonnas tegevust jätkata.

Küsimusele „Milline on Teie varasem seotus põllumajandusega?" vastasid õppurid järgmiselt: 62% õppuritest (19% pigem tõene ja 43% väga tõene) on töötanud põllumajanduses, mis viitab varasele kokkupuutele valdkonnaga juba enne õpingute alustamist. Põllumajandusettevõtet omab või juhib 5% vastanutest, mis on ootuspärane, arvestades õppurite noort vanuserühma ja nende karjääritee varajast etappi. Väide „Olen pärit maapiirkonnast ja see on mõjutanud minu huvi põllumajanduse vastu" sai tugevat toetust – kokku 61% õppuritest peab seda tõepäraseks (18% pigem tõene ja 43% väga tõene). Samuti pidas 41% õppuritest (16% pigem tõene ja 25% väga tõene) tõeseks väidet „Olen seotud põllumajandusega läbi pereettevõtte või sugulaste", mis osutab, et paljudel on põllumajandusega side perekonna kaudu. Väide „Olen osalenud põllumajandusprojektides või -programmides" oli valdavalt mittetõene (65%), mis näitab vähest osalust struktureeritud tegevustes. Umbes 21% õppuritest alustab oma erialast teekonda täielikult ilma varasema tausta ja praktilise kogemuseta, mis võib mõjutada nende esmast enesekindlust valdkonnas tegutsemisel (joonis 16).

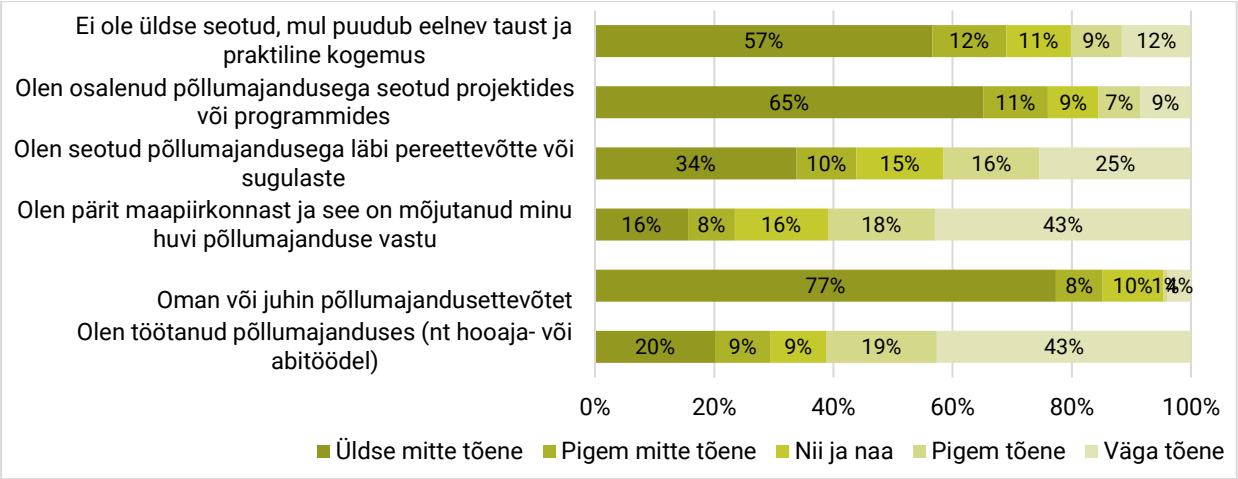

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 16. Õppurite seotus põllumajandussektoriga ja varasem kokkupuude valdkonnaga, % (n=130)

Pereettevõtte jätkusuutlikkuse ja põlvkondade vahetuse ülemineku hindamiseks paluti õppuritel analüüsida tegureid, mis võivad takistada vanemate või vanavanemate põllumajandusettevõtte ülevõtmist. Enne takistuste hindamist küsiti ka nende üldist valmisolekut ettevõte tulevikus enda kanda võtta. Vastajate hulgas soovis 14 õppurit pereettevõtte tulevikus kindlasti üle võtta ning 7 vastajat väljendasid pigem valmisolekut seda teha. Eitaval seisukohal oli kaks vastajat, samuti kaks õppurit kaldusid pigem ülevõtmise vastu, ning neli ei osanud oma hoiakut veel hinnata.

Põllumajandusettevõtte ülevõtmist mõjutab eelkõige väide „Vanemad/vanavanemad ei plaani tegevust niipea lõpetada ega ettevõtet üle anda“, mida kõik vastajad pidasid tõepäraseks (50% *pigem tõene*, 50% *väga tõene*). Teiste väidete mõju on märksa väiksem: nii „Põllumajandusettevõttel ei ole piisavat majanduslikku elujõulisust“ kui ka „Keeruline või kulukas ettevõtte üleandmine“ hinnati ühtlaselt kõigis kategooriates (25% iga hinnangu kohta). Väited „Peresisesed pinged või keerulised suhted“, „Soovin luua midagi oma – mitte võtta üle olemasolevat“ ning „Vähene tugi või juhendamine (nt nõustajad, mentorid, koostöövõrgustikud)“ osutusid valdavalt väheoluliseks, kuna 50% vastajatest pidas neid üldse mitte tõeseks, 25% pigem mitte tõeseks ja 25% hindas neid neutraalselt (*nii ja naa*) (joonis 17).

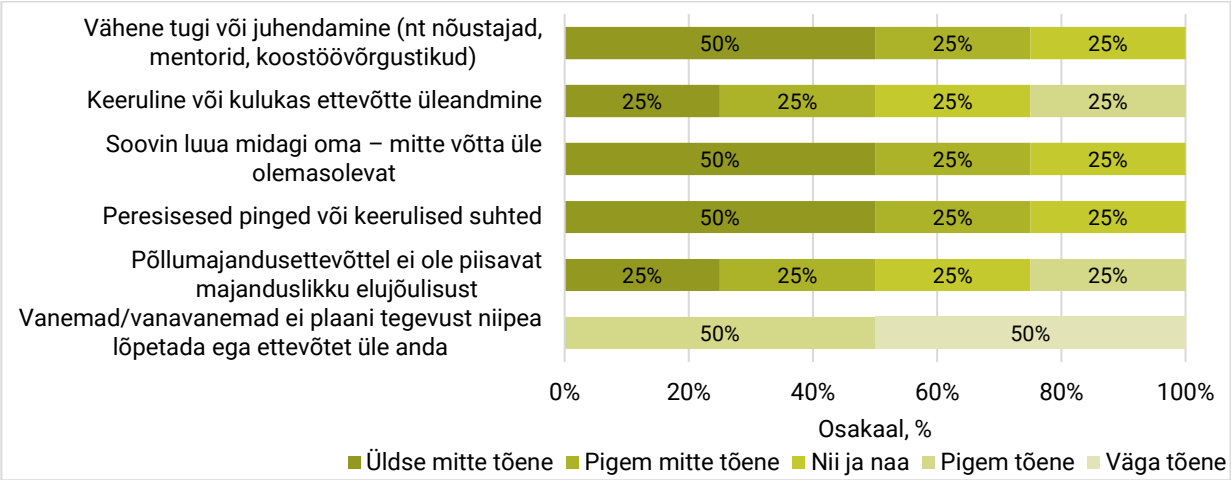

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“

Joonis 17. Peamised takistused vanemate või vanavanemate põllumajandusliku majapidamise ülevõtmisel, % (n=4)

Avatud vastustele toetudes selgus, et küsimusele *„Millised teised tegurid võivad Sinu jaoks takistada põllumajandusettevõtte ülevõtmist?“* vastates tõid noored välja mitmeid olulisi takistusi. Vastustes kordusid eriti sageli viited suure algkapitali vajadusele – „alustamiseks on vaja teha ülisuured kulutused“ ja „rahaliselt on noortel keeruline nullist alustada“. Samuti mainiti põllumaa puudust ja selle ebapiisavat kättesaadavust, kuna „kodukandis pole endal omatud põllumaid“ ning maa on koondunud suuremate tootjate kätte, mis tekitab tiheda konkurentsi. Kõrged sisendkulud ja majanduslik ebastabiilsus kujunesid samuti oluliseks

teemaks, sest „sisendite hinnad tõusevad iga aastaga“ ning tulude ja kulude tasakaal on ebakindel. Lisaks toodi välja tehnika ja vajalike ressursside nappus, toetuste süsteemi keerukus, teadmiste ja kogemuse puudumine ning bürokraatia, mis teeb alustamise ajamahukaks ja riskantseks.

3.4. Alustavad ja noored põllumajandustootjad

Eesmärgiks oli uurida, millised on noorte ja alustavate põllumajandustootjate ootused, peamised takistused ja arenguvajadused, et mõista, kuidas neid paremini toetada sektori jätkusuutlikkuse ja järelkasvu tagamiseks.

3.4.1. Karjääriootused ja arenguperspektiivid põllumajandussektoris

Uuringu „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“ kaudu sooviti kaardistada, millised tegurid motiveerivad alustavaid (töökogemus 0–5 aastat) ja noori (alla 40-aastaseid) põllumajandustootjaid sisenema põllumajandussektorisse. Vastuste hindamiseks kasutati viiepalliskaalat, kus 1 tähendas „üldse mitte motiveeriv“ ja 5 „väga motiveeris“. Sama küsimus esitati õppuritele.

Tulemused näitasid, et alla 40-aastaste otsus saada põllumajandustootjaks pole olnud juhuslik (1,5). Tegutsema on neid ajendanud eelkõige isiklik huvi maaelu vastu (4,6) ning soov olla iseenda tööandja (4,6), mis viitab sellele, et noori põllumajandustootjaid ajendab eelkõige soov ise tegutseda ja iseseisvust saavutada, mitte välised või juhuslikud asjaolud. Õppurite hinnangud on seejuures samas suunas: isiklik huvi põllumajanduse ja maaelu vastu (4,1) ning soov olla iseenda tööandja (3,9) on samuti kõrged (tabel 18).

Tabel 18. Põllumajandussektorisse sisenemise motivaatorid majapidamiste juhtide vanusegruppide järgi ja õppurite hinnangul, skaalal 1–5 (*1 – üldse mitte, 2 – vähe, 3 – nii ja naa, 4 – pigem motiveeris, 5 – väga motiveeris*)

	Majapidamiste juhid (n=136)					**Õppurid** (n=133)
	Alla 40	**40–44**	**45–54**	**55–64**	**65+**	
Soov jätkata/üle võtta pereettevõtet	3,2	2,9	2,6	2,8	3,0	2,3
Isiklik huvi põllumajanduse ja maaelu vastu	4,6	3,9	4,5	4,3	3,5	4,1
Olen pärit põllumajandustaustaga perest	4,0	3,7	3,8	4,0	4,0	2,8
Tulu teenimise ja ettevõtluse võimalus	3,6	4,0	3,6	3,3	3,5	3,6
Looduslähedane eluviis ja iseseisvus	4,4	3,9	4,1	4,1	3,5	4,0
Huvi innovatsiooni ja tehnoloogiate rakendamise vastu	3,6	3,3	3,6	2,8	3,0	3,6
Soov olla iseenda tööandja	4,6	3,9	4,0	4,5	3,5	3,9
Soov elada maal ja panustada kogukonda	4,4	3,8	4,0	4,4	3,5	4,1
Hariduse ja oskuste rakendamine põllumajanduses	4,0	3,6	3,8	3,2	3,5	4,0
Juhuslik valik/ei olnud kindel	1,5	2,3	1,7	2,3	2,5	2,0
Soovisin luua oma põllumajandusettevõtte	4,2	3,4	3,8	3,6	3,0	3,3

Üldse mitte — Väga motiveeris

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“ ja „Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025

Motivatsioon põllumajandustootjaks saamisel ja tegevuse jätkamisel varieerub oluliselt sõltuvalt haridustaustast. Olulisemad erinevused esinevad motivatsioonitegurites, mis on seotud isikliku huvi, elustiili ja autonoomiaga. Isiklikku huvi põllumajanduse ja maaelu vastu hinnati kõrgeimalt täieliku põllumajandusliku haridusega [10]tootjate seas (4,6), samas kui ilma erialase hariduseta põllumajandustootjate hinnang jäi oluliselt madalamale (2,0) (tabel 19).

[10] Põllumajanduse struktuuriuuring | Statistikaamet

Tabel 19. Põllumajandussektorisse sisenemise motivaatorid põllumajandusliku väljaõppe järgi, skaalal 1–5 (*1 – üldse mitte, 2 – vähe, 3 – nii ja naa, 4 – pigem motiveeris, 5 – väga motiveeris*, n=133)

	Ainult praktiline kogemus	Puudub erialane haridus	Põllumajanduslik baasväljaõpe[11]	Täielik põllumajanduslik väljaõpe[12]
Soov jätkata/üle võtta pereettevõtet	2,5	4,3	2,7	3,3
Isiklik huvi põllumajanduse ja maaelu vastu	3,8	2,0	4,4	4,6
Olen pärit põllumajandustaustaga perest	3,7	4,7	3,7	4,0
Tulu teenimise ja ettevõtluse võimalus	3,8	3,0	3,9	3,5
Looduslähedane eluviis ja iseseisvus	4,2	3,0	4,3	4,3
Huvi innovatsiooni ja tehnoloogiate rakendamise vastu	3,2	2,7	3,5	3,5
Soov olla iseenda tööandja	3,8	4,0	4,5	4,3
Soov elada maal ja panustada kogukonda	4,2	2,0	4,3	4,2
Hariduse ja oskuste rakendamine põllumajanduses	3,0	3,0	3,6	4,2
Juhuslik valik/ei olnud kindel	2,1	2,3	1,8	1,7
Soovisin luua oma põllumajandusettevõtte	3,8	1,7	4,2	3,7

Üldse mitte — Väga motiveeris

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Samuti ilmnevad olulised erinevused seoses sooviga elada maal ja panustada kogukonda. Täieliku põllumajandusliku väljaõppega ja baasväljaõppega tootjad hindasid seda motivatsiooniallikat kõrgeks (4,2–4,3), samas kui ilma erialase hariduseta põllumajandustootjate hinnang oli tunduvalt madalam (2,0). See viitab sellele, et haritud põllumajandustootjate jaoks on oluline nii töö tegemise koht kui ka kogukonna aktiivne kaasamine, samas kui ilma erialase hariduseta põllumajandustootjate motivatsioon on seotud pigem praktiliste kaalutluste või perega (tabel 19).

Soov jätkata või üle võtta pereettevõtet on kõrgem nende seas, kellel puudub erialane haridus (4,3), samal ajal kui ainult praktilise kogemusega põllumajandustootjad hindasid seda madalamalt (2,5). See näitab, et ilma hariduseta põllumajandustootjatel on tugevam seotus perekonna äriga, samas kui haritud või baasväljaõppe saanud põllumajandustootjad on rohkem suunatud iseseisvale ettevõtlusele (tabel 19).

Tulemused näitavad, et soov luua oma põllumajandusettevõte, on kõrgeim baas- ja täieliku väljaõppega tootjate seas (3,7–4,2), kuid madalaim ilma erialase hariduseta põllumajandustootjate hulgas (1,7). See kinnitab, et haridus suurendab enesekindlust ja valmisolekut ettevõtlusega tegelemiseks ning soodustab innovaatilisemat ja iseseisvamat lähenemist tootmisele (tabel 19).

Elustiil ja autonoomia on motivatsioonitegurid, mida kõrgelt hindavad kõik põllumajandusliku väljaõppega tootjad. Looduslähedane eluviis ja iseseisvus sai hinnangud 4,2–4,3, samuti hinnati kõrgelt soovi olla iseenda tööandja (4,3–4,5). Samal ajal on huvi innovatsiooni ja tehnoloogiate rakendamise vastu hinnanguliselt keskmine (2,7–3,5), mis näitab, et kuigi tehnoloogia väärtustatakse, ei ole see peamine motivatsiooniallikas (tabel 19).

Sisenemismotiivid on mitmetahulised: noored ja alustavad põllumajandustootjad väärtustavad nii autonoomiat, elustiili, maaelu kui ka stabiilset seost pereettevõttega. Motivatsioonifaktorite erinevused haridustaseme lõikes rõhutavad vajadust sihitud koolitus- ja nõustamisteenuste järele, et toetada nii uute kui ka juba tegutsevate põllumajandustootjate jätkusuutlikku arengut.

3.4.2. Valmisolek põllumajandusettevõtte juhtimiseks

Uuringu „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“ kaudu sooviti kaardistada, kuidas noored (alla 40-aastased) ja alustavad (töökogemus 0–5 aastat) põllumajandusettevõtjad hindavad oma

[11] Põllumajanduslik baasväljaõpe – juht on läbinud põllumajanduskooli ja/või teatavatele valdkondadele (sh aiandus, metsamajandus, kalakasvatus, veterinaaria, põllumajandustehnoloogia jms) spetsialiseerunud koolitusasutuse; baaskoolituse alla loetakse ka põllumajandusalane õppepraktika.

[12] Täielik põllumajanduslik väljaõpe – juht on läbinud vähemalt kaheaastasele täiskoormusega koolitusele vastava väljaõppe, mis on läbitud põllumajanduskoolis, ülikoolis või muus kõrgkoolis, mis annab hariduse põllumajanduse, aianduse, metsamajanduse, kalakasvatuse, veterinaaria, põllumajandustehnoloogia vms alal

toimetulekut põllumajandusettevõtte juhtimisega. Vastuseid hinnati viiepalliskaalal, kus 1 tähendas *„ pigem halvasti“* ja 5 *„väga hästi“*.

Oma toimetulekule ettevõtte juhtimisega andsid kõige positiivsema hinnangu alla 40-aastaste gruppi kuuluvad põllumajandusettevõtte juhid. Kindlalt tunneb end 60% noortest põllumajandusettevõtte juhtidest, 8% vastanutest hindas oma juhtimisvõimekust väga heaks ning negatiivseid hinnanguid *(„väga halvasti“)* ei esinenud (joonis 18).

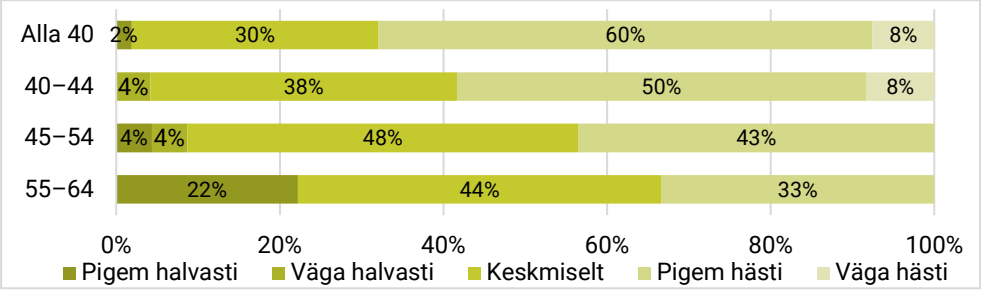

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 18. Hinnang toimetulekule põllumajandusettevõtte juhtimisega vanusegruppide järgi, % (n=109)

Sarnaselt alla 40-aastastele põllumajandusettevõtete juhtidele andsid ka alustavad juhid, kõige positiivsema hinnangu oma juhtimisoskustele: 8% küsitluses osalenutest hindas oma toimetulekut väga heaks, negatiivseid hinnanguid ei esinenud.

Tulemused viitavad, et noored juhid on üldiselt enesekindlad ja optimistlikud oma juhtimisvõimekuse osas, mis võib soodustada ettevõtete stabiilset arengut ja uuendusmeelsust sektori sees. See võib olla seotud nende kohanemisvõime, õppimisvalmiduse ja ettevõtlusalase kogemuse kiire omandamisega.

Teadmiste ja oskuste osas paluti uuringus osalejatel hinnata skaalal 1–5 (1 *„väga puudulik“*, 5 *„väga hea“*) oma pädevust erinevates valdkondades. Heaks hindasid nii noored kui ka alustavad põllumajandusettevõtjad oma teadmisi ja oskusi tootmise korralduses (4,0). Hinnang rahvusvahelise suhtluse ja turgudele mõistmisele jäi alla keskmise (2,8) (tabel 20).

Tabel 20. Hinnangud teadmistele ja oskustele vanusegruppide järgi, skaalal 1–5 (*1 – väga puudulik, 2 – puudulik, 3 – keskmine, 4 – pigem hea, 5 – väga hea*, n=109)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Ettevõtlus- ja ärijuhtimine	3,6	3,4	3,6	3,2	3,0
Finantsjuhtimine (kuluarvestus, eelarve koostamine, rahavoogude jälgimine)	3,5	3,1	3,3	3,6	3,0
Töökorraldus ja personalijuhtimine (tööjaotus, töötajate juhtimine, tööjõu leidmine)	3,5	3,4	3,0	2,8	4,0
Seadusandlus (ehitus, keskkond, tööohutus)	3,0	3,2	3,1	3,1	3,0
Digitehnoloogia	3,4	3,1	3,0	2,6	2,0
Innovatsioon	3,6	3,2	3,1	2,6	3,0
Tootmise korraldus (igapäevase tootmise planeerimine ja jälgimine)	4,0	3,7	3,7	3,7	4,0
Toetused ja tingimused	3,4	3,4	3,1	3,6	3,0
Nõuandeteenuste kasutamine ja leidmine	3,3	3,2	3,3	2,7	3,0
Rahvusvaheline suhtlus ja turgude mõistmine	2,8	2,6	2,3	2,0	1,0
Kohanemine muutuvate olude ja ootamatute olukordadega	3,8	3,3	3,2	3,4	3,0
Töö- ja eraelu tasakaalu hoidmine (ajajuhtimine, stressitaluvus, isiklik heaolu)	3,1	2,8	2,9	2,9	3,0
Turundus ja müük (klientide leidmine, toodangu turustamine, hinna kujundamine)	3,4	3,5	3,3	3,0	4,0
Riskijuhtimine ja planeerimine	3,3	3,3	3,0	2,7	3,0

Väga puudulik — Väga hea

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Lisaks headele tootmise korraldamise oskustele (4,0), hindavad alla 40-aastased põllumajandusettevõtjad keskmisest kõrgemaks oma võimet kohaneda muutuva tööga (3,8), ettevõtlus- ja ärijuhtimise oskust (3,6) ning teadmisi innovatsioonist (3,6). See peegeldab nende soovi olla paindlik, ettevõtlik ja kursis uute lahendustega (tabel 20).

Noorte ja alustavate põllumajandustootjate hinnangutes oma teadmistele ja oskustele erinevusi ei esinenud. Analüüs näitas, et noorte ja alustavate tootjate tugevus peitub tootmise korraldamises ning kohanemis- ja ettevõtlusoskustes, samas kui rahvusvahelise turu ja rahvusvahelise suhtluse valdkond vajab täiendavat arendamist. Noorte motivatsioon ja praktiliste oskuste hinnangud on keskmisest kõrgemad, kuid puudulik rahvusvaheline teadlikkus võib piirata ettevõtete laienemisvõimalusi.

3.4.3. Põllumajandusettevõtte arengu- ja laienemisvõimalused

Põllumajandusettevõtete juhtide vanust, kogemust ja põllumajanduslikku väljaõpet arvestades uuriti nende ettevõtlusalaseid eesmärke ja strateegilisi prioriteete. Hinnang paluti anda viiepalliskaalal, kus 1 tähendas *„kindlasti mitte“* ja 5 *„kindlasti jah“*.

Tulemused näitavad, et alla 40-aastased põllumajandusettevõtte juhid on motiveeritud ettevõtet laiendama (4,2) ning huvitatud investeerimisest uutesse tehnoloogiatesse (4,0), samas kui tegevusmahu vähendamist peeti pigem vähe tõenäoliseks (1,6) (tabel 21).

Tabel 21. Ettevõtluse alased eesmärgid vanusegruppide järgi, skaalal 1–5 (*1 – kindlasti mitte, 2 – pigem mitte, – nii ja naa, 4 – pigem jah, 5 – kindlasti jah*, n=563)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Soovin jätkata ettevõtte tegevusega samas mahus	3,2	3,3	3,6	3,3	2,8
Soovin ettevõtet laiendada (suurendada tootmist, tootmisharusid ja/või müügitulu)	4,2	3,7	3,4	2,5	2,0
Soovin ettevõtte tegevusmahtu vähendada (nt vähendada tootmist, tootmisharusid ja/või müügitulu)	1,6	2,1	2,3	2,6	3,1
Kavatsen investeerida uutesse tehnoloogiatesse või uuenduslikesse lahendustesse	4,0	3,3	3,4	2,8	2,1
Soovin laiendada oma tegevusvaldkondi väljaspool senist ettevõtlust (nt mitmekesistamine, uued ärisuunad)	3,6	3,4	3,2	2,6	1,9

Kindlasti mitte — Kindlasti jah

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Tootmistüüpide võrdluses (tabel 22) on kindlamad jätkajad püsikultuuride (D), piimatootmise (E) ja segatootmise (H) ettevõtjad, nendel on ka kõige madalam soov oma ettevõtte tootmismahtusid vähendada. Uutesse tehnoloogiatesse kavatsevad pigem investeerida taimekasvatuse (A) ja püsikultuuride (D) tootmistüüpide ettevõtjad. Ettevõtte laiendamise ja tootmismahu suurendamise soovi hinnati keskmisel tasemel (2,2–3,1). Tootmistüüpide hinnangud tulevikuplaanidele näitavad, et tegevuse jätkamist samas mahus hindasid kõige kõrgemalt püsikultuuride (3,8) ja piimatootmise (3,6) ettevõtted. Taimekasvatus (3,2) ja segatootmine (3,4) paiknevad seejuures keskmisel tasemel, samas kui aiandus ja loomakasvatus avaldasid madalamat jätkamissoovi (3,0). Innovatsioonivalmiduse poolest paistab kõige enam silma piimasektor (3,4). Ettevõtte laiendamise soovi osas olid kõige aktiivsemad püsikultuuride ja piimatootmise ettevõtted mõlemad (3,1), samas kui aianduses ilmnes kõigist rühmadest madalaim kasvusoov (2,2). Aiandus eristus ka suurima tootmismahu vähendamise kaalumisega (2,8), millele järgnes segatootmine (2,7). Mitmekesistamisest olid enim huvitatud püsikultuuride ettevõtted (3,1). Tootmistüüp G (sea- ja linnukasvatus) ei olnud analüüsis väikese valimi tõttu.

Tabel 22. Ettevõtluse alased eesmärgid tootmistüüpide järgi, skaalal 1–5 (*1 – kindlasti mitte, 2 – pigem mitte, 3 – nii ja naa, 4 – pigem jah, 5 – kindlasti jah*, n=543)

	A (n=276)	B (n=14)	D (n=20)	E (n=31)	F (n=147)	H (n=52)
Soovin jätkata ettevõtte tegevusega samas mahus	3,2	3	3,8	3,6	3	3,4
Soovin ettevõtet laiendada (suurendada tootmist, tootmisharusid ja/või müügitulu)	2,9	2,2	3,1	3,1	2,9	2,5
Soovin ettevõtte tegevusmahtu vähendada (nt vähendada tootmist, tootmisharusid ja/või müügitulu)	2,6	2,8	1,9	1,9	2,5	2,7
Soovin laiendada oma tegevusvaldkondi väljaspool senist ettevõtlust (nt mitmekesistamine, uued	2,8	2,5	3,1	2,5	2,6	2,5

	A (n=276)	B (n=14)	D (n=20)	E (n=31)	F (n=147)	H (n=52)
Kavatsen investeerida uutesse tehnoloogiatesse või uuenduslikesse lahendustesse	3	2,7	3	3,4	2,9	2,5

Tootmistüüpide tähised: A – taimekasvatus; B – aiandus; D – püsikultuurid; E – piimatootmine; F – loomakasvatus; G – sea- ja linnukasvatus; H – segatootmine

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Ettevõtlusalaste eesmärkide osas ei olnud erinevusi alustavate (töökogemus kuni viis aastat) ja alla 40-aastaste põllumajandusettevõtte juhtide hinnangute vahel. Mõlema grupi jaoks on prioriteediks ettevõtte laiendamine ja investeerimine uutesse tehnoloogiatesse, samas tegevusmahu vähendamist peeti ebatõenäoliseks.

Põllumajandusliku väljaõppe järgi on hinnangud tulevikuplaanidele tagasihoidlikud, jäädes keskmise väärtuse lähedale. Baasväljaõppega rühm andis kõrgeimad hinnangud nii ettevõtte jätkamisele samas mahus kui ka selle laiendamisele, samas kui ettevõtte tegevusmahu vähendamist peeti kõige vähem tõenäoliseks (2,3). See näitab, et just põllumajandusliku baasväljaõppe taustaga vastajad on kõige enam pühendunud valdkonna arendamisele (tabel 23).

Tabel 23. Ettevõtluse alased eesmärgid põllumajandusliku väljaõppe järgi, skaalal 1–5 (*1 – kindlasti mitte, 2 – pigem mitte, 3 – nii ja naa, 4 – pigem jah, 5 – kindlasti jah*, n=563)

	Ainult praktiline kogemus	Puudub erialane haridus	Põllumajanduslik baasväljaõpe	Täielik põllumajanduslik väljaõpe
Soovin jätkata ettevõtte tegevusega samas mahus	3,2	2,9	3,3	3,2
Soovin ettevõtet laiendada (suurendada tootmist, tootmisharusid ja/või müügitulu)	2,7	2,6	3,3	2,8
Soovin ettevõtte tegevusmahtu vähendada (nt vähendada tootmist, tootmisharusid ja/või müügitulu)	2,6	2,5	2,3	2,5
Kavatsen investeerida uutesse tehnoloogiatesse või uuenduslikesse lahendustesse	2,8	2,9	3,2	3,0
Soovin laiendada oma tegevusvaldkondi väljaspool senist ettevõtlust (nt mitmekesistamine, uued	2,7	2,8	2,8	2,8

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Peamised mured noorte põllumajandustootjate seas on seotud tuleviku ebakindluse (4,3) ja suure kapitali vajadusega ettevõtte arendamiseks (4,5), samas kui peresiseste probleemide pärast muretsetakse vähem (2,7). Seega noorte põllumajandustootjate peamine väljakutse on ettevõtte majandusliku jätkusuutlikkuse tagamine ja riskide vähendamine, mis nõuab poliitiliste, finantsiliste ja struktuuriliste toetuste olemasolu (tabel 24).

Tabel 24. Muret või ebakindlust tekitavad tegurid vanusegruppide järgi, skaalal 1–5 (*1 – üldse mitte oluline, 2 – vähe oluline, 3 – nii ja naa, 4 – oluline, 5 – väga oluline*, n=559)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Suur kapitalivajadus ettevõtte arendamisel	4,5	4,4	4,2	4,1	3,8
Piiratud võimalused vaba aja ja tööelu tasakaalu saavutamiseks	3,9	3,7	3,4	3,7	3,4
Raskused kvalifitseeritud tööjõu leidmisel	3,4	3,7	3,4	3,6	3,5
Toetuste reeglite keerukus	4,0	4,0	4,2	4,0	3,9
Ebakindlus tuleviku suhtes (nt kliimamuutused, poliitika, maksud)	4,3	4,4	4,3	4,2	4,1
Hirm ettevõtlusriski, majandusliku kahju või ebaõnnestumise ees	3,9	3,8	3,7	3,4	3,6
Kõrged maa rendihinnad	4,0	3,9	3,7	3,5	3,6

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Võimalus kasutada piisavalt haritavat põllumajandusmaad	4,0	3,4	3,5	3,3	3,3
Vähene tugi või juhendamine (nt nõustajad, mentorid, koostöövõrgustikud)	2,9	3,1	3,0	2,8	2,8
Peresisesed pinged või keerulised suhted	2,7	2,8	2,3	2,4	2,2
Põllumajandustööde suur füüsiline koormus	3,3	3,6	3,4	3,5	3,6
Põllumajanduse kehv maine ühiskonnas	3,0	3,0	2,8	3,1	3,5
Ebastabiilne sissetulek	3,9	4,2	3,8	3,9	3,8
Keeruline või kulukas ettevõtte üleandmine või juhtimise jagamine	2,7	3,0	2,9	2,9	3,1

Üldse mitte oluline — Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Noorte ja alustavate põllumajandusettevõtjate hinnangutes muret ja ebakindlust tekitavate tegurite osas olulisi erinevusi ei täheldatud.

Keskkonnaalase jätkusuutlikkuse tagamisel on alla 40-aastaste põllumajandustootjate jaoks olulisimad elurikkuse säilitamine (4,0), muldade seisundi parandamine (3,8) ning kohalik turustamine ja lühikese tarneahela eelistamine (3,8). Kõige vähem oluliseks hindasid alla 40-aastase põllumajandustootjad säästvate kastmissüsteemide kasutamist (2,6). See näitab, et noorte põllumajandustootjate prioriteedid on suunatud peamiselt ökosüsteemi tervise ja kohaliku majanduse toetamisele, samas kui tehnoloogilised või investeerimismahukad lahendused, nagu kastmissüsteemid, ei ole nende hinnangul esmatähtsad (tabel 25).

Tabel 25. Tegevused keskkonnaalase jätkusuutlikkuse tagamiseks vanusegruppide järgi, skaalal 1–5 (*1 – ei/ pole plaanis, 2 – väga vähe, 3 – nii ja naa/ kaalumisel, 4 – pigem osaliselt, 5 – täielikult*, n=252)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Osaline või täielik üleminek mahetootmisele	3,0	2,7	2,7	2,7	2,2
Täppispõllumajanduse tehnoloogiate kasutuselevõtt	3,1	2,8	2,6	2,4	1,9
Muldade seisundi parandamise meetmed	3,8	3,5	3,4	3,3	2,9
Elurikkuse säilitamise meetmed	4,0	3,8	3,7	3,4	3,3
Säästvate kastmissüsteemide kasutamine	2,6	2,5	2,1	1,8	1,7
Vee kasutamise tõhustamine	3,1	2,8	2,5	2,2	2,1
Taastuvenergia kasutamine tootmises	3,2	2,7	2,6	2,7	2,2
Energiatõhususe suurendamine hoonetes/seadmetes	3,6	3,4	3,2	3,0	2,7
Kohaliku turustamise ja lühikese tarneahela eelistamine	3,8	3,9	3,4	3,3	2,7
Jäätmete vähendamine ja ringmajanduse lahenduste rakendamine	3,6	3,6	3,3	3,1	3,0
Keskkonnasertifikaatide taotlemine	2,6	2,3	2,1	2,0	1,9

Ei/pole plaanis — Täielikult

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Noorte ja alustavate põllumajandusettevõtjate hinnangutes keskkonnaalase jätkusuutlikkuse tagamisel erinevusi ei täheldatud.

Alla 40-aastased ja alustavad põllumajandusettevõtjad, kelle juhtimiskogemus alla viie aasta on peamiselt suunatud ettevõtte laiendamisele, investeerimisele uutesse tehnoloogiatesse ning majandusliku jätkusuutlikkuse tagamisele, samal ajal kui tegevusmahu vähendamist peeti ebatõenäoliseks. Noorte prioriteedid keskkonnaalases jätkusuutlikkuses keskenduvad eelkõige ökosüsteemi tervise ja kohaliku majanduse toetamisele. Hinnangute sarnasus alla 40-aastaste ja alustavate juhtide vahel viitab sellele, et motivatsioon, riskiteadlikkus ja tulevikuprioriteedid on sarnased sõltumata kogemusest või vanusest, rõhutades vajadust sihitud toetuste ja nõustamise järele ettevõtete stabiilse arengu tagamiseks.

Põllumajandustegevuse lõpetamise võimalust on kaalutud kõigis vanuserühmades. Alla 40-aastaste seas on mõelnud tegevuse lõpetamise võimalusele 53% vastanutest. See näitab, et isegi noored juhid, kes

üldiselt on rohkem suunatud ettevõtte laiendamisele ja investeerimisele, ei välista täiesti tegevusest loobumist (joonis 19).

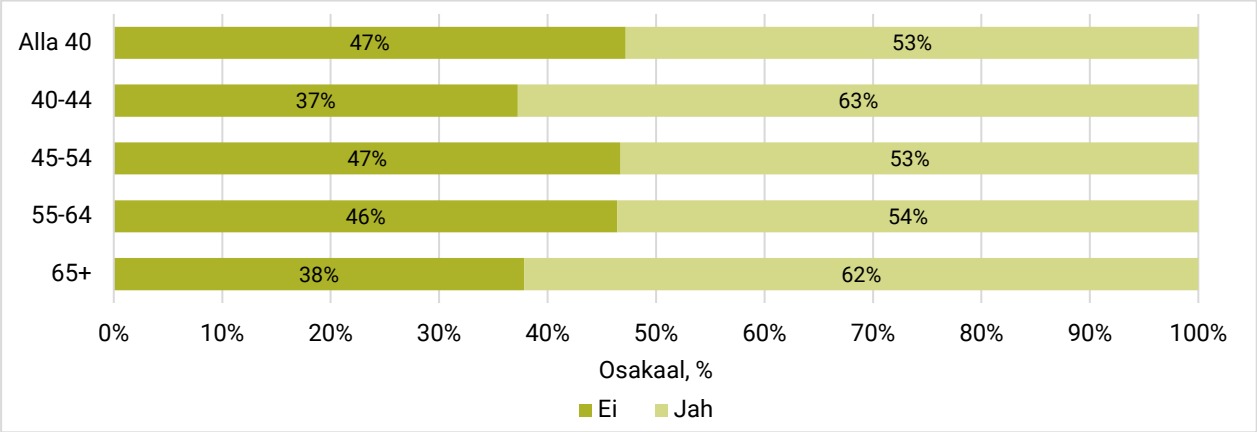

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 19. Hinnang põllumajandustegevusega jätkamisele vanusegruppide järgi, % (n=563)

Avatud vastustest toodi esile, et põllumajandusega seotud bürokraatia ja toetuste taotlemise keerukus on üks keskseid põhjuseid, miks kaalutakse tegevuse lõpetamist. Toetuste taotlemise keerukus tuleneb eelkõige killustatud ja sageli muutuvast süsteemist, kus toetused on jaotatud paljudeks eraldi meetmeteks erinevate tingimuste ja tähtaegadega. Oluliseks probleemiks peetakse ka E-PRIA ja juhendite ebaselgust. Juhendid on pikad, keerulise sõnastusega ja täis linke, samas puuduvad lihtsad, arusaadavad ja praktilised selgitused. Bürokraatiat võimendab ülemäärane haldus- ja kontrollikoormus, kus sama tegevuse raames tehakse mitmeid kontrolle ning ka väike vormiline eksimus võib kaasa tuua toetuse kaotuse, kus sama tegevuse raames tehakse mitmeid kontrolle. Alla 40-aastased rõhutavad, et nõuded, normid ja tähtajad on ülemäära detailsed ja jäigad, sageli ilmastikuolusid eiravad ning eeldavad ebarealistlikku ajakulu tootmise kõrvalt. Toetuste taotlemisel kirjeldatakse segadust ametkondade vahel, pikki telefonikõnesid ja vasturääkivaid juhiseid, mis tekitavad tunde, et süsteem ei ole loodud nõustamiseks, vaid eksimuste leidmiseks ja karistamiseks. Vanuserühmas 40–44 tuuakse esile, et mikro- ja väikeettevõtjatele on suur osa toetustest sisuliselt kättesaamatud, kuna nõuded on mahukad, omafinantseering kõrge ja halduskoormus ebaproportsionaalselt suur. Vanuserühmas 45–54 rõhutatakse pidevalt lisanduvaid regulatsioone, ristvastavuse karmistumist ja kontrollide formaalsust, kus iga väiksemgi eksimus võib kaasa tuua toetuste vähendamise või tegevuse peatamise ning kus vaidlustamine on ajamahukas ja majanduslikult kurnav. 65+ vanuserühmas domineerivad vanusest ja tervisest tulenevad piirangud, pensioni ebapiisavus, investeerimisvõimekuse puudumine ning soov jätkata vaid minimaalses mahus või maa hooldamise eesmärgil. Lisaks loobutakse sageli toetuste taotlemisest digipädevuse piirangute tõttu.

Erinevalt suhtuvad põllumajandusliku majapidamise tegevuse jätkamisse alustavad põllumajandustootjad, kelle seas on ülekaalus (56%) need, kes ei ole soovinud tegevust lõpetada. Alates 6–10 aasta töökogemusest on lõpetamissoov 59%. Kõige selgemalt avaldub soov põllumajandustegevus lõpetada 11–20 aasta töökogemusega vastajate seas, kus 62% vastanutest märkis vastuseks „jah“. Ka pikema töökogemusega rühmades püsib lõpetamissoov enamuses: 21–30 aasta töökogemusega vastajate seas 55% ning üle 30 aasta töökogemusega vastajate seas 60% (joonis 20).

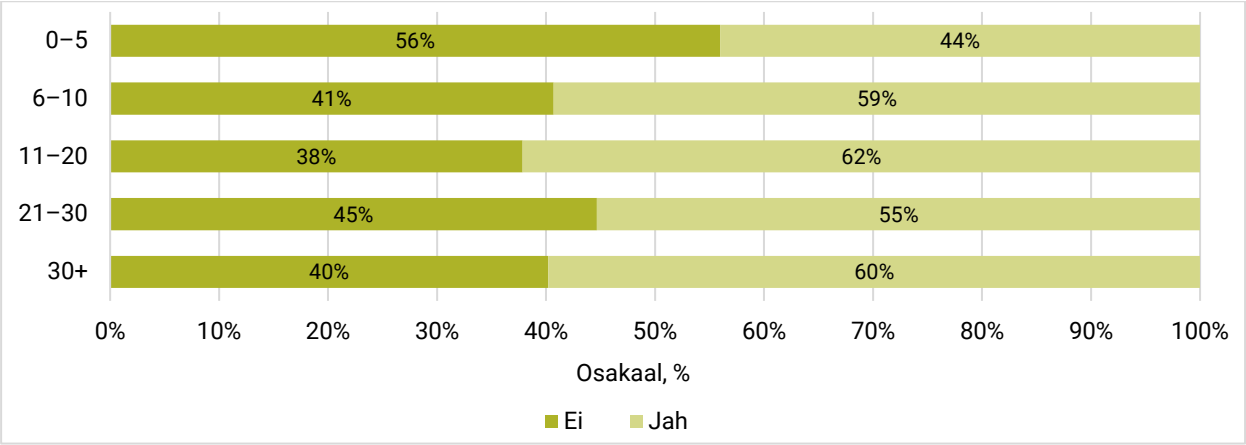

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 20. Hinnang põllumajandustegevusega jätkamisele töökogemuse järgi, % (n=557)

Noorte põllumajandustootjate tegevuse lõpetamise otsuse taga on peamiselt majanduslikud ja poliitilised tegurid. Kõige olulisemateks põhjusteks on tulevikutoetuste ja põllumajanduspoliitika ebakindlus (4,5), sissetulekute vähesus ja ebastabiilsus (4,4) ning bürokraatia koormus (4,3) (tabel 26).

Tabel 26. Põllumajandustegevuse lõpetamise põhjused vanusegruppide järgi, skaalal 1–5 (*1 – kindlasti mitte, 2 – pigem mitte, 3 – nii ja naa, 4 – pigem jah, 5 – kindlasti jah*, n=317)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Sissetulek on liiga väike	4,4	4,3	3,9	4,0	3,8
Sissetulek on ebastabiilne	4,4	4,6	4,0	4,0	3,8
Töö on liiga raske	3,1	3,6	3,4	3,6	3,7
Põllumajandusmaad ei ole võimalik osta ega rentida	3,9	3,3	3,4	3,2	3,1
Investeeringutoetusi on raske saada	4,0	4,2	3,7	4,0	3,5
Ei tea, mis saab tulevikutoetustest ja poliitikast	4,5	4,3	4,1	4,3	4,1
Terviseprobleemid	2,3	2,5	3,1	3,4	4,1
Liiga palju bürokraatiat	4,3	4,1	4,3	4,3	4,4
Soovin keskenduda muule karjäärile või muuta eluviisi	2,5	2,9	3,0	3,3	3,5

Kindlasti mitte — Kindlasti jah

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Noored hindavad oluliselt oma majanduslikku kindlust ja regulatiivset keskkonda ning on tundlikud poliitiliste ja finantsiliste tegurite muutustele.

Vähem mõjuvad tegevuse lõpetamise põhjused on seotud terviseprobleemide (2,3) ja eluviisi muutustega (2,5), mis näitab, et isiklikud ja elustiilist tulenevad põhjused on nende juhitegevuse puhul teisejärgulised.

Põllumajandusjuhtide hinnangud tegevuse lõpetamise põhjustele on sarnased sõltumata juhi vanusest, töökogemusest või põllumajanduslikust haridusest. Uuringus ei ilmnenud erinevusi selles, kuidas erinevad grupid hindasid majanduslikke, poliitilisi, bürokraatlikke või isiklikke tegureid tegevusest loobumise kaalumisel. Põllumajandusjuhtide hinnangud tegevuse lõpetamise põhjendustele on üldjoontes ühtsed, sõltumata demograafilistest või hariduslikest teguritest.

Avatud küsimuses tõid uuringus osalejad põllumajandustegevusega lõpetamise põhjustena esile „ebastabiilsed saagid (ilmastik)“, „madalad kokkuostuhinnad“ ning „sisendite kallinemine“. Tööjõupuudus ja kõrged kulud on samuti olulised probleemid: „Ei ole piisavalt tööjõudu, sisendite hinnad on ebamõistlikud“ ning „tööjõupuudus ja kallidus“. Veel mõjutab põllumajandustootjate olukorda kogukonna vastuseis: „Kogukonna vastuseis loomade karjatamisele“. Välja toodi ka turustamise ja kasumlikkusega seotud raskused: „Ebastabiilsus, turustamise probleemid, ei ole kasumlik, vaja käia kõrvalt palgatööl“.

3.4.4. Toetusmeetmete tõhusus, kättesaadavus ning rakendamisega seotud kitsaskohad

Põllumajandustootjad ja õppurid hindasid erinevate poliitikameetmete olulisust viiepalliskaalal, kus 1 tähendas „üldse mitte oluline“ ja 5 „väga oluline“. Tulemused näitasid, et kõik uuritud tegurid olid põllumajandustootjate jaoks olulised – keskmised hinnangud jäid vahemikku 3,7–4,6 (tabel 27).

Tabel 27. Hinnangud välja pakutud muudatustele põllumajanduspoliitikas majapidamiste juhtide vanusegruppide järgi ja õppurid, skaalal 1–5 (*1 – üldse mitte oluline, 2 – vähe oluline, 3 – nii ja naa, 4 – oluline, 5 – väga oluline*)

	Majapidamiste juhid (n=574)					**Õppurid** (n=110)
	Alla 40	**40–44**	**45–54**	**55–64**	**65+**	
Lihtsustaksin ja muudaksin arusaadavamaks toetuste taotlemise protsessi	4,6	4,5	4,5	4,2	4,5	4,1
Looksin noortele põllumajandustootjatele tugivõrgustikud ja koostööplatvormid (nt noortalunike, ühendused, mentorvõrgustikud)	4,0	4,0	3,9	3,8	4,0	4,1
Toetaksin rohkem põlvkonnavahelist koostööd ja teadmiste vahetamine	4,2	4,0	4,0	3,9	4,1	4,2
Arendaksin noortele põllumajandustootjatele suunatud koolitus, nõuande- ja mentorlusteenust	4,1	4,0	3,9	3,9	4,1	4,2
Toetaksin maksusoodustuste andmist maaomanikele, kes rendivad maad pikaajaliselt noortele põllumajandustootjatele	4,3	4,1	3,8	3,8	3,9	4,3
Parandaksin maapiirkonnas ühendusi tõmbekeskustega	4,0	4,3	3,8	3,8	4,0	3,9
Edendaksin naiste osalust põllumajanduses	3,8	3,8	3,6	3,5	3,6	4,1
Pööraksin suuremat tähelepanu vaimse tervise hoidmisele (nt ülekoormuse ja stressi ennetamine ning leevendamine)	4,0	3,8	3,9	3,8	3,8	4,2
Toetaksin keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõttu senisest suuremas mahus	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,9
Parandaksin noorte juurdepääsu finantsvahenditele (nt lisatagatiste andmine laenude taotlemisel)	4,6	4,3	4,1	4,1	4,2	4,2
Suurendaksin noortele suunatud toetusmeetmeid, et võimaldada kaasaegsete tehnoloogiate rakendamist	4,6	4,2	4,0	4,1	4,2	4,2
Toetaksin digitaalse põllumajanduse oskuste arendamist noorte seas	4,1	4,0	3,8	3,9	4,0	4,2
Kehtestaksin põllumajandussektoris töötavatele noortele madalamad tööjõumaksud	4,5	4,0	4,0	3,8	3,9	4,0

Üldse mitte oluline — Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“ ja *„Küsitlus põllumajanduserialade õppuritele 2025“*

Noored põllumajandustootjad pidasid kõige olulisemaks toetuste taotlemise protsessi lihtsustamist, finantsvahenditele parema juurdepääsu tagamist ning toetusmeetmete suurendamist kaasaegse tehnoloogia kasutuselevõtuks – kõik need tegurid said hinnanguks 4,6 punkti (tabel 27).

Vähem tähtsaks peeti keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõtu suurendamist, mis sai hinnanguks 3,7 ning naiste osaluse soodustamist põllumajanduses, mille olulisust hinnati 3,8 punktile (tabel 27).

Põllumajandusettevõtte juhtimisega hiljuti alustanud (alustavad põllumajandustootjad), st kuni viieaastase töökogemusega põllumajandustootjate hinnangud põllumajanduspoliitika kujundamise osas olid sarnased alla 40-aastaste põllumajandusettevõtjate omadega. Ka nende jaoks oli kõige olulisem toetuste taotlemise protsessi lihtsustamine, mis sai keskmiseks hindeks 4,5. Kõige vähem oluliseks peeti keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõtu toetamist ja naiste osaluse edendamist põllumajanduses, mõlemad hinnanguga 3,9 (tabel 28).

Tabel 28. Hinnangud välja pakutud muudatustele põllumajanduspoliitikas põllumajanduses töötatud aastate järgi, skaalal 1–5 (*1 – üldse mitte oluline, 2 – vähe oluline, 3 – nii ja naa, 4 – oluline, 5 – väga oluline*, n=568)

	Põllumajandusjuhina töötatud aastad				
	0–5	**6–10**	**11–20**	**21–30**	**30+**
Lihtsustaksin ja muudaksin arusaadavamaks toetuste taotlemise protsessi	4,5	4,5	4,3	4,4	4,4
Looksin noortele põllumajandustootjatele tugivõrgustikud ja koostööplatvormid (nt noortalunike, ühendused, mentorvõrgustikud)	4,2	4,0	3,8	3,9	3,9
Toetaksin rohkem põlvkonnavahelist koostööd ja teadmiste vahetamine	4,2	3,9	3,9	4,1	4,0
Arendaksin noortele põllumajandustootjatele suunatud koolitus, nõuande- ja mentorlusteenust	4,1	4,0	4,0	3,9	4,1

	Põllumajandusjuhina töötatud aastad				
	0–5	6–10	11–20	21–30	30+
Toetaksin maksusoodustuste andmist maaomanikele, kes rendivad maad pikaajaliselt noortele põllumajandustootjatele	4,3	4,0	3,8	3,8	3,9
Parandaksin maapiirkonnas ühendusi tõmbekeskustega	4,1	3,8	3,9	3,9	3,8
Edendaksin naiste osalust põllumajanduses	3,9	3,7	3,4	3,5	3,6
Pööraksin suuremat tähelepanu vaimse tervise hoidmisele (nt ülekoormuse ja stressi ennetamine ning leevendamine)	4,0	3,9	3,8	3,9	3,8
Toetaksin keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõttu senisest suuremas mahus	3,9	3,6	3,8	3,6	3,6
Parandaksin noorte juurdepääsu finantsvahenditele (nt lisatagatiste andmine laenude taotlemisel)	4,4	4,3	4,2	4,1	4,2
Suurendaksin noortele suunatud toetusmeetmeid, et võimaldada kaasaegsete tehnoloogiate rakendamist	4,4	4,3	4,1	4,0	4,3
Toetaksin digitaalse põllumajanduse oskuste arendamist noorte seas	4,1	3,9	3,9	3,9	4,0
Kehtestaksin põllumajandussektoris töötavatele noortele madalamad tööjõumaksud	4,2	4,1	3,9	3,9	4,1

Üldse mitte oluline Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Ettepanekutena tõid uuringus osalejad välja: „Kehtestaks kõigile põllumajandussektori töötajatele madalamad tööjõumaksud“, „Vähendaksin Eestis toodetud (mahe) toiduainete ja sellest toormest valmistatud toodete käibemaksu“, „Toetaksin rohkem väikeseid ettevõtteid ja vähem suuri“, „Vähendaksin bürokraatiat“ ning „muudaks selle kontrollsüsteemi ära“. Samuti soovitatakse „anda noortele maaeluga tegelevatele peredele riigipoolsete tagatiste toel pikaajalist laenu“, mille tagasimaksel kustutataks osa summast laste arvu järgi („üks laps 1000, teine 2000, kolmas 3000 ja nii edasi“) ning „lõpetada maa müümine välismaalastele“. Märgitakse ka, et „noorte liigne eelistamine viib põlvkondade vahelise konfliktini“.

Analüüs näitab, et noored ja alustavad põllumajandustootjad on tegevuse jätkamise suhtes ettevaatlikud ning nende otsused on tugevalt mõjutatud majanduslikest, poliitilistest ja bürokraatlikest teguritest. Kuigi noored juhid on üldiselt suunatud ettevõtte laiendamisele ja investeerimisele, ei välista paljud neist täielikult tegevusest loobumist, kui risk või ebakindlus suureneb. Samuti on näha selget prioriteeti poliitikameetmete osas: kõige olulisemad on toetuste taotlemise lihtsustamine, finantsvahenditele juurdepääs ja toetus uute tehnoloogiate kasutuselevõtuks, samas kui keskkonnasõbralikud tehnoloogiad ja naiste osaluse suurendamine hinnatakse vähem tähtsaks. Tulemused rõhutavad vajadust sihitud poliitiliste ja finantsiliste meetmete järele, et toetada noorte ja alustavate põllumajandustootjate majanduslikku stabiilsust, riski vähendamist ja ettevõtete jätkusuutlikku arengut.

3.4.5. Kaasatus põllumajandussektori otsustusprotsessidesse

Osalejatelt küsiti hinnangut noorte kaasamisele põllumajandussektori otsustusprotsessidesse. Vastata paluti skaalal 1–4, kus 1 – *„ei oska öelda“*, 2 – *„noorte arvamus jääb tagaplaanile“*, 3 – *„noori kaasatakse piisavalt ja nende arvamusega arvestatakse“*, 4 – *„kaasamine on pigem formaalne“*.

Vanemates vanuserühmades on valdavalt teadmatus – 65+ seas 70% ja 55–64 seas 58% osalejatest vastasid, et ei oska öelda. 45–54-aastaste vanuserühmas on teadlikkus suurem, kuid hinnang kriitilisem - 28% peab kaasamist formaalseks ja 15% leiab, et noorte arvamus jääb tagaplaanile (joonis 21).

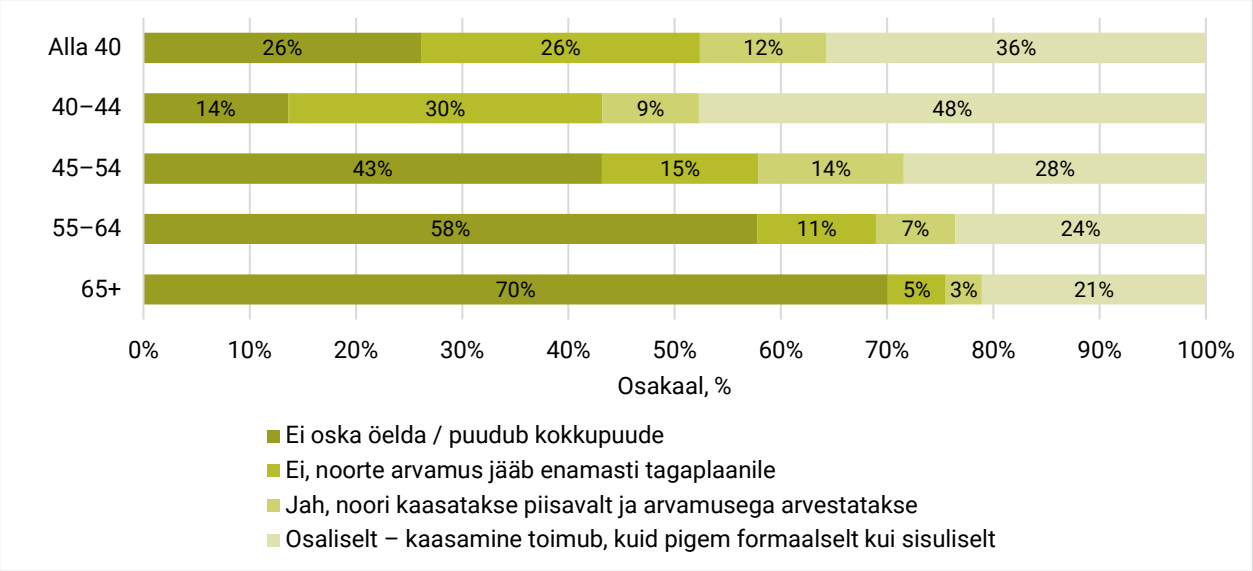

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 21. Põllumajandussektorit puudutavates otsustusprotsessides noorte arvamusega arvestamine vanusegruppide järgi, % (n=538)

Kõige kriitilisemad on 40–44-aastased – vaid 14% ei oska öelda, samas kui 48% arvavad, et kaasamine toimub pigem formaalselt. Alla 40-aastaste seas on olukord veidi positiivsem: 12% usub, et noori kaasatakse piisavalt, kuid 36% näevad protsessi siiski formaalsena (joonis 21).

Mehed tajuvad noorte kaasamist teadlikumalt kui naised – 47% meestest ja 55% naistest ei oska teemat hinnata. 10% meestest ja 6% naistest arvab, et noori kaastakse piisavalt, samas jääb noorte arvamus tagaplaanile 15% meeste ja 12% naiste hinnangutes. Naiste hulgas on seega rohkem teadmatusest tulenevat eemalolekut, samas kui mehed väljendavad enam kriitilist, kuid teadlikumat hoiakut noorte kaasamise suhtes (joonis 22).

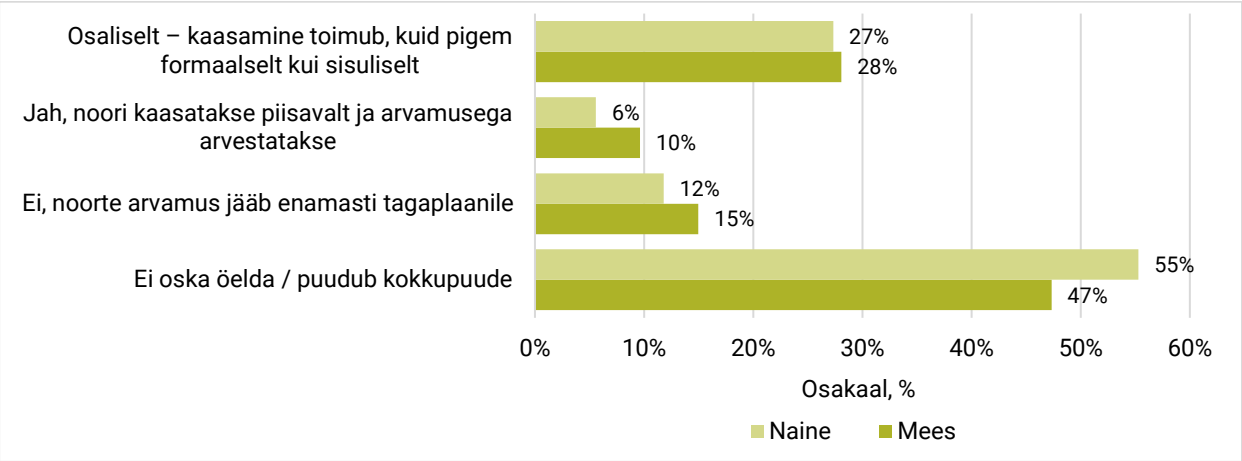

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 22. Põllumajandussektorit puudutavates otsustusprotsessides noorte arvamusega arvestamine soo järgi, % (n=538)

Kõige kõrgemalt hinnatud otsustusprotsessidesse kaasamise viis on praktika või mentorlusprogramm kogenud põllumeestega, mille hinnangud jäävad alla 40-aastaste ja 40–45-aastaste meeste ja naiste arvates vahemikku 3,6 kuni 4,1. See näitab tugevat soovi omandada teadmisi otsese kogemuse ja vanemate kolleegide juhendamise kaudu. Teise eelistatud osalusviisina tulevad esile arutelupäevad, seminarid ja foorumid (3,5–3,9), mis rõhutab väärtust, mida omistatakse füüsilistele kohtumistele ja suulisele interaktsioonile (tabel 29).

Tabel 29. Põllumajandussektori otsustus- ja kaasatusprotsessidesse kaasamise viisid vanuse ja soo järgi, skaalal 1–5 (*1 – üldse ei sobi, 2 – vähe sobiv, 3 – nii ja naa, 4 – sobiv, 5 – väga sobiv*, n=128)

	Alla 40	40–54	Mees	Naine
Põllumajandusorganisatsioonide või noorteühenduste kaudu	3,5	3,5	3,5	3,6
Osalemine töögruppides või aruteludel ministeeriumide/ametite juures	3,3	3,3	3,3	3,3
Kaasatus kogukonna või kohaliku omavalitsuse tasandil	3,5	3,6	3,4	3,8
Digiplatvormide või e-arutelude kaudu (nt veebiküsitlused, veebifoorumid)	3,4	3,4	3,2	3,7
Osalemine teadus- ja arendusprojektides (nt ülikoolide kaudu	3,5	3,6	3,5	3,7
Arutelupäevad, seminarid ja foorumid	3,8	3,5	3,6	3,9
Praktika või mentorlusprogramm kogenud põllumeestega	3,7	3,9	3,6	4,1
Soovin pigem olla passiivne – teavitatud ja vajadusel arvamust avaldada	3,0	3,1	2,9	3,3

Üldse ei sobi — Väga sobiv

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Naised hindavad peaaegu kõiki aktiivseid osalusviise kõrgemalt kui mehed. Naised väärtustavad kõige enam praktilist õpet/mentorlust (4,1 *vs.* 3,6 meestel) ja digiplatvormide või e-arutelude kasutamist (3,7 *vs*. 3,2 meestel). Naised on seega avatumad nii traditsioonilisele (mentorlus), kui ka kaasaegsele (digi) teadmiste omandamisele ja jagamisele. Meeste ja naiste vahel on aga konsensus osalemises töögruppides ministeeriumide juures (3,3 mõlemal rühmal), mis näitab selle meetodi neutraalset ja ühtlast aktsepteerimist (tabel 29).

Vanuserühmade (alla 40 ja 40–54) vahel on eelistused tihedalt seotud. Küll aga ilmneb, et alla 40 rühm eelistab oluliselt enam lühemaid ja intensiivsemaid formaalseid kohtumisi nagu arutelupäevad, seminarid ja foorumid (3,8 *vs*. 3,5 vanemal rühmal). Vanuserühm 40–54 väärtustab aga pisut enam sügavamaid ja pikaajalisemaid meetodeid nagu praktika/mentorlus (3,9 *vs*. 3,7 noorematel) ning kaasatus kogukonna/kohaliku valitsuse tasandil (3,6 *vs*. 3,5). See viitab erinevale eluetapist tingitud fookusele: nooremad otsivad intensiivset teabe- ja võrgustiku loomist, vanemad aga stabiilset teadmiste süvendamist ja kogukondlikku juurdumist (tabel 29).

3.4.6. Innovatsiooni ja tehnoloogia kasutuselevõtt

Tehnoloogia olulisus põllumajandusettevõtte seisukohalt väheneb põllumajandustootjate vanuse tõustes. Alla 40-aastaste hinnangud jäävad vahemikku 3,1–3,6, mis viitab sellele, et nooremad põllumajandustootjad peavad tehnoloogiat kasulikuks ja vajalikuks, kuid hinnang jääb siiski keskmise lähedale, näidates, et see ei ole nende arvates kriitiline tegur (tabel 30).

Tabel 30. Tehnoloogia olulisus põllumajandusettevõtte tuleviku seisukohast vanusegruppide järgi, skaalal 1–5 (*1 – täiesti ebaoluline, 2 –väheoluline, 3 – nii ja naa, 4 – oluline, 5 – väga oluline*, n=252)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Täppispõllumajanduse lahendused (nt GPS-juhitavad masinad, droonid	3,2	3,2	3,2	2,7	2,4
Andmete suurem kasutamine juhtimisotsuste tegemisel (nt digitaalne põlluraamat, andmeanalüüs)	3,6	3,6	3,3	2,9	2,8
Automaatika ja robotite kasutamine	3,1	3,0	2,9	2,5	2,3
Keskkonnaseire ja -monitooringu seadmete kasutamine	3,1	3,0	2,8	2,4	2,4
Finants- ja juhtimistarkvara kasutamine (nt kulude jälgimiseks, planeerimiseks	3,4	3,4	3,3	2,8	2,8

Täiesti ebaoluline — Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Noorte ja alustavate põllumajandusettevõtjate hinnangutes tehnoloogia tähtsusele põllumajandusettevõtte tuleviku seisukohast olulisi erinevusi ei täheldatud.

Kõige olulisemate takistustena innovatsiooni kasutuselevõtul on piiratud rahaline võimekus (hinnangud 3,9 –4,7) ja suured investeeringukulud (4,0–4,5). Need rahalised piirangud on eriti teravad alla 40-aastaste ja 40–44-aastaste hulgas (hinnangud kuni 4,7). Kolmas suur takistus on keerukas seadusandlus või ebaselged toetustingimused, mida peaaegu kõik vanuserühmad hindavad kõrgeks (3,6–3,9) (tabel 31).

Tabel 31. Takistuse mõju innovatsiooni kasutusevõtule vanusegruppide järgi, skaalal 1–5 (*1 – üldse ei takista, 2 – vähe takistab, 3 – mõõdukalt, 4 – pigem takistab, 5 – väga tugevalt takistab*, n=525)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Suured investeeringukulud	4,5	4,5	4,2	4,1	4,0
Piiratud rahaline võimekus	4,6	4,7	4,3	4,2	3,9
Piiratud juurdepääs teadmistele, koolitustele ja nõustamisele	2,9	3,3	3,0	2,9	2,7
Puudulik tehniline tugi ja järelteenindus	3,0	3,4	3,3	3,1	2,8
Vähene praktiline kogemus/oskused uue tehnoloogia rakendamisel	3,2	3,4	3,3	3,4	3,1
Keerukas seadusandlus või ebaselged toetustingimused	3,8	3,9	3,8	3,6	3,6
Muutuste kartus/skeptilisus uuenduste suhtes	2,6	3,0	2,8	2,9	2,8

Üldse ei takista — Väga tugevalt takistab

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Alla 40-aastased põllumajandustootjad hindavad tehnoloogiat kasulikuks ja vajalikuks, kuid mitte otsustavaks teguriks ettevõtte tuleviku seisukohalt. Innovatsiooni kasutuselevõtu peamisteks takistusteks on piiratud rahaline võimekus ja suured investeeringukulud, mis on eriti märgatavad vanuserühmades alla 40 ja 40–44. Lisaks tajutakse olulise piiranguna keerukat seadusandlust ning ebaselgeid toetustingimusi, mida kõrge hinnanguga märkisid kõik vanusegrupid. Tulemused viitavad, et kuigi tehnoloogiline teadlikkus ja huvi innovatsiooni vastu on olemas, piiravad ettevõtete laienemis- ja moderniseerimisvõimalusi peamiselt finants- ja regulatiivsed barjäärid.

3.5. Põlvkondade vahetus

Põlvkonnavahetus on Eesti põllumajanduse jätkusuutlikkuse ja arenguvõime seisukohalt üks kesksemaid teemasid. Küsitlusega paluti põllumajandusettevõtete juhtidel hinnata põlvkonnavahetuse protsessi, milliseid kogemusi seostatakse ettevõtte ülevõtmisega ning millist rolli nähakse noortel sektori tulevikus. Kajastati nii põlvkonnavahetuse takistusi kui ka tegureid, mis toetavad uute ettevõtjate sisenemist valdkonda. Põllumajanduslike majapidamiste üle 55-aastastelt juhtidelt küsiti lisaküsimused põlvkondade vahetuse kohta. Küsimused käsitlesid plaane ja visioone ettevõtte tuleviku osas. Näiteks, mis on juhtimise ülemineku takistused ja otsustusprotsessi mõjutajad, kui pikalt plaanitakse jätkata ettevõtte juhina.

3.5.1. Juhtimisülemineku takistused ja otsustusprotsessi mõjutajad

Küsitlusele vastanutest 42% leidsid, et ettevõtte üleandmist soosivad meetmed on ebapiisavad ja 27% pidas probleemiks vajaliku nõustamise või toe puudumist. Need tulemused viitavad, et lisaks perekondlikele teguritele mõjutavad üleminekuprotsessi märkimisväärselt ka institutsionaalsed ja poliitilised raamistikud. Avatud vastustest ilmneb, et meetmete ebapiisavus on seotud eelkõige suure omafinantseeringu nõudega, toetuste laekumise ajastusega ning asjaoluga, et investeeringud tuleb teha enne toetuse saamist, mis muudab ettevõtte ülevõtmise nooremale põlvkonnale majanduslikult raskesti teostatavaks. Samuti toodi korduvalt esile, et toetussüsteem soosib pigem suuremaid ja juba toimivaid ettevõtteid, samal ajal kui väikepõllumajanduslik majapidamisel puuduvad võrdsed võimalused juhtimisüleminekuks. Samal ajal osutusid isiklikud kontrollisoovid pärast ettevõtte üleandmist pigem vähetähtsaks: vaid umbes veerand vastajatest soovis jätkuvalt otsustusõigust või juhtimises kaasa rääkimist.

Kõige olulisemaks takistuseks peeti sobiva jätkaja puudumist, mida pidas probleemiks 56% vastajatest (hinnang 4–5). Samuti tõusid esile juriidilised ja maksulised keerukused (37% pidas oluliseks) ning ettevõtte tuleviku majandusliku jätkusuutlikkuse ebakindlus (40%). Ligikaudu 36% vastajatest märkis, et ettevõttega seotud emotsionaalne side muudab loobumise raskeks.

3.5.2. Tugistruktuurid ja poliitikameetmed põlvkonnavahetuseks

Küsitluse tulemuste põhjal peavad põllumajandustootjad põlvkondade vahetuse sujuvaks toimimiseks kõige vajalikumaks investeeringutoetusi alustavatele või noortele põllumajandustootjatele (89% hindas vajalikuks või väga vajalikuks) ning väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetust (86%). Need tulemused näitavad, et noorte ja alustavate tootjate jaoks on esmaseks prioriteediks ligipääs investeeringutele ja ettevõtte majandusliku elujõulisuse kindlustamine.

Samuti hinnati oluliseks täiendavat sissetulekutoetust noortele põllumajandustootjatele (80%), mis viitab vajadusele pakkuda noortele põllumajandustootjatele suuremat finantsstabiilsust ettevõtluse esimestel aastatel.

Võrreldes eelnevatega, olid mõnevõrra madalamalt hinnatud, kuid siiski olulised, LEADER toetus kohaliku ettevõtluse ja kogukonna arendamiseks (73%) ning teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteemi (AKIS) arendamise toetus (69%). Kuigi need ei pälvinud nii kõrget prioriteeti kui otsesed rahalised meetmed, peeti neid siiski oluliseks tugistruktuuriks, mis aitab kaasa teadmiste, uuenduste ja kogukondliku sidususe kasvule.

Küsitlusuuringus uuriti põllumajandusettevõte juhtide arvamusi, Eestis taandumistoetuse võimaliku rakendamise kohta. Vastajad olid pigem kõhkleval seisukohal – kõigis vastusevariantides domineeris neutraalne hinnang „ Nii ja naa“. Eitavas ja pigem eitavas rühmas domineerivad madalad hinnangud („*Üldse mitte vajalik*“ ja „*Vähe vajalik*“) vastavalt 39% ja 34%, samas kui positiivseid hinnanguid („*Pigem vajalik*“ ja „*Väga vajalik*“) oli vaid 17% ja 23%. Neutraalses rühmas on madalad („*Üldse mitte vajalik*“ ja „*Vähe vajalik*“) ja kõrged hinnangud („*Pigem vajalik*“ ja „*Väga vajalik*“) peaaegu võrdsed (19% vs 16%), mis kinnitab kõhklevaid hoiakuid.

Seega võib järeldada, et võimalikku taandumistoetust nähakse osade põllumajandustootjate seas potentsiaalse kiirendavana, kuid suurem osa vastajatest jääb kas neutraalseks või skeptiliseks. Toetus ei ole seega üheselt tajutud lahendus, vaid selle mõju sõltub vastajate hoiakutest ja ilmselt ka nende isiklikust olukorrast ettevõtte üleminekul.

3.5.3. Ettevõtte tulevikunägemus ja jätkusuutlikkuse hinnang

Küsitluses osalejate paluti hinnata skaalal 1–5 oma ettevõtte majanduslikku seisundit, kus *1 tähendas „väga halb“, 2 „pigem halb“ , 3 „nii ja naa“, 4 „ pigem hea“, 5 – „väga hea“*. Keskmiselt 46% vastajatest ei pidanud oma ettevõtte seisundit ei heaks ega halvaks. 25% arvates on nende ettevõtte seisund hea ja 29% arvates halb. Üle 55-aastased põllumajandusettevõtete juhid on oma ettevõtte majandusliku olukorra suhtes kriitilisemad. Keskealiste (45–54**)** hinnangud on mitmekesisemad, kuid selles vanuserühmas suureneb kriitilisus, eriti taime- ja loomakasvatuses. Võrreldes nendega on alla 40-aastased juhid oluliselt optimistlikumad – ligi veerand peab oma majanduslikku olukorda heaks ja vaid umbes viiendik halvaks (joonis 23).

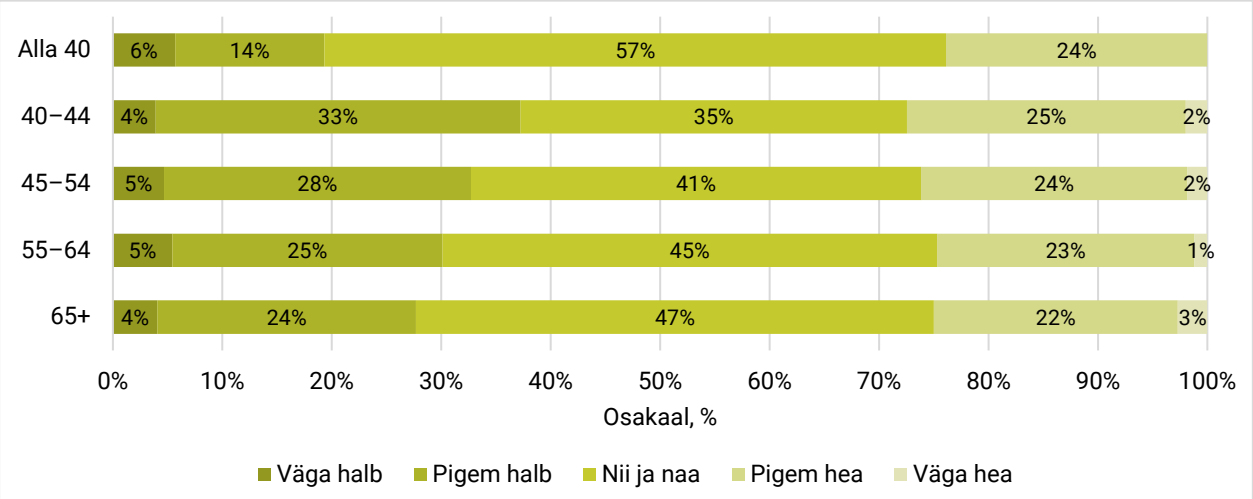

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 23. Ettevõtte majandusliku seisundi hinnang vanuserühmade lõikes, % (n=560)

Põllumajandusettevõtete juhid hindavad oma ettevõtte olukorda valdavalt mõõdukaks ning hinnangud erinevad selgelt tootmissuundade lõikes. Kõige positiivsemad hinnangud on seotud piimatootmisega (E) kus 43% ettevõtjatest peab oma olukorda heaks ja 6% väga heaks. Püsikultuuride tootmises (D) on hinnangud märksa ettevaatlikumad – 10% ettevõtjatest peab olukorda väga halvaks ja 25% pigem halvaks. Sea- ja linnukasvatuse ettevõtjate (G) hinnangud jagunevad võrdselt: 34% peab olukorda pigem heaks, 33% pigem halvaks ja 33% keskpäraseks. Üldpilt viitab, et ettevõtete juhid tajuvad oma ettevõtte majanduslikku seisundit 2025. aasta sügisel keskpärasena, valides vastusevariandi „nii ja naa“ (joonis 24).

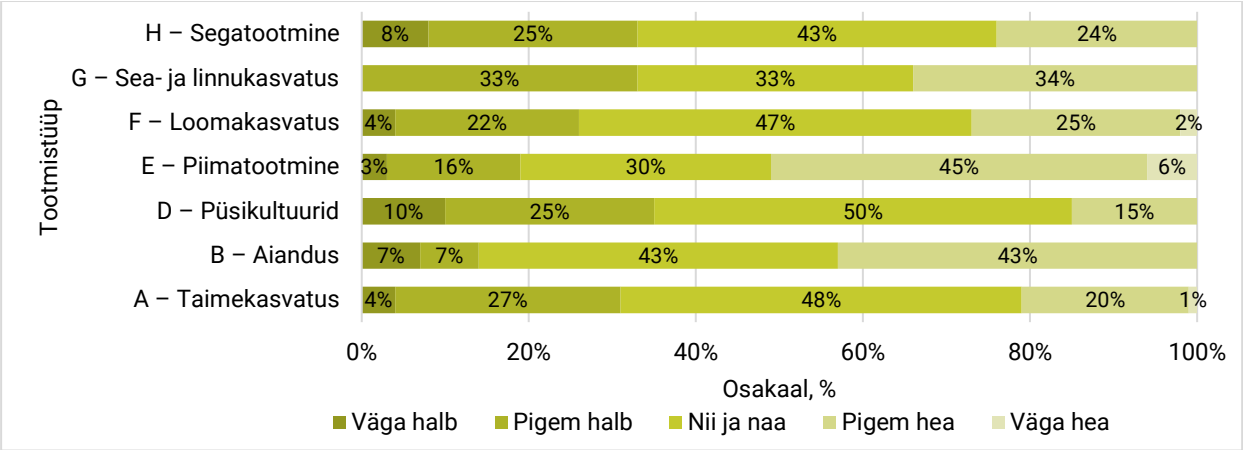

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 24. Põllumajandusettevõtete majandusliku olukorra tajumine tootmissuundade kaupa, % (n=540)

Väiksemates majanduslikes suurusklassides (kuni 8000 eurot) domineerib neutraalne hinnang („nii ja naa“), mille osakaal ulatub 50–64%-ni. Keskmise suurusega majandusüksustes (8000–50 000 eurot) suureneb hinnangute „pigem hea“ ja „väga hea“ osakaal 21–25%-ni. Suurimates majanduslikes suurusklassides (alates 50 000 eurost) on hinnangud „pigem hea“ ja „väga hea“ domineerivad ning rühmas 500 000–≥3 000 000 eurot hindas olukorda „pigem heaks“ või „väga heaks“ 78% vastajatest (joonis 25).

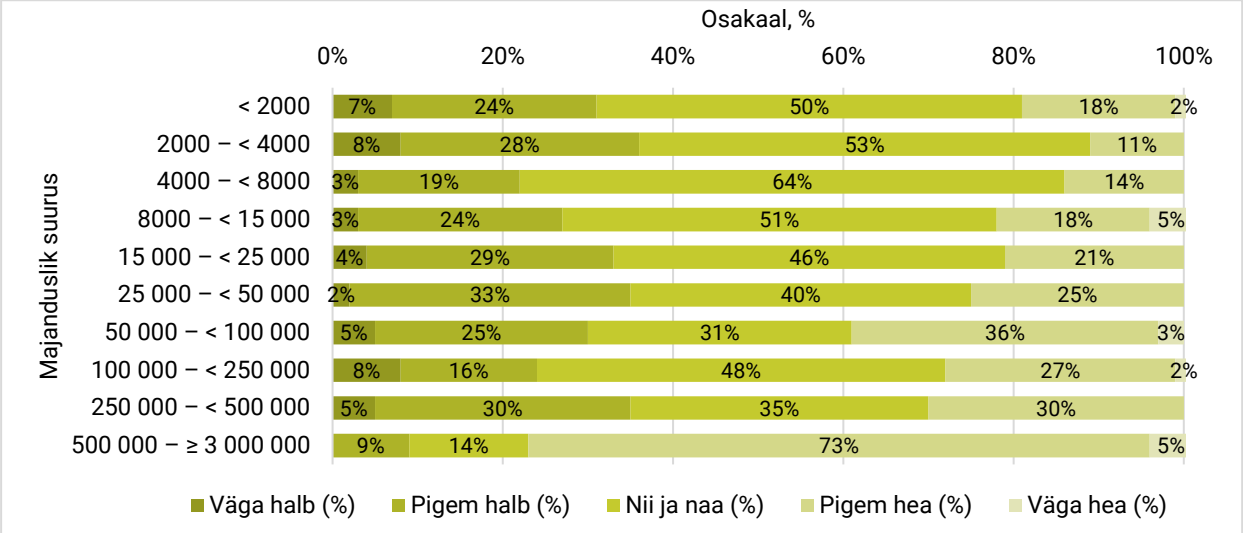

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 25. Põllumajandusettevõtete majandusliku olukorra tajumine majandusliku suuruse lõikes (n=540)

3.5.4. Ettevõtte juhtimisest taandumine ja omandi üleandmise kavatsused

Põllumajandusettevõtte üleandmise otsuseid mõjutavad peamiselt individuaalsed tegurid, mis on seotud vanuse, tervise ja töökoormusega ning järglaste olemasolu ja huviga jätkata põllumajandusega. Kõige olulisemaks peeti vanust ja soovi pensionile jääda, mida 71% vastanutest hindas tugevaks või väga tugevaks mõjuriks (hinded 4–5). Sarnasel tasemel hinnati ka terviseprobleemide mõju, mis oli oluline 66% vastanute

jaoks. Samuti osutusid märkimisväärseks teguriteks liigne töö- ja füüsiline koormus (58%) ning järeltulija või ülevõtja huvi puudumine (58%). Need tulemused viitavad, et ettevõtte üleandmine on tugevalt seotud põllumajandustootja füüsilise võimekuse ja peres järelkasvu olemasoluga.

Mõõdukalt mõjutasid otsust soov keskenduda muule tegevusele või puhkamisele (42%) ning noorte valmisolek ja võime tuua ettevõttesse uuenduslikkust (39%). Samas ligi kolmandik vastanutest leidis, et noorte uuenduslikkus ei mõjuta nende otsust üldse või mõjutab väga vähe, mis viitab põlvkondade vaheliste ootuste erinevusele.

Vähem tähtsateks osutusid sotsiaalsed ja emotsionaalsed tegurid. Näiteks kartus loobuda otsustusõigusest ja kontrollist mõjutas otsust tugevalt vaid 9% vastanutest, samas kui 66% pidasid seda ebaoluliseks. Ka perekonfliktide kartus hinnati valdavalt väheoluliseks – enam kui 70% vastanutest ei näinud selles takistust. Samuti ei pidanud enamik kriitiliseks seda, kas järglane üldse soovib jätkata põllumajandusega, viidates, et otsus kujuneb pigem muude tegurite koosmõjul.

3.5.5. Suhtumine juhtimise üleandmisse ja põlvkonnavahetusse

Ettevõtte ülevõtmise keerukusastet hinnati skaalal 1 – üldse mitte keeruline kuni 5 – väga keeruline. Tulemused näitavad, et enamik ülevõtjaid tajus protsessi pigem mitte või mõõdukalt keerulisena. Kõige suuremaks väljakutseks osutus algkapitali leidmine, eriti nende seas, kes olid ettevõtte ise asutanud ja hiljem osa üle võtnud (keskmine hinnang 3,6). See näitab, et ülevõtmise juures on rahalised ja investeeringutega seotud küsimused olulisemad takistused kui juhtimise või perekondlikud teemad (Tabel 32).

Tabel 32. Ettevõtte ülevõtmise keerukuse keskmised hinnangud omandamise viisi järgi, skaalal 1–5 (*1– Üldse mitte keeruline, 2–Pigem mitte keeruline 3 –Nii ja naa, 4 – Pigem keeruline, 5 – Väga keeruline*, n=145)

	Ise asutanud ja võtnud teise osa üle	Üle võtnud (vanematelt või sugulastelt)	Ostnud (mitte vanematelt või sugulastelt)
Omandi üleandmine	2,3	2,3	1,9
Algkapitali leidmine (nt investeeringuteks)	3,6	3,1	3,3
Vara jagamine pereliikmete vahel	2,4	2,0	1,2
Juhtimise ja otsustamise ülevõtmine	2,3	2,3	2,8
Suhted peres – eriarvamused või konfliktid	2,4	2,0	1,6
Ebakindlus enda oskuste või valmisoleku suhtes	2,5	2,7	2,7

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Ettevõtte ülevõtmise hinnangud näitavad, et ligikaudu 62%, ülevõtu- või ostuprotsesse kulges sujuvalt ja ilma oluliste takistusteta. 33% vastajatest hindas protsessi *enamasti heaks*, 28% *väga heaks* ning 30% märkis, et kuigi esines probleeme, suudeti need edukalt lahendada. Vaid 3% pidas protsessi *keeruliseks* ja 5% *väga raskeks.* Üldiselt võib järeldada, et põllumajandusettevõtete juhtimise ülevõtmine toimub enamasti sujuvalt ja ilma suuremate raskusteta (tabel 33).

Tabel 33. Ettevõtte juhtimise ülevõtmise hinnangud ülevõtmise viisi järgi, % (n=145)

	Ise asutanud ja võtnud teise osa üle	Üle võtnud (vanematelt või sugulastelt)	Ostnud (mitte vanematelt või sugulastelt)	Keskmine
Väga hästi – mingeid probleeme ei olnud	37%	27%	17%	28%
Enamasti hästi – mõni väiksem takistus oli	26%	34%	50%	33%
Keskmiselt – oli probleeme, aga saime lahendatud	23%	32%	33%	30%
Päris keeruline – mitu suurt takistust	6%	3%	0%	3%
Väga raske – protsess oli stressirohke ja probleemne	9%	4%	0%	5%

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

3.5.6. Vanema ja noorema põlvkonna rollijaotus majapidamises

Endistest juhtidest 56% loobus täielikult ettevõtte tegevuses osalemist pärast juhtimise üleandmist. Märkimisväärne osa (34%) jäi osaliselt seotuks nõuandvas või tööalases rollis, mis viitab, et juhtimise üleandmine toimub sageli järk-järgult, võimaldades säilitada senise juhi teadmised ja kogemused. Vaid väike osa endistest juhtidest jäi aktiivselt ettevõtet juhtima (6%) või jagas juhtimisvastutust uue juhiga (3%) (joonis 26).

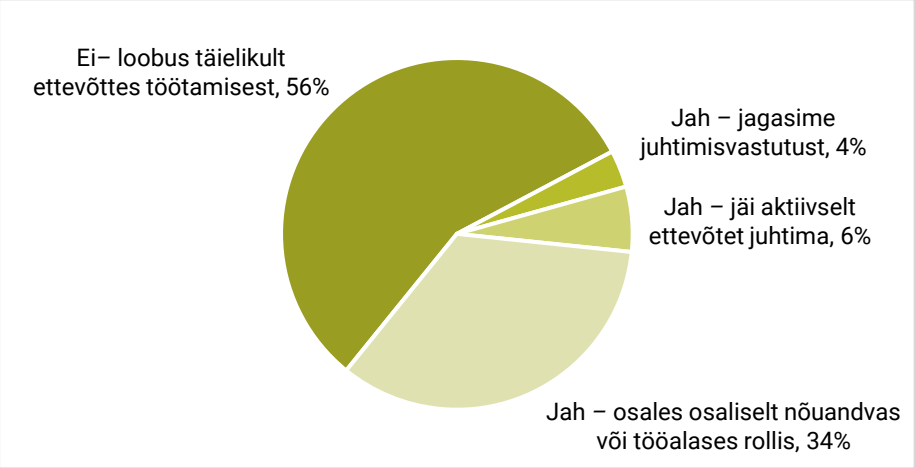

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 26: Eelmise juhi roll ettevõttes pärast juhtimise üleminekut, % (n=117)

Põllumajandusettevõtete juhtide vahetuse peamisteks põhjusteks on eelmise juhi vanus või pensioniea saabumine (52% vastajaid mõjutas suurel või väga suurel määral) ning tervislikud põhjused 51%. Mõõdukal määral mõjutasid otsust soov vähendada töökoormust 43% ja toetada noorema põlvkonna alustamist 39%, samas kui ettevõtte arenguvajadus 28% ja perekondlik kokkulepe või traditsioon 43% osutusid vähem määravaks (tabel 34).

Tabel 34. Ettevõtte juhtimise üleandmist mõjutanud tegurid, skaalal 1–5 (*1– Üldse ei mõjutanud, 2–Mõjutas vähesel määral 3 –Nii ja naa, 4 – Mõjutas suurel määral, 5 – Väga palju mõjutas,* n=127)

	Üldse ei mõjutanud	**Mõjutas vähesel määral**	**Nii ja naa**	**Mõjutas suurel määral**	**Mõjutas väga palju**
Eelmise juhi vanus / pensioniea saabumine	31%	6%	11%	11%	41%
Eelmise juhi tervislikud põhjused	27%	7%	15%	16%	35%
Eelmise juhi soov toetada noorema põlvkonna alustamist	29%	10%	22%	18%	21%
Eelmise juhi soov vähendada enda töökoormust	26%	8%	23%	17%	26%
Ettevõtte arenguvajadus nõudis juhtide vahetust	37%	14%	21%	11%	17%
Perekondlik kokkulepe või traditsioon	29%	6%	22%	20%	23%

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Juhtimise üleminek toimub enamasti ilma välise abita ja pigem järsku kui järkjärguliselt. Kõige sagedasem oli üleminek ühekordse otsuse või üleandmisena (50%), samas kui astmelise rollide vahetuse kasuks toimus vaid 28% juhtumitest. Pikaajaline peresisene ettevalmistus oli vähem levinud (20%). Välise nõustamise toel toimunud üleminekuid oli väga vähe (4%), mis näitab, et nõustajate kaasamine ettevõtte üleandmise protsessi on haruldane (tabel 35).

Tabel 35. Ettevõtte juhtimise või omandi ülemineku viisid, % (n=127)

Juhtimise ülemineku viis	Ei	Jah
Astmeline (järkjärguline üleminek)	72%	28%
Ühekordne otsus/üleandmine	50%	50%
Pikaajaline peresisene ettevalmistus	80%	20%
Välise nõustamise toel	96%	4%

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Tulemused näitavad, et ettevõtte juhtimises osaletakse sageli pikema aja jooksul enne ametlikku ülevõtmist – 5–9 aastat (31%) või üle 20 aasta (32%). See viitab, et põllumajanduses on tavapärane pikaajaline ühine juhtimine, kus näiteks isa ja poeg juhivad ettevõtet paralleelselt, ilma et vastutus ametlikult üle antaks (joonis 27).

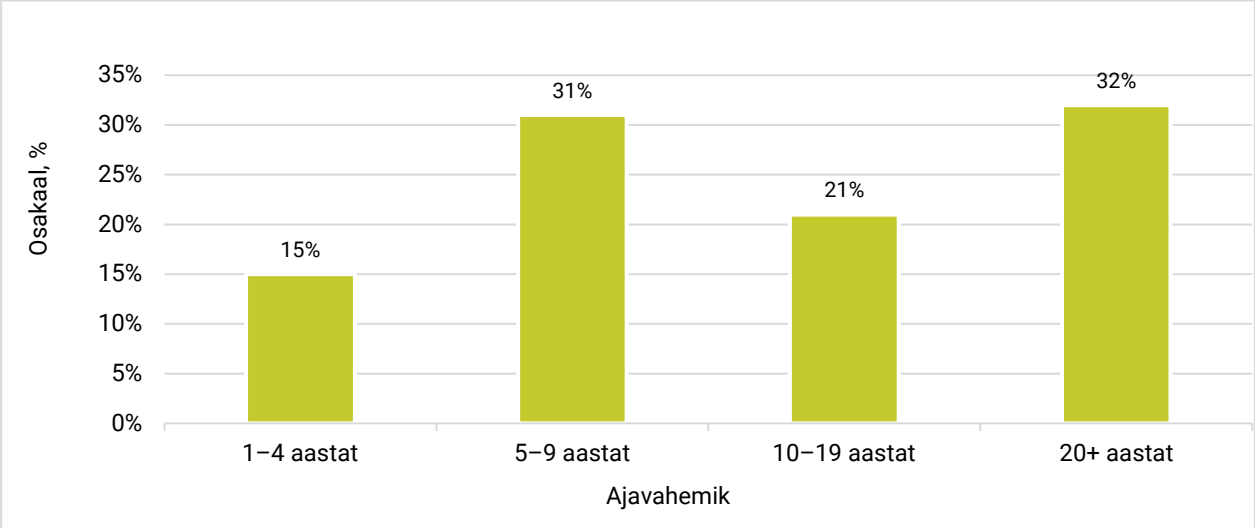

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 27. Ettevõtte juhtimises osalemise kestus enne ametlikku ülevõtmist, % (n = 118)

Juhtimise üleminekuviisid erinevad selgelt ettevõtte majandusliku suuruse järgi. Väiksemates ettevõtetes (majandusliku suurusega kuni 50 000 eurot) on kõige tavalisem ühekordne otsus või üleandmine (47–59%), samas kui astmelised ja pikaajalised üleminekud on vähem levinud (vastavalt 19–28% ja 15–25%). Ettevõtetes, mille majanduslik suurus on alla 8000 ja 8000–50 000 euro on kõige tavalisem üleminekuviis ühekordne otsus/üleandmine (vastavalt 47% ja 59%). Keskmise ja suurema tuluga ettevõtetes (majandusliku suurusega ≥ 100 000 eurot) on näha suuremat teadlikkust ja planeeritust – järkjärguline või ettevalmistatud üleminek ulatub 28–39%-ni, kuid välise nõustamise kasutamine jääb kõikides rühmades madalaks (0–4%). See viitab, et põllumajandusettevõtetes toimub juhtimise üleandmine valdavalt peresiseselt ja praktilisel viisil, mitte professionaalse toe abil (tabel 36).

Tabel 36 . Juhtimise üleminekuviisid ettevõtte majandusliku suuruse lõikes, % (n=135)

Ettevõtte majanduslik suurus	Astmeline üleminek	Ühekordne otsus/üleandmine	Pikaajaline ettevalmistus	Välise nõustamise toel
< 8 000 €	19%	47%	25%	0%
8 000 – 50 000 €	28%	59%	15%	3%
50 000 – 100 000 €	39%	35%	13%	13%
100 000 – 250 000 €	28%	48%	28%	4%
≥ 250 000 €	33%	58%	17%	0%

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

3.5.7. Noorte põlvkonna huvi, valmisolek ja pädevus

Küsimusele vastasid ainult üle 55-aastased põllumajandustootjad ning tulemused kajastavad nende hinnanguid noorte huvi ja motivatsiooni kohta põllumajanduses tegutsemiseks. Väitega *„Noortel on kõrge huvi ja tugev soov põllumajanduses tegutseda“* ei nõustunud 65% vastajatest, samas kui selgelt nõustunuid oli 9%. Sarnane muster ilmnes väite puhul *„Põllumajandus on noorte seas populaarne karjäärivalik“*, millega ei nõustunud 71% vastanutest. Tulemused viitavad, et üle 55-aastaste põllumajandustootjate hinnangul ei näe noored põllumajandust atraktiivse ega perspektiivse tegevusalana. Samas ilmnes positiivsem hoiak väidete puhul, mis käsitlesid motivatsiooni mõjutavaid tegureid. Väitega, et huvi ja motivatsioon sõltuvad majanduslikest võimalustest, nõustus 50% vastanutest, samas kui vaid 17% ei olnud sellega nõus. Veelgi tugevam toetus ilmnes väidete puhul, mis seostasid motivatsiooni perekondliku tausta (66%) ja isikliku eesmärgistusega (67%) (joonis 28).

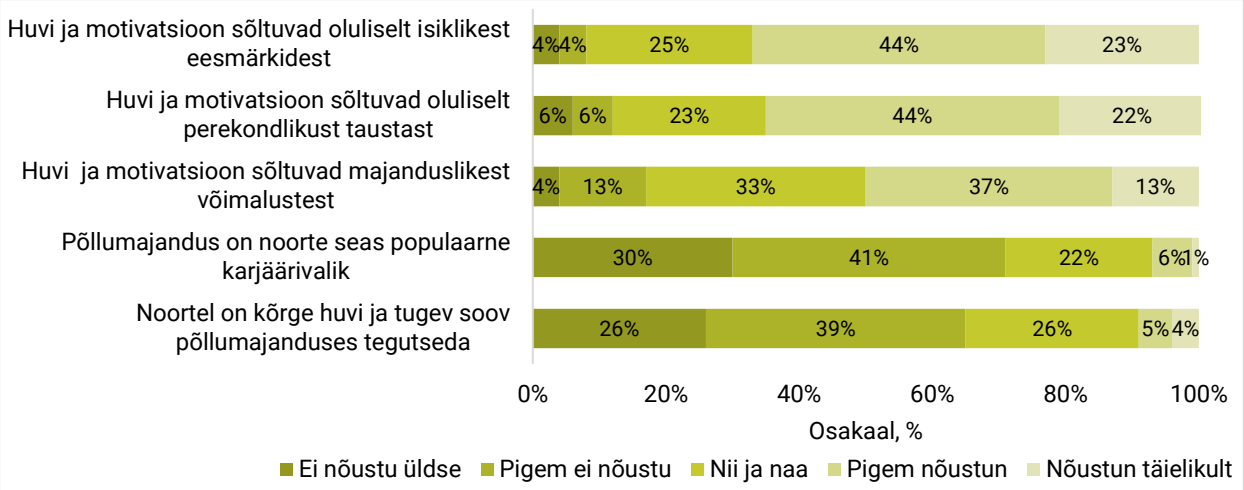

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Joonis 28. Üle 55-aastaste põllumajandustootjate hinnangud noorte põllumajandusliku huvi ja motivatsiooni teguritele, % (n=279)

3.5.8. Vajadus ja ootused toetuse, nõustamise ja mentorluse osas

Küsitlusuuringu tulemused osutavad, et põllumajandustootjate hinnangul oli edukaks ülevõtmise protsessiks kõige olulisemad rahalised toetusmeetmed, eeskätt investeeringutoetused ja sooduslaenud (keskmine hinnang 4,1). Eriti selgelt ilmnes nende meetmete tähtsus alla 40-aastaste põllumajandustootjate vastustes, kes hindasid nii investeeringutoetusi (4,5) kui ka sooduslaene (4,4) kõrgemalt kui teised vanuserühmad (tabel 37).

Vastajad 45–54-aastaste vanuserühmas eristusid tasakaalustatud hinnangutega kõigi toetavate tegurite suhtes, väärtustades lisaks finantsmeetmetele ka praktilisi ja teadmiste põhiseid lahendusi, nagu selged juhised ettevõtte ülevõtmise järkjärguliselt korraldamiseks (4,0) ning võimalused kogemuste ja teadmiste vahetamiseks teiste põllumajandustootjatega (3,7). Põllumajandustootjad vanuserühmas 65+ pidasid kõige olulisemaks õiguslikku ja halduslikku tuge, eeskätt abi lepingute ja seadustega (3,8), mis viitab vajadusele suurendada kindlustunnet ülevõtmise ja varaõiguste korraldamisel.

Kõige tagasihoidlikumalt hinnati kõikides vanuserühmades toetavaid programme või mentorlust vanema põlvkonnaga (3,2–3,4), mis näitab, et põlvkondade vahelist koostööd ja kogemuste jagamist ei tajuta esmatähtsa tegurina. Samas hinnati võrgustikke teiste noorte põllumajandustootjatega (3,8) ja selgeid juhiseid ülevõtmise protsessi kohta (3,7) mõõdukalt oluliseks, mis rõhutab, et praktilise teabe ja kogemuste vahetuse süsteemid on ülevõtmise edukuse seisukohalt siiski vajalikud (tabel 37).

Tabel 37. Vanuserühmade hinnangud ülevõtmisprotsessi toetavatele teguritele, skaalal 1–5 (*1 – Täiesti ebaoluline, 2 – Vähe oluline, 3 – Mõõdukalt oluline, 4 – Suurel määral oluline, 5 – Väga oluline,* n=142)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+
Abi lepingute ja seadustega	3,6	3,4	3,7	3,5	3,8
Nõustamine rahaasjades ja äriplaani tegemisel	3,8	3,4	3,7	3,5	3,6
Koolitused (nt juhtimine, digioskused, seadused)	3,4	3,7	3,7	3,6	3,6
Toetavad programmid või mentorlus vanema põlvkonnaga	3,4	3,4	3,4	3,4	3,2
Investeeringutoetused	4,5	4,3	4,0	4,3	3,3
Sooduslaenud	4,4	4,4	4,1	4,0	3,5
Võrgustikud ja kogemuste jagamine teiste noorte põllumajandustootjatega	4,0	3,5	3,7	3,9	3,5
Selged ja arusaadavad juhised, kuidas ülevõtmine samm-sammult käib	3,9	3,4	4,0	3,5	3,6

Täiesti ebaoluline — Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Farmipartnerlus (*Registered Farm Partnership, RFP*) on Iirimaal kasutatav koostöövorm, mis toetab põlvkondade vahelist üleminekut, võimaldades vanemal ja nooremal põlvkonnal ettevõtet ühiselt juhtida (Duesberg, Bogue & Renwick, 2017). Sarnast mudelit hinnati ka Eesti põllumajandusettevõtjate seas. 47% vastanutest leidis, et koostöö vanema põlvkonnaga enne ettevõtte täielikku ülevõtmist oleks sobiv lahendus, samas kui 37% vastanutest rõhutas koostöö sõltuvust pere ja 38% põllumajandusettevõtte olukorrast. Väiksem osa vastanutest pidas sellist mudelit ebasobivaks (5%) või polnud teemaga varem kokku puutunud (10%).

Vanuserühmade võrdlus näitab, et koostegutsemise võimalust vanema põlvkonnaga hindasid kõige positiivsemalt 55–64-aastased (59%) ja 65+ vastajad (58%). Alla 40-aastased, olid seevastu ettevaatlikumad – kuigi 41% pidas koostööd heaks lahenduseks, sama paljud (41%) rõhutasid, et selle toimimine sõltub pere või ettevõtte olukorrast (tabel 38).

Tabel 38. Põlvkondade vahelise koostöö hindamine vanuserühmade kaupa, % (n=131)

	Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+	Kokku
Jah, selline üleminek koos töötades oleks hea	41%	44%	40%	59%	58%	**47%**
Ei, meie peres see ilmselt ei toimiks	10%	6%	5%	0%	5%	**5%**
Pole sellest varem kuulnud	7%	13%	10%	15%	5%	**10%**
Sõltub pere või põllumajandusettevõtte olukorrast	41%	38%	45%	26%	32%	**37%**

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

Avatud vastuste põhjal selgus, et põllumajandustootjad soovitavad noorel või uuel juhil, kes valmistub pereettevõtte ülevõtmiseks, eelkõige olla julge ja ettevõtlik – neid omadusi peeti eduka juhtimise olulisimateks eelduseks. Samuti toodi esile vajadust põllumajanduslike ja majanduslike teadmiste, juhtimisoskuste ning juriidilise teadlikkuse järele, et tulla toime keeruka ja reguleeritud ettevõtluskeskkonnaga.

Mitmed vastajad rõhutasid realistlikku suhtumist, kannatlikkust ja pikaajalist visiooni, kuna põllumajandus on riskantne ja aeganõudev tegevusala. Olulise teemana kerkis esile põlvkondade vaheline koostöö ja suhtlemine – noortel soovitati kuulata kogenumaid, kuid samas jääda kindlaks oma nägemusele. Edukaks ülevõtmiseks peeti oluliseks, et rollid ja vastutusvaldkonnad oleksid pereettevõttes varakult selgelt määratletud.

Lisaks väljendus vastustes kriitikat põllumajandussektori majandusliku ebastabiilsuse ja ülereguleerituse suhtes. Mõned vastajad soovitasid ülevõtmist mitte ette võtta, kui puudub sügavam huvi ja pühendumus, soovitades sellisel juhul kaaluda teisi elatusvõimalusi. Samas peetakse põllumajandusliku majapidamise jätkamist väärtuslikuks juhul, kui noorel juhil on selge siht, vajalikud teadmised ja tugev tahe põllumajandusega tegeleda, kuna see aitab säilitada pereettevõtluse järjepidevust ja maaelu kestlikkust.

3.6. Meeste ja naiste osalus põllumajanduses

Küsimusele meeste ja naiste töö- ja rollijaotuse kohta vastanud hindavad põllumajandussektori olukorda enamasti vahemikus „nii ja naa“ kuni „pigem nõustun“, kuid hinnangutes ilmnevad selged vanuserühmade ja soolised erinevused. Tööjaotust hinnatakse kõige tasakaalustatumaks vanuserühmas 45–54, kus meeste keskmine hinnang on 3,5 ja naistel 3,4 (ehk pigem nõustutakse tööjaotuse tasakaaluga). Nooremate naiste seas, eriti vanuses 40–44, langeb hinnang 2,8 tasemele, mis jääb „pigem ei nõustu“ ja „nii ja naa“ vahele, viidates kriitilisematele kogemustele töökoormuse ja rollide jaotuses (tabel 39).

Juhtimisrollide jaotust puudutavates väidetes jäävad hinnangud valdavalt „nii ja naa“ ja „pigem nõustun“ piirile: meeste keskmine hinnang on 3,1, naiste oma 3,2. Kõige tugevam nõustumine, et juhtimisrollid on meeste käes, tuleb just 40–44-aastastelt naistelt (3,6). Vanuserühmas 45–54 on naiste hinnang 2,8, mis viitab, et selles põlvkonnas tajutakse juhtimisrollide soolist jaotust vähem teravalt kui nooremates rühmades (tabel 39).

Naiste alaesindatust otsustustasandil tunnetavad nooremad naised samuti kõige selgemalt: vanuserühmas 40–44 on keskmine hinnang 3,8, mis jääb „pigem nõustun“ ja „täiesti nõus“ vahele ning on kogu tabeli kõrgeim näitaja. Meeste hinnangud (keskmine 2,9) jäävad enamasti „nii ja naa“ tasemele(tabel 39).

Kõikide vanuserühmade meeste ja naiste hinnangud on järjepidevalt kõrged, puudutab tööjaotuse sõltuvust peremudelist. Selle väite üldkeskmine hinnang on 4,0, mis paigutub selgelt „pigem nõustun“ ja „täiesti nõus“ kategooriasse, viidates tugevale üksmeelele, et töö- ja rollijaotus kujuneb eelkõige pere sisese korralduse, mitte soo alusel (tabel 39).

Tabel 39. Meeste ja naiste hinnangud soorollidele ja tööjaotusele vanuserühmade lõikes, skaalal 1–5 (1 – Ei nõustu, 5 – Täiesti nõus, n=520)

		Alla 40	40–44	45–54	55–64	65+	Keskmine
Meeste ja naiste tööjaotus on üldiselt tasakaalustatud	Mees	3,0	3,3	3,5	3,4	3,3	3,3
	Naine	3,0	2,8	3,4	3,4	3,2	3,2
Juhtimisrollid on valdavalt meeste käes, samas kui naised täidavad toetavaid rolle	Mees	3,2	3,4	3,2	2,9	3,1	3,1
	Naine	3,4	3,6	2,8	3,3	3,1	3,2
Naised on vähemuses nii otsustustasandil kui ka ettevõtte juhtimises	Mees	3,1	3,1	3,0	2,8	2,9	2,9
	Naine	3,4	3,8	2,8	3,1	3,1	3,2
Tööjaotus sõltub eelkõige peremudelist, mitte soost	Mees	3,9	4,3	3,9	4,1	3,9	4,0
	Naine	4,1	3,6	4,2	3,7	4,1	4,0

Ei nõustu — Täiesti nõus

Allikas: METKi küsitlusuuring „Küsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025“

EU CAP Network (2025)[13] läbi viidud mitmes ELi liikmesriigis kogevad naised põllumajanduses ja põllumajandusettevõtte ülevõtmisel märksa rohkem takistusi kui mehed. Maltal, Luksemburgis, Iirimaal ja Hispaanias rõhutatakse aga veelgi tugevamaid soopõhiseid takistusi: naised kogevad suuremat ühiskondlikku survet, vanemate vähest toetust, majanduslikku ebakindlust ning alaesindatust põllumajandusettevõtte juhtidena. Neilt oodatakse rohkem laste ja pere eest hoolitsemist, samuti on väljatoodud, et maapiirkondades puuduvad vajalikud teenused, mis aitaksid töö- ja pereelu tasakaalustada.

Horvaatia, Poola, Sloveenia ja Iirimaa – soosivad pärimistraditsioonid poegi, mis jätab tütred nõrgemasse positsiooni. Naised on vähem esindatud farmijuhtidena ka Lätis ja Eestis, kus põllumajandust nähakse füüsiliselt nõudliku ja seetõttu „meestele sobivama“ valdkonnana. Mõnes riigis, näiteks Tšehhis, Belgia-Wallonias, Maltal ja Saksamaal, on naistel raskusi laenude ja maa kättesaadavusega, eriti kui nad ei ole ametlikult põllumajandusettevõte juhid.

[13] https://eu-cap-network.ec.europa.eu/sites/default/files/publications/2025-01/eu-cap-network-cap-evaluation-insights-generational-renewal_0.pdf

Samas on riike, kus soolisi erinevusi tajutakse väiksemana, ning mitmel pool kasvab naiste osakaal põllumajanduses. Näiteks Rumeenias moodustavad naised märkimisväärse osa toetatud noortest põllumajandustootjatest, Leedus on pea pooled farmijuhid naised ning Prantsusmaal, Hispaanias, Rootsis ja Hollandis suureneb naiste aktiivsus uutes või väiksemates põllumajandusettevõtetes.

4. PÕLLUMAJANDUSETTEVÕTJATE RISKIHOIAKUD, TURURISKI TAJUMINE JA RISKIJUHTIMISE MEETMED

Põllumajanduse eripära seisneb selles, et risk ja ebakindlus on laialt levinud: äärmuslikud ilmastikuolud, muutuv seadusandlus, turgude volatiilsus, muutuv majanduskeskkond jm, mis mõjutavad põllumajandusettevõtjate sissetulekuid (Sulewski & Kloczko-Gajewska, 2014; Ullah *et al*., 2016). Sellistes muutuvates tingimustes peavad põllumajandusettevõtjad tegema nii tootmis- kui investeerimisotsuseid. Otsuste tegemist mõjutab nii riskitegurite tajumine kui ka põllumajandusettevõtjate endi riskihoiak (Finger *et al*., 2022). Riskihoiakud varieeruvad indiviiditi, sõltudes otsuse tegemise kontekstist ning muutudes aja jooksul (Meuwissen *et al*., 2001; Finger *et al*., 2022).

Eesti põllumajandusettevõtjate riskihoiakuid uuriti 2024. aastal METKi küsitlusuuringus „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“. Küsitlusuuringus paluti põllumajandusettevõtjatel hinnata, kuivõrd nad on valmis võtma riske võrreldes teiste põllumajandustootjatega järgmistes valdkondades: uute põllukultuuridega eksperimenteerimises, tootmispraktikatega eksperimenteerimises, tootmistehnoloogiatega eksperimenteerimises, turustamises, finantsiliselt ning üldine riskivalmidus. Küsimusele tuli vastata 11-punktisel skaalal (0 – üldse pole valmis; 10 – olen väga valmis). Saadud vastused näitavad, et põllumajandustootjate riskivalmidus erineb vanuserühmade lõikes. Alla 40-aastased põllumajandustootjad on valmis rohkem riske võtma, eriti uute tootmistehnoloogiate ja põllukultuuride katsetamisel, samas kui vanemates vanuserühmades riskivalmidus järjepidevalt väheneb. Üle 61-aastased põllumajandustootjad ei ole enamikus valdkondades valmis riske võtma (tabel 40). Need leiud on kooskõlas rahvusvahelise teaduskirjandusega. Näiteks Iirimaal tehtud uuringust selgus, et noored põllumajandusettevõtte juhid võtavad kiiremini kasutusele keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid ning kohanevad paindlikumalt poliitikamuutustega (Loughrey, 2024). Šveitsi põllumajandust käsitlev analüüs toob esile, et nooremad põllumajandusettevõtete juhid osalevad aktiivsemalt keskkonna- ja loomade heaolu programmides, mis suurendab nende valmisolekut rakendada säästvaid tootmispraktikaid (Zorn, 2025) (tabel 40).

Tabel 40. Küsitlusuuringus osalenute keskmine hinnang riskivalmidusele erinevates tegevusvaldkondades vanuserühmade lõikes, skaalal 0–10 (0 – Üldse pole valmis ja 10 – Olen väga valmis)

	Alla 40 (n=115)	**41–50** (n=99)	**51–60** (n=226)	**Üle 61** (n=191)	**Keskmine** (n=631)
Uute põllukultuuridega eksperimenteerimises	6,3	5,4	4,3	4,0	4,8
Tootmispraktikatega (nt. mahe, taastav põllumajandus) eksperimenteerimises	6,1	5,4	4,2	3,8	4,6
Tootmistehnoloogiatega (masinad ja seadmed) eksperimenteerimises	6,9	6,2	5,3	4,8	5,6
Turustamises	5,6	5,6	4,6	3,9	4,8
Finantsiliselt	5,0	4,6	4,0	3,2	4,0
Ma olen valmis rohkem riskima kui teised põllumajandustootjad	5,3	4,5	3,4	2,9	3,7

Üldse pole valmis — Väga valmis

Allikas: METKi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“

Kindlustamine on üks viise, kuidas põllumajandusettevõtja saab riske juhtida ehk riske üle kanda. Realiseerunud riski korral on võimalus põllumajandusettevõtjal saada kindlustushüvitist (Robles, 2001). Hetkel on

Euroopa põllumajanduses aktuaalne põllumajanduskindlustuse subsideerimine, et soodustada kindlustuse kasutamist ja vähendada tulevikus vajadust erakorraliste meetmete järgi (Dalhaus et al., 2023).

METKi küsitlusuuringus uuriti põllumajandusettevõtjate teadlikkust põllumajanduskindlustusest ja ettevõtjate valmisolekut kasutada praegu turul pakutavaid kindlustuslahendusi. Tabelites 41 ja 42 on esitatud uuringus osalenud põllumajandusettevõtjate teadlikkus ja valmisolekut kasutada erinevaid kindlustuslahendusi vanuserühmade lõikes. Nendes tabelites on kajastatud ainult vastuseid, kus vastati „jah" või „ei", ülejäänud vastajad ei olnud küsimusele vastanud või ei osanud öelda. Alla 40-aastased põllumajandustootjad on teadlikumad nii põua- kui saagikindlustusest vastavalt 60% ja 70% vastanutest (tabel 41). Kuid selles vanuserühmas põuakindlustust oleks valmis kasutama 18% ning saagikindlustust 22% vastanutest (tabel 32). Üle 61-aastaste põllumajandusettevõtjate teadlikkus põua- ja saagikindlustusest on vastavalt 49% ja 55%, mis on madalam kui teistes vanuserühmades. Selles vanuserühmas ollakse kõige vähem valmis neid kindlustuslahendusi kasutama, vastavalt 5% ja 7% (tabel 41).

Põllumajandusettevõtjate teadlikkus kariloomade kindlustamist varieerub vanuserühmades 19% kuni 30%, olles suurim vanuserühmas alla 40 aasta (tabel 41). Kariloomade kindlustamist ollakse valmis rohkem kasutama vanuserühmades 51–60 ja 41–50. aastat (tabel 42).

Tabel 41. Põllumajandusettevõtjate teadlikkus kindlustuslahendustest vanuserühmade lõikes

	Teadlikkus põuakindlustusest (n=627)		**Teadlikkus saagkindlustusest** (n=628)		**Teadlikkus kariloomade kindlustusest** (n=273)	
	Jah	**Ei**	**Jah**	**Ei**	**Jah**	**Ei**
Alla 40	60%	40%	70%	30%	30%	14%
41–50	54%	46%	63%	37%	20%	15%
51–60	56%	44%	63%	37%	29%	15%
Üle 61	49%	51%	55%	43%	26%	20%
Keskmine	**55%**	**45%**	**63%**	**37%**	**26%**	**16%**

Allikas: METKi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes"

Küsitluse vastustest koorub, et kindlustuslahenduste kasutamise soov kipub vähenema vanuse kasvades, avatumad on alla 40-aastased ning kõige ettevaatlikumad üle 61-aastased põllumajandusettevõtjad. Alla 40-aastased on kõige enam valmis nii põua-, saagi- kui ka kariloomade kindlustust kasutama, nende „jah" vastuste osakaal on kõrgeim kõigis kategooriates (18–24%). Vanuserühmas 41–50 on nõusolek põua- ja saagikindlustusele pisut madalam (15–16%), kuid kariloomade kindlustuse puhul on see märgatavalt kõrgem (31%). 51–60-aastaste seas püsib nõusolek põua- ja saagikindlustusele 12% tasemel, kuid kariloomade kindlustuse puhul on valmisolek kõrge 33%. Üle 61-aastaste vanuserühm näitab kõige madalamat huvi kõigi kindlustusliikide vastu, kus „jah" vastuste osakaal jääb vahemikku 5–19% ning „ei" vastuste osakaal on selles vanuserühmas kõige suurem 41–45% (tabel 42).

Tabel 42. Põllumajandusettevõtjate valmisolek kasutada kindlustuslahendusi vanuserühmade lõikes

	Valmisolek kasutada põuakindlustust (n=628)		**Valmisolek kasutada saagikindlustust** (n=627)		**Valmisolek kasutada kariloomade kindlustust** (n=272)	
	Jah	**Ei**	**Jah**	**Ei**	**Jah**	**Ei**
Alla 40	18%	17%	22%	18%	24%	20%
41–50	15%	20%	16%	19%	31%	23%
51–60	12%	32%	12%	32%	33%	27%
Üle 61	5%	42%	7%	41%	19%	45%
Keskmine	**13%**	**28%**	**14%**	**27%**	**27%**	**29%**

Allikas: METKi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes"

Küsitlusuuringus paluti põllumajandusettevõtjatel hinnata erinevate kindlustamisega seotud aspektide olulisust 11-pallisel skaalal (0=pole üldse oluline; 10=väga oluline). Alla 40 aastaste vanuserühmas hinnati oluliste aspektidena taskukohast kindlustusmakset, usaldusväärse kindlustuspakkuja olemasolu ning seda, et kindlustusmaksest 70% hüvitatakse vastava toetuse abil. Üle 61 aastaste vanuserühmas olid olulisemad kindlustamisega seotud aspektid: usaldusväärse kindlustuspakkuja olemasolu ja soodsad lepingutingimused. Kui võrrelda alla 40 aastaste ja üle 61 aastaste olulisuse hinnanguid aspektide osas, siis alla 40 aastaste vanuserühmas olid kõik kindlustamisega seotud aspektid saanud kõrgema keskmise hinnangu (tabel 43).

Tabel 43. Põllumajanduskindlustuse kasutamisega seotud aspektide olulisus vanuserühmade lõikes, skaalal 0–10 (0 – Pole üldse oluline ja 10 – Väga oluline,)

	Alla 40 (n=115)	**41–50** (n=99)	**51–60** (n=226)	**Üle 61** (n=191)	**Keskmine** (n=631)
Taskukohane kindlustusmakse	8,7	8,5	8,0	7,6	8,1
Asjakohane nõuanne kindlustustoote valikul	8,3	8,4	7,8	7,4	7,9
Usaldusväärse kindlustuspakkuja olemasolu	8,7	8,6	8,0	7,8	8,2
Soodsad lepingutingimused (nt. kahjude arvutamise selgus, omavastutuse suurus)	8,7	8,9	8,3	7,7	8,3
Kindlustusmaksest 70% hüvitamine vastava toetuse abil	8,5	8,4	8,1	7,3	8,0

Pole üldse oluline Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“

Põllumajanduses on üheks väliseks riskiks tururisk. Tururiski peamised allikad on sisendite ja toodangu hindade volatiilsus, turustamisvõimalused, nõudlus ja kaubavahetust takistavad tegureid (Komarek *et al*., 2020).

METKi küsitlusuuringus „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“ paluti uuringus osalenutel hinnata tururiski tegurite esinemise tõenäosust järgmise viie aasta jooksul ja riskitegurite avaldumisel tekkida võivat majanduslikku kahju suurust 11-punktisel skaalal.

Põllumajandusettevõtjad hindasid erinevate tururiski tegurite esinemise tõenäosust järgmise viie aasta jooksul. Kõigis vanuserühmades hinnati kõrgemalt riskitegureid, nagu tootmissisendite hindade volatiilsus ja toodangu hindade volatiilsus, esinemise tõenäosust järgmise viie aasta jooksul. Alla 40-aastased põllumajandusettevõtjad hindasid nii tootmisisendite hindade kui toodangu hindade volatiilsust keskmiselt 7,8, samas kui üle 61-aastaste hinnangud olid madalamad (6,7 vs 6,9). Vähem olulisteks teguriteks peeti sisendite ebapiisavat pakkumist turul ja ebapiisavaid tootmissisendite laovarusid. Alla 40-aastaste hinnangud nendele teguritele oli 5,2 ja 5,3, mis on mõnevõrra kõrgemad kui üle 61-aastaste vastanute hinnangud (5,1 vs 4,7). Kokkuvõtteks alla 40-aastased tajuvad tururiski tegureid olulisematena kui üle 61-aastased (tabel 44).

Tabel 44. Põllumajandusettevõtjate hinnangud riskiallikate esinemise tõenäosusele järgmise viie aasta jooksul vanuserühmade lõikes, skaalal 0–11 (0 – Pole üldse tõenäoline ja 10 – Juhtub kindlasti)

	Alla 40 (n=115)	**41–50 (n=99)**	**51–60 (n=226)**	**Üle 61 (n=191)**	**Keskmine (n=631)**
Sisendite ebapiisav pakkumine turul	5,2	5,2	4,7	5,1	5,0
Tootmissisendite hindade volatiilsus	7,8	7,4	7,2	6,7	7,2
Toodangu hindade volatiilsus	7,8	7,5	7,3	6,9	7,3
Ebapiisav turuinformatsioon	5,7	5,8	5,2	5,4	5,4
Ebapiisavad tootmissisendite laovarud	5,3	5,5	4,9	4,7	5,0
Toodanguga seotud turustamisraskused	6,6	6,7	6,5	6,0	6,4

Pole üldse tõenäoline Juhtub kindlasti

Allikas: METKi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“

Põllumajandusettevõtjad hindasid erinevate tururiski tegurite potentsiaalset majanduslikku kahju. Kõigis vanuserühmades hinnati potentsiaalselt kõige suurema majandusliku kahjuga riskiteguriks toodangu hindade volatiilsust. Vanuserühmade võrdlus näitas, et alla 40-aastased põllumajandusettevõtjad andsid erinevatele riskitegurite kahjule kõrgemad hinnangud kui üle 61-aastased. Kõigis vanuserühmades hinnati potentsiaalselt kõige väiksema majandusliku kahjuga riskiteguriks ebapiisavat turuinformatsiooni (tabel 45). Kokkuvõtvalt võib öelda, et toodangu hindade volatiilsus on põllumajandusettevõtjate jaoks nii esinemise tõenäosuse kui ka potentsiaalse majandusliku kahju poolest kõige olulisem tururisk (tabel 45).

Tabel 45. Põllumajandusettevõtjate hinnangud riskiallikate potentsiaalsele majanduslikule kahjule vanuserühmade lõikes, skaalal 0–11 (0 – Kahjusid ei kaasneks ja 10 – Kahjud oleksid väga suured)

	Alla 40 (n=115)	**41–50** (n=99)	**51–60** (n=226)	**Üle 61** (n=191)	**Keskmine** (n=631)
Sisendite ebapiisav pakkumine turul	7,3	6,9	6,1	6,2	6,5
Tootmissisendite hindade volatiilsus	7,9	7,4	7,0	6,7	7,2
Toodangu hindade volatiilsus	8,0	7,6	7,3	6,9	7,4
Toodanguga seotud turustamisraskused	7,0	7,1	6,1	6,2	6,5
Ebapiisav turuinformatsioon	6,2	5,6	5,5	5,5	5,6
Ebapiisavad tootmissisendite laovarud ettevõttes	7,1	6,7	6,2	5,3	6,2

Kahjusid ei kaasneks — Kahjud oleksid väga suured

Allikas: METKi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“

Riskide juhtimises on ühistutel oluline roll, aidates liikmetel paremini riske maandada, näiteks pakkudes suuremat turujõudu läbirääkimistel ning võimaldades informatsiooni ja kogemuste jagamist (Finger et al., 2022). METKi küsitlusuuringus „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“ uuriti põllumajandusettevõtjatelt ühistusse kuulumist ja paluti hinnati erinevaid aspekte seoses ühistulise tegevusega 11-pallisel skaalal (0=pole oluline; 10=väga oluline).

Uuringus osalenud põllumajandusettevõtjatest kuulus ühistusse 26%. Ühistusse kuuluvaid on kõige enam vanuserühmas üle 61-aastased, pisut rohkem kui 1/3. Alla 40-aastaste ja 41 kuni 50-aastaste seas kuulub ühistusse vastavalt 21% ja 19%, olles madalaima esindatusega, kui teistes vanuserühmades (tabel 46).

Tabel 46. Ühistusse kuuluvate ja mitte kuuluvate põllumajandusettevõtjate jaotus vanuserühmade lõikes, % (n=622)

	Jah	**Ei**
Alla 40 (n=11)	21%	79%
41–50 (n=98)	19%	81%
51–60 (n=222)	27%	73%
Üle 61 (n=188)	32%	68%
Üldkokkuvõte	**26%**	**74%**

Allikas: METKi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“

Nooremad juhid (alla 40 aasta vanused) hindavad ühistulist tegevust läbivalt kõrgemalt kui teised vanuserühmad. Noortele on oluline ühine toodangu müük 9,1, läbirääkimisjõu suurendamine turustamisel 9,0 ning kogemuste ja teadmiste vahetamine 8,6. Samuti hindavad nad kõrgelt nõustamisteenuseid, sh agronoomilist 8,4 ja finantsnõustamist 8,2. Vanuserühm 41–50 peab oluliseks eriti toodangule ühise lisandväärtuse andmist 7,0 ja liikmete tegevuse finantseerimist 6,8. Vanuserühmas 51–60 hinnatakse kõrgelt nii läbirääkimisjõu suurendamist turustamisel 8,6 kui ka ühist toodangu müüki 8,1, samuti väärtustatakse selles rühmas väga kõrgelt kogemuste ja teadmiste vahetamist 8,7. Üle 61-aastased juhid hindavad ühistulist tegevust üldiselt mõõdukalt, väärtustades eelkõige teadmiste ja kogemuste vahetamist 7,9 ning õppepäevadel osalemist 8,2. Kõigis vanuserühmades hinnatakse vähem oluliseks nii ühiseid masina- ja seadmeinvesteeringuid kui ka ladustamiskulude kokkuhoidu, mille hinnangud jäävad vanuserühmades vahemikku 5,2–6,9 (tabel 47).

Tabel 47. Põllumajandusettevõtete juhtide hinnangud ühistulise tegevuse olulisusele vanuserühmade lõikes, skaala 0–10 (0 –Pole oluline ja 10–Väga oluline n=164)

	Alla 40 (n=24)	**41–50** (n=19)	**51–60** (n=60)	**Üle 61** (n=61)	**Keskmine** (n=164)
Ühine tootmissisendite ostmine	7,7	6,6	7,7	7,3	7,4
Ühine toodangu müük	9,1	7,3	8,1	7,8	8,0
Turujõu omamine, et mõjutada riigisiseseid turuhindasid	8,0	6,3	7,2	7,5	7,3
Liikme tegevuse finantseerimine	6,3	6,8	6,2	6,5	6,4
Toodangule ühiselt lisandväärtuse andmine	6,7	7,0	7,1	6,9	7,0
Omavaheline kogemuste ja teadmiste vahetamine	8,6	8,2	8,7	7,9	8,3

	Alla 40 (n=24)	**41–50** (n=19)	**51–60** (n=60)	**Üle 61** (n=61)	**Keskmine** (n=164)
Agronoomiline nõustamine vajalikul hetkel	8,4	7,1	7,8	7,0	7,5
Finantsalane nõustamine vajalikul hetkel	8,2	6,2	7,5	7,2	7,3
Toodangu turustamisel läbirääkimise jõu suurendamine	9,0	7,1	8,6	7,8	8,2
Ühine masinate ja seadmete kasutamine ja ost	5,8	5,9	5,2	6,0	5,7
Kokkuhoid kuivatus- ja ladustamiskuludelt	6,9	6,3	6,0	5,8	6,1
Valdkonnaspetsiifilistel õppepäevadel osalemine	8,3	7,4	8,1	8,2	8,1
Ühine transpordi- ja logistikateenuse korraldamine	8,4	7,1	7,5	7,1	7,4

Pole üldse oluline — Väga oluline

Allikas: METKi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“

Põllumajandusettevõtjad võivad põllumajandusmaade muutusi tajuda nii ohuna kui võimalusena. Mõned põllumajandusettevõtjad on muutuste suhtes skeptilised, samas kui teised otsivad pidevalt uusi võimalusi. METKi küsitlusuuringuga „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“ uuriti kuidas põllumajandusettevõtjad tajuvad maakasutuse muutumisega seotud meetmetes ohte ja võimalusi 4–pallisel skaalal (1 – pigem oht ja 4 – võimalus).

Kõigis vanuserühmades tajutakse ohuna nii päikeseparkide rajamist 1,5–1,7 kui ka tuulegeneraatorite püstitamist 1,8–1,9, samuti turvasmuldadega põllumassiividel veetaseme tõstmist 1,7–1,8. Vanuserühmad 41–50 ja üle 61 toovad keskmiste hinnangute põhjal võimalustena eelkõige esile turvasmuldadel põllukultuuride kasvatamise lõpetamise 2,5 ning elurikkust toetavate maastikuelementide rajamise 2,3 (tabel 48).

Tabel 48. Põllumajandusettevõtjate hinnangud maakasutuse muutmise meetmetele vanuserühmade lõikes, skaalal 1–4 (1 – pigem oht ja 4 – võimalus, n=631)

	Alla 40 (n=115)	**41–50** (n=99)	**51–60** (n=226)	**Üle 61** (4n=191)	**Keskmine** (n=631)
Väiksema põllumajandusliku potentsiaaliga püsirohumaa	2,0	2,3	2,3	2,3	2,3
Väiksema põllumajandusliku potentsiaaliga põllumaa osa	1,7	2,2	2,0	2,1	2,0
Turvasmuldadel põllukultuuride kasvatamise lõpetamine ja asendamine püsirohumaaga	2,5	2,6	2,5	2,6	2,5
Turvasmuldadega põllumassiividel veetaseme tõstmine	1,7	1,8	1,9	1,7	1,8
Põllumajandusmaale päikesepargi rajamine	1,6	1,7	1,7	1,5	1,6
Põllumajandusmaale elurikkust toetavate maastikuelementide	2,4	2,5	2,2	2,4	2,3
Põllumajandusmaale tuulegeneraatorite püstitamine	1,8	1,8	1,9	1,8	1,8

Pigem oht — Võimalus

Allikas: METKi küsitlusuuring „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“

5. HINDAMISKÜSIMUSED

Peatükis keskendutakse sekundaarandmetel tuginedes Regionaal- ja põllumajandusministeeriumi poolt esitatud hindamisküsimustele.

5.1. M6.1 taotlemine aastatel 2016–2024

Maaelu arengukava 2014–2020 seadis põllumajandussektori uuendamise ja jätkusuutlikkuse tagamisel kesksele kohale kvalifitseeritud tootjate järelkasvu ning põlvkondade vahetuse toetamise. Selle eesmärgi elluviimiseks on määratletud sihtvaldkond 2B – „Piisavalt kvalifitseeritud põllumajandustootjate põllumajandussektorisse sisenemise hõlbustamine ja eelkõige põlvkondade vahetuse lihtsustamine“, mis suunab tähelepanu noorte ja uute ettevõtjate sektorisse sisenemise toetamisele ning olemasolevate majapidamiste üleminekule järgmisele põlvkonnale. Arengukava raames rakendatud meetme 6.1 jätkati perioodil 2023–2027. Arengukava sihtnäitaja kohaselt peab 2025. aastaks vähemalt 3,84% kõigist põllumajanduslikest majapidamistest olema saanud noore põllumajandustootja tegevuse alustamise toetust või teinud noorte tootjate jaoks arengukava toetusel investeeringuid, mis vastab 883 majapidamisele. Perioodi 2014–2024 kogueelarve oli 1 081 864 629 eurot.

Noore põllumajandusettevõtja toetuse[14] eesmärk on hõlbustada noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamist, aidata kaasa põlvkondade vahetusele põllumajanduses ning suurendada kaasaegsete teadmistega ja kogemustega põllumajandustootjate arvu. Noor põllumajandustootja (kuni 40-aastane) loetakse alustajaks, kui ta ei ole enne taotluse esitamise tähtaega tegelenud põllumajandusliku majandustegevusega – ei FIE-na ega äriühingu osanikuna/aktsionärina mitte kauem kui 24 kuud[15]. Taotlejal peab olema vähemalt kaheaastane põllumajandusalane töökogemus ning põllumajandusalane keskeri- või kõrgharidus või kutseseaduse § 4 lõikes 4 nimetatud kvalifikatsiooniraamistiku kutsekvalifikatsiooni 4. tase[16] põllumajandustootmise valdkonnas või Eesti hariduse infosüsteemis enne 2013. aasta 1. septembrit registreeritud õppekavale vastav põllumajandusalane kutsekeskharidus[17] Ajavahemikul 2016–2024 on toimunud määruses mitmed ulatuslikud muudatused, mis puudutasid nii toetuse taotlejate kvalifikatsiooninõudeid, äriplaani koostamist, hindamiskriteeriume, toetuse suurust kui ka tähtaegu. FIE-del ning äriühingu kõigil osanikel või aktsionäridel on kohustus osaleda vähemalt kuus akadeemilist tundi kestnud ettevõtlusalasel infopäeval[18] ning infopäev võib toimuda lisaks „Pikaajalistele programmidele“ ka „AKIS arendamise toetuse“ raames[19]. Toetusemäär suurenes alates 2024. aastast ühe taotleja kohta 100 000 euroni üks kord programmiperioodil[20] See on võrreldes varasemate aastatega märkimisväärne kasv (60 000 euro aastatel 2022–2023; 40 000 euro aastatel 2016–2021). Toetuse täismäära kasutati 92% ulatuses, mis näitab, et valdav enamus noorte põllumajandustootjate toetuse saajatest kasutas toetuse ära täielikus mahus. 2024. aastal said kõik 30 toetuse saajat toetust maksimaalses summas.

Äriplaanis kavandatud toetatavad tegevused tuleb ellu viia kahe aasta jooksul alates taotluse rahuldamise otsusest[21]. 2022. aastal [22] jõustunud muudatusega pikendati äriplaani kohustuslik ajaperiood varasemalt kahelt majandusaastalt neljale ning ühtlustati müügitulu ja standardkogutoodangu nõuded, mis tuleb nüüd saavutada taotluse esitamisele järgneva teise majandusaasta lõpuks. Hindepunktide põhjal koostatakse paremusjärjestus ning toetus määratakse eelarveliste võimaluste piires nõuetekohastele taotlustele.

[15] RT I, 22.06.2018, 1 – jõust. 25.06.2018
[16] Kutseseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015261?leiaKehtiv
[17] RT I, 19.06.2020, 14 - jõust. 22.06.2020; lõiget kohaldatakse alates 2016. aastast.
[18] Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetuse määrus, RT I, 23.07.2022, 3. Jõustumine: 26.07.2022. Kehtiv kuni: 01.01.2023. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/akt/123072022008
[19] Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetuse määrus, RT I, 22.08.2024, 10. Jõustumine: 25.08.2024. Kehtivus: Hetkel kehtiv. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/akt/123072022008?leiaKehtiv
[20] RT I, 22.08.2024, 6 – jõust. 25.08.2024.
[21] RT I, 30.12.2022, 5 – jõust. 02.01.2023
[22] [RT I, 23.07.2022, 3 - jõust. 26.07.2022]

Aastatel 2016–2024 esitati kokku 1518 M6.1 taotlust, millest 883 sai heakskiidu. Kogu perioodi keskmine rahuldamise määr oli ligikaudu 58%. Taotlejatest olid 62% mehed. Kokku määrati toetusi summas 41 114 636 eurot. Aasta 2023 kujunes taotluste arvu poolest rekordiliseks – PRIAle esitati 190 taotlust (tabel 49). 2024. aastal, esitati 125 taotlust ning määramise sai 30 isikut (24%). Noore põllumajandusettevõtjatest tegutseb 2024. aasta seisuga mahetootjatena kokku 274.

Alates 2024. aastast rakendati uue programmiperioodi (2023–2027) raames toetuse maksimaalseks määraks 100 000 eurot ühe taotleja kohta. See tähendas, et sama eelarve juures sai toetust varasemaga võrreldes märksa väiksem hulk põllumajanduslikke majapidamisi. 2024. aasta taotlusvooru eelarve oli 3 000 000 eurot (tabel 49).

Tabel 49. M6.1 taotlused, eelarve, heaks kiidetud taotlused ja väljamakstud summad, 2015–2025

Aasta	**Esitatud taotlused** (arv)	**M6.1 eelarve** (tuhat €)	**Heaks kiidetud taotlused** (arv)	**Toetuste määramise osakaal** (%)	**M6.1 väljamakstud summad** (tuhat €)
2025		10 300			
2024	125	5 000	30	24%	3 000
2023	190	6 640	110	58%	6 591
2022	177	5 700	95	54%	5 690
2021	140	4 040	99	71%	3 943
2020	131	3 750	93	71%	3 709
2019	147	5 000	106	72%	4 218
2018	182	5 000	125	69%	4 995
2017	189	5 000	119	63%	4 758
2016	237	4 000	106	45%	4 239
2015		8 700			
Kokku	**1 518**	**63 130**	**883**	**58%**	**41 144**

Allikas: PRIA

Enamik M6.1 toetuse taotlejaid väikese majandusliku suurusega ettevõtete hulka, 27% toetust saanutest olid majanduslikusuurusega alla 8000 euro (klassid 1–3), keskmise suurusega ettevõtteid oli 69,5% (majanduslik suurus 8000–250 000 eurot, klassid 4–8) ja 3,2% olid majandusliku suuruse poolest suuremad kui 250 000 euro (klassid 9 ja edasi) (tabel 50).

Tabel 50. Aastatel 2016–2024 M6.1 toetuse saajate majanduslik suurus.

	Majanduslik suuruse klassid									**Kokku**
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9–10**	
Majanduslik suurus määramata										164
Ettevõtete arv	67	57	72	101	78	115	114	92	23	719
%	9,3	7,9	10,0	14,0	10,8	16,0	15,9	12,8	3,2	883

Allikas: PRIA

M6.1 on taotlenud valdavalt osaühingud, mis moodustasid igal aastal enamiku kõigist taotlejatest. Füüsilisest isikust ettevõtjate (FIE-de) osakaal on olnud oluliselt väiksem ning näitab perioodi jooksul selget langustrendi – kui 2016. aastal esitas toetuse taotluse 34 FIE-d, siis 2024. aastal vaid 3. Sama muster on näha ka rahuldatud taotluste seas: FIE-d moodustasid 2016. aastal 14% toetuse saajatest, kuid 2024. aastal vaid 3%. See viitab noorte põllumajandustootjate kasvavale eelistusele tegutseda juriidilise isikuna. Taotlusperioodi jooksul taotles toetust üks usaldusühing.

Toetust saanud ettevõtjatest lõpetas perioodil 2016–2024 tegevuse 27 ettevõtet. Taotlejal peab olema koostatud jooksva majandusaasta ning sellele järgneva nelja majandusaasta kohta toetuse määruses sätestatud nõuetele vastav äriplaan.

Kuni viie tegutsemisaastaga majapidamiste puhul on tegevuse lõpetamise osakaal suhteliselt madal: 3. tegutsemisaastal lõpetas tegevuse 4% toetuse saajatest, 4. tegutsemisaastal 17% ning 5. tegutsemisaastal 5%. Lõpetamine 7. ja 8. tegutsemisaastal, vastavalt 25% ja 29% majapidamistest. Lõpetanud ettevõtjate keskmine tegutsemisaeg oli kuus aastat (joonis 29).

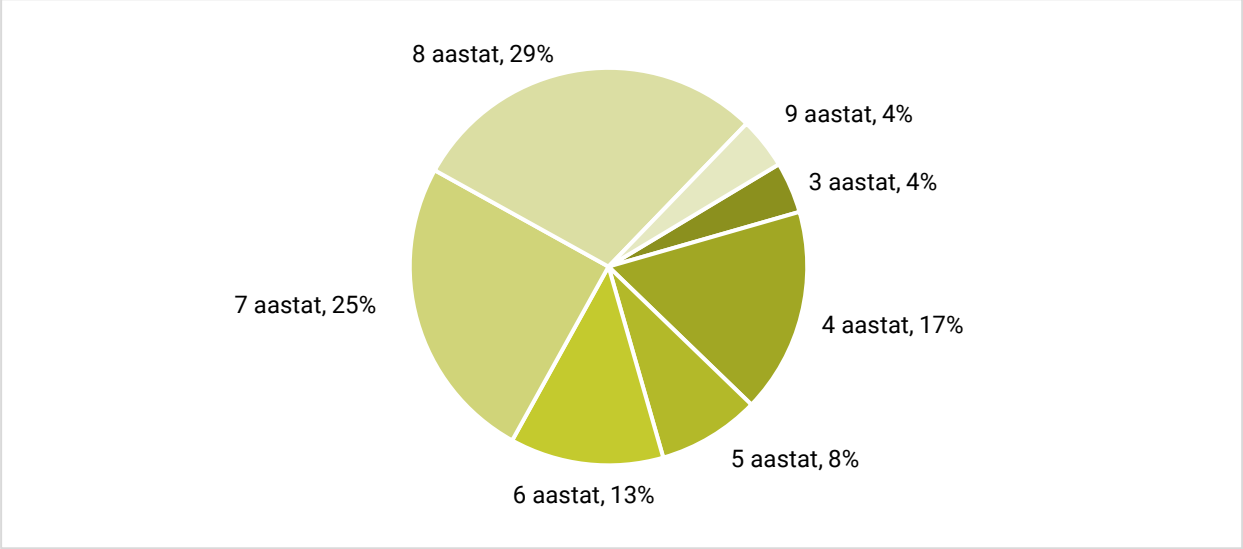

Allikas: PRIA, RIK

Joonis 29. M6.1 toetust saanud põllumajanduslike majapidamiste lõpetamisele eelnenud tegutsemisaastad keskmiselt, %

Aastal 2024 kustutati äriregistrist M6.1 toetust saanud ettevõtteid kokku 16. Majandusaasta aruannete põhjal eelnes ettevõtete kustutamisele enamasti aruannete korduv esitamata jätmine, millele järgnesid registrihoiatused. Täiendavalt on registriandmetes kustutamise põhjuseks märgitud ettevõtte ühinemine teise äriühinguga, isiklik soov majandustegevus lõpetada või märge ettevõte pankrotimenetlusest. 2024. aastal ettevõtete registrist kustutamine võib olla mõjutatud 2023. aastal jõustunud äriregistri seadusega[23], millega majandusaasta aruande esitamata jätmise korral kustutakse juriidiline isik registrist. Samuti suurendati e-äriregistrist infot juriidilise isiku ja nendega seotud füüsiliste isikute probleemide kohta

Lõpetanute seas oli üks põlvkonnavahetuse taotleja, kes lõpetas tegevuse neli aastat pärast toetuse määramist. Lõpetanud ettevõtete hulka kuulus seitse füüsilisest isikust ettevõtjat. Kõige sagedamini esines lõpetamisi mesinduse valdkonnas (3 juhtumit). Üksikjuhtudena esines tegevuse lõpetamist erinevates taime- ja loomakasvatuse, sealhulgas lamba- ja kitsekasvatuses, piimakarjakasvatuses, seenekasvatuses.

Perioodil 2016–2024 andis endine juht põllumajandusettevõtte noorele juhile üle 50-l korral, millest 76% juhtudest oli jätkajaks mees ning 24% juhtudest naine. Aastatel 2015–2024 M6.1 noore põllumajandusettevõtja toetuse saanud 883 ettevõttest on 512 ehk 57,8% taotlenud ka noore põllumajandustootja otsetoetust. Ühel aastal taotles NPT või 7.1 toetust 20%, kahel aastal 17%, kolmel aastal 18% ja neljal aastal 29% kõikidest perioodi 2015–2024 taotlejatest, viis korda taotles toetust 16% taotlejatest.

5.2. NPT (2015–2022) ja 7.1 (2023–2024) taotlemine

Noore põllumajandustootja otsetoetus (NPT) ja täiendav sissetulekutoetus noortele põllumajandustootjatele (7.1)[24] on suunatud noorte juhtide osakaalu suurendamiseks põllumajandusettevõtetes. Toetuse eesmärk on toetada ettevõtjaid põllumajandusliku tegevuse alustamisel või ettevõtte ülevõtmise algusperioodil. Tegemist on pindalapõhise toetusega[25], kus toetusõiguslikud olid perioodil 2015–2022 esimesed 39 hektarit, 2023. aastal esimesed 100 hektarit ja 2024. aastal esimesed 260 hektarit noore põllumajandustootja kasutatavast põllumajandusmaast (ÜPT või PST pinnast). Toetust võib taotleda füüsiline isik või füüsilisest isikust ettevõtja, kes on taotluse esitamise ajal kuni 40-aastane. Samuti juriidiline isik, kelle osanikud on kõik füüsilised isikud ja vastavad noore põllumajandustootja kriteeriumitele[26].

[23] Äriregistri seadus, RT I, 05.05.2022, 1; jõust. 01.02.2023. (Vastu võetud 13.04.2022.) Riigi Teataja, akti kood 105052022001. Riigi Teataja

[24] Otsetoetuste saamise üldised nõuded, põhisissetuleku toetus, ümberjaotav toetus ja noore põllumajandustootja toetus–Riigi Teataja

[25] Noore põllumajandustootja pindalapõhine toetus 2024 | PRIA

[26] https://www.pria.ee/toetused/NPT-2024#juriidilise-isiku-noue

2024. aastal täpsustati ja ajakohastati noore põllumajandustootja toetuse tingimusi. Varasemalt pidi toetuse taotlemisel iga juriidilise isiku osanik, aktsionär või liige kuuluma juhatusse 2024. muudatuse kohaselt ei pea kõik nimetatud isikud kuuluma juhatusse juhul, kui juriidilise isiku liikmete arv ületab juhatuse liikmete arvu, mis võimaldab senisest paindlikumat juhtimisstruktuuri. Samuti suurendati toetatava põllumajandusmaa maksimaalse pindala 100 hektarilt 260 hektarile. Lisaks täpsustati osaluse nõuet juriidilistes isikutes, sätestades, et osalust ei arvestata juhul, kui taotlejal ei ole otsest ega kaudset mõju ettevõtte tegevuse üle.

2023. aastal kehtestatud riiklikus noore põllumajandustootja definitsioonis sätestati esmakordselt selge haridus- või kogemusnõue**,** mis varem Eesti õiguses puudus. Muudatuse kohaselt pidi taotlejal olema kas vähemalt üheaastane põllumajandusalane töökogemus**,** põllumajandusalane kesk- või kõrgharidus või kutsekvalifikatsiooni 4. tase põllumajandustootmise valdkonnas**.** See nõue lõi varasemaga võrreldes kvalitatiivselt uue lävendi, kuna 2015–2022 perioodil sellist kvalifikatsiooni- ega haridusnõuet ei olnud. Põllumajandusalane pädevus loetakse tõendatuks juhul, kui taotlejal on vähemalt üheaastane põllumajandusalane töökogemus, põllumajandusalane keskeri- või kõrgharidus või kutseseaduse § 4 lõikes 4 sätestatud kvalifikatsiooniraamistiku 4. taseme kutsekvalifikatsioon[27] põllumajandustootmise valdkonnas. Samuti vastab nõudele taotleja, kellel on enne 1. septembrit 2013 Eesti hariduse infosüsteemis registreeritud õppekavale vastav põllumajandusalane kutsekeskharidus[28].

Noore põllumajandustootja toetuse taotleja peab vastama aktiivse põllumajandustootja nõuetele vastavalt määruse §-le 2, sealhulgas 2024. aasta muudatustele, mille kohaselt tunnistatakse taotleja aktiivseks põllumajandustootjaks muu hulgas juhul, kui tal on vähemalt üks hektar põllumajandusmaad või püsikultuuridega kaetud maad, teatud hulk põllumajandusloomi või karjatamise ja hooldamisega seotud minimaalsed kulud[29]. Toetust saab taotleda maksimaalselt viiel korral viie aastase perioodi jooksul alates esimesest NPT, 7.1 toetustaotluse esitamisest.

Aastatel 2015–2024 on noore põllumajandustootja toetust (NPT, 7.1) saanud kokku 5 980 saajat, kellele on väljamakstud 10,84 miljonit eurot. Toetuse maht kasvas 2015–2019 koos taotlejate arvuga, kuid pärast 2020. aastat toimus langus (joonis 30). Taotluse rahuldamise keskmine määr on 78%. Uue sekkumise (ÜPP SK 7.1) rakendumine alates 2023. aastast suurendas oluliselt toetuse eelarvet, kuid seati ka võimalikud maksimaalsed ja minimaalsed summad. 2024. aastal suurendati toetatavate hektarite pinda taotleja kohta ning muudeti toetuse minimaalseid ja maksimaalseid piirmäärasid. 2024. aasta 7.1 väljamaksed ulatusid 4 miljoni euroni. Perioodil 2015–2024 taotles toetust kokku 1952 unikaalset põllumajanduslikku majapidamist, sealhulgas eraisikud, FIEd, osaühingud ja mittetulundusühingud, neist 391 olid mahetootjad, kes moodustasid 20% kõigist NPT ja 7.1 taotlejatest. NPT toetust saab taotleda maksimaalselt viis korda ühe taotleja kohta kuni juhi 40-aastaseks saamiseni. 28% taotlejaid kasutas toetust viis korda, mis näitab toetuse pikaajalist ja korduvat kasutamist. Ühel aastal taotles NPT või 7.1 24%, kahel aastal 19%, kolmel aastal 13% ja neljal aastal 16% kõikidest taotlejatest perioodil 2015–2024 kokku.

[27]Kutseseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015261?leiaKehtiv
[28] RT I, 10.05.2024, 2 – jõust. 13.05.2024
[29] RT I, 10.05.2024, 2 – jõust. 13.05.2024

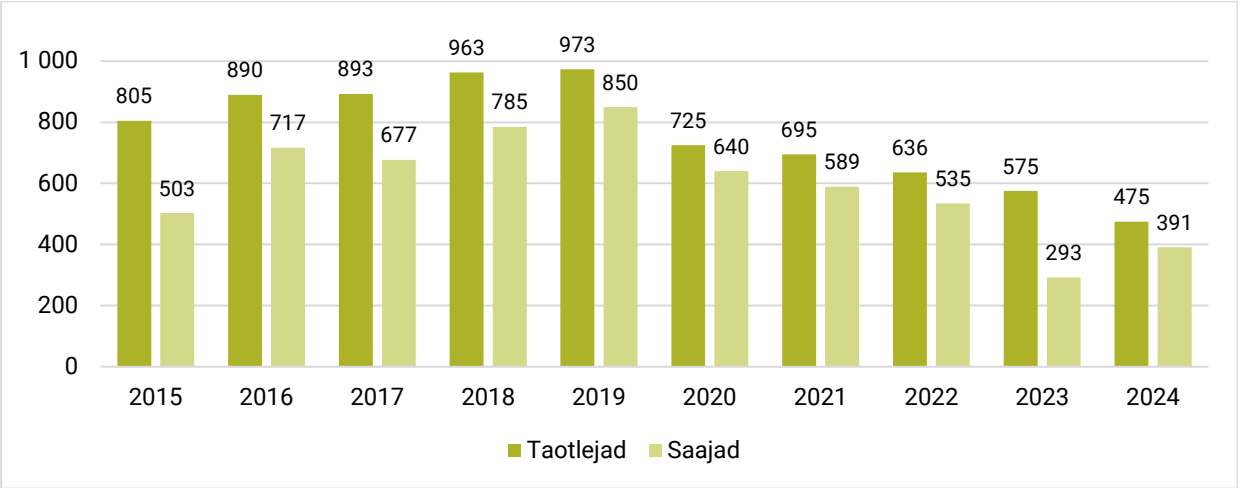

Allikas: PRIA

Joonis 30. NPT/7.1 taotlemine ja määramine 2015–2024

Tabelis 51 esitatud andmete põhjal ulatus NPT/7.1 toetuste kogusumma vaadeldaval perioodil 10,8 miljoni euroni. Aastal 2022 oli eelarve 1,26 miljonit eurot, 2023. aastaks suurenes see 3,02 miljoni euroni ning kasv jätkus ka 2024. aastal, mil eelarve tõusis 3,99 miljonini.

Tabel 51. NPT/7.1 toetuse aastane eelarve ja väljamaksed, mln eurot

Aasta	Toetuse saajate arv (kumulatiivne)	Maakasutus kokku (ha)	NPT/7.1 maakasutus (kumulatiivne)		Toetus summa (tuhat/€)
			Ha	%	
2024	1 356	956 705	135 029	14,1%	3 914
2023	1 314	958 882	121 554	12,7%	1 511
2022	1 318	957 504	111 978	11,7%	793
2021	1 267	966 773	105 532	10,9%	865
2020	1 157	969 644	97 758	10,1%	846
2019	1 091	972 506	88 122	9,1%	1 049
2018	1 002	973 591	81 830	8,4%	905
2017	819	973 065	66 550	6,8%	347
2016	743	942 928	62 321	6,6%	350
2015	504	938 539	42 832	4,6%	251
Kokku					**10 831**

Allikas: PRIA

NPT/7.1 toetuse saajate majandusliku suuruse[30] jaotus näitab, et toetust taotlevad peamiselt väikese ja keskmise suurusega põllumajandusettevõtted. Väikestesse suurusklassidesse 1–5 (majanduslik suurus kuni 25 000 eurot) kuulub kokku 737 ettevõtet, mis moodustab 48% kõigist, kellele majanduslik suurus oli võimalik määrata. Keskmise majandusliku suurusega klassidesse 6–8 (25 000 kuni 100 000 eurot) kuulub 696 ettevõtet, moodustades 45% toetuse saajatest. Suure majandusliku mahuga tootjaid (üle 100 000 euro, klassid 9–14) on kokku 100 ettevõtet, mis moodustab 7% valimist (tabel 52).

Tabel 52. NPT/7.1 toetuse saajate majanduslik suurus

	Majanduslik suuruse klassid											
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11–14**	**Kokku**
Majanduslik suurus puudub												397
NPT/7.1	169	115	155	155	143	228	246	222	72	14	14	1 533
%	11%	8%	10%	10%	9%	15%	16%	14%	5%	1%	1%	

Allikas: PRIA, autorite arvutused

[30] Majandusliku suuruse ja tootmistüübi kalkulaator

5.3. Noorte ja uute põllumajandustootjate ning väikeste põllumajandustootjate toetamise edukus ja tulemuslikkus

Edukuse kriteeriumitena nähakse noorte põllumajandustootjate arvu ja osakaalu kasvu toetusperioodi jooksul ning uute põllumajandustootjate arv ja/või osakaal kasvu. Sekkumise 7.1 taotlejate ja toetuse saajate arv on suurenenud 2024. aastal võrdluses 2023. aastaga. Sekkumine 7.2 ei ole sellesse vahehindamise kaasatud.

5.3.1. Tehtud investeeringud

Noore põllumajandusettevõtja toetusest (M6.1) rahastati kokku 3823 investeeringut, millest valdav osa oli seotud tootmisvahendite ja tehnoloogia soetamisega. Enim investeeriti seadmetesse (1152 investeeringut), millele järgnesid muu materiaalne vara sh bioloogiline vara (772 investeeringut) ning masinad (746 investeeringut). Põllumajanduslikesse ehitistesse investeeriti 327 korral ning hoonestamata ja hoonestatud maad soetati 48 korral.

Tabel 53. Noore põllumajandusettevõtja toetusest rahastatud investeeringute jaotus kategooriate lõikes, 2016–2024

Kategooria	Arv	Osakaal, %
Seade	1152	42%
Masin	746	27%
Põllumajanduslik ehitis	327	12%
Muu materiaalne vara sh. bioloogiline vara	772	28%
Hoonestamata ja hoonestatud maa	48	2%

Allikas: PRIA

Noore põllumajandustootja toetuse (M6.1) raames tehtud investeeringute struktuur näitab, et kõige enam soetati masinaid ja seadmeid, millest suurima osa moodustasid traktorid. Põllumajandustehnikast soetati enam niidukeid, külvikuid, taimekaitsepritse ja erinevaid haagiseid. Investeeringud köögivilja- ja aiandustehnikasse hõlmasid peamiselt kartuli-, köögivilja- ja küüslaugukasvatuse mehhaniseerimisele, hõlmates seadmeid külviks, koristuseks, sorteerimiseks ja töötlemiseks.

Põllumajanduslike ehitiste investeeringud moodustasid arvuliselt 12% M6.1 raames tehtud investeeringutest, kajastades strateegilist suunda tootmiskeskkonna arendamise ja maaelu infrastruktuuri kaasajastamise poole. Investeeringud olid mitmekesised, hõlmates nii tootmis-, säilitus- kui ka loomapidamistaristut, mis võimaldavad kaasaegsemat, tõhusamat ja keskkonnasäästlikumat põllumajandustootmist. Suurima investeeringurühma moodustasid kasvuhooned ja tunnelid mis näitavad sektoralustavate ettevõtjate keskendumist aiandusele ja istanduste arendamisele. Soetatud rajatiste hulka kuulusid nii tootmiskasvuhooned ja kiletunnelid kui ka köetavad kasvuhooned, mis toetavad aastaringset tootmist ning paremat ressursikasutust.

Investeeriti hoiustamis- ja säilitushoonetesse, sh külm- ja jahutusruumid, teraviljalaod, kuivatid ja söödahoidlad, mis on vajalikud toodangu kvaliteedi säilitamiseks ning ladustamisvõimekuse suurendamiseks. Samuti investeeriti tootmis- ja töötlusruumidesse, sealhulgas tootmishoonetesse, meekäitlemis ruumidesse, tapamajadesse, munade pakenduskeskustesse ning veini- ja siidritootmishoonetesse, mis võimaldavad väärtusahela pikendamist ja toodete töötlemist kohapeal (tabel 53).

Muu materiaalse vara ning masinate ja seadmete alla liigitatud mesinduse investeeringud keskendusid peamiselt mesilasperede ja tarude soetamisele ning mee tootmise ja töötlemise seadmete – nagu meevurrid, meepumbad, meesegajad ja selitusnõud. Olulisel kohal olid ka vahatöötlemise seadmed ning mesilasemade kasvatamiseks vajalikud tarvikud (tabel 54).

Ka põllmajandusloomi (veiseid, mullikaid ja lambaid) soetatid toetuse abil. Samuti hobuseid, ponisid, alpakasid ning väikeloomi küülikud. Investeeringud keskendusid ka tõuloomade ostule ja põhikarja täiendamisele (tabel 54).

Aiandusse suunatud investeeringud olid valdavalt istanduste rajamisele ja istikute soetamisele, keskendudes peamiselt aedmaasika, vaarika, mustsõstra, mustika ja aroonia kasvatusele. Lisaks esinesid

investeeringud õunapuude ja teiste viljapuude istikute ostmisse ning ebaküdoonia, astelpaju ja söödava kuslapuu kasvatuse alustamiseks (tabel 54).

Tarade ja piirdeaedade investeeringud olid suunatud peamiselt karjamaade, istanduste ja loomapidamisalade piirdeaedade ehitamisele (piirdeaiad, aiavõrgud, elektrikarjused, kogumisaedikuid), et tagada loomade ohutus ja põllukultuuride kaitse. Olulisemad soetused hõlmasid (tabel 54).

Loomakasvatuse tarvikute kategooria hõlmab peamiselt lüpsiseadmeid, hooldus- ja kaalupuuri süsteeme ning poegimisaedikuid ja poegimisabivahendeid. Kastmis- ja niisutussüsteemide investeeringud olid suunatud taimekasvatuse efektiivsuse ja veekasutuse säästlikkuse parandamisele. Olulisemad soetused hõlmasid veepumpasid, tilkkastmissüsteeme, veemahuteid ja veetünne, samuti kastmissüsteeme kasvuhoonetele ja istandustele (tabel 54).

Tabel 54. M6.1 toetuse abil tehtud investeeringute arv liigiti

Põllumajanduslikud ehitised	Kokku (tk)	Masinad/ seaded	Kokku (tk)	Muu materiaalne vara	Kokku (tk)
Kasvuhooned	67	Traktorid	287	Mesindustarvikud	153
Hoiustamis- ja säilitushooned	39	Mesindus	247	Põllumajandus-loomad	151
Loomapidamishoone	33	Niidukid	127	Istanduse rajamine (istikud)	127
Tootmishooned	32	Haagised ja veovahendid	87	Mesilaspered	70
Mesindushoone	27	Aiandustehnika	62	Tarad ja piirdeaiad	59
Hallid ja varjualused	26	Teraviljakülvikud	62	Loomapidamis-tarvikud	36
Tarad ja piirdeaed	22	Kaarutajad/ vaalutid	59	Kasvuhooned	28
Kanalad	17	Taimekaitseprit-sid	56	Vihmutus- ja niisutusseadmed	26
Infrastruktuur	16	Adrad	54	Linnukasvatus	19
Muud põllumajanduslikud ehitised	48	Muu seade/ masin	802	Muu materiaalne vara	30

Allikas: PRIA

Renoveerimis- ja rekonstrueerimisprojektid moodustasid 7% põllumajanduslike toetatavate ehitiste arvust, eesmärgiga ajakohastada olemasolevaid hooneid ja parandada nende kasutusväärtust.

Täheldamist väärib, et põllumajanduslikes projektides soetati kokku 31 konteinerit. Neid planeeriti kasutada mitmekülgselt: tootmis- ja ladustamisüksustena, mesindus- ja toidutootmise tarbeks, samuti külmutus- ja jahutusseadmetena ning ajutiste tööruumidena.

Infrastruktuuri arendamise projekte rahuldati ligikaudu 5% kõigist põllumajanduslike ehitiste taotlustest. Projektid keskendusid peamiselt veevarustuse ja veesüsteemide rajamisele või uuendamisele, sealhulgas puurkaevude, veetrasside ja biopuhastite väljaehitamisele. Mitmed projektid olid seotud elektrisüsteemide ja liitumiste parendamisega, samuti katlamajade, küttesüsteemide ning taastuvenergia lahenduste, sh päikeseelektrijaamade, rajamisega.

Tootmiseks vajalike sisendite ja energia varustuskindluse tagamisele suunati ligikaudu 0,9% kõigist analüüsitud investeeringutest, soetati generaatoreid, aurugeneraatoreid, õhksoojuspumpasid, päikesepaneele ja muud küttesüsteeme, mis aitavad tagada tootmise parema energiavarustuse.

Kasutatud põllumajandustehnikat soetati vaid 1,2% juhtudest, millest valdava osa moodustasid traktorid ja muud põllumajandusseadmed. Toetuse raames eelistati peamiselt uue tehnika soetamist. Kõige sagedamini soetatud masin oli traktor, seadmetest aga külvik, millele lisandusid mitmesugused muud põllumajandusseadmed, nagu niidukid, haagised ja agregaadid. Lisaks oli andmestikus esindatud üks kasutatud põllumajanduslik ehitis – kasvuhoone. Andmestikus oli esindatud ka innovaatilised seadmed, mis näitavad noorte põllumajandustootjate valmisolekut rakendada uusi tehnoloogilisi lahendusi tootmise parendamiseks.

Sealhulgas näiteks nutikad lahendused peamiselt vihmutus- ja niisutusseadme tarbeks. Enamik investeeringutest puudutas automaatseid või tilkkastmissüsteeme, mis võimaldavad vee ja toitainete täpsemat kasutamist ning suurendavad tootmise ressursitõhusust ja keskkonnasäästlikkust. Samas ilmneb andmetest ka mitmeid innovaatilisi ja mobiilseid seadmeid, mis toetavad tootmise automatiseerimist, paindlikkust ja kohanemisvõimet. Sellised lahendused nagu mobiilsed kanalad, teisaldatavad loomade varjualused ning lambaaia- ja tarasüsteemid võimaldavad karjatamist korraldada vastavalt hooajalisusele ja tootmisvajadustele. Lisaks soetati teravilja rändkuivati, mis võimaldab vilja kuivatada sõltumata asukohast.

Väikese arvu tehtud investeeringutega sooviti parandada tootmise efektiivsust, loomade heaolu ning energiatõhusust, panustades põllumajanduse kestlikkuse arengusse ja olemasoleva taristu uuendamisse. Kokkuvõttes kinnitab see, et toetust kasutati mitte ainult tootmisvahendite (nt masinate ja seadmete) soetamiseks, vaid ka strateegiliste taristuinvesteeringute tegemiseks, mis loovad eelduse pikaajaliseks konkurentsivõimeks ja riskide maandamiseks.

Toetuse taotluste hulgas esinesid projekte, mis keskendusid uute valdkondade — seenekasvatuse ja trühvlite kasvatamise — arendamisele, kuid toetust ei määratud.

5.3.2. M6.1 saajate müügitulu

Meetme 6.1 toetuse saajate poolt aastate 2016–2024 kohta äriregistrile esitatud majandusaasta aruannete alusel jaotati ettevõtjad müügitulu gruppidesse. Vaadeldi müügitulu, muid äritulusid ning töötajate arvu. Arvesse võeti taotlemisaastast kuni 2024. aastani või kuni tegevuse lõpetamiseni esitatud majandusaasta aruanded. M6.1 toetuse saajatest esitas 2016. aasta kohta majandusaasta aruande 59 ning kumulatiivselt kasvas 2024. aasta kohta aruande esitanute arv 680-ni. Suurima osakaaluga on ettevõtted müügituluga kuni 14 000 eurot. Kümnendik ettevõtteid on null-eurose müügituluga ning 14–21% müügituluga 14 001–40 000 eurot (joonis 31).

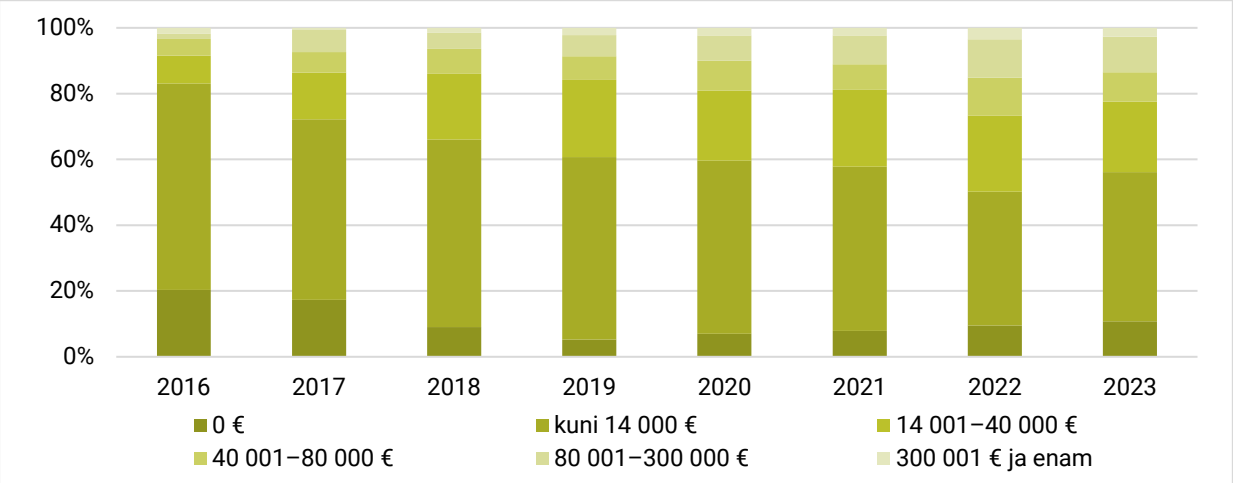

Allikas: Äriregister

Joonis 31. M6.1 toetust saanud ettevõtete kumulatiivne jaotus müügitulu gruppide lõikes, 2016–2024

Müügitulu töötaja kohta on M6.1 toetust saanud ettevõtetes, kus müügitulu teeniti perioodil 2016–2024 suurenenud keskmiselt 21 334 eurolt 62 958 euroni. Müügitulu grupis kuni 14 000 eurot on suurenemine 39%, müügitulu gruppides 14 001–40 000 eurot ja 40 001–80 000 eurot on müügitulu töötaja kohta vähenenud vastavalt 12% ja 19% ning suurima kasvu on teinud üle 300 000 eurose müügituluga grupi ettevõtted, kus töötaja kohta teenitav müügitulu on kahekordistunud (tabel 55).

Tabel 55. M6.1 toetuse saajate müügitulu töötaja kohta müügitulu gruppide lõikes, €

Müügitulu grupp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
0 €	0	0	0	0	0	0	0	0	0
kuni 14 000 €	4 280	5 505	5 170	5 568	6 024	5 958	5 753	5 560	5 938
14 001–40 000 €	28 164	23 016	21 756	23 825	23 331	24 176	24 343	24 090	24 846
40 001–80 000 €	68 082	57 343	53 687	54 053	56 716	58 983	56 554	56 289	55 126

Müügitulu grupp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
80 001–300 000 €	143 479	170 929	148 202	133 412	142 429	136 694	144 769	147 336	154 593
300 001 € ja enam	355 766	377 729	414 019	470 944	605 805	638 591	658 687	851 991	897 654
Keskmine müügitulu töötaja kohta, €	**21 334**	**28 736**	**27 345**	**33 385**	**41 107**	**43 229**	**60 140**	**57 925**	**62 958**

Allikas: Äriregister

Suur osa ettevõtetest kajastas majandusaasta aruannetes muud äritulu[31], mis samuti on perioodil 2016–2024 töötaja kohta taandatuna suurenenud 7198 eurolt 31 530 euroni (tabel 56). Ilma müügituluta grupis olid muud äritulud töötaja kohta 2016. aastal 803 eurot, 2024. aastal 16 224 eurot.

Tabel 56. M6.1 toetuse saajate muud äritulud töötaja kohta müügitulu gruppide lõikes

Müügitulu grupp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
0 €	803	10 997	14 737	9 362	13 119	18 727	7 312	9 780	16 224
kuni 14 000 €	4 558	17 066	16 211	11 237	13 754	13 850	10 508	13 600	16 549
14 001–40 000 €	5 183	28 334	26 564	17 018	21 504	20 712	16 832	23 011	31 078
40 001–80 000 €	33 712	38 489	44 853	37 442	28 029	31 165	33 851	43 232	51 350
80 001–300 000 €	56 283	54 769	86 222	61 327	64 758	70 465	50 381	60 635	62 104
300 001 € ja enam	63 036	61 561	80 654	88 060	99 039	130 835	159 863	172 158	122 151
Keskmine	**7 198**	**21 774**	**24 717**	**19 309**	**22 540**	**24 833**	**24 233**	**27 221**	**31 530**

Allikas: Äriregister

Muud äritulud moodustavad olulise osa ettevõtjate sissetulekust, kuid mida suuremasse müügitulu gruppi ettevõtja kuulub seda väiksem on muude äritulude osakaal. Näiteks müügitulu 40 001–80 000 eurot grupis on muude äritulude osakaal sissetulekutest 33–48%. Müügitulu kategooriates 80 001–300 000 eurot 24–33% ning üle 300 001 euro on muu äritulu osakaal 12–20%. Kõige kõrgemaks on muu äritulu teenimise osakaal kujunenud rühmas müügituluga kuni 14 000 eurot**,** kus vastavus ulatub mitmel aastal üle 70% (2017–2018: 76%, 2024: 74%). See viitab, et väikese põllumajandusliku müügituluga ettevõtted toetuvad sageli täiendavatele tegevustele väljaspool põllumajandust (tabel 57).

Tabel 57. Meetme M6.1 saajate muu äritulu osakaal müügitulu ja muu äritulu summast töötaja kohta müügitulu gruppide lõikes, 2016–2024

Müügitulu grupp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
0 €	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
kuni 14 000 €	52%	76%	76%	67%	70%	70%	65%	71%	74%
14 001–40 000 €	16%	55%	55%	42%	48%	46%	41%	49%	56%
40 001–80 000 €	33%	40%	46%	41%	33%	35%	37%	43%	48%
80 001–300 000 €	28%	24%	37%	31%	31%	34%	26%	29%	29%
300 001 € ja enam	15%	14%	16%	16%	14%	17%	20%	17%	12%
	30%	**48%**	**50%**	**38%**	**37%**	**38%**	**31%**	**35%**	**36%**

Allikas: Äriregister

Lisaks juriidilistele isikutele on M6.1 toetuse taotlejate hulgas füüsilisest isikust ettevõtjad, kellest kuni 40% kuuluvad müügituluta gruppi, 15–24% müügitulu gruppi kuni 14 000 eurot. FIEd andsid 2024. aastal tööd 13-le töötajale ja nende keskmine käive oli 35 426 eurot töötaja kohta.

5.3.3. M6.1 toetuse saajate bilansimaht, omakapital ja võõrvahendid

Meetme 6.1 toetuse saajate poolt aastate 2016–2024 kohta äriregistrile esitatud majandusaasta aruannete alusel jaotati ettevõtte müügitulu alusel gruppidesse, vaadeldi grupi keskmist bilansimahtu ning võõrkapitaliga finantseerimise taset.

M6.1 toetuse saajate kumuleeritud bilansi maht töötaja kohta müügitulu gruppide võrdluses on väga erinev, ulatudes keskmiselt 3226 eurost 2016. aastal müügituluta grupis kuni 1,6 miljoni euroni grupis müügituluga 300 001 ja enam eurot. Perioodil 2016–2024 on ettevõtete bilansimaht töötaja kohta oluliselt suurenenud kõikides müügitulu gruppides, kuid enim müügituluta ja müügituluga grupis kuni 14 000 eurot (tabel 58).

[31] Kasum materiaalse ja immateriaalse põhivara müügist, saadud trahvid ja viivised ning muud ebaregulaarsest äritegevusest tekkivad tulud. Microsoft Word - 2009_lisa4.rtf

Tabel 58. Bilansimaht töötaja kohta M6.1 toetuse saajatel kumulatiivselt, 2016–2024

Müügitulu grupp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
0 €	3 226	32 003	35 668	35 854	37 728	44 806	42 689	43 649	55 290
kuni 14 000 €	13 753	43 437	46 196	52 968	48 928	49 664	49 256	50 100	55 634
14 001–40 000 €	86 280	69 286	94 726	79 747	89 673	100 653	88 324	96 982	113 673
40 001–80 000 €	177 695	198 327	246 846	227 798	152 938	160 342	164 200	206 895	265 537
80 001–300 000 €	230 541	392 249	458 462	356 248	496 033	452 611	358 460	450 283	432 533
300 001 € ja enam	744 008	983 728	985 199	839 248	898 837	1 162022	1 336824	1 363677	1 625785
Keskmine bilansi maht töötaja kohta, €	42 146	84 181	104 490	107 941	120 210	130 662	152 040	152 223	177 790

Allikas: Äriregister

Võlakordaja (kohustused/varad) on üks olulisemaid finantsstabiilsuse mõõdikuid, mis näitab, millises ulatuses on ettevõtte vara finantseeritud võõrkapitaliga. Madalam võlakordaja viitab paremale finantsiseseisvusele ja väiksemale riskitasemele. Kõrgem võlakordaja tase algab 0,50st ehk 50% ja riski piiriks loetakse näitajat 0,70 ehk olukorda, kus 70% varadest on finantseeritud võõrkapitaliga.

Alates 2016. aastast on M6.1 toetuse saajate bilansis kohustiste osakaal ulatunud 32–46%-ni ja on suureneva suundumusega. Müügituluta ning müügitulu kuni 14 000 eurot grupi ettevõtete võlakordaja on ajas oluliselt kõikuv ning mitmel aastal ületab see vaadeldud ettevõtete keskmise (näiteks müügituluta grupis 2017. a 62%, 2018. a 54%, 2019. a 68%), mis viitab juba riskilähedasele tasemele. Üldjuhul jääb võlakordaja siiski alla 0,5 ehk püsib madalama taseme ülemises otsas (tabel 59).

Tabel 59. M61. toetuse saajate võlakordaja müügitulu gruppide lõikes, 2016–2024

Müügitulu grupp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
0 €	47%	62%	54%	68%	54%	42%	46%	33%	44%
kuni 14 000 €	51%	60%	49%	55%	44%	46%	44%	41%	40%
14 001–40 000 €	10%	37%	38%	38%	37%	31%	34%	33%	37%
40 001– 80 000 €	23%	38%	34%	33%	38%	39%	40%	47%	40%
80 001– 300 000 €	41%	41%	52%	42%	48%	46%	43%	46%	45%
300 001 € ja enam	35%	32%	33%	41%	37%	48%	46%	46%	45%
%	32%	46%	43%	44%	42%	43%	43%	43%	42%

Allikas: Äriregister

5.3.4. NPT/7.1 toetuse saajate majandusnäitajad FADN/FSDN andmetel

FADN/FSDN 2015–2024 andmetele tuginedes analüüsiti kolme võrdlusgrupi (NPT/7.1 toetuse saajad, alla 40-aastase juhi majapidamine, kes ei saa NPT/7.1 toetust ja üle 40-aastase juhi majapidamine) netolisandväärtust tööjõu aastaühiku kohta, toetuste osakaalu netolisandväärtuses ja võlakordajat.

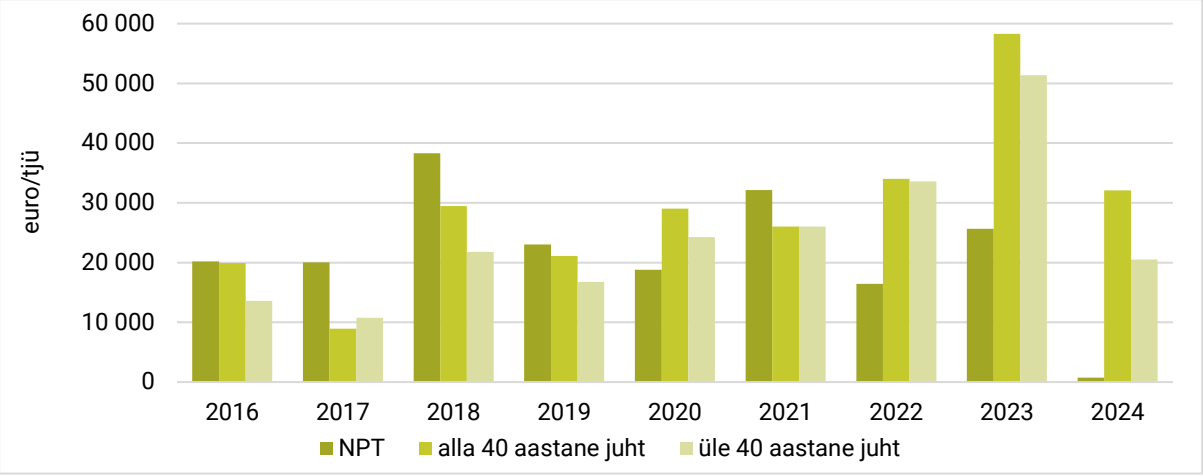

Allikas: FADN/FSDN

Joonis 32. NLV/tjü võrdlusgruppides, 2015–2024

NPT/7.1 toetuse saaja loodav netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta on perioodil 2022–2024 olnud madalam kui võrdlusgruppides. Valdavalt on tööjõu tootlikkus kõrgem alla 40-aastaste juhtide majapidamises (2024. aastal 32 076 eurot), joonis 33. Toetuste osakaal loodavas netolisandväärtuses on NPT/7.1 taotlejatel perioodil 2016–2021 moodustanud 71–97%, kuid aastatel 2018, 2022–2024 on NLV/tjü jäänud toetusteta negatiivseks. Alla 40-aastase juhiga majapidamises on toetuste osakaal NLV-s vaatlusperioodil keskmiselt 81% ja vanemate kui 40-aastaste juhtidega majapidamistes keskmiselt 78%. Osakaalude väärtused annavad kinnitust noore alustava ettevõtja jaoks toetuste olulisusest.

Netolisandväärtust tööjõu aastaühiku kohta arvestades on tugevamaks vanuserühmaks alla 40-aastased tootjad, kes saavutavad järjepidevalt kõrgemaid tulemusi kui üle 40-aastased. Näiteks 2022. aastal ulatus alla 40-aastaste tootjate lisandväärtus 58 271 euroni, ületades üle 40-aastaste tulemuse, mis oli 51 357 eurot. Sama muster tuleb selgelt esile ka tootmisgruppides: näiteks H-tootmisgrupis lõid alla 40-aastased tootjad 2022. aastal 141 291 eurot lisandväärtust, samal ajal kui üle 40-aastastel oli see vaid 64 081 eurot. See näitab, et nooremad tootjad on tööjõu kasutuses efektiivsemad nii kogu sektori kui ka erinevate tootmistüüpide lõikes.

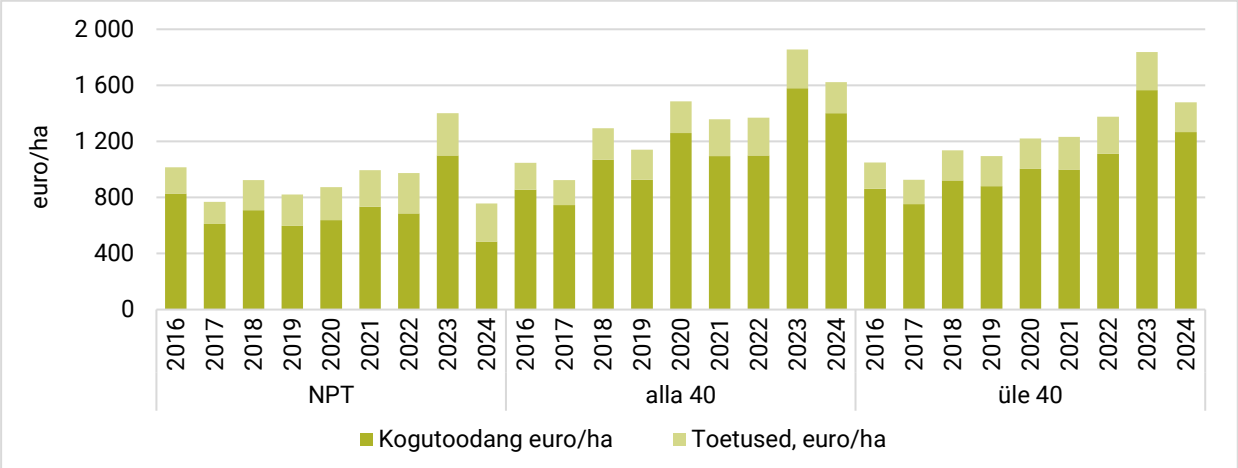

Allikas: FADN/FSDN

Joonis 33. Kogutoodangu väärtuse ja toetuste (v.a investeeringutele) summa võrdlusgruppide lõikes, 2015–2024

Toetused on märkimisväärne sissetulek lisaks kogutoodangu väärtusele kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta (joonis 34). NPT/7.1 toetuse saajate grupis on toetustest (va investeeringutele) saadav lisatulu keskmiselt 35% perioodil 2016–2024 (sh suurim 2024. aastal 56%). Alla 40-aastaste juhtide majapidamises on osakaal keskmiselt 21% ja üle 40-aastaste juhtide majapidamistes 22%. Noorte põllumajandustootjate toetuste (NPT/7.1) osakaal kogu toetussummast on aastate jooksul märgatavalt suurenenud. Kui 2017. aastal moodustasid NPT toetused 2% kogu toetustest (va investeeringutele), siis nende osatähtsus on kasvanud, ulatudes 2023. aastaks juba 8 %-ni 2024. aastal 11% kogu toetussummast. See näitab, et NPT roll on ajas selgelt tugevnenud ning muutunud toetussüsteemis järjest olulisemaks.

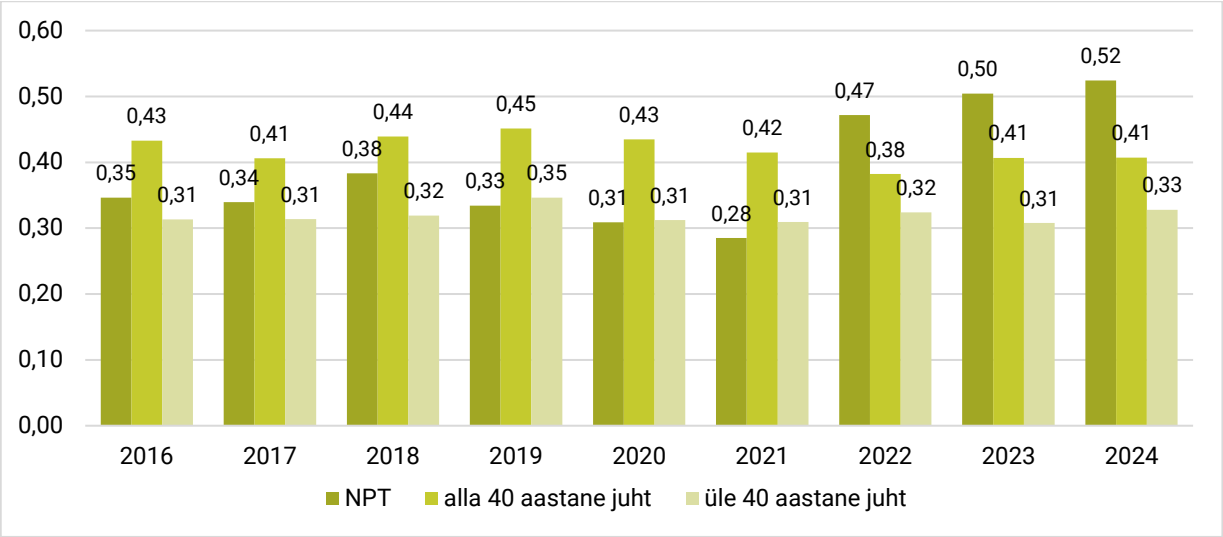

Allikas: FADN/FSDN

Joonis 34. Võlakordaja võrdlusgruppides, 2016–2024

FADN/FSDN andmetel on aastatel 2022–2024 NPT/7.1 toetuse saajate võlakordaja suurenev ning selgelt kõrgem (0,47–0,52) kui võrdlusgruppides. Nende omakapitali osakaal kõigub kõige enam, ulatudes 48–72%, mis näitab suuremat sõltuvust investeeringutest ja laenurahast ettevõtte alustamis- või ülevõtmisperioodil. Samas on üle 40-aastastel põllumajandustootjatel kõige tugevam finantspositsioon, sest nende omakapitali osakaal on püsivalt kõrge, ulatudes 67–69 protsendini, ning võõrkapitali kasutus jääb madalaks (31–33%). Alla 40-aastaste tootjate omakapital jääb mõõdukale tasemele, vahemikku 55–62 %, ning nad kasutavad rohkem võõrkapitali, mis on iseloomulik ettevõtte kasvufaasile (joonis 34).

NPT/7.1 toetuse saajate brutoinvesteeringud ületavad kõrgelt põhivara kulumit (vaatlusperioodi keskmisena suhe 3,39), mis on iseloomulik alustavale ettevõttele. Samas ka alla 40-aastaste juhtidega majapidamistes investeeritakse enam kui põhivara kulumi katteks vajalik (suhe 2015–2024 keskmisena 1,98), üle 40-aastaste juhtide majapidamistes jääb brutoinvesteeringute ja põhivara kulumi suhtarv keskmiselt 1,51 juurde, mis viitab tagasihoidlikumalt vara asendamisele ja uue soetamisele.

5.3.5. M6.1 ja NPT toetuse saajate töötajate arv

M6.1 toetuse taotlejate seas domineerivad ettevõtted, kellel puudub palgaline tööjõud. Aastatel 2016–2024 moodustasid **0 töötajaga** ettevõtted igal aastal suurima rühma ning nende arv kasvas märkimisväärselt (Tabel 60).

Tabel 60. M6.1 määramise saanud ettevõtete töötajate arv

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
0 töötajat	47	129	212	278	311	376	423	513	481
1 töötaja	9	28	39	65	93	119	144	149	153
2 töötajat	3	2	5	7	14	15	14	19	23
3 töötajat		1	6	4	7	4	6	8	6
4–5 töötajat		1	1	2	3	5	5	6	10
6–10 töötajat		1	1		1	2	5	4	4
üle 10 töötaja			1	3	2	3	3	4	3
Kokku	59	162	265	359	431	524	600	703	680

Allikas: Äriregister

Töötajaid oli 2016. aastal M6.1 toetuse saajate ettevõtetes 15, 2024. aastaks 347. Perioodi jooksul on töötajate arv suurenenud enam müügitulu gruppides üle 80 000 euro, kus 2024. aastal töötas 62% perioodil 2016–2024 M6.1 toetust saanud ettevõttete töötajaid (joonis 35). Märkimisväärne hulk M6.1 toetust saanud ettevõtetest on ilma töötajateta (2024. aastal 481 ettevõtet 680st). Ilma töötajateta ettevõtete osakaal on püsinud kogu vaatlusperioodi üle 70%. kuid osakaal on alanenud 2016. aasta 80%-lt 2024. aasta 71%-le. Üle 10 töötajaga ettevõtteid on M6.1 toetuse saajate hulgas 2024. aastal kolm. Kõige suurema osakaaluga on ühe töötajaga ettevõtete arv (2024. aastal 15%).

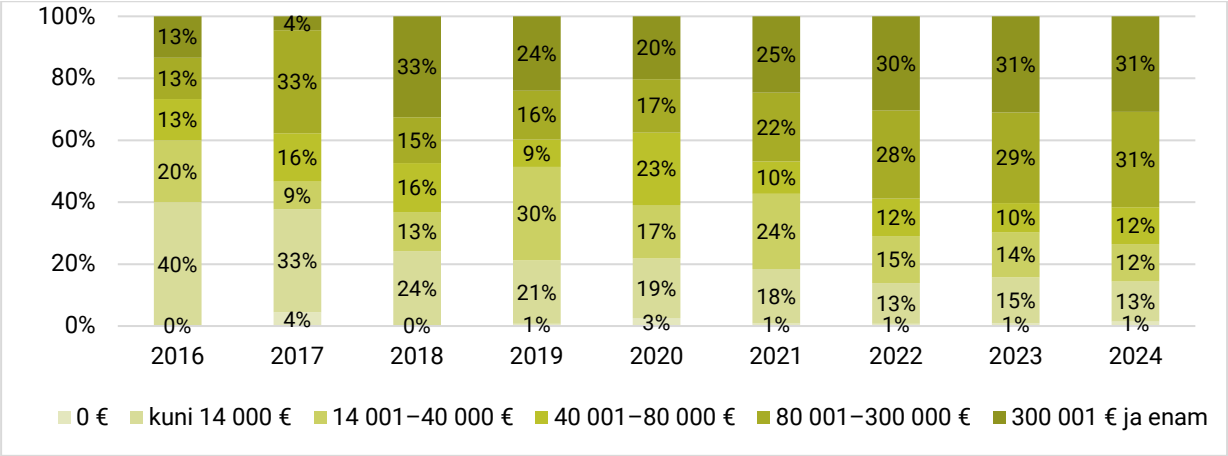

Allikas: Äriregister, autorite koostatud

Joonis 35. M6.1 toetuse saajate töötajad jaotus müügitulu gruppide lõikes, 2016–2024

Tööjõu kasutuse võrdlus FSDN/FADN andmetel aastatel 2015–2024 näitab olulisi erinevusi nooremate (alla 40-aastaste juhtidega majapidamised), NPT toetuse saajate ning vanemate (üle 40-aastaste juhtidega majapidamised) vahel. Nooremad tootjad kasutavad keskmiselt rohkem tööjõudu — 2,0 tjü [32]— võrreldes vanematega (1,7 tjü) või NPT toetuse saajatega (1,2 tjü). Kuni 40-aastaste rühmas püsib tööjõu kasutus kõrgel tasemel kogu perioodi ning on mitmel aastal selges kasvutrendis. Üle 40-aastaste rühmas on tööjõu mahu muutused seevastu väikesed, tööjõu tase on stabiilne ning pikaajaliselt välja kujunenud. NPT taotlejate puhul on tööjõu kasutus väiksem ning perioodil 2015–2024 langustrendis (joonis 36).

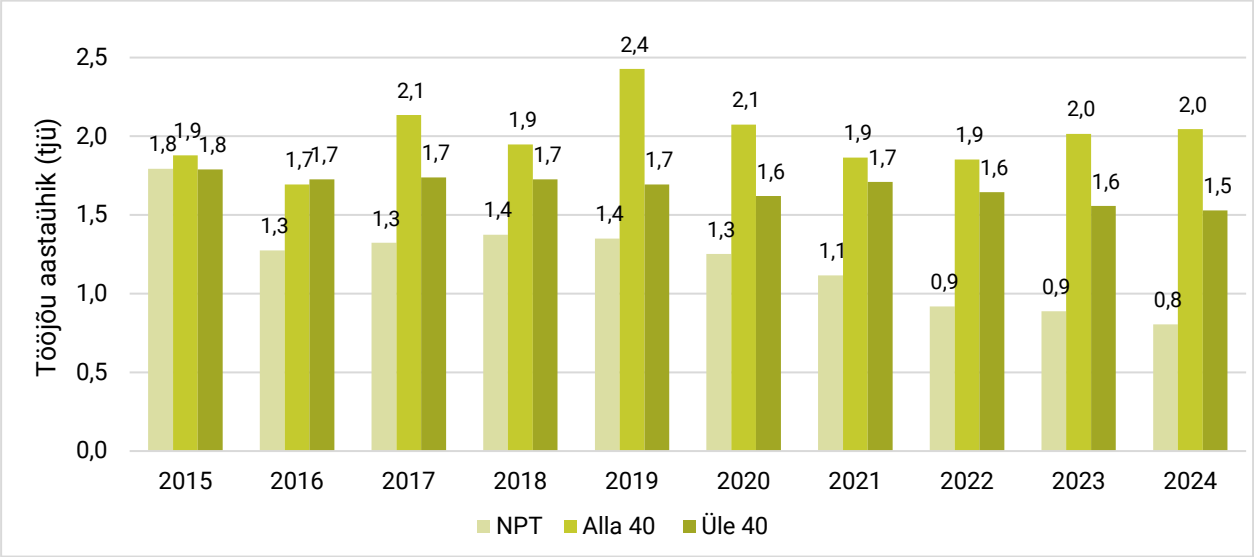

Allikas: FADN/FSDN

Joonis 36. Tööjõu aastaühikute keskmised põllumajandustootja rühmade kaupa, 2015–2024

Tasustamata[33] tööjõu kasutus on kõige stabiilsem ja kõrgem üle 40-aastaste tootjate rühmas, kus näitajad püsivad 0,6–0,7 tjü (39–47% tjü-st) ega näita järske muutuseid. Nooremad tootjad kasutavad tasustamata tööjõudu märksa vähem (keskmiselt 0,5 tjü, 23–36% kogu tjü-st) ning nende näitajad on madalaimad kogu perioodil. Tasustatud tööjõu kasutus on kõige intensiivsem rühmas alla 40-aastased tootjad, kus tase saavutab tipud aastatel 2017–2019 (kuni 0,9 tjü, üle 70% tjü-st),

NPT taotlejate rühmas on tööjõu kasutus ajas kõige muutlikum – tasustatud tööjõu kõrgeim tase oli 1,1 tjü 2015. aastal, langedes aastate jooksul kuni 0,2 tjü-ni 2023. aastaks. Tasustamata tjü osakaal kõigub vahemikus 38–76% (joonis 37).

[32] Tööjõu aastaühik (1 tjü) = 2200 töötundi aastas
[33] Tasustamata tööjõud – oma pere liikmete või omanike tööjõukulu, mille eest tasu ei makstud

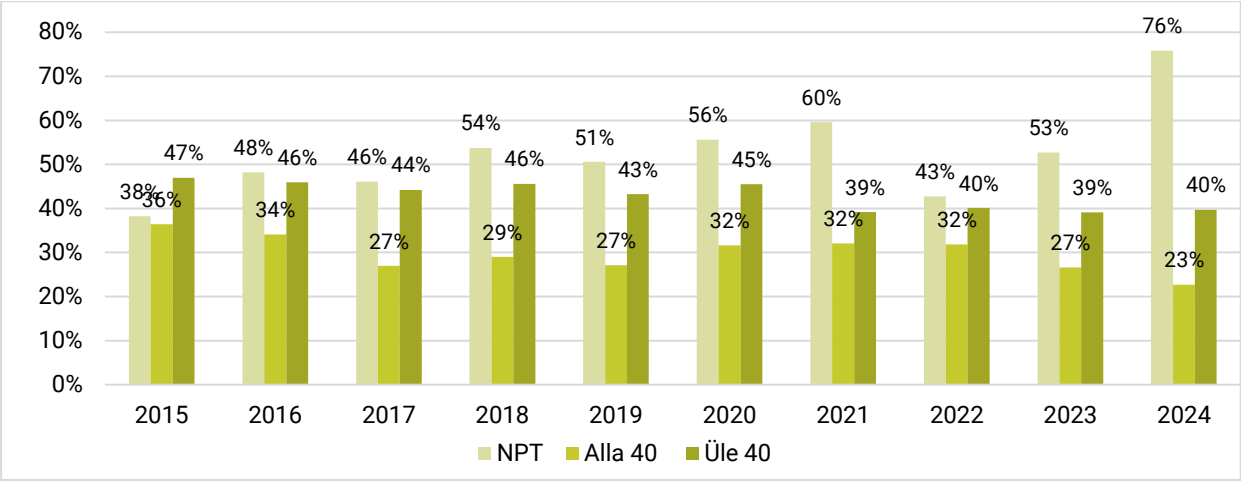

Allikas: FSDN/FADN

Joonis 37. Tasustamata tööjõu osakaalu võrdlus põllumajandustootjate rühmades, 2015–2024

5.3.6. Põllumajanduslike ettevõtete juhtide vanuseline struktuur

Põllumajanduslike majapidamiste juhtide vanuseline struktuur on viimase kümnendi jooksul märkimisväärselt muutunud. Eesti Statistikaameti andmetel[34] on juhtide koguarv 2023. ja 2010. aasta võrdluses vähenenud ligikaudu kolmandiku võrra – 15 155 juhilt 10 712 juhini.

Eurostati[35]andmetel 2023. aastaks on noorte juhitavate majapidamiste arv võrdluses 2020. aastaga vähenenud 17,5%-lt vähenenud 16,9%-le. Vanuserühmas 40–44 langes osakaal 9%-lt 8%-le ning 45–54-aastaste osakaal vähenes 25%-lt 23%-le. Vanuserühm 55–64-aastaste osakaal kasvas 22%-lt 24%-le ning 65-aastaste ja vanemate osakaal jäi kogu perioodi vältel kõrgeks, ulatudes 28%-ni nii 2016. kui ka 2023. aastal (joonis 38).

Soolise jaotuse võrdlus näitab, et kui 2010. aastal olid 67% juhtidest mehed ja 33% naised, siis 2023. aastaks oli meeste osakaal tõusnud 71%-ni ning naiste osakaal vähenenud 29%-ni. Alla 25 ja 25–34 aasta vanusegrupis kasvas naiste osakaal 2020. ja 2023. aasta vahel vastavalt 18%-lt 25%-ni ning 26%-lt 30%-ni.

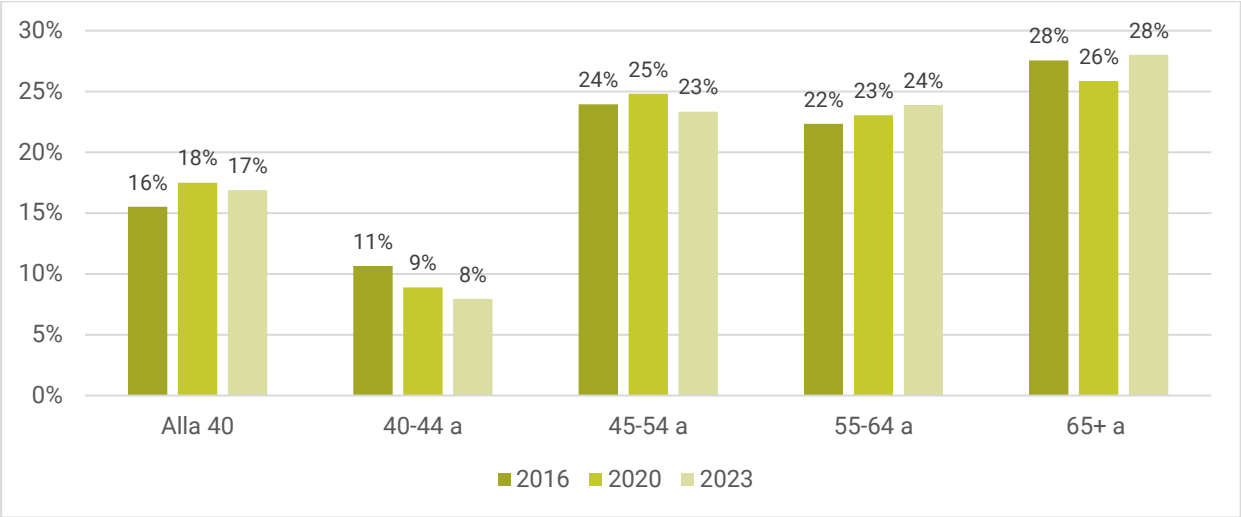

Allikas: Eurostat

Joonis 38. Põllumajanduslike ettevõtete juhtide vanuseline struktuur, 2016–2023

[35] Eurostat, *ef_m_farmang – Agricultural labour force by age and sex*, andmed võetud Eurostati andmebaasist: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ef_m_farmang__custom_19386596/default/table

5.3.7. NPT ja M6.1 taotlejad ja teiste ÜPP toetuste taotlemine

PRIA andmetel on NPT ja M6.1 taotlejad saanud toetust väga mitmetest Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi (EAGF) ja Euroopa Põllumajanduse ja maaelu arengufondi (EAFRD) meetmetest ning sekkumistest (detailne nimekiri lisas 3). Kokku on perioodil 2015 kuni 2024 alla 40-aastaste juhtide majapidamised saanud ÜPP toetuseid 135,9 miljonit eurot ehk 4,6% kogu eelarvest. Aastate lõikes on summad kõikunud. Suurim on näiteks EAGF vahenditest saadud kõikidest sekkumistest määratud toetussumma 2024. aastal (11,4 mln eurot), mis moodustab 4,6% kogu EAGF 2024. aasta eelarvest. EAFRD-st on enim toetust määratud alla 40-aastaste juhtidega majapidamistele 2018. ja 2019. aastal (vastavalt 7,7 mln eurot ja 7,5 mln eurot) ehk 6–6,5% kogu vastava aasta EAFRD määratud meetmete summast (joonis 39).

Samas põllumajandusloenduse (2020) andmetel on alla 40-aastaste juhtide majapidamistes põllumajanduslikku maad kasutuses 21% ulatuses kogu kasutuse olevast põllumajandusmaast. Võrdluseks 65-aastaste ja vanemate juhtidega majapidamiste kasutuses on 13% kogu põllumajanduslikus kasutuses olevast maast. 2023. aastal vastavalt 22% ja 14%.

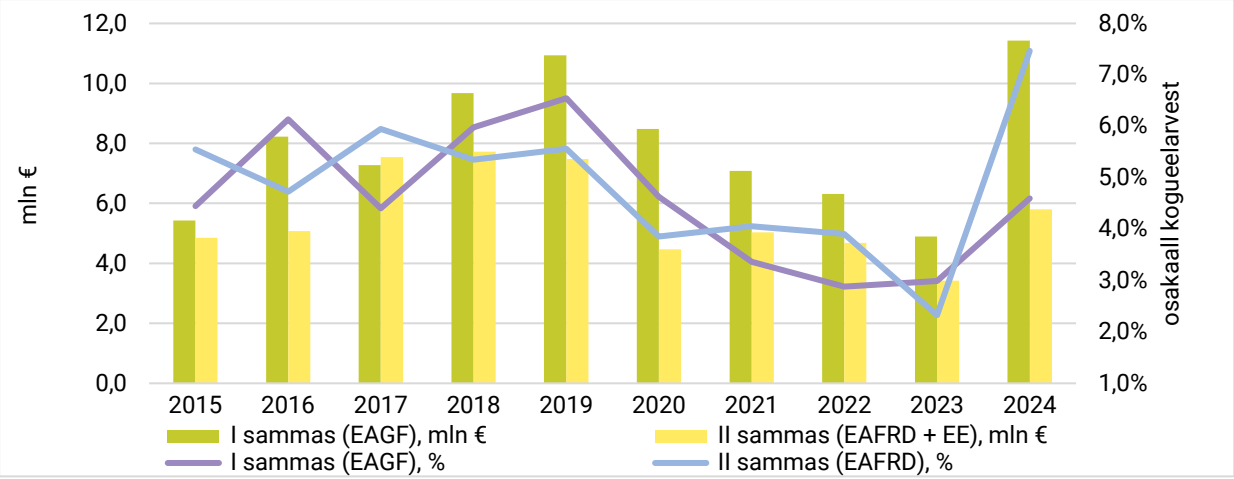

Allikas: PRIA, autorite arvutused

Joonis 39. Noorte põllumajandustootjate toetust saanud tootjate arv, maakasutus ja makstud toetuste kogusumma, 2015–2024

MAK finantsinstrumendi kasvulaen[36] (mikro- ja väikeettevõtte kasvulaen) on mõeldud väikeste maapiirkonna ettevõtete arengule hoogu andmiseks – see aitab rahastada investeeringuid, mis mitmekesistavad majandustegevust või parendavad tootmist maapiirkonnas. Maaelu arengukava (MAK) finantsinstrumendi laenud pakuvad ettevõtjatele soodsamaid tingimusi kui tavapärane pangafinantseerimine, võimaldades pikemat tagasimaksegraafikut ja maksepuhkust ning nõudes seejuures märkimisväärselt väiksemat tagatist, mis muudab investeeringute elluviimise paindlikumaks ja kättesaadavamaks Laenu võib kasutada näiteks põllumajandusettevõtete uuendamiseks, toiduainete töötlemise arendamiseks või uute maaettevõtluse suundade käivitamiseks (vastavuses MAK meetmetega 4.1, 4.2 või 6.4).

Perioodil 2014–2023 võtsid MAK 2014–2020 vahenditest M6.1 ja NPT taotlejatest laenu 65 põllumajandusettevõtet, mille kogusumma ulatus 8,48 miljoni euroni. Meedet 6.1 taotlenud põllumajandusettevõtete seas oli 24 laenu kasutanud ettevõtet, kogusummas 2,7 miljonit eurot (tabel 61)

Tabel 61. MAK 2014–2024 laenude kasutamine

Laen	Ettevõtete arv	Laenusumma (tuh €)	M6.1 taotlejad	M6.1 laenusumma (tuh €)	M6.1 Osakaal (%)
MAK investeerimislaen	6	3 108,3			
MAK kasvulaen	39	2 789,9	13	1 131,5	13
TAK investeerimislaen	5	1 565,7	3	980,0	12
TAK kasvulaen	15	1 020,0	8	612,9	7
Kokku	**65**	**8 483,6**	**24**	**2 724,4**	**32**

Allikas: MES

[36] Laenud väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele | MES

MAK investeerimislaenu kasutas oluliselt väiksem arv ettevõtteid – 6 ettevõtet, kuid selle kogumaht 3,11 miljonit eurot, mis moodustab ligi 37% kogu laenumahust.

MAK kasvulaenu kasutas 39 ettevõtet kogusummas 2,79 miljonit eurot. Maaelu arengukava (MAK) kasvulaen on investeeringute finantseerimiseks mõeldud laen, mille suurus võib olla 5000–500 000 eurot. Laenu tähtaeg on kuni 10 aastat, sealhulgas kuni 5-aastane maksepuhkus. Laenu tagatis peab katma vähemalt 50% laenusummast ning intressimääraks on vähemalt 2% + baasmäär.

TAK kasvulaen (tagastatav abi kapitalile – kasvulaen) on riigi poolt pakutav sooduslaenumeede, mille eesmärk on toetada ettevõtete arengut ja kasvu olukorras, kus tavapärase pangafinantseerimise saamine on keeruline või ebapiisav. Kasvulaen on suunatud eelkõige väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele, sh maapiirkonna ettevõtjatele, kes vajavad lisakapitali tegevuse laiendamiseks, tootmise kaasajastamiseks või uute toodete ja teenuste arendamiseks. TAK kasvulaenu kasutas 15 ettevõtet kogusummas 1,02 mln eurot (tabel 62).

Pikaajaline TAK investeerimislaen koos pangaga kasutas 5 ettevõtet summas 1,56 miljonit eurot.

MES´i laenude kasutus koondus selgelt kolme tootmistüüpide A, E ja F ümber, kes kokku kasutas üle 86% kogu laenumahtudest. Peamine laenusaaja oli taimekasvatuse tootmistüüp (A), mille laenukasutus oli ulatus 2,65 miljoni euroni(31%). Piimatootmise (E) ja loomakasvatuse (F) tootmistüüpide investeerimislaenude kasutus ulatusvastavalt 2,35 miljonit eurot ja 2,3 miljonit eurot (tabel 62).

Tabel 62. MAK 2014–2020 laenude kasutamine tootmistüüpide lõikes

Tootmistüüp	MAK investeerimislaen, (tuh €)	MAK kasvulaen, (tuh €)	TAK investeerimislaen, (tuh €)	TAK kasvulaen, (tuh €)	Kokku, (tuh €)	Osakaal, (%)
A	558,3	1 023,8	505,7	567,7	2 655,5	31,5%
E	1 550,0	198,8	400,0	200,0	2 348,8	27,8%
F	1 000,0	655,8	660,0	152, 8	2 315,8	27,4%
B		290,0		73,9	363,9	4,3%
H		284,6		10,3	294,9	3,5%
D		54,3			54,3	0,6%
G		112,9			112,9	1,3%
Tootmistüüp määramata		169,7		15	184,7	2,2%
Kokku	3108,3	2789,9	1 565,7	1 020,0	8 438,9	100,0%

Allikas: MES

LEADER on Euroopa Liidu ühenduse algatusprogramm, mille eesmärk on edendada maapiirkondade kohalikku elu kohaliku tasandi koostöö kaudu[37] . Programm toetab partnerlusel põhinevate maaelu arengu strateegiate loomist ja elluviimist, aidates tugevdada kogukondade võimekust ning soodustada piirkondlikku arengut. LEADER-programmi panust kohaliku arengu edendamisse hinnatakse vastavalt ÜPP strateegiakava hindamisloogikale eeskätt väljundnäitaja O.31 kaudu, mis kajastab toetatud kohaliku arengu strateegiate ja ettevalmistavate tegevuste arvu. Noorte põllumajandustootjate osalus LEADER-meetmes annab täiendava sisendi indikaatori sisuliseks tõlgendamiseks, võimaldades hinnata, kuivõrd on noored kaasatud kohalike arengustrateegiate elluviimisse.

LEADER toetusprojektide analüüsimisel võeti arvesse noored, kes olid 2015–2024 perioodil toetuse M6.1 või NPT/7.1 saaja. Aastatel 2016–2023 on noorte osalus LEADER meetme (19.2/19.3) projektides püsinud madal. Kokku esitati perioodil 5030 taotlust, millest 131 olid noorte taotlused. Noorte osakaal kõigist perioodi keskmine 2,6%. Noortele makstud toetused ulatusid 1,56 miljoni euroni, mis moodustab üksnes 2% kõigist samal perioodil makstud LEADER toetustest (84,6 miljonit eurot) (tabel 63).

[37] Leader | Regionaal- ja Põllumajandusministeerium

Tabel 63. Meetme 19.2/3 „LEADER projektitoetus ja LEADER koostööprojekti toetus“

Aasta	2024	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	Kokku
LEADER taotlusi kokku	9	193	706	522	400	626	692	1 085	797	5 030
Noorte taotlusi kokku		7	18	19	12	20	17	20	18	131
Noorte taotluste osakaal %		3,6%	2,5%	3,6%	3,0%	3,2%	2,5%	1,8%	2,3%	2,6%
Noortele makstud toetuse summa (tuh €)		54	187	134	187	234	303	283	181	1 564
LEADER makstud toetused (tuh €)	249	2 459	112 941	6 672	5 263	11 134	12 247	20 732	14 733	84 590
Noortele makstud osakaal %		2,2%	0,2%	2,0%	3,6%	2,1%	2,5%	1,4%	1,2%	1,8%

Allikas: PRIA
Märkus: LEADER projektid seisuga 30.09.2024

LEADER 19.2–19.3 toetusmeetme raames olid aastatel 2016–2023 kõige populaarsemad valdkonnad kohalik toit sh toitlustus 13%, teraviljakasvatus 10% ja teenused piirkonna elanikele 9% (joonis 40).

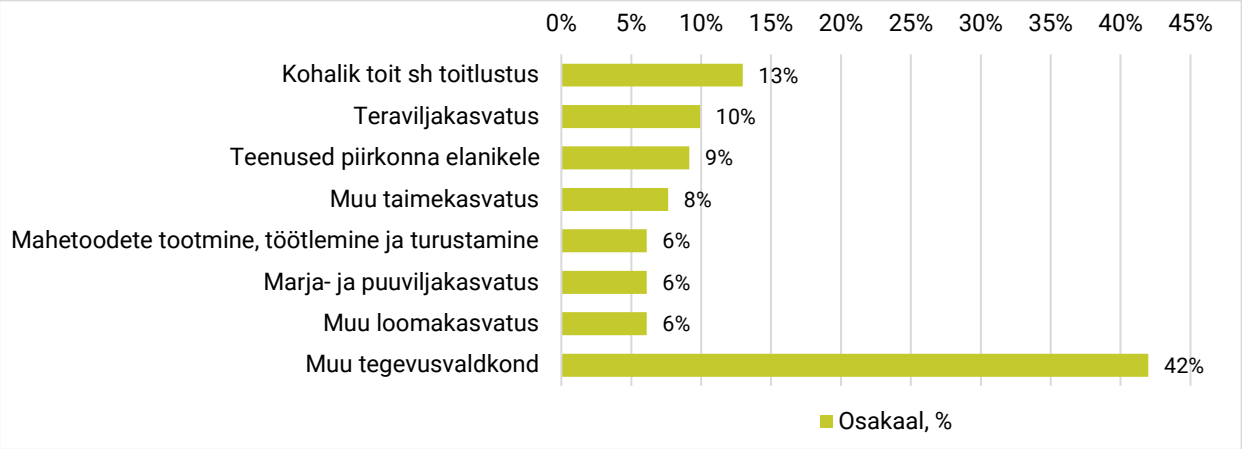

Allikas: PRIA
Joonis 40. LEADER projekti (M19.2 ja M19.3) noorte taotluste jaotus tegevusvaldkondade kaupa

Kohaliku toidu sh toitlustuse tegevusvaldkonna projektid keskendusid tootmise kaasajastamisele, kvaliteedi tõstmisele ja müügivõimaluste laiendamisele (joonis 40). Projektide peamisteks eesmärkideks oli kaasaegse tootmistehnoloogia kasutuselevõtt, toodete kvaliteedi parandamine ning uute teenuste ja müügikanalite loomine, et tugevdada kohaliku toidu väärtusahelat ja parandada ettevõtete konkurentsivõimet.

Teraviljakasvatuse tegevusvaldkonna projektide eesmärk oli tootmise tõhusamaks muutmine, tööprotsesside parendamine ja keskkonnasäästlikkuse suurendamine. Taotlejad investeerivad peamiselt tehnoloogiasse, mis aitab vähendada riske, suurendada saagikust ja parandada tööde kvaliteeti.

Teenused piirkonna elanikele eesmärk oli parandada maapiirkonna elukvaliteeti, pakkudes uusi või paremaid teenuseid, tugevdades kohalike ettevõtete majanduslikku jätkusuutlikkust ja luues uusi töövõimalusi. Projektid lahendasid konkreetseid kohalikke kitsaskohti – alates teehooldusest ja remonditeenustest kuni kogukonnaruumide arendamise ja toidukindluse tagamiseni.

Nõuandeteenuse osutamise (ÜPP SK A0.2, 2024. aasta taotlused)[38] toetuse eesmärk on toetada nõustajaid, kes annavad nõu põllu- ja maamajanduse ning põllumajandussaaduste töötlemisega tegelevatele isikutele. Perioodil 2015–2024 kasutati nõuandetoetusi kokku 8 745 208 euro ulatuses, millest 1 696 367 (19%) kulus noorte põllumajandustootjate nõustamiseks.

Noorte põllumajandustootjate nõuandeteenuste kasutuse struktuur näitab selgelt, et peamine nõustamine on seotud toetuste taotlemise protsessiga (54%) mis tähendab Tootmisalaste nõustamisteenuste – loomakasvatuse 19% ja taimekasvatuse 13% – kogusummaline osakaal oli 32%. Regulatiivsete teemade nõustamine, nagu nõuetele vastavus, moodustas 10%. Kõrge osakaal viitab vajadusele tõlgendada ja rakendada põllumajandussektorit reguleerivaid nõudeid. Teisalt on mitmete teenuste (ettevõtte majandamine, keskkonnakaitse ja loodushoid, maaparandus, mentorlus, mesindus, metsamajandus, põllumajandussaaduste töötlemine, töötervishoid ja tööohutus, äriplaani koostamine) osatähtsus marginaalne (kokku 4%) (joonis 41).

[38] Perioodi 2023–2027 nõuandeteenuse osutamise toetus–Riigi Teataja

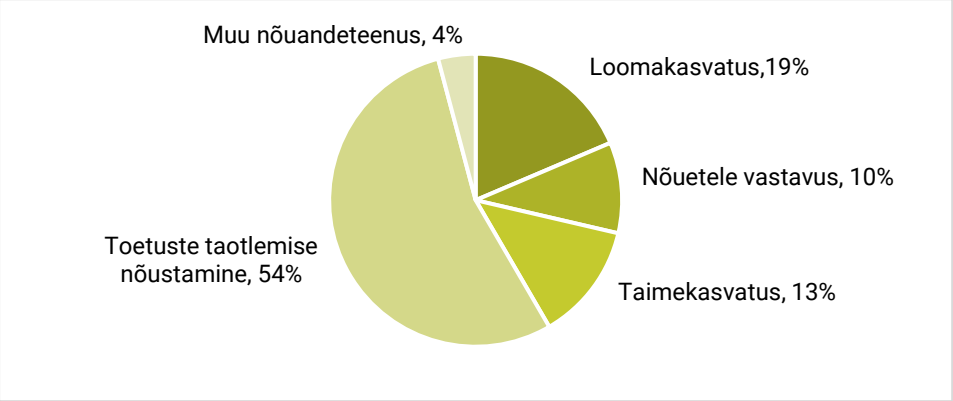

Allikas: PRIA

Joonis 41.Noorte põllumajandustootjatele suunatud nõuandeteenuse kasutus teemade lõikes, 2015–2023

5.3.8. NPT ja M6.1 toetust saanud põllumajanduslike ettevõtete juhtide sooline struktuur

Perioodil 2014–2024 M6.1 raames toetust saanud põllumajanduslike ettevõtete juhtide sooline jaotus meeste ülekaalule, kuid ajas on näha teatavat tasakaalustumist (joonis 42).

Ettevõtetel ei ole alati vaid üks omanik ja juhtimine võib olla jagatud mitme isiku vahel. Kokku oli toetust saanud ettevõtetes 893 osanikku, kellest 63% (559) olid mehed ja 37% (334) naised. Valdav osa põllumajandusettevõtetest (873) olid ühe osanikuga, kus meeste osakaal oli 63% ja naiste osakaal 37%. Kahe osanikuga ettevõtteid oli kümme ning nende puhul oli sooline jaotus võrdne – mõlemast soost 10 osanikku.

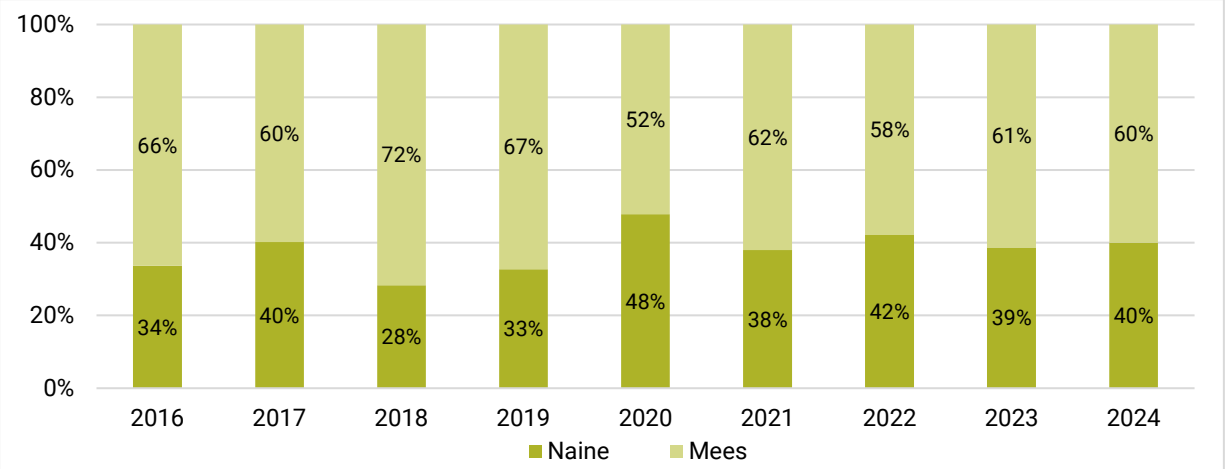

Allikas: PRIA

Joonis 42. M6.1 määruse saanud põllumajandusettevõtete juhtide sooline jaotus

5.3.9. Sekkumise 7.1 ja M6.1 toetust saanud ettevõtjate, põllumajanduslik haridus, kvalifikatsioon ja põllumajanduslik töökogemus

Aastast 2023 rakendus ÜPP strateegiakava 2023–2027 sekkumine 7.1. Toetust saab taotleda kuni 40-aastane (k.a) noor põllumajandustootja, kes on alustanud põllumajandustegevust hiljemalt viis aastat enne esimest taotlust ning omab kas vähemalt üks aasta töökogemust põllumajanduses või vastavat erialast haridust. Nõude täitmiseks kvalifitseerub näiteks põllumajandusalane keskeri- või kõrgharidus või vähemalt kutsekvalifikatsiooni 4. tase põllumajandustootmise erialal[39]. Lisaks on PRIA juhendmaterjalides (2023) täpsustatud, et põllumajandusalase töökogemuse hulka võib arvestada ka põllumajandusliku hariduse omandamise käigus läbitud praktika (tabel 64).

[39] Otsetoetuste saamise üldised nõuded, põhisissetuleku toetus, ümberjaotav toetus ja noore põllumajandustootja toetus–Riigi Teataja

Tabel 64. Sekkumise 7.1 haridus ja töökogemus, 2023–2024

Aasta	Ettevõtteid taotles	Isikuid koolitusel	Haridus	Töökogemus
2023	469	567	292	162
2024	410	467	272	176
Muutus, %	-12,6%	-17,6%	-6,8%	8,6%

Allikas: PRIA, autorite koostatud

M6.1 haridust ja töökogemust analüüsitakse 1548 toetuse taotlejate ja 893 toetuse saanud isiku põhjal (mitmel taotlejal esines

ühe ettevõtte kohta mitu osanikku). Perioodil 2014–2024 Kõige suurem osa taotlejatest olid põllumajandusliku kesk-, kutse- või kõrg haridusega – kokku 789 taotlejat (51%). Hariduse omandamise kavatsusega (36 kuu jooksul) oli 590 taotlejat (38%). Ilma põllumajandusliku kesk-, kutse- või kõrghariduseta 11% (mitmel taotlejal esines ühe ettevõtte kohta mitu osanikku).

2016. aastal esitati kõige rohkem taotluseid – 244. Põllumajanduslik haridus oli 55% ja hariduse omandamise kavatsus oli 39% taotlejatest. Aastatel 2022–2024 on hariduse olemasolu osakaal olnud kõikuv: 2022. aastal 54%, 2023. aastal 46% ja 2024. aastal taas 54%. Samal ajal on hariduse omandamise kavatsus langenud, ulatudes 2024. aastal vaid 24%-ni. (joonis 43). Põllumajandusliku kesk-, kutse- või kõrghariduseta taotlejate osakaal püsis perioodil 2016–2023 suhteliselt väike (5–13%), kuid 2024. aastal 22%. Algusaastatel oli rohkem neid, kes kavatsesid hariduse omandada (2016. aastal 39%). Aastaks 2024 oli nende osakaal vähenenud 24%-ni, samas kui haridusega taotlejate osa on püsinud stabiilselt kõrgem (54%) (joonis 43).

Aastatel 2016–2019 oli EKR 4/5 kutsekvalifikatsiooni osakaal väga madal, jäädes 8–25% vahele. Näiteks 2019. aastal oli kutsetunnistus vaid 13%. Alates 2020. aastast kasvas kutsetunnistuse omanute osakaal ning 2023. aastast on see püsinud üle 40%, ulatudes 2024. aastal 42%-ni.

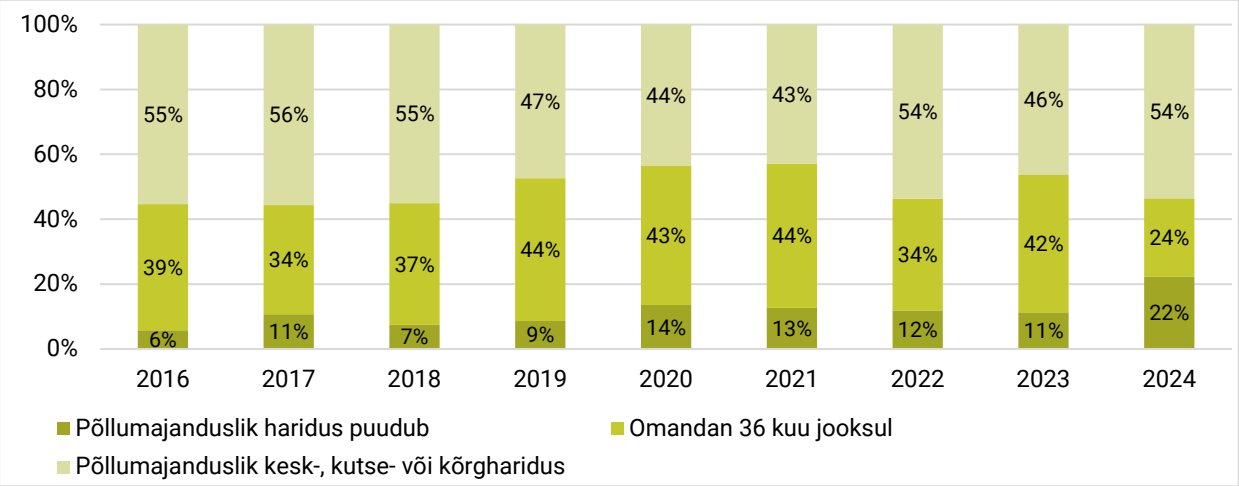

Allikas: PRIA, autorite koostatud

Joonis 43. M6.1 taotlejate põllumajandusliku hariduse olemasolu, 2014–2024

M6.1 määruse saanud taotlejate haridustaseme analüüs aastatel 2016–2024 näitab selgeid muutusi noorte põllumajandustootjate hariduslikus profiilis. Kui 2016. aastal omas põllumajandusalast kesk-, kutse kesk- või kõrgharidust 78% meetme saajatest, siis 2020. aastaks oli vastav osakaal langenud 51%-ni. Samal ajavahemikul suurenes nende taotlejate osakaal, kes täitsid haridusnõude omandades vajaliku hariduse 36 kuu jooksul pärast taotluse rahuldamise otsuse tegemist, kasvades 17%-lt 36%-ni. Alates 2021. aastast on täheldatav vastupidine suundumus, mille kohaselt suurenes põllumajandusalase kesk-, kutsekesk- või kõrgharidusega meetme saajate osakaal 63%-ni 2022. aastal (joonis 44). Lisaks kasvas EKR 4/5 taseme põllumajandusvaldkonna kutset omavate noorte osakaal märkimisväärselt, suurenedes 17%-lt 2019. aastal 55%-ni 2023. aastal

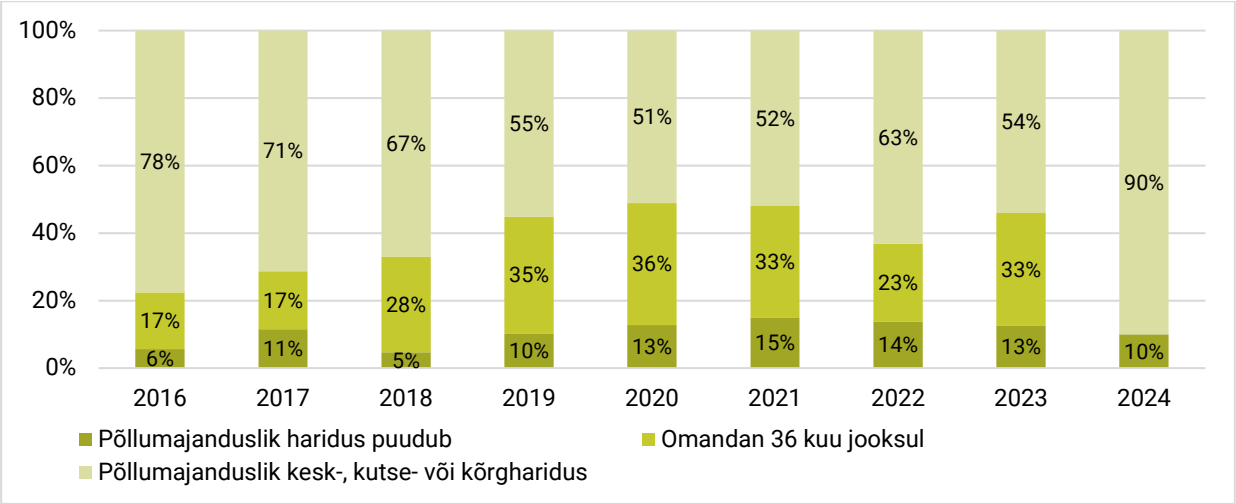

Allikas: PRIA

Joonis 44.Toetuse määramise otsuse saanud taotlejate jaotus hariduse ja kutsetaseme järgi

Aastatel 2016–2017 oli valdav, et nõutav töökogemus oli määruse saamise hetkel juba olemas (67–74%), samas kui töökogemuse hilisem omandamine jäi selgelt väiksema osakaalu juurde. Alates 2018. aastast on täheldatav järkjärguline muutus, kus töökogemuse omandamise osakaal suurenes ning aastatel 2019–2021 kujunes jaotus tasakaalulaseks. 2022. aastal suurenes ajutiselt olemasoleva töökogemuse osakaal, kuid 2023. aastal ilmnes vastupidine muster – enamikul juhtudel omandati nõutav kahe- või enamaastane põllumajanduslik töökogemus 36 kuu jooksul pärast määruse saamist (joonis 45).

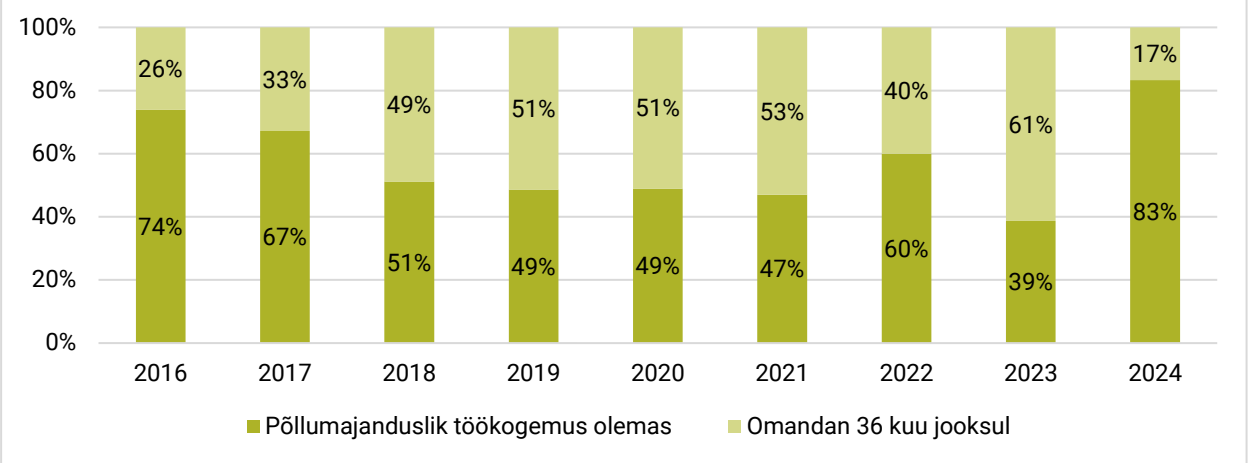

Allikas: PRIA

Joonis 45. M6.1 toetuse saanute töökogemus taotlusaastal, 2016–2024

Aastatel 2016–2024 oli meetme M6.1 toetuse taotlejatest 49,6%-l vähemalt kaheaastane töökogemus olemas taotluse esitamise hetkeks, samas kui 50,4% taotlejatest kavandas nõutava töökogemuse omandamist 36 kuu jooksul pärast võimaliku toetuse määramise otsust.

5.3.10. Osalemine infopäevadel, seos M6.1 taotlema tulekul ja toetuse saamisega

Aastal 2022 jõustus maaeluministri määruse „Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetuse andmise tingimused" (RT I, 23.07.2022, 3; jõust. 26.07.2022) [40] muudatus, millega kehtestati uus nõue kõigile noore põllumajandustootja toetuse (MAK 2014–2020 M6.1) taotlejatele. Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetuse raames nõutava ettevõtlusalase infopäeva eesmärk on tõsta alustavate põllumajandustootjate teadmiste ja oskuste taset ettevõtluse kavandamisel. Määruse kohaselt peavad kõik taotlejad enne taotluse esitamist läbima vähemalt kuue akadeemilise tunni pikkuse ettevõtlusalase infopäeva, mis sisaldab äriplaani koostamise tutvustust. Erand kehtib üksnes nendele taotlejatele, kes on varasemalt läbinud vähemalt kaheksa akadeemilist tundi kestnud ettevõtluskoolituse või omandanud

[40] Maaeluministri 9. septembri 2016. a määruse nr 53 „Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus" muutmine– Riigi Teataja

vastava hariduse, mille õppekavas käsitletakse äriplaani koostamist (§ 3 lg 10–11)[41]. Muudatuse põhjenduses märgitakse, et alustavad noored põllumajandustootjad ei oska tegevusi piisavalt kavandada, neil puudub selge visioon ning arusaam, kuidas ja kellele oma põllumajanduslikku toodet müüa (Maaeluministeerium, 2022).

Aastal 2022 osales infopäeval kokku 178 noort, kellest 174 esitasid hiljem taotluse toetuse saamiseks. Nendest omakorda määrati toetus 94 taotlejale. 2023. aastal suurenes infopäeval osalejate arv 198-ni, neist 181 esitasid taotluse ning 109 said positiivse rahastusotsuse (tabel 65).

Tabel 65. M6.1 infopäevade ja taotlusvoorude näitajad, 2022–2023

	2022	2023	Muutus (%)
Infopäeval osalejaid kokku	178	198	11,2%
M6.1 taotlusi kokku	177	194	9,6%
Infopäeval osalejatest taotles	174	181	4,0%
Määratud toetusi kokku	95	111	16,8%
Määratud toetus infopäeval osalejatest	94	109	16,0%

Allikas: Autorite koostatud PRIA andmete põhjal

5.3.11. NPT/7.1 ja M6.1 taotlejate tegevusvaldkonnad ja tootmistüübid

Tegevusvaldkonnad on määratud Äriregistri majandusaasta aruannetes esitatud põhilise tegevusala järgi. Perioodi 2015–2024 andmete põhjal oli võimalik analüüsida kokku 4247 toetuse taotlejat ja 1408 toetuse saajat. Tegevusvaldkondade jaotus põhineb Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatoril[42] (EMTAK 2025), mis on koostatud Euroopa Liidu majandustegevuste klassifikatsiooni (NACE) alusel ja kohandatud Eesti oludele.

Äriregistri andmetel kuulus 2016. aastal 54% M6.1 toetuse taotlejad EMTAK2025 tegevusalade loetelus gruppi A (põllumajandus-, metsamajandus- ja kalandus), 2023. aasta 80%-ni ja 2024. aastal 75%. Teiste tegevusalade osakaalud olid tunduvalt väiksemad, ületades harva 1–2 %. Märgatavam, kuigi siiski väike kasv ilmnes töötlevas tööstuses (C), haldus- ja abitegevustes (N) ning ehituses (F). Mittepõllumajanduslike tegevusalade tähtsamad rühmad on töötlev tööstus (C), ehitus (F), hulgi- ja jaekaubandus (G) ning haldus- ja abitegevused (N). Kategooriasse „tegevusala määratlemata“ kuuluvad ettevõtted, kelle majandusaasta aruanne puudub või ei ole äriregistris esitatud (tabel 66).

Tabel 66. M6.1 toetuse saajate põhitegevusvaldkonna (EMTAK) muutus aastatel 2016–2024

Tegevusvaldkond	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük–A	45	141	235	327	380	462	509	602	583
Töötlev tööstus–C		1	2	5	5	8	9	8	11
Ehitus–F	1	1	2	3	1	5	3	4	6
Hulgi- ja jaekaubandus–G		1	1	3	6	3	6	7	5
Veondus ja laondus–H		2	2	2	3	2	5	5	5
Majutus ja toitlustus–I				1	3	2	4	5	1
Kirjastamine ja ringhääling–J						1			
Kinnisvaraalane tegevus–L									1
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus–M								1	7
Haldus- ja abitegevused–N	1		4	1	3	6	6	7	9
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus–O	2	1	1	1	6	5	9	11	7
Avalik haldus ja riigikaitse–Q				1	1	3	1	2	2
Haridus–R							1	1	1
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne–S	1				3	2	3	1	1
Kunts, sport ja vaba aeg–T				1		1		1	1
Muud teenindavad tegevused–E								1	
Tegevusala määratlemata	34	39	56	47	61	61	94	97	142
Kokku	**84**	**186**	**303**	**392**	**472**	**561**	**650**	**753**	**782**

Allikas: PRIA

Kõige suurema osakaaluga on NPT taotlejatest, kellele tootmistüüp oli võimalik määrata, taimekasvatuse tootmistüüp. Väiksemad tootmistüübid — B–aiandus, D–püsikultuurid, E–piimatootmine ja G–sea- ja

[41] Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus–Riigi Teataja

linnukasvatus olid arvuliselt tagasihoidlikumad, kuid olid kogu perioodi vältel järjepidevalt esindatud. Määratud tootmistüüpides on esindatus vähenenud piimatootmises (E), kus 2015. aastal oli NPT taotlejatest 6% ja 2024. aastal 2%. Seevastu osakaalu suurenemist on märgata aianduse (B) tootmistüübis, kus 2015. aastal oli NPT taotlejatest 1%, kuid 2024. aastal 4%. Muutused kinnitavad, et piimatootmine on suure kapitaluvajadusega tootmistüüp on alustavale ettevõtjale pigem keerukam valik kui väiksema maakasutusvajadusega aiandustootmine (tabel 67). Aastatel 2023–2024 toimunud NPT või 7.1 taotlejate arvu vähenemine kõigis peamistes tootmistüüpides langeb ajaliselt kokku uue programmiperioodi muudatustega, mis muutsid toetusele kvalifitseerumise tingimused varasemast täpsemaks ja sisulisemaks. Näiteks taimekasvatuse taotlejate arv langes 178-ni (2023), loomakasvatuses 50-ni ning segatootmises 31-ni (tabel 67).

Tabel 67. NPT või 7.1 taotlejate arvu tootmistüüpide lõikes, 2015–2024

	2015	**2016**	**2 017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**Kokku**
A	217	324	333	395	448	345	329	318	178	241	3 128
F	57	101	96	124	150	106	90	70	50	72	916
H	40	52	56	68	77	65	69	62	31	40	560
E	20	27	17	26	29	20	17	18	11	9	194
B	5	12	11	20	20	20	24	24	12	16	164
D	7	13	9	17	18	15	17	16	7	8	127
G		3	2	2	1	2	3	3	2	4	22
Tootmistüüp puudub	157	185	153	133	107	67	40	24	2	1	869
Kokku	**503**	**717**	**677**	**785**	**850**	**640**	**589**	**535**	**293**	**391**	**5 980**

Allikas: PRIA, autorite arvutus

Märkused: Tootmistüüpide tähised: A – taimekasvatus; B – aiandus; D – püsikultuurid; E – piimatootmine; F – loomakasvatus; G – sea- ja linnukasvatus; H – segatootmine.

5.3.12. NPT/7.1 taotlejate maakasutus ja karja suurus

Arvestades põllumajandusloomi kokku oli Eestis loomakasvatuse kogumaht loomühikutes (LÜ) 2024. aastal 174 833 LÜ[43]. Perioodil 2015–2021 suurenes LÜ arv kokku 190 977 LÜ-lt 287 952 LÜ-ni (+51%), mis kajastab sektori laienemist. Alates 2022. aastast on LÜ arv vähenenud jõudes 2024. aastaks 174 833 LÜ-ni ehk 39% vähem võrreldes 2021. aastaga.

Vahehindamises on loomade arvu ja maakasutuse analüüsil toetuse saajaid käsitletud kumulatiivselt. See tähendab, et tootja, kes on saanud NPT toetust vähemalt ühel vaatlusalusel aastal, arvestatakse toetuse saajate hulka alates toetuse saamise aastast ning kõigil järgnevatel aastatel, sõltumata sellest, kas toetust tegelikult igal aastal maksti. Selline metoodiline lähenemine võimaldab hinnata toetuse pikaajalist mõju tootja tegevusele.

NPT/7.1 taotlejate karjades olevate loomade kumulatiivne loomühikute arv suurenes 2016. aasta 569 LÜ-lt 16 245 LÜ-ni 2024. aastaks, mil toetust saanud põllumajandustootjate karjades oli 13% kõikidest loomühikutest kokku (tabel 68).

Tabel 68. M6.1 ja NPT/7.1 loomühikud aastate lõikes

	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
LÜ kokku	190 977	282 185	275 082	283 508	286 889	282 147	287 952	284 162	276 371	174 833
LÜ NPT/7.1	4 020	9 144	11 661	13 458	12 833	16 112	19 268	16 467	17 127	15 245
LÜ M6.1		569	1 524	3 209	3 389	5 574	6 989	6 891	9 561	7 763

Allikas: PRIA, autorite arvutused

Analüüsis kasutatud andmed põhinevad PRIA loomade põllumajandusloomade registri andmetel. Veised sh piimalehmad, ammlehmad, alla 1-aastaseid vasikaid, 12–24 kuu ja üle 24 kuu vanuseid mullikaid ja pulle. Kõik nimetatud loomakategooriad on analüüsis liidetud ning käsitletud ühe koondnäitajana. Lambad ja kitsed, sead (emised, nuumsead ja põrsad), mesilased ning kodulinnud (kanad) on samuti esitatud

[43] Loomühik (LÜ) – standardne mõõtühik, mis võimaldab koondada andmeid eri liiki loomade ja lindude kohta. Loomühikud määratakse kindlaks üksikute loomakategooriate söödavajaduse alusel. Ühele loomühikule vastab piimalehm, teiste loomade koefitsiendid on väiksemad (nt lihaveis – 0,8; nuumsiga – 0,3; broiler – 0,007). Loomühikute koefitsiendid on kehtestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) nr 2018/1091.

koondnäitajatena. Loomühikute näitaja (LÜ kokku) kajastab kõigi loomaliikide summeeritud loomühikuid vastavalt kehtivatele koefitsientidele ning võimaldab hinnata loomakasvatuse mahtu ja selle muutusi ajas.

Loomaliikide lõikes oli kogu perioodi vältel M6.1 toetuse saajate hulgas domineerivaks kategooriaks veised, sh piimalehmad kui ka ammlehmad. Veiste arv kasvas hüppeliselt, eriti aastatel 2017–2018 ja 2020–2021, suurenedes 754 loomalt 2016. aastal 7474 loomani 2024. aastal. Lambad ja kitsed näitasid kasvu perioodi esimesel poolel, suurenedes 246 loomalt 2016. aastal 4124 loomani 2021. aastal. Seakasvatus puudus kuni 2022. aastani, kuid lisandus 2023. aastal (7030 looma) ning suurenes veelgi 2024. aastal (8059 looma). Kodulindude arv kõikus tugevalt kogu perioodi jooksul, saavutades tipptaseme 2023. aastal (19 655) (tabel 69). 2024. aastal kuulus M6.1 toetust saanud ettevõtjate karjadesse 2% piimalehmadest, 7% ammlehmadest, 9&% lammastest ja kitsedest, 14% mesilastest.

Tabel 69. M6.1 toetuse saajate loomad kumulatiivselt loomaliikide lõikes, 2016–2024

Loomaliik	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Veised kokku	754	1 679	3 148	2 630	5 317	7 411	6 620	7 347	7 474
sh piimalehmad	144	322	463	243	948	1 377	1 198	1 243	1 311
sh ammlehmad	133	484	808	818	1 246	1 913	1 604	1 828	1 873
Lambad, kitsed	246	670	1 376	3 294	3 295	4 124	3 311	3 644	3 515
Sead	0	0	0	0	0	0	0	7 030	8 059
Mesilased	125	680	1 306	2 179	2 608	3 086	4 301	4 562	1 526
Kodulinnud	11	560	26 741	26 730	33 795	4 003	18 899	19 655	19 350

Allikas: PRIA

NPT/7.1 toetuse saajate hulgas suurenes loomühikute arv järjepidevalt kuni 2021. aastani, mil saavutati kõrgeim tase 19 268 loomühikut, alates 2022. aastast on langus (tabel 70). Aastaks 2024 on kumulatiivselt suurenenud enim NPT/7.1 karjades olevate kodulindude ja mesilasperede arv, millele järgneb ammlehmade arvu suurenemine. Tagasihoidlikum on piimalehmade arvu suurenemine. NPT /7.1 toetuse perioodil 2015 kuni 2024 saajate karjades on 6% piimalehmadest, 17% ammlehmadest ja 13% lammastest ja kitsedest ning 12% mesilasperedest.

Tabel 70. NPT/7.1 toetuse saajate loomade kumulatiivne arv loomaliikide lõikes, 2016–2024

Loomaliik	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Veised	7 938	11 603	14 681	16 201	15 075	19 944	24 585	20 508	21 327	20 584
sh piimalehmad	2 121	2 572	3 624	4 057	3 906	4 218	5 937	4 550	4 702	4 780
sh ammlehmad	1 343	2 416	3 192	3 452	2 783	4 292	5 130	4 400	4 475	4 438
Lambad, kitsed	2 576	5 046	5 826	5 930	7 500	6 976	6 685	5 724	6 256	5 186
Sead	12	16	7	20	7	0	0	0	0	0
Mesilased	229	966	1 148	1 330	1 278	1 513	1 184	1 752	1 669	1 301
Kodulinnud	299	1 359	3 295	28 146	28 551	28 155	5 799	21 723	19 856	21 353

Allikas: PRIA

Perioodil 2015–2024 on Eesti põllumajandusmaa kasutuse struktuur muutunud selgelt rendipõhisemaks. Kui 2015. aastal moodustas tootjate omandis olev põllumajandusmaa 34,2% ning renditud maa 65,8% kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast, siis 2022. aastaks vähenes omandis oleva maa osakaal 29,5%-ni ja rendimaa osakaal suurenes 70,5%-ni.

2024 aastal oli PRIA põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registri andmetel põllumajanduslikus kasutuses kokku 938 539 hektarit maad. Võrreldes varasemate aastatega on kogupindala vähenenud, kuid rendipõhine kasutus on veelgi süvenenud: rendimaa moodustas 71,3% ning omandis olev maa 28,7% kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast.

Toetuse saajad on andmeanalüüsis arvestatud kumulatiivselt: kui tootja sai NPT toetust mõnel aastal, siis arvestatakse teda sellest aastast alates kõigil järgmistel aastatel, sõltumata sellest, kas ta tegelikult ka hiljem toetust sai. Igal aastal lisanduvad valimisse uued, unikaalsed tootjad, kes on esmakordselt toetust saanud. Selline lähenemine võimaldab hinnata toetuse pikaajalist mõju tootja maakasutuse tegevusele muutusele.

M6.1 meetme raames analüüsides suurenes aastatel 2016–2024 kasutatava põllumajandusmaa pindala kumulatiivselt, kasvades 2 180 hektarilt 49 903 hektarini (joonis 46). Aastal 2024 oli M6.1 toetust saanud taotlejate kasutuses ligikaudu 5% kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast. Maakasutuse struktuur

näitab tugevat sõltuvust rendimaast kogu analüüsitava perioodi vältel. Rendimaa osakaal püsis vahemikus 78–89%, samal ajal kui omandis oleva maa osakaal vähenes 20%-lt 2016. aastal 11–12%-ni perioodi lõpus.

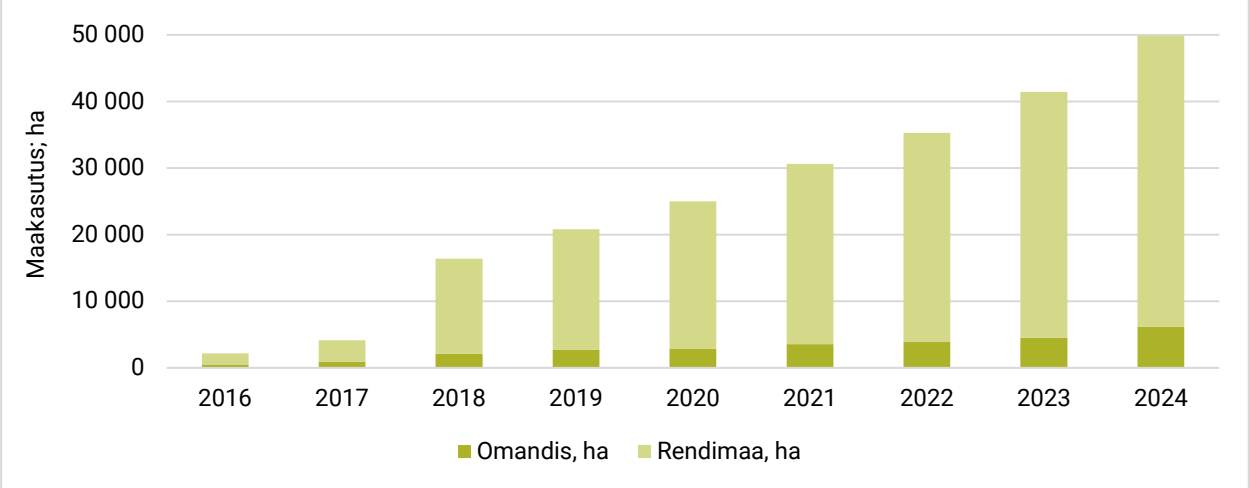

Allikas: PRIA

Joonis 46. M6.1 taotlejate omandis ja rendile võetud põllumaa kokku aastatel 2015–2024 kumulatiivselt

Perioodil 2015–2019 suurenes NPT taotlejate poolt kasutatav põllumajandusmaa kumulatiivselt 42 832 hektarilt 135 029 hektarini, mis tähendab et aastal 2024 oli NPT/7.1 toetust saanud taotlejate kasutuses 14% kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast (joonis 47).

Renditud osakaal NPT taotlejate kasutusest olevast põllumajandusmaast püsis vahemikus 85%–87%. NPT taotlejate kasutuses oleva põllumajandusmaa osakaal Eestis suurenes 2015. aasta 4 protsendilt 2024. aastaks 14 protsendini. Keskmine maakasutus ühe ettevõtte kohta püsis aastatel 2015–2022 suhteliselt stabiilsena 81–85 ha, kuid suurenes alates 2023. aastast märgatavalt, jõudes 2024. aastaks ligi 100 hektarini.

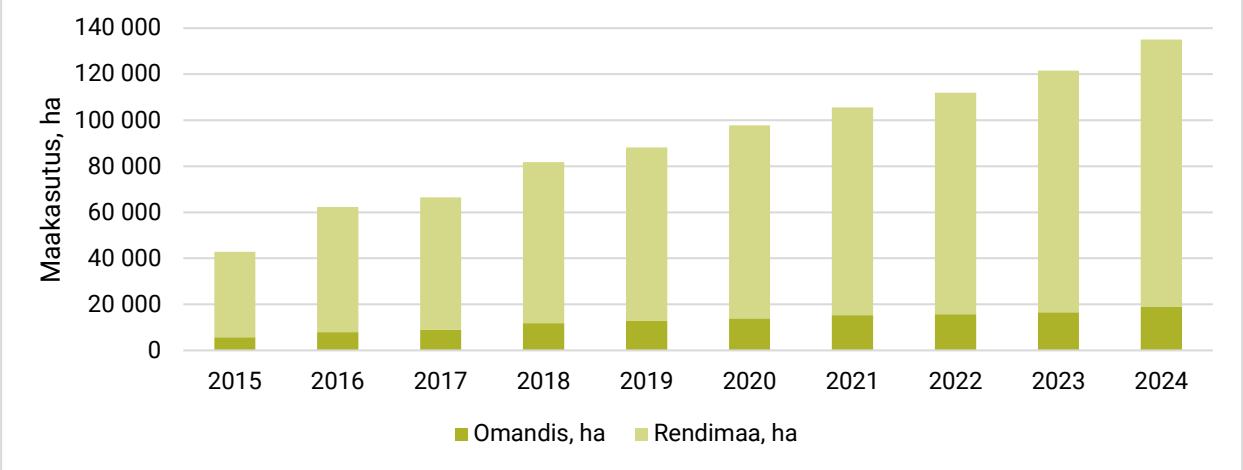

Allikas: PRIA

Joonis 47. NPT/7.1 taotlejate omandis ja rendile võetud põllumaa kokku aastatel 2015-2024 kumulatiivselt

Hindamaks NPT taotlejate maakasutuse muutust võrreldi nende kasutuse oleva maa pindala kokku esimese NPT taotlemise aastal ja 2024. aastal. Juhul, kui 2024. aastal varem NPT/7.1d taotlenud isik PST ei taotlenud, jäi ta võrdlusest välja. Maakasutuse puhul analüüsiti ka, kas muutus on toimunud pigem omandis oleva maa või rendimaa arvelt.

Kõige suurema osakaaluga (28%) on selliseid NPT/7.1 taotlejaid, kelle maakasutus on 2024. aastaks võrdluses taotlemisaastaga suurenenud ning nende maa omandi osakaal on stabiilne. Üldjuhul tegutsevad need ettevõtted rendile võetud maal. 16% NPT taotlejate puhul suureneb maakasutus ja ka omandis oleva maa osakaal, mis tähendab, et maad on juurde ostetud enam kui juurde renditud. 15% NPT taotlejate maakasutus ja omandi osakaal on stabiilne. 14% puhul maakasutus suurene, kuid omandi osakaal väheneb, mis tähendab rendimaadel laienemist. Samuti 14% puhul maakasutus väheneb ja omandi osakaal jääb samaks

ehk tootmist tõmmatakse kokku nii omandis oleva maa arvelt või ka ainult rendimaadel tegutsedes rendimaa arvelt. 8% puhul maakasutus väheneb ja omandi osakaal suureneb, mis tähendab rendimaadest loobumist, kas uute lepingute sõlmimise keerukuse või tootmise vähendamise tõttu. Maakasutus ja omandi osakaal väheneb 5% taotlejatest (tabel 71).

Tabel 71. NPT/7.1 perioodil 2015–2024 taotlejate maakasutuse muutus

Maakasutuse muutus	Taotlejate arv	Osakaal
	345	28%
Maakasutus suureneb, omandi osakaal suureneb	201	16%
Maakasutus ja omandi osakaal stabiilne	190	15%
Maakasutus suureneb, omandi osakaal väheneb	170	14%
Maakasutus väheneb, omandi osakaal stabiilne	168	14%
Maakasutus väheneb, omandi osakaal suureneb	93	8%
Maakasutus väheneb, omandi osakaal väheneb	62	5%
Maakasutus stabiilne, omandi osakaal väheneb	7	1%
Maakasutus stabiilne, omandi osakaal suureneb	4	0,3%
Kokku	**1 240**	**100%**

Allikas: PRIA

Kuna NPT toetust saavad taotleda vaid 100% noorte juhtimisega põllumajanduslikud majapidamised võrreldi kolme gruppi (NPT taotlejad, alla 40-aastaste juhtidega majapidamised, kes ei taotle NPTd ja üle 40-aastaste juhtidega majapidamised) FADN/FSDN andmete alusel. Kasutatavat põllumajandusmaad on kõige enam alla 40-aastaste tootjate rühmas, kelle keskmine maakasutus on (142–192 ha). Üle 40-aastaste tootjate kasutatava maa keskmine pindala on 119–146 ha. NPT taotlejate rühmas on keskmine pindala 81–167 ha ja selget muutuse suundumust FADN/FSDN andmetel esile tuua ei saa (joonis 48).

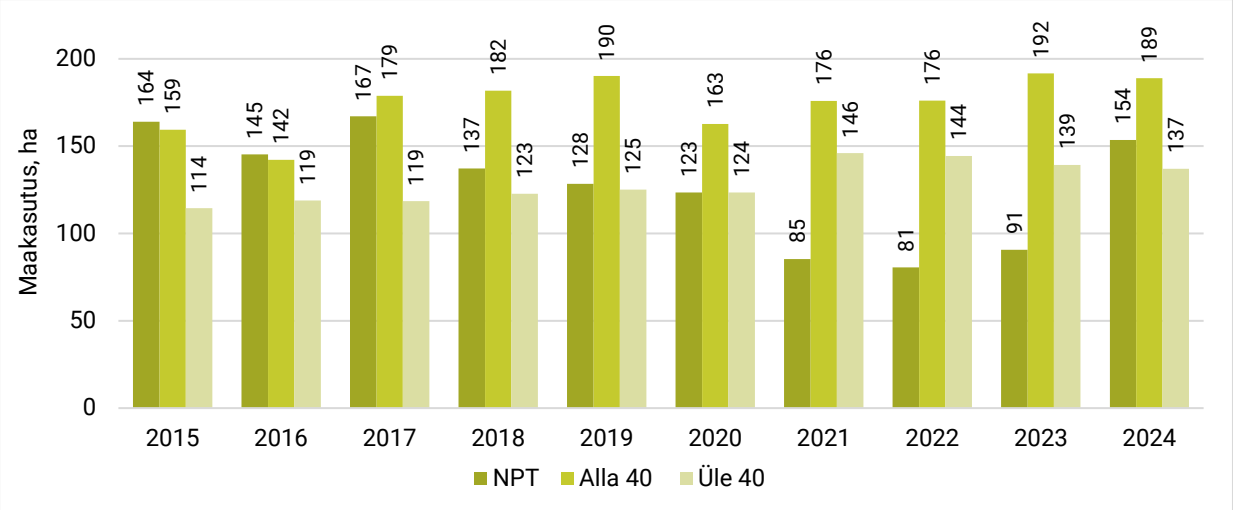

Allikas: FSDN/FADN

Joonis 48. Keskmine kasutatav põllumajandusmaa juhi vanuserühma lõikes, 2015–2024

Kasutatava põllumajandusmaa keskmised 2015–2024 aastate keskmised näitavad, et alla 40-aastased põllumajandustootjad kasutavad perioodi lõikes oluliselt suuremat põllumajandusmaa pindala kui üle 40-aastased tootjad. Analüüsi kaasati tootmistüübid A (taimekasvatus), E (piimatootmine), F (loomakasvatus v.a piimatootmine) ja H (segatootmine). Tootmistüüpe B, D, G ei olnud võimalik kaasata väikese valimi andmeesindatuse tõttu. Tootmistüüpide lõikes kasutavad taimekasvatuses (A) alla 40 – aastased põllumajandustootjad keskmiselt 175 hektarit maad ja üle 40-aastaste keskmine 152 ha. Piimatootmises (E) on erinevus kõige suurem: alla 40-aastaste tootjate keskmine kasutatava põllmajandusmaa pindala ulatub 501 hektarini võrreldes üle 40-aastaste 251 hektariga. Loomakasvatuses v.a piimtootmine (F) kasutavad alla 40-aastased tootjad keskmiselt 161 ha, üle 40-aastased aga 73,4 ha. Segatootmises (H) on vastavad näitajad 130 ja 98 ha.

FADN/FSDN andmetel on perioodil 2015–2024 rendimaa osakaal kasvanud kõige märgatavamalt noorte põllumajandustootjate (NPT) seas. Nende kasutatava rendimaa osakaal suurenes kümne aasta jooksul 75 protsendilt 97 protsendini, viidates rendimaa kasutamise olulisele laienemisele noorte tootjate hulgas. NPT/7.1 toetuse saajad rendivad keskmiselt 104 hektarit põllumajandusmaad. Alla 40-aastaste rühmas

püsis rendimaa kasutus kogu perioodi vältel kõrgel tasemel, valdavalt üle 80 %, kuid langes 2024. aastal 74 %-le. Selle rühma keskmine rendimaa pindala on 138,7 ha. Üle 40-aastaste tootjate seas on rendimaa kasutuse osakaal stabiilselt madalam, püsides kogu perioodil 60–64 % vahemikus, ning nende keskmine rendimaa pindala on 79 ha.

5.3.13. NPT/7.1 ja M6.1 ettevõtete regionaalne paiknemine

NPT maakondade osakaalude jaotus 2024 aasta perioodil näitab, et kõrgema noorte taotlejate poolest paistavad silma Võrumaa 12%, Pärnumaa 11% ja Tartumaa 10%, mis moodustavad märkimisväärse osa ning eristuvad teistest maakondadest selge ülekaaluga. Keskmisesse vahemikku jäävad Saaremaa ja Viljandimaa 8% ning Lääne-Virumaa, Põlvamaa ja Raplamaa 7%. Väiksema osakaaluga rühma kuuluvad Jõgevamaa, Järvamaa ja Valgamaa 5%, Läänemaa 4% ning Ida-Virumaa 3%, samal ajal kui Hiiumaa 2% jääb selgelt kõige tagasihoidlikumaks (joonis 49).

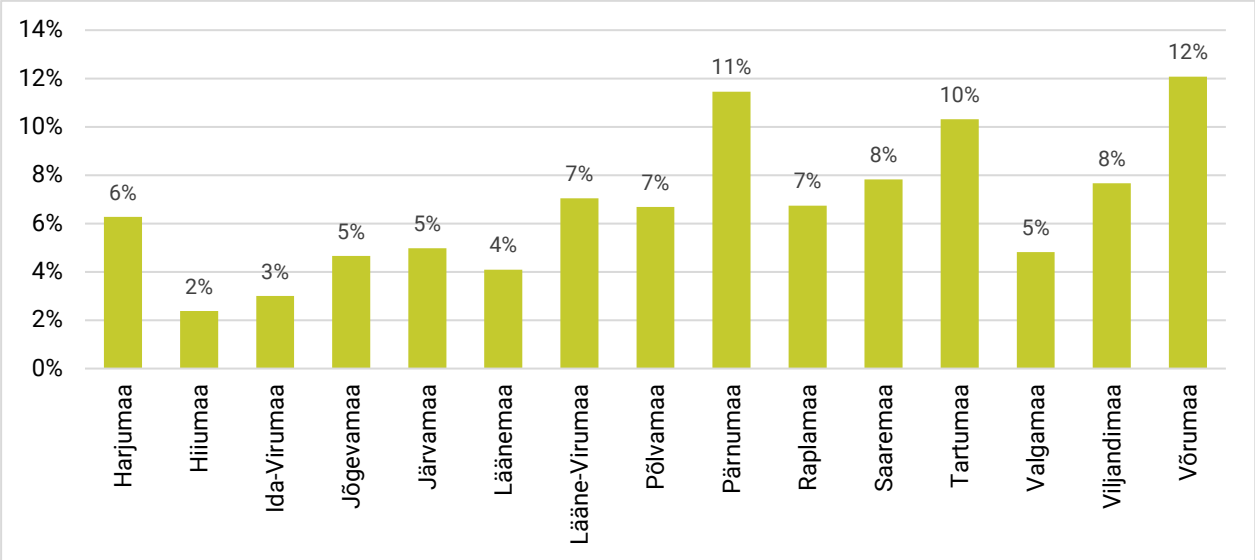

Allikas: PRIA

Joonis 49. 7.1 taotlejate regionaalne jaotus aastal 2024

Aastatel 2014–2020 määratud noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise toetuse (M6.1) andmete põhjal tegutses enim ettevõtteid Lõuna-Eestis (52%). Oluliselt väiksemas mahus tegutseti Lääne-Eestis (21%) ja Kesk-Eestis (20%), samas kui Põhja-Eestis (5%) ja Kirde-Eestis (2%) oli põllumajandusettevõtete osakaal marginaalne.

Maakondlik jaotus – Tartumaa (14%), Võrumaa (9%), Viljandimaa (9%) ja Põlvamaa (9%) on kõige aktiivsemad põllumajanduspiirkonnad. Kõige väiksem oli põllumajandusettevõtete osakaal Hiiumaal (1%), Ida-Virumaal (2%) ja Läänemaal (4%) (joonis 50).

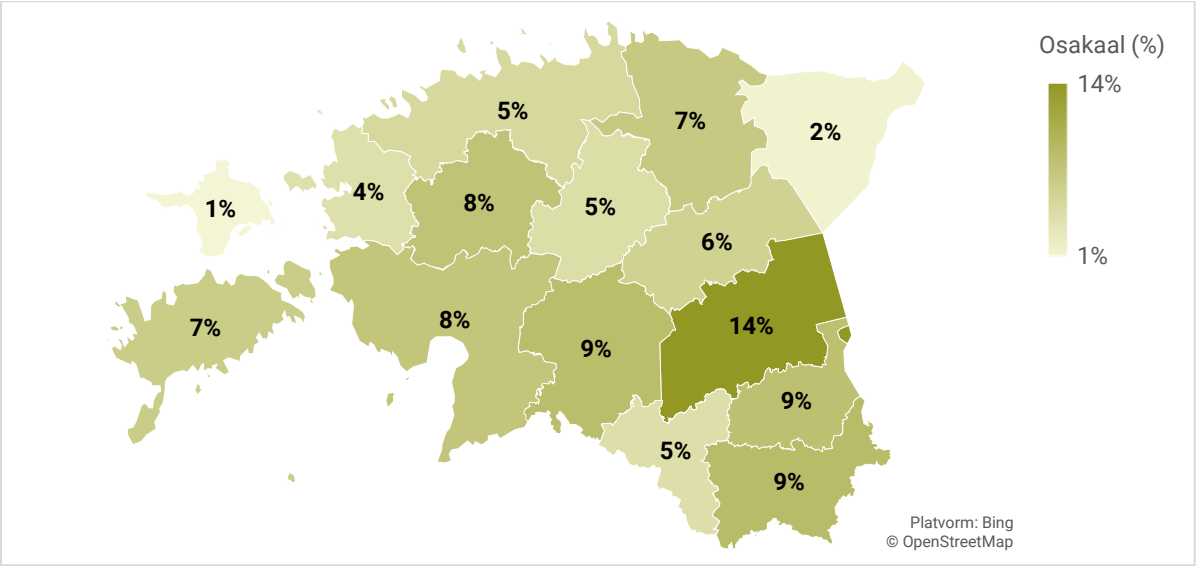

Allikas: PRIA

Joonis 50. M6.1 toetuse saajate maakondlik jaotus, 2024

5.3.14. Sekkumise 7.1 eesmärkide kooskõla tulemustega (asjakohasus)

Erieesmärk 7 (EE7 – muuta valdkond noorte põllumajandustootjate jaoks atraktiivseks ja neid toetada ning soodustada kestliku äritegevuse arengut maapiirkondades). Erieesmärki panustavad sekkumised 2.5, 7.1,

7.2, 8.4, 0.1, 0.2, 0.3. millest 2.5 ja 7.2 ei ole vahehindamises kajastatud.

ÜPP Strateegiakava 2023–2027 SWOT analüüsis on tugevustena märgitud valmisolek innovaatiliste lahenduste ning põllumajandustehnoloogia kasutamiseks. Vahehindamise raames tehtud küsitluse tulemused kinnitasid, et nooremad juhid on enam avatud ja valmis katsetama uut. Strateegiakava sekkumine 7.2 ei olnud vahehindamise ajaks veel rakendunud, kuid annab võimaluse seda tugevust võimendada. SWOTis märgitud nõrkused on:

1. ÜPP SWOT analüüsist ilmneb, et noorte põllumajandustootjate jaoks on oluliseks kitsaskohaks praktiliste teadmiste ja juhtimiskogemuse puudus, mistõttu on nõustav tugi oluline täiendus rahalistele toetustele. Perioodil 2023–2027 on noortel võimalik kasutada ÜPP strateegiakava raames pakutavaid nõuandeteenuseid. Aastatel 2015–2024 kasutati nõuandetoetusi kokku 2,1 miljoni euro ulatuses, mis rõhutab nõuandeteenuste rolli noorte ettevõtjate pädevuse ja juhtimisoskuste arendamisel. Küsitlusest selgus, et noorte juhtide hulgas on ebakindlust ja see võib olla aluseks tegevuse lõpetamisele. Mentorlusprogramme ja partnerlust strateegiakava sekkumistega otseselt ei soodustada. Kuid on võimalused ühistuliseks tegevuseks, samuti AKIS raames nõuande ja koolituste pakkumiseks juhtimise teemal.
2. Ettevõtte madal investeerimisvõimekus. Alustavate ettevõtete võlakordaja on vahemikus 0,5–0,7, mis jääb alla riskipiiri, samas on suur hulk ettevõtteid kellel puudub müügitulu ja töötajad. Kuid valdavalt soovivad noored juhid oma ettevõtet laiendada ja arendada. Investeeringutoetused ning finantsvahenditele juurdepääsu tagamine on asjakohased. Pindalapõhine toetus võimaldab katte osaliselt nii laenude intressimakseid kui tööjõukulusid, kuid pigem väiksema maakasutusega 7.1 taotlejate jaoks on tegu 2024. aasta andmetel toetustest (va investeeringutele) 11%. Erinevate pindalatoetuste ning tootmisega seotud toetuste koosmõju on siiski märgatavam, netolisandväärtusest tööjõu aastaühiku kohta on toetuste osakaal märkimisväärne.
3. Ebapiisav algkapital ettevõtte sisuliseks käivitamiseks. Küsitlustulemused kinnitavad vajadust algkapitali järele, mida nähakse ühe peamise takistava tegurina sektorisse sisenemisel. 7.1 toetus koosmõjus planeeritud 7.2 toetusega on asjakohane, kuid eelistatud olukorras on suurema maakasutusega taotlejad. Samas peaaegu pool senise M6.1 taotlejatest ei taotle NPT/7.1.
4. Laenu saamine on keeruline noortel põllumajandustootjatel ja alustavatel ettevõtjatel. Küsitlustulemus kinnitab antud nõrkuse asjakohasust endiselt.

5. Põllumajandustootjatel, sh noortel on raskusi vajaliku tootmismaa ostmisel ja rentimisel. Keskmiselt on NPT/7.1 taotlejal rendile võetud maa osakaal kõrgem kui sektori keskmine. Samas 28% noorte toetust taotlenud ettevõtjatel maakasutus suureneb ning rendimaa osakaal jääb stabiilseks. Sisuliselt on tegu kogu toomiseks kasutatav maa rendile võtmisega, mis on tootmisriskiks. Vaid 16% maakasutus suureneb ja ka omandi osakaal suureneb. Keskmine maakasutus kumulatiivselt perioodil 2016–2024 NPT/7.1 taotlejatel oli 2024. aastaks 99,6 hektarit, kuid üle pooltel jääb maakasutus alla 10 hektari. Tootmistüüpidesse jaotuse alusel on NPT/7.1 taotlejate hulgas suurenenud aianduse tootmistüübi osakaal. Kõrgeid maa rendi ja kinnisvara hindasid nägid küsitlusele vastanud olulise barjäärina sektorisse tegutsemisel. Ka märgiti, et olemasolevad toetusskeemid soosivad suuremaid ja juba maad omavaid ettevõtjaid.

Sekkumine 7.1, mille eesmärk on pakkuda noortele põllumajandustootjatele täiendavat sissetulekut nende tegevuse esimestel aastatel, aitab otseselt täita strateegiakavas esitatud vajadust soodustada põlvkondade vahetust ja noorte sisenemist sektorisse. Kogu perioodiks (2023–2027) on planeeritud eelarve maht 25 158 587 eurot.

Sekkumine 7.1 jõustus 2023. aastal[44], mil toetuse ühikumääraks oli 100 €/ha (maksimaalne kavandatud ühikusumma), taotlusvooru eelarve oli 3 928 731 eurot. Vastavalt 2023. aasta tulemusaruandele (versioon 18.03.2024)[45] esitati 2023. aastal 505 taotlust kokku 26 013 hektari kohta, mis oli 17 064 vähem kui prognoositud (43 173 ha). Rahuldati 323 taotlust 17 325 hektarile kogusummas 1,7 miljonit eurot[46]. Eelarvet kasutati 44% ulatuses. Väiksema taotlemise üheks põhjuseks võib olla asjaolu, et paljudel varasematel taotlejatel lõppes 2023. aastaks viieaastane toetusperiood ning alates 2023. aastast kehtima hakanud uus nõue koolituse ja hariduse osas võis samuti takistada taotlemist. [47]

Alates 2024. aastast suurendati toetuse ühikumäärasid (kavandatud 114 €/ha, minimaalne 91 €/ha ja maksimaalne 150 €/ha)[48] ning toetatava hektari ülemmäära tõsteti 100 hektarilt 260 hektarile. Need muudatused on suurendanud toetuse mõju ja atraktiivsust ning aidanud tagada parema vastavuse sektori tegelikele vajadustele ja olukorrale. Aastane eelarve oli 3 985 980 eurot. Kokku esitati 2024. aastal 435 taotlust 38 234 hektarile, mis näitab võrreldes 2023. aastaga arvestatavat kasvu nii taotluste arvus kui ka hõlmatud pindalas, kinnitades tehtud muudatuste positiivset mõju sekkumise kasutatavusele. Uus planeeritud sihttase 35 000 hektarit ületati 3234 hektari võrra. 2024. aastal kujunes ühikumääraks 110 €/ha.

Sekkumise eesmärgid ning ülesehitus vastavad jätkuvalt strateegiakavas kirjeldatud vajadustele ning sektoris valitsevale tegelikkusele. Sekkumise struktuur ja kohandatavus (toetuse määrade tõus, hektaripiiri muutus, koolitusnõuete lisamine) näitavad, et meede on endiselt asjakohane nii praegustes tingimustes kui ka arvestades tulevasi väljakutseid.

Toetusmeetme üheks põhinõudeks on taotleja põllumajanduslik ettevalmistus (haridus ja töökogemus). Alates 2023. aastast kehtestati 7.1 nõue vastava hariduse või koolituse olemasolu kohta, mille eesmärk on tagada meetme kvaliteet ning vastata tegelikule vajadusele parandada noorte oskusi ja juhtimispädevust. Kuigi see nõue vähendas esialgu taotluste arvu, näitavad 2024. aasta andmed, et noored on uute tingimustega kohanenud: taotlejate haridustase paranes võrreldes 2023. aastaga ning taotluste arv suurenes märgatavalt.

Eesti ÜPP strateegiakava 2023–2027 SWOT analüüsis on noorte põllumajandustootjate tugevusena esile toodud hea haridustase ja toimiv põllumajandushariduse süsteem. Aastatel 2015–2024 on kasvanud nende taotlejate osakaal, kellel on toetuse taotlemise hetkeks olemas põllumajanduslik kesk-, kutse- või

[44] Aastal 2023 ei rakendatud sekkumist 7.2, mis panustab R.36. Aastal 2023 rakendati veel MAK 2014-2020 meedet 6.1 „Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine". Seega, 2023. aastal strateegiakava tulemusindikaatoritesse tulemusi ÜPP sekkumise 7.2 „Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja soodustamine" raames ei planeeritud.

[45] https://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2024-05/%C3%BCpp-2023-tulemusaruanne-2023-version-2024-03-18.pdf

[46] https://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2025-07/%C3%BCpp-2023-tulemusaruanne-2024.pdf

[47] Maaeluministeerium. (2024). *Annual Performance Report – Common Agricultural Policy Strategic Plan 2023–2027: ÜPP 2023 tulemusaruanne* (versioon 2023.1). Regionaal- ja Põllumajandusministeerium. https://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2024-05/%C3%BCpp-2023-tulemusaruanne-2023-version-2024-03-18.pdf

[48] https://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2025-09/%C3%BCpp-2023-terviktekst-2025-09-12-v5-2-koos-muudatustega.pdf

kõrgharidus, sealhulgas EKR 4/5 taseme kutsekvalifikatsioon. See viitab noorte põllumajandustootjate heale ettevalmistusele ning hariduse ja erialase pädevuse olulisele rollile ettevõtlusega alustamisel ja toetuste tõhusal kasutamisel. Samuti näitab see, et noored pööravad järjest enam tähelepanu teadmiste ja oskuste arendamisele, mis on kooskõlas strateegiakava eesmärgiga tõsta juhtimiskvaliteeti ning teadmiste taset põllumajandussektoris.

Hinnates EE7 sekkumiste ülesehituse **asjakohasust tänaste ja eeldatavate tulevikuvajaduste seisukohast**, saab tuua esile mitu aspekti:

Sekkumiste muudatused on näidanud noorte võimet kohaneda muutuvate oludega. Kui 2023. aastal ilmnes, et noorte otsetoetuse (7.1) esialgsed tingimused ei olnud piisavalt atraktiivsed, tehti parandused – suurendati toetuse määrasid ja laiendati pindala ulatust.

2023 aastal 7.1 lisatud hariduse/koolituse nõue, mille eesmärk on tagada meetme kvaliteet – see on reageering tegelikule vajadusele parandada noorte oskusi. Kui see nõue esialgu veidi vähendas taotlusi, siis 2024. a andmed näitavad, et noored on sellele kohanenud (taotlejate haridustase paranes võrreldes 2023. aastaga).

Sekkumine 7.1 on asjakohane, kuid soosib ja annab eelise suurema maakasutusega ettevõtjatele. Maksimaalselt viieaastase perioodi piiramine kuni juhi/juhtide 40-aastaseks saamiseni ei taga 7.1 taotlejatele võrdset stardipositsiooni esimesteks aastateks. Vanuse piirangu kehtestamine vaid esmakordsel taotlemisaastal koos võimalusega saada toetust ka järgmised neli aastat, juhul kui juhtkond ei vahetu annaks võimaluse lihtsustamiseks ning lisasissetuleku kasvufaasis ettevõttele.

Tulemuslikkuse eduteguritena on Regionaal- ja Põllumajandusministeerium välja pakkunud järgnevad kaks:

1. Noorte põllumajandustootjate arv ja/või osakaal kasvas. Eurostati andmetel 2023. aastaks on noorte juhitavate majapidamiste arv võrdluses 2020. aastaga vähenenud 17,5%-lt vähenenud 16,9%-le. Järgmine struktuuriuuring korraldatakse 2026. aastal, et hinnata 7.1 eduteguri väärtust. Järgmine struktuuriuuring korraldatakse 2028. aastal, et hinnata 7.1 eduteguri väärtust.
2. Uute põllumajandustootjate arv ja/või osakaal kasvas, on võimalik hinnata sekkumise 7.2 rakendumisel.

6. SIDUSUS ÜPP SK ERINEVATE SEKKUMISTE NING ÜPP SK JA MUUDE POLIITIKATE VAHEL

Välise sidususe hindamise eesmärk oli analüüsida, mil määral on põlvkonnavahetuse temaatika kooskõlas ÜPP strateegiakava eesmärkidega ning kuidas seda käsitletakse teistes Eesti poliitika- ja strateegiadokumentides.

Dokumentide analüüsimisel pöörati tähelepanu tekstilõikudele, milles käsitleti põlvkonnavahetuse aspekte.

ÜPP strateegiakava eelhindamise raport[49], et kuigi horisontaalse eesmärgi ning erieesmärkide 4–7 ja 9 SWOT analüüsid ja vajadused on sekkumistes adekvaatselt kajastatud, vajavad ülejäänud erieesmärgid edasiarendamist. Noorte põllumajandustootjate vajadused on selgelt esile toodud erieesmärkides 7 ja 8 ning horisontaalses eesmärgis, kuid muudes erieesmärkides käsitletakse teemat ebajärjekindlalt. Eriti probleemne on erieesmärk 7, mille nimetus viitab laiale ettevõtluse arendamisele maapiirkonnas, kuid sekkumised keskenduvad üksnes noortele põllumajandustootjatele, tekitades vastuolu eesmärgi ja meetmete vahel. Lisaks vajavad täpsustamist SWOT tabeli mitmed osad, sh innovatsioonivõime, rahvusvahelised kontaktid, ohud ning teemad, mis dubleerivad erieesmärgi 8 analüüsi. Eelhindamine osutab vajadusele tugevdada sekkumiste sidusust noorte toetamisel kõigis erieesmärkides, eriti riskijuhtimise, ühistegevuse ja innovatsiooni valdkondades, et tagada põllumajandussektori jätkusuutlikkus ja noorte põlvkonna kaasamine.

PõKa 2030[50] toob esile, et Eesti toimimiskeskkonda mõjutab oluliselt kuulumine Euroopa Liitu. ELis on toidutööstusettevõtted võrreldes peamiste maailmaturu konkurentidega väiksemad ning põllumajandustootjate struktuur on killustunum. Eesti puhul lisandub sellele asjaolu, et põllumajandusettevõtete juhtide vanuselises struktuuris on 65-aastaste ja vanemate juhtide osatähtsus suurem kui noorte juhtide oma, mis viitab selgetele probleemidele põlvkondade vahetuses.

Põlvkondade vahetuse edendamiseks tuleb kasutada tagastamata abi väiksemate põllumajanduse ja saaduste töötlemisega alustavate väikeettevõtete investeeringute toetamiseks ning põllumajandusliku ettevõtluse mitmekesistamiseks. Samuti on oluline soodustada noorte põllumajandustootjate investeeringuid, et edendada põlvkondade vahetust. Oluline on säilitada toiduainesektori mitmekesine ettevõtlusstruktuur, kus tegutseks jätkuvalt erineva suuruse ja tegevusalaga ettevõtteid. Panustada tuleb põlvkondade vahetusse toiduainesektoris, kasutades meetmeid, mis motiveeriks noori sellesse valdkonda suunduma. Vaja on luua eeldused, mille abil lisanduks põllumajandus- ja toidusektorisse uusi osalejaid ning mis lihtsustaks nende ettevõtlusega alustamist ning arengut. Üks võimalus on parandada seni piiratud noorte põllumajandustootjate ligipääsu maale ja kapitalile või mikro- ja väikeste töötlemisüksuste ligipääsu kapitalile, kasutades näiteks finantsinstrumentide võimalusi. Toidutootmisega alustavatele ettevõtjatele on oluline luua ja arendada investeeringuriskide maandamiseks pooltööstuslikus mahus tootmisbaase, mis võimaldavad tootearenduse järel toota turu testimiseks vajalikke tootepartiisid.

Maapiirkonna elu- ja ettevõtluskeskkonna terviklik areng hõlmab endas ka maapiirkonda elama asumist soosivaid tegevusi ja noortele suunatud tegevuste edendamist. Vaja on toetada põlvkondade vahetust mitte üksnes põllumajanduses, vaid maaettevõtluses tervikuna ja seda nii perekondade siseselt kui ka ettevõtete juhtimise tasandil. Oluline on samas kaasa aidata töö- ja ümberõppevõimaluste loomisele maapiirkonna kõigis vanusegruppides. Ettevõtlusest väljuda soovivaid vanemaid ettevõtjaid tuleb selles protsessis asjakohaselt ja pädevalt nõustada.

Koostöö edendamine põllumajandussektoris eeldab eri osapoolte – teadus- ja järelevalveasutuste, esindusorganisatsioonide ning praktikute – tihedamat kaasamist nii koolitus- kui arendusprotsessidesse. Koolitustesse tuleb kaasata nii õpilasi kui tegevtootjaid, et parandada suhtlust ja tugevdada teadmiste liikumist

[49] Ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava 2023-2027 eelhindamine: lõpparuanne
[50] https://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2021-09/poka-2030-taistekst.pdf

kogu valdkonnas. Noorte aktiivne kaasamine annab neile võimaluse panustada uuenduslike lahenduste väljatöötamisse ning toetab seeläbi sektori arengut.

Põllumajanduse juhtimispotentsiaaliga inimeste arendamiseks edendatakse liidrite kooli programmi, mis aitab kaasa ka põlvkondade vahetusele. Lisaks laiendatakse nõustamisteenuse sihtgruppi ning parandatakse selle kvaliteeti ja kättesaadavust, pöörates erilist tähelepanu alustavatele ettevõtjatele. Nõustamine peab olema kõigile kergesti kättesaadav, riigi roll on tagada järelkasv, koolitada nõustajaid ning pakkuda spetsiifilistel teemadel professionaalset nõuannet – kõik see toetab põlvkondade vahetuse sujuvat toimimist.

Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030[51] (REKK 2030), rõhutab nutikate info- ja kommunikatsioonitehnoloogia lahenduste ning rohetehnoloogia edendamist keskkonna- ja kliimavaldkonnas. Üheks eelistuseks on alustavate ettevõtete ehk *start-up*'ide toetamine ning kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemisega seotud teadus- ja arendustegevus. Need suunad loovad võimalusi noortele ettevõtjatele, toetades seeläbi uue põlvkonna sisenemist rohe- ja keskkonnatehnoloogia valdkonda ning aidates kaasa põlvkondade vahetuse toimimisele.

„Säästev Eesti 21"[52] toetab põlvkonnavahetust põllumajanduses kaudselt rõhutab liikumist teadmuspõhise ühiskonna suunas. Eneseteostusvõimaluste mitmekesisus suureneb haridustaseme tõusuga ning innovatiivsete tegevusalade lisandumisega, samuti laieneb uue interaktiivse meedia kasutus rekreatsioonis. Selle tulemusena kasvab Eesti kui elu- ja tööpaiga atraktiivsus noorte jaoks. Mõju on soodne ka regionaalarengule, sh mitmekesiste ja paindlike hõive- ning asustusvormide kujunemisele, mis toetab kogu Eesti elukeskkonna ja elukvaliteedi ühtlast paranemist. Positiivne mõju avaldub ka ökoloogilise tasakaalu eesmärkide saavutamisele, kuna areng toimub innovatiivsele ökomajandusele ja teadmuspõhisele tootmisele ülemineku kaudu.

„Eesti põllumajandus ja toit 2030"[53] Eesti põllumajanduses on toimumas põlvkondade vahetus. See on ettevõtetele suur proovikivi, kuid pakub ka häid võimalusi sektori viimiseks uuele tasemele. Ettevõtluse, sh pereettevõtluse arenguks ning põllumajandustootmise liigse konsolideerumise ärahoidmiseks on vaja arendada ja motiveerida võimalikke põllumajandustootmisega jätkajaid ning pakkuda võimalusi ka teistelt elualadelt sektorisse sisenejatele.

Põllumajanduse ja toidutööstuse tegevusharudes tekitab probleeme oskustööjõu vananemine, tööjõupuudus ning noorte vähene motivatsioon töötada põllumajandus- ja toidusektoris. Seega tuleb pöörata tähelepanu sellele, et põlvkonnavahetuse järel oleks sektoris heade teadmistega motiveeritud töötajaid. Nii töövõtjate kui ka tööandjate seas tuleb väärtustada kutsestandardeid ja kutsete omistamist.

Eesti teraviljasektor on konkurentsivõimeline, kuid seda mõjutavad saagikuse kõikumine, tururiskid, nõrk riskijuhtimine ja vananev tööjõud, mis teeb põlvkonnavahetuse keeruliseks. Arengukava seab fookusesse lisandväärtuse kasvatamise, innovatsiooni, täppisviljeluse ja ringmajanduse lahendused. Sektori jätkusuutlikkust toetavad koostöö tugevdamine, riskijuhtimissüsteemid ning haridus- ja nõuandesüsteemi arendamine, et tagada kompetentne noorte järelkasv ja muuta valdkond atraktiivsemaks uutele tulijatele.

Eesti soodsad klimaatilised tingimused ja rohumaad toetavad lihaveise- ja lambakasvatust ning pakuvad võimalusi uutele ettevõtjatele, samal ajal kui nišitootmine, nagu küüliku-, vuti- ja hanekasvatus, loob täiendavaid arengusuundi. Sektoril on tugev potentsiaal suurendada isevarustatust ja väärindada kohalikke teravilja-, valgu- ja õlikultuure, kuid vaja on arvestada tarbijate ootustega jätkusuutlikult toodetud ja kvaliteetse liha suhtes. Arengukava rõhutab koostööl ja ühistegevusel põhineva loomakasvatuse, kvaliteedikavade, rangemate standardite ning lühikeste tarneahelate arendamise tähtsust. Samuti on oluline lahendada turu läbipaistvuse, kõrvalsaaduste väärindamise ning bioturvalisuse ja tootmisega seotud riskid. Sektori jätkusuutlikkus tugineb uute tehnoloogiate ja ringmajanduse lahenduste kasutuselevõtule ning inimkapitali arendamisele läbi agroõpe, täiendõppe ja põlvkonnavahetust toetavate meetmete.

[51] Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030 (REKK 2030)
[52] https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/documents/2020-09/saastev_eesti_21.pdf
[53] https://dspace.emu.ee/server/api/core/bitstreams/5fdf9d7a-e70d-4df2-a1dc-38ed06658bea/content

Eesti aiandussektoril on tänu sobivatele loodusoludele suur potentsiaal ning see on vähese põllumajandusmaa vajadusega haru, mis pakub uutele sisenejatele palju võimalusi. Sektori arengut piiravad madal tootmismaht, hooajalisus ja tööjõupuudus, mistõttu on vaja investeerida kaasaegsesse tehnoloogiasse ning tugevdada koostööd ja ühistegevust. Edasine areng tugineb innovatsioonile, sordiaretusele, bio- ja ringmajanduse lahendustele ning aiandushariduse ja nõuandesüsteemi arendamisele, et tagada sektori jätkusuutlikkus ja konkurentsivõime aastaks 2030. Oluline roll on mainekujundusel, kodumaise toodangu nähtavusel ning inimeste arendamisel – aiandushariduse tugevdamisel, praktikavõimaluste suurendamisel ning tööjõu oskuste kasvatamisel.

Sordiaretusprogramm 2020–2030[54] toob esile, et sordiaretuse kitsaskohad mõjutavad otseselt noorte põllumajandustootjate võimalusi sektorisse sisenemisel. Eestis on valdkond siiski tugev – meil on kogenud aretajad, toimiv teaduskoostöö, lai genofond, katsepõllud ning teadmussiire, mis toetab teaduspõhiste praktikate jõudmist põldudele.

Samas pärsivad arengut mitmed nõrkused: ebapiisav järelkasv, teadlaste vähesus, tehnoloogiline mahajäämus, teadmiste killustatus, puudulik algseemne tootmisbaas ja vähene info sortide kohta. Nõrk turundus ja puuduv identifitseerimissüsteem piiravad omakorda kohalike sortide kasutuse kasvu.

Kuigi uued tehnoloogiad, kliimamuutustega kohandatud sordid ja võimalikud kvaliteedimärgid pakuvad head potentsiaali noorte tootjate toetamiseks, vähendavad seda mõju tugevad ohud – konkurents välismaiste sortidega, tehnoloogiliste uuenduste piirangud ja ebapiisav rahastus. Kokkuvõttes on sordiaretusel hea alus toetada põlvkonnavahetust põllumajanduses, kuid mitmed probleemkohad nõrgestavad valdkonna suutlikkust seda tõhusalt teha.

[54] https://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2021-09/sordiaretusprogramm-2020.pdfhttps://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2021-09/sordiaretusprogramm-2020.pdf

JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Põllumajanduses väheneb hõivatute arv peamiselt peretööjõu arvelt, kasutatakse aina enam palgatööjõudu. Vaid 36% hõivatutest töötab põllumajanduses täistööajaga, kellest viiendik on peretööjõud. Noorte (alla 40-aastaste) põllumajandusettevõtete juhtide juhitavate põllumajanduslike majapidamiste osakaal (17,5%) kogu majapidamiste arvus on perioodil 2020–2023 vähenenud 16,9% ja noore valdaja/juhiga NPT/7.1 osakaal maale või loomadele EL toetust saanud põllumajanduslike majapidamiste arvust on vähenenud (2020 8,9%, 2023 6%). Pindalapõhist toetust said 2020. aastal 49% alla 40-aastaste juhtidega majapidamised, 2023. aastal 36%. Noorte juhtide eelistatud ettevõtlusvorm on osaühing. Juhtide hulgas on nii mehi kui naisi, kuid ülekaalus on mehed. Euroopa Liidu keskmisest enam on alla 40-aastaste juhtide majapidamistes kasutatavat põllumajandusmaad (22%), kuid NPT/7.1 toetusalune pinna osakaal kogupinnast väheneb ulatudes 2024. aastal 3,7%ni.

Perioodil 2015–2022 maksti NPT samas mahus kui perioodil 2023–2024 (5,4 mln eurot). Viieaastane NPT/7.1 taotlemise piirang ja 100%-line noorte juhtide nõue mõjutab oluliselt toetuse saajate ringi. Eelarve mahus ette nähtud kohustusliku osakaalu määramine kergitab hektari kohta saadavat lisatulu, mille ärajäämisel toetusõiguslikkuse lõppedes on otsene mõju ettevõtte majandustulemustele.

Riigi sekkumiste mõju noorte ja uute põllumajandustootjate tegevuse alustamisele

Toetuste reeglid on keerukad ja tulevik on ebakindel. Küsitlusuuringule 5-pallisel skaalal hinnanguid andnutele tekitasid muret toetuste reeglite keerukus (3.9 kuni 4.2 hinnang). Vähene tugi või juhendamine (nt nõustajad, mentorid, koostöövõrgustikud) oli 2.8 kuni 3.1 hinnanguga, mis oli murede puhul pigem üks madalamaid hinnanguid. Toetuste reeglite keerukus ja bürokraatia on peamised pingeallikad: „liiga palju bürokraatiat"; „toetuste reeglite keerukus". Kõrge ebakindlus tuleviku osas (kliima, poliitika, maksud) ja suur kapitalivajadus, regulatsioonid on peamised probleemkohad seoses riigi sekkumistega. Kõrgeimad hindepunktid sai soov „Lihtsustaksin ja muudaksin arusaadavamaks toetuste taotlemise protsessi".

Läbivalt said kõik esitatud põllumajanduspoliitika meetmed kõrged hinnangud ehk neid peeti oluliseks. Sealhulgas põlvkondade vaheline koostöö ja teadmiste vahetamine (3.9–4.2), „arendaksin noortele põllumajandustootjatele suunatud koolitus, nõuande- ja mentorlusteenust" (3.9–4.1), „edendaksin naiste osalust põllumajanduses" (3.5–3.8), erinevad noortele suunatud digiteenuste ja tehnoloogiate kasutuselevõtu toetamise ettepanekud olid ka kõrge hinnanguga. Alla 40-aastased noored põllumajandusettevõtete juhid pidasid kõige olulisemaks toetuste taotlemise protsessi lihtsustamist, finantsvahenditele parema juurdepääsu tagamist ning toetusmeetmete suurendamist kaasaegse tehnoloogia kasutuselevõtuks.

Noori ei kaasata piisavalt otsustusprotsessidesse ja kui siis ainult formaalselt. Põllumajandussektorit puudutavates otsustusprotsessides noorte arvamusega arvestamine vanusegruppide järgi. Vanemates vanuserühmades on valdavalt teadmatus – 65+ seas 70% ja 55–64 seas 58% osalejatest vastasid, et ei oska öelda. Keskealiste hulgas on teadlikkus suurem, kuid hinnang kriitilisem: 45–54 rühmas peab 28% kaasamist formaalseks ja 15% leiab, et noorte arvamus jääb tagaplaanile. Kõige kriitilisemad on 40–44-aastased – vaid 14% ei oska öelda, samas kui 48% arvavad, et kaasamine toimub pigem formaalselt. Alla 40-aastaste seas on olukord veidi positiivsem: 12% usub, et noori kaasatakse piisavalt, kuid 36% näevad protsessi siiski formaalsena.

Soovitakse olla kaasatud, kuid selgelt ei joonistunud välja mingit kindlat meetodit. Eelistatuimad kaasamisviisid põllumajandussektori otsustus- ja kaasatusprotsessidesse: praktika või mentorlusprogramm kogenud põllumeestega, arutelupäevad, seminarid ja foorumid. Kuigi selgelt ei eristunud ükski viis, kõigil oli hinnang 3.5 kandis. Kõigi rühmade vähim eelistatud roll on passiivne roll. Tuleks suurendada nii noorte kui suurendada naiste ja uustulijate (mitte-pere taustaga) kaasatust.

Oluline on välja kaasamisel välja selgitada millist lihtsustamist toetuste taotlemisel oodatakse. Samuti leidmaks tasakaal, kus noorte liigne eelistamine ei viiks põlvkondade vahelise konfliktini.

Põlvkondade vahetuse protsess

Küsitlusuuringu tulemused kinnitavad OECD esile toodut – noored põllumajandusse sisenejad seisavad ka Eestis silmitsi tõsiste takistustega, nagu maa ja kapitali piiratud kättesaadavus, keeruline regulatiivne keskkond ning vähene ligipääs digivõimalustele, mistõttu on oluline kujundada poliitikaid, mis neid sihipäraselt toetavad. Põlvkondade vahetust põllumajanduses soodustaks erinevate poliitikate sidus ja pikaajaline vaade (regionaal-, maksu-, põllumajandus-, hariduspoliitika). Sroka (2019) toob esile, et põlvkonnavahetust takistavad tihti ka tööjõuturu kitsaskohad, vastanute hinnangud tööjõu puuduse kohta kinnitavad seda Eesti kohta.

Nõustuti ka väitega, et olemasolevad **toetus-skeemid soosivad pigem neid noori, kellel on juba ligipääs perevaradele või kontaktvõrgustikule**. Noored põllumajandustootjad tegutsevad keskmisest suurema rendimaa osakaaluga (keskmine 55% vs NPT/7.1 taotlejate 78%) maal. Pindalal põhinev otsetoetus soosib eelkõige suurema maakasutusega ettevõtjaid. Perioodil 2015–2023 NPT/7.1 toetust taotlenud ja 2024. aastal tegutsevate ettevõtete maakasutus on suurenenud 58% toetuse saajate puhul, sh 28% on eelkõige sellised kes laienevad rendimaa arvelt. Keskmine maakasutus ulatub noorel põllumajandustootjal 100 hektarini, 24% 2024. aastal 7.1 saanud tootjatest tegutseb alla 10 hektaril ja ka sellest on 63% rendile võetud.

Hinnang maa kättesaadavusele jääb vahemikku 1,7–2,2, mis viitab sellele, et põllumajandusmaa omandamine on keeruline, eriti arvestades sissetulekute taset. Tõhusaid põllumajandust toetavate koostöövõrgustike toimimist tajutakse pigem vähesena – keskmised hinnangud jäävad vahemikku 2,4–2,6.

Küsitlusele vastajad märkisid, et toetus- ja kontrollimehhanismid soosivad pigem suuremaid ettevõtteid ning väiketootjatel on keeruline bürokraatia ja turutingimustega toime tulla.

Kõrged kinnisvarahinnad ja vajalike masinate, seadmete ja tööjõu puudus. Põllumajandustegevusega alustamist takistavateks peamisteks teguriteks on küsitlusele vastanute hinnangul vajalike masinate, seadmete ja hoonete puudus (4,2–4,5), kõrged kinnisvarahinnad (4,2–4,6) ning tööjõupuudus (3,8–4,1). Vanuserühmade võrdlus näitab, et kõige kriitilisemalt hindavad olukorda 40–44-aastased. Nad tajuvad kõige teravamalt nii tööjõu- (4,1) kui ka infrastruktuuri-probleeme (4,0) ning on teadlikud maapiirkondade vähesest atraktiivsusest (4,3), kohalike piirangute ja regulatsioonide mõjust põllumajandusele (4,0) ning kõrgetest kinnisvarahindadest (4,6). Õppurid hindasid põllumajanduse kehva mainet vähem oluliseks põllumajandusega alustamist mõjutavaks teguriks, kui tegutsevad põllumajandustootjad. (2,9 vs. 3,3–3,4).

Sektorisse innustaksid sisenema eelkõige juba olemasolev maa, konkurentsivõime ja kasumlikkus, riiklikud ja kohalikud programmid eluaseme soetamiseks maal, positiivne kuvand. Õppuritelt sai kõrgema hinnangu ka võimalus kasutada digitehnoloogiad. Õppurid hindavad põllumajandust positiivsemalt kui põllumajandustootjad, pidades seda uuenduslikuks ja arenevaks valdkonnaks – eriti seoses innovatsioonivõimalustega (4,0 vs 3,2) ja uute tehnoloogiatega (3,9 vs 3,2).

Maapiirkondi peeti meeldivaks elukohaks, takistavad arengut piiratud transpordiühendused ja vähene avalike teenuste tase.

Hinnang hetke oskustele. Hinnang teadmistele ja oskustele digitehnoloogias oli noortel (kuni 40-aastased) kõrgem ja langes igas järgnevas vanusegrupis (3.4 kuni 2.0). Innovatsiooni puhul oli alla 40 hinnang 3.6, kõige madalam oli grupil 55–64-aastased 2.6 hinnanguga. Nõuandeteenuste kasutamine ja leidmine oli sarnane kõigis vanuses olles vahemikus 2.7–3.3. Aga nagu näha on ka noorte hinnangud vaid keskpärased nendes küsimustes ehk arenduskoht eksisteerib.

Noorte motivatsioon innovatsiooni ja kasvu osas on olemas, kuid pidurdavateks on kapitali kättesaadavus, regulatiivne keerukus ja killustunud tugistruktuurid. Nõuande eelarvest üle poole kulub toetuste taotlemise ja nõuetele vastavuse nõuandele.

Teadmussiire, nõuanne ja innovatsioonikoostöö peavad töötama ühe tervikuna, et alandada noorte sisenemis- ja püsikulutusi ning kasvatada ettevõtete vastupidavust. Fookus olgu praktilisel nõul üleminekul ning digipõhisel tootmis- ja turunduspädevusel.

Ootus mentorlusele ja õpipoisi-/praktikaprogrammidele. Siduda kogenud tootjad ja noored. Õppurid tunnetavad puudulikku põllumajanduslikku ja juhtimisalast kompetentsi kõige teravamalt (3,8), kuid need hinnangud langevad alustavatel juhtidel 3,6-ni ning alla 44-aastastel juhtidel 3,5–3,6-ni.

Küsitlusele vastanutest 42% leidsid, et ettevõtte üleandmist soosivad meetmed on ebapiisavad ja 27% pidas probleemiks vajaliku nõustamise või toe puudumist. Isiklikud kontrollisoovid pärast ettevõtte üleandmist on pigem vähetähtsad: vaid umbes veerand vastajatest soovis jätkuvalt otsustusõigust või juhtimises kaasa rääkimist. Kõige olulisemaks takistuseks peeti sobiva jätkaja puudumist, mida pidas probleemiks 56% vastajatest. Samas üle 55-aastaste juhtide puhul hinnati mentorlust tagasihoidlikumalt kui muid toetavaid tegureid (võrgustike olemasolu, nõustamine äriplaani tegemisel, abi lepingute ja seadustega, selged ja arusaadavad juhised ülevõtmiseks, sooduslaenud).

Põllumajandusettevõtja elukaar

Märkimisväärne osa potentsiaalsetest noortest põllumajandustootjatest ei jõua põllumajandusettevõtte ülevõtmiseni, vaid loobuvad juba varases etapis, enne kui põlvkondade vahetus reaalselt aset leiab (Eistrup, 2019) (Coopmans I. D., 2021).

40% põllumajanduserialade õppuritest hindas oma võimalusi põllumajandusettevõtlusega alustamiseks pigem heaks, kuid 20% väga halvaks. Põllumajanduse erialadel õppivatest vastanutest 74% soovib pärast praegust kooli haridusteed põllumajanduses jätkata, 19% on selles osas ebakindlad ning 7% ei plaani valdkonnas tegevust jätkata. Põllumajandusliku baasväljaõppe taustaga vastajad on kõige enam pühendunud valdkonna arendamisele, soovides ettevõtet laiendada ja uutesse tehnoloogiatesse investeerida.

Noored tunnevad ebakindlust tuleviku suhtes. Toetusmeetmetel on põllumajandusettevõtlusega alustamisel õppurite hinnangul mõõdukas motiveeriv mõju – 38% õppuritest peab toetusi piisavalt motiveerivaks, samas kui 26% ei nõustu selle väitega ning 36% jäävad neutraalsele seisukohale. Õppurite karjäärieelistused näitavad, et eelistatuim roll sektoris on põllumajandusettevõtte juhi amet, mida soovis tulevikus pidada 42% vastanutest. “Teine oluline sihtrühm on tippspetsialistid, sh agronoomid ning looma- ja taimekasvatuse nõunikud, kelle ametikohtade vastu tunneb huvi 35% õppuritest. Üle poole vastanuist ei pea haridust otsuse tegemisel oluliseks teguriks. 21% õppuritest alustab oma erialast teekonda täielikult ilma varasema tausta ja praktilise kogemuseta, mis võib mõjutada nende esmast enesekindlust valdkonnas tegutsemisel.

Ebakindlus sissetuleku osas süveneb vanuse kasvades: õppurid hindavad seda 4,0-ga, alustavad juhid 4,5-ga ja alla 44-aastased juhid 4,7-ga, mis viitab takistuse muutumisele väga oluliseks praktilises ettevõtluskeskkonnas.

Ebakindluse vähendamiseks on vajalik pikaajaline põlvkondade vahetuse riiklik strateegia. Praktilise kogemuse saamise avardamine õpingute ajal vähendaks ebakindlust ja võimalikke riske ettevõtlusega alustamisel.

Põllumajandusettevõtte ülevõtmist mõjutab eelkõige väide „Vanemad/vanavanemad ei plaani tegevust niipea lõpetada ega ettevõtet üle anda“, mida kõik vastajad pidasid tõepäraseks (50% pigem tõene, 50% väga tõene). Soov luua oma põllumajandusettevõte, on kõrgeim baas- ja täisväljaõppega täieliku väljaõppega tootjate seas (3,7–4,2), kuid madalaim ilma erialase hariduseta (1,7) põllumajandustootjate hulgas (1,7). Haridus suurendab enesekindlust ja valmisolekut ettevõtlusega tegelemiseks ning soodustab innovaatilisemat ja iseseisvamat lähenemist tootmisele.

Elustiil ja autonoomia on motivatsioonitegurid, mida kõrgelt hindavad kõik põllumajandusliku väljaõppega tootjad. Looduslähedane eluviis ja iseseisvus sai hinnangud 4,2–4,3, samuti hinnati kõrgelt soovi olla iseenda tööandja (4,3–4,5). Samuti hinnatakse maaelu hea elukeskkonna ja kohaliku kogukonna tõttu - kõrgeimad hinnangud õppuritelt 4,2 ja 3,5 ning alla 40-aastastelt (3,0 ja 3,2).

Duesberg jt (2017) on näidanud, et põllumajandusettevõtja, kellel puudub otsene üle-võtja, kalduvad ettevõtte tegevuste järkjärgulisele vähendamisele.

Riskivalmidus ja soov ühistegevuseks on noortel kõrgem. Alla 40-aastased põllumajandustootjad on valmis rohkem riske võtma, eriti uute tootmistehnoloogiate ja põllukultuuride katsetamisel, samas kui vanemates vanuserühmades riskivalmidus järjepidevalt väheneb. Kindlustuslahenduste kasutamise soov kipub vähenema vanuse kasvades, kuid noored hindavad oluliste aspektidena taskukohast kindlustusmakset, usaldusväärse kindlustuspakkuja olemasolu ning seda, et kindlustusmaksest 70% hüvitatakse vastava toetuse abil. Tururiskide maandamisel on ühistuline tegevus üks võimalus, alla 40-aastaste hinnangud ühistulise tegevuse olulisusele on kõrgemad kui vanematel tootjatel.

Tegevuse lõpetamine. Noored olid need, kes soovisid ettevõtte tegevust laiendada (4,2) ja vanemad vähendada (3,1). Samuti noored olid need, kes soovisid laiendada väljaspoole senist tegevusvaldkonda. Samas põllumajandustegevuse lõpetamise võimalust on kaalutud kõigis vanuserühmades. Alustajad (ehk 0-5 aastat tegutsenud) on see grupp, kus on ülekaalus mitte tegevuse lõpetamise soovijad.

Pärast viieaastase kohustusliku toetusperioodi lõppemist lõpetas tegevuse 11% toetuse saajatest, 19% enne viieaastase kohustuse lõppemist. Enneaegse lõpetamise kõrge määr viitab ebaefektiivsele toetuse kasutamisele ja sekkumine ei täida seatud eesmärki.

Õppurid tunnetavad puudulikku põllumajanduslikku ja juhtimisalast kompetentsi kõige teravamalt (3,8), kuid need hinnangud langevad alustavatel juhtidel 3,6-ni ning alla 44-aastastel juhtidel 3,5–3,6-ni. Ebapiisav nõuanne, tugivõrgustik ja mentori puudumine võivad viia tegevuse lõpetamiseni. 34% üleandjatest jäi osaliselt seotuks nõuandvas või tööalases rollis, mis võimaldab järk-järgulist üleandmist ja senise juhi teadmiste ja kogemuste kaasamist.

Lõpetamise põhjused. Põllumajandustegevuse lõpetamise põhjustena hinnati, et investeeringutoetusi on raske saada hinnang oli noorte seas kõrgem 4.0, kõige kõrgem vanuses 40-44 (4.2) ja madalaim 65+ seas (3.5). Ebakindlus tuleviku toetuste osas on kõrge kõigis vanusegruppides (4.5 kuni 4.1) ja samuti on liiga palju bürokraatiat (4.1 kuni 4.4). Samas selle küsimuse juures oli väga vähe valikuid ja vastajad ise tõid välja tööjõu, sisendi hinnad, ebastabiilne saak jne. Ehk „paremate" variantide olemasolul on võimalik, et hinnang oleks muutnud.

Noorte väljalangemisriski signaal: 53% alla 40-aastastest juhtidest on kaalunud tegevuse lõpetamist; põhjused peamiselt poliitika ja toetuste ebakindlus, madal ja ebastabiilne sissetulek, bürokraatia. Erinevalt suhtuvad põllumajandusliku majapidamise tegevuse jätkamisse alustavad põllumajandustootjad (töökogemus alla 5 aasta), kelle seas on ülekaalus (56%) need, kes ei ole soovinud tegevust lõpetada.

Järelkasvu puudus vs algkapitali puudus. Kõige olulisem majapidamise üleandmise tegur on vanus (71% hindab tasemel 4-5), terviseprobleemid 66% arvates, järeltulija või ülevõtja huvi puudumine (58%). ülevõtmise juures on rahalised ja investeeringutega seotud küsimused olulisemad takistused kui juhtimise või perekondlikud teemad. Tulemused näitavad, et ettevõtte juhtimises osaletakse sageli pikema aja jooksul enne ametlikku ülevõtmist – 5–9 aastat (31%) või üle 20 aasta (32%). 100% üleandmise nõue ei toeta sellise kaaspartnerluse toimimist.

Välise nõustamise toel toimunud üleminekuid oli väga vähe (4%), mis näitab, et nõustajate kaasamine ettevõtte üleandmise protsessi on haruldane. Keskmise ja suurema tuluga ettevõtetes on näha suuremat teadlikkust ja planeeritust – järkjärguline või ettevalmistatud üleminek ulatub 28–39%-ni, kuid välise nõustamise kasutamine jääb on olenemata ettevõtte suurusest madal (0–4%).

Šveitsi näitel mõjutavad otsetoetuste vanusepiir (st toetuste lõppemine alates 65. eluaastast) ja noorte toetuste piiratud kättesaadavus (toetus kuni 35. eluaastani) oluliselt põllumajandusliku majapidamise ülevõtmise mustreid ja põlvkonnavahetust. Sellisesse võimalusse suhtusid üle 55-aastased juhid 59% ulatuses positiivselt.

Farmipartnerlusse (Iirimaa näitel) suhtusid põllumajandusettevõtete juhid positiivsemalt juhid vanuses 55-64 (59%, 65+ vanuses 58%, kuid ja alla 40-aastaste puhul pidas 41% sellist koostööd heaks lahenduseks.

Taandumistoetuse võimalikkusesse suhtuti pigem negatiivselt. Pigem vajalikuks pidas sellist võimalust vaid 17% ja väga vajalikuks 23% vastajatest.

Naiste vähene osalus põllumajandusettevõtete juhtimises on seotud pärimismustrite ja soorollide mõjuga – ettevõtted antakse pigem meestele (Balezentis, 2021). Eestis on põllumajanduslike majapidamiste juhtide hulgas mehi 71%. Perioodil 2016-2024 M6.1 raames toimunud 50 põlvkondade vahetuse juhtumitest anti majapidamine üle naistele 24% juhtudest. Otsustustasandil tunnevad alaesindatust nooremad naised.

Põllumajandusettevõtjate majanduslik kestlikkus

Kõrge töökoormus ja madal sissetulek ei hoia noori põllumajandussektoris, innovatsiooni ergutamine ja tootlikkuse tõstmine ergutab noori ettevõtlusega alustama.

Noored (alla 40-aastased) põllumajanduses hindasid töö- ja sissetulekuvõimalusi põllumajanduses tagasihoidlikuks (1,8–2,1). Alustavad juhid (<40, 0–5 aastat kogemust) hindavad maa olemasolu (4,7) ja soodsamaid laenutingimusi (4,6) kõige kõrgemalt.

Tehnoloogia kasutuselevõtt ja innovatsioon. Analüüsist selgub, et tehnoloogia olulisus põllumajandusettevõtete tegevuses kipub vanuse kasvades vähenema. Tehnoloogia ja andmete kasutuse tajutud olulisus on keskmine: andmepõhise juhtimise olulisus 3,6; täppispõllumajandus 3,2; automaatika/robotid 3,1 (nooremad hindavad kõrgemalt kui vanemad). Suurimateks piduriteks loetakse suuri investeeringuid (4-4.5). Väheoluliseks peeti piiratud juurdepääs teadmistele, koolitustele ja nõustamisele ja muutuste kartust (mõlemad said igas grupis hinnanguid valdavalt alla 3,0). Innovatsiooni- ja tehnoloogiavalmidus on olemas, kuid mitte otsustav: noorte soov investeerida uutesse tehnoloogiatesse; tehnoloogia olulisus (noorematel kõrgem). Nii õppurid, kuid alla 40-aastased juhid leiavad, et sektoris on palju võimalusi uuenduslike lahenduste kasutuselevõtuks. Noored kavatsevad investeerida uutesse tehnoloogiatesse või uuenduslikkesse lahendustesse (4,0).

Ettevõtte olukord valdkonniti. Põllumajandusettevõtete juhid hindavad oma ettevõtte olukorda valdavalt mõõdukaks ning hinnangud erinevad selgelt tootmissuundade lõikes. Kõige positiivsemad hinnangud on seotud piimatootmise (E) ja aiandusega (B), kus vastavalt 51% ja 43% ettevõtjatest peab oma olukorda heaks või väga heaks. Taimekasvatuses (A) ja püsikultuuride tootmises (D) on hinnangud märksa ettevaatlikumad – vastavalt 31% ja 35% ettevõtjatest peab olukorda halvaks, samas kui umbes 50% valib neutraalse vastuse. Väiksemates majandusüksustes olid negatiivsemad hinnangud, suuremates positiivsemad. Samas suuremaid oli vähe ehk nende kohta raske väikese valimi põhjal teha suuri järeldusi.

NPT/7.1 taotlejate hulgas on enim vähenenud piimatootmise tootmistüübi osakaal, samal aial kui aianduse tootmistüübi osakaal suureneb. Piiratud maakasutuse tingimustes sisenetakse sektorisse läbi väiksema maakasutusvajadusega sektori, kus pindalapõhise NPT/7.1 toetuse olulisus kogutoodangu hektariväärtust arvestades jääb väga tagasihoidlikuks. Pindalapõhiste toetusskeemide asendamine rohkem vajadustele sihitud sekkumistega (sooduslaenud, investeeringutoetused, nõuandeteenistus, mentorlus- ja partnerlusprogrammid, maa eelisostuõigused) avaldaks algkapitali vajavate alustavate ja uute ettevõtjate sisenemisele suuremat positiivsemat mõju. Küsitlustulemused rõhutavad vajadust sihitud poliitiliste ja finantsiliste meetmete järele, et toetada noorte ja alustavate põllumajandustootjate majanduslikku stabiilsust, riski vähendamist ja ettevõtete jätkusuutlikku arengut.

Juurdepääs finantsvahenditele ja madalamad tööjõumaksud noortele. Alla 40-aastaste kõrgeimad hinnangud (4,5 ja 4,6) said juurdepääsu parandamine finantsvahenditele (lisatagatised laenude taotlemisel), toetusmeetmed kaasaegsete tehnoloogiate rakendamiseks, madalamad tööjõumaksud põllumajanduses töötavatele noortele.

Alates 2016. aastast on M6.1 toetuse saajate bilansis kohustiste osakaal suureneva suundumusega. Ka bilansimaht töötaja kohta suureneb (2024 võrdluses 2016. aastaga kumulatiivselt 4,2 korda). Müügituluta ning müügitulu kuni 14 000 eurot grupi ettevõtete võlakordaja ulatub 68%-ni, mis viitab juba riskilähedasele tasemele. Üldjuhul jääb võlakordaja siiski alla 0,5 ehk püsib madalama taseme ülemises otsas.

Suurima osakaaluga on M6.1 toetust saanud ettevõtted müügituluga kuni 14 000 eurot (2024. aastal 56%). Kümnendik ettevõtteid on null- eurose müügituluga ning 14-21% müügituluga 14 001-40 000 eurot. Keskmine müügitulu töötaja kohta suureneb. Muud äritulud moodustavad olulise osa ettevõtjate sissetulekust, kuid mida suuremasse müügitulu gruppi ettevõtja kuulub seda väiksem on muude äritulude osakaal.

NPT/7.1 toetuse saajate brutoinvesteeringud ületavad kõrgelt põhivara kulumit (vaatlusperioodi keskmisena suhe 3,39), mis on iseloomulik alustavale ettevõttele. Nende omakapitali osakaal kõigub kõige enam, ulatudes 48–72%, mis näitab suuremat sõltuvust investeeringutest ja laenurahast ettevõtte alustamis- või ülevõtmisperioodil.

481 M6.1 toetuse saajal 680-st ei ole töötajaid. Ühe töötajaga ettevõtete osakaal on 15%. M6.1 toetust saanud ettevõtetes töötas 2024. aastal 347 inimest.

Tasustamata tööjõu aastaühikute osakaal kõigub NPT taotlejatel vahemikus 38-76%.

Toetuste osakaal sissetulekutes on alustavatel noortel kõrgem. Alla 40-aastase juhiga majapidamises on toetuste osakaal NLV-s vaatlusperioodil keskmiselt 81% ja vanemate kui 40-aastaste juhtidega majapidamistes keskmiselt 78%. NPT/7.1 taotlejatel perioodil 2016-2021 moodustanud 71-97%, kuid aastatel 2018, 2022-2024 on NLV/tjü jäänud toetusteta negatiivseks. NPT/7.1 toetuse saajate grupis on toetustest (va investeeringutele) saadav lisatulu keskmiselt 35%. Kui 2017. aastal moodustasid NPT toetused 2% kogu toetustest (va investeeringutele), siis nende osatähtsus on kasvanud, ulatudes 2023. aastaks juba 8 %-ni 2024. aastal 11% kogu toetussummast.

Jätkusuutlikkuse prioriteetideks on: elurikkus (4,0), muldade seisund (3,8), energiatõhusus (3,6), lühikesed tarneahelad (3,8). Madala prioriteediga on keskkonnasertifikaadid (2,6). Hinnangute sarnasus alla 40-aastaste ja alustavate juhtide vahel viitab sellele, et motivatsioon, riskiteadlikkus ja tulevikuprioriteedid on sarnased sõltumata kogemusest või vanusest, rõhutades vajadust sihitud toetuste ja nõustamise järele ettevõtete stabiilse arengu tagamiseks.

KOKKUVÕTE

Maaelu Teadmuskeskuse koostatud EL ühise põllumajanduspoliitika erieesmärk EE7 „Muuta valdkond noorte põllumajandustootjate jaoks atraktiivseks ja neid toetada ning soodustada kestliku äritegevuse arengut maapiirkondades." vahehindamise aruandes keskenduti põlvkondade vahetusele põllumajandussektoris. Keskenduti perioodil 2015–2024 rakendatud NPT/7.1 ja ettevõtluse alustamise ja arendamise toetuse (MAK meede 6.1) asjakohasuse ja tulemuslikkuse hindamisele. Perioodil 2023–2024 rakendatud sekkumiste sidususele muude Eesti ÜPP strateegiakava 2023–2027 sekkumistele, eelkõige koostöö, teadmiste ja teabe vahendamise ja LEADER vaates.

Sekkumine 7.2 rakendus alates 16.07.2025. Sekkumine 2.5 ei ole 21.07.2025 seisuga rakendunud – määrus on ettevalmistamisel ning mõju hindamine on kavandatud aastasse 2028. Käesolevas vahehindamises käsitletakse üksnes sekkumiste 7.2 ja 2.5 planeerimist, eelarvet ja sihttasemeid.

Vahehindamise raames viidi läbi kaks veebiküsitlust saamaks põllumajandustootjate ja põllumajanduserialade õppurite (potentsiaalsed sektorisse sisenejad) hinnanguid (skaalal 1–5 ja vabavastused) põllumajanduse maine ja ettevõtete olukorra kohta, samuti põlvkondade vahetusega seotud probleemide, kitsaskohtade, vajaduste ja ootuste kohta ning noorte ettevõtjate kaasamise kohta.

Vahehindamisel kasutati erinevaid kirjandusallikaid teiste riikide kogemustest põlvkondade vahetuseks, primaarandmeid veebiküsitlustest ning sekundaarandmeid (Eesti Statistikaamet, Eurostat, PRIA, MES, Äriregister, FADN/FSDN). Põllumajanduslike majapidamiste juhtide veebiküsitlusele vastas 739 majapidamise juhti (ankeete saadeti 8190, vastamise määr 9%) ja õppurite küsitlusele kokku 148 õppurit EMÜst ja kutsehariduskoolidest.

Eestis oli 2023. aastal alla 40-aastaseid põllumajanduslike juhitavate majapidamiste arv on 17% (1810) kõikidest põllumajanduslikest majapidamistest. Nende majapidamiste kasutuses on 22% (218 070 ha) põllumajanduslikus kasutuses olevast maast. Noorte juhtide osakaal ning nende kasutuses oleva maa osakaal on EL keskmisest kõrgem. Kuid endiselt ei parane üle 65-aastaste ja alla 40-aastaste juhtide arv, 2020. aastal 67 noort juhti 100 üle 65-aastase kohta, 2023. aastal 60.

Eesti noorte põllumajandustootjate valdkondlik jaotus näitab, et enim tegutsetakse põllukultuuride kasvatamises, eriti teravilja-, õlikultuuride ja valgukultuuride tootmises. Märkimisväärne osa noortest on tegevad ka veisekasvatuses ning kombineeritud taime- ja loomakasvatuse aladel. Oluliselt väiksem on noorte osalus piimatootmises ja lambakasvatuses, samas kui nende esindatus aianduses, seakasvatuses ja linnukasvatuses on marginaalne või puudub täielikult.

Noored põllumajandusse sisenejad on silmitsi tõsiste takistustega, nagu maa ja kapitali piiratud kättesaadavus, keeruline regulatiivne keskkond ning vähene ligipääs digivõimalustele, mistõttu on oluline kujundada poliitikaid, mis neid sihipäraselt toetavad (OECD, 2024).

Coopmans jt (2020) toovad välja, et selle peamisteks põhjusteks on põllumajanduseluga seotud elustiili ja ootuste mittevastavus, töö iseloomu keerukus, kõrge töökoormus ning madal sissetulek. Samuti on takistusteks sektori üldine atraktiivsus ja sellega kaasnev sotsiaalne staatus, mis ei motiveeri noori jätkama pereettevõttes ega sisenema valdkonda väljastpoolt.

Vanematele põllumeestele on sageli vastumeelne omandi üleandmine just tajutavate majanduslike riskide tõttu, sealhulgas maksustamise, pensionitulu puudumise, pikaajalise hoolduse kulude ja võimalike abielulahutuste pärast (Leonard, 2020). Duesberg jt (2017) on näidanud, et põllumajandusettevõtja, kellel puudub otsene ülevõtja, kalduvad ettevõtte tegevuste järkjärgulisele vähendamisele ja „pensioniealisele põllumajandustegevusele" (ingl. „retirement farming") selle asemel, et korraldada aktiivne üleminek uuele põlvkonnale. Ka naiste vähene osalus põllumajandusettevõtete juhtimises on seotud pärimismustrite ja soorollide mõjuga – ettevõtted antakse pigem meestele (Balezentis, 2021).

Selline olukord piirab innovatsiooni, tootlikkuse kasvu ja maapiirkondade elujõulisust. Need asjaolud osutavad vajadusele kujundada toetuspoliitikaid viisil, mis lisaks rahalistele aspektidele arvestaks ka noorte põllumajandustootjate sotsiaalsete, kultuuriliste ja isiklike motivaatoritega, mis mõjutavad nende otsust

sektorisse siseneda või selles jätkata. Põllumajandussektori kestliku arengu, põlvkondade vahetuse sujuvuse ning alustavate ja noorte, sealhulgas uute sisenejate kaasamise toetamiseks on vaja paindlikke tugimeetmeid, mis muudaksid sektori atraktiivsemaks ja toetaksid uuenduslike ning tasakaalustatud ettevõtlusmudelite kujunemist.

Eelised, barjäärid, motivaatorid ja maine

Küsitlusuuringus antud hinnangutele tuginedes ei nõustu põllumajandustootjad kõikides vanusegruppides, et maaturul on piisavalt pakkumisi põllumajandusmaa rentimiseks ja ostmises, seejuures üheks takistuseks on põllumajandusest teenitud tulu ebapiisavus. Koostöövõrgustike, teede võrgustiku, elektrivarustuse, internetiühendusega ollakse rahul keskmisel tasemel. Võimalusi tegevuse mitmekesistamiseks näevad enam noored tootjad. Kohalike elanike rahulolematus põllumajandustootmise kõrvalmõjudega sai samuti keskmise hinnangu.

Põllumajandusega alustamise peamisteks takistusteks peeti kõrgeid kinnisvarahindasid (tootmishooned), puuduvaid masinaid ja seadmeid, kuid ka vajaliku tööjõu puudust. Maine, atraktiivsus, infrastruktuur ja kaugus keskusest järgnesid teisena. Õppurid hindasid põllumajanduse kehva mainet vähem oluliseks põllumajandusega alustamist mõjutavaks teguriks, kui tegutsevad põllumajandustootjad.

Olenemata vanusegrupist hinnati üle keskmise taseme innustavate teguritena põllumajandusega alustamisel nii pereringis põllumajandusmaa olemasolu, tunnustust põllumajandustööle, programme elukoha soetamiseks maapiirkonnas, sektori kasumlikkust ja stabiilset sissetulekut, kõrgemat elukvaliteeti maapiirkonnas kui võimalust kasutada uusi tehnoloogiaid ja digivahendeid.

Põllumajanduse maine on vastanute hinnangul pigem neutraalne, kuid ligi kolmandik vastanutest näeb mainet pigem halvana ja kolmandik heana. Õppurid seevastu eristuvad majapidamiste juhtidest, kaldudes põllumajanduse maine heaks hindamise poole.

Alla 40-aastased juhid nõustuvad keskmisest kõrgema hinnanguga väidetega, et maaelu on meeldiv hea elukeskkonna ja kohaliku kogukonna tõttu, sektor on huvipakkuv uute tehnoloogiate tõttu, sektoril on positiivne kuvand toidutootmise seisukohalt ja pakub võimalusi uuenduslike lahenduste kasutuselevõtuks. Teiste vanuserühmade arvamused ei erinenud oluliselt. Samas ei peeta sektorit atraktiivseks sissetuleku, töötingimuste, palgatöö tõttu ja atraktiivsust vähendab ka maal avalike teenuste (ka ühistranspordi) kättesaadavus.

Õppurid arvavad et Eesti elanike üldine teadlikkus põllumajandusest on hea, kuid majapidamiste juhid hindavad teadlikkust keskmiseks.

Meeste osakaal on põllumajandusettevõtete juhtide seas kõrge 68%. Hinnangud soorollidele ja tööjaotusele näitasid, et tööjaotus sõltub eelkõige peremudelist, mitte soost.

Haridusnõue toetuste taotlemisel on vähendanud EKR 4/5 kutsetaseme puudumise osakaalu 83%-lt 58%-le. Lubadus omandada töökogemus 36 kuu jooksul anti 39% taotlejate poolt 2016. aastal ja 24% taotlejate poolt 2024. aastal. Taotlejatest 51% ehk 883 taotlejat omasid juba taotluse esitamise ajaks vähemalt kaheaastast töökogemust põllumajandussektoris.

Aastal 2022 osales infopäeval kokku 178 noort, kellest 174 esitasid hiljem taotluse toetuse saamiseks. Nendest omakorda määrati toetus 94 taotlejale. 2023. aastal suurenes infopäeval osalejate arv 198-ni, neist 181 esitasid taotluse ning 109 said positiivse rahastusotsuse.

Riigi sekkumisete mõju noorte ja uute põllumajandustootjate tegevuse alustamisele

NPT esimene rakendusaasta oli 2015 ning M6.1 rakendatakse alates 2016. aastast. Kogu rakendamisperioodil on noortele põllumajandustootjatele suunatud sekkumiste kriteeriumid olnud muutumises. Pindalapõhise sekkumise puhul on olulised muudatused seotud noore definitsiooniga. Algselt pidi olema kaasatud alla 40-aastane juht, kuid alates 2024 aastast peab ettevõte olema ainult noorte juhtide kriteeriumitele vastavate juhtide majandusliku kontrolli all. Selle mõju avaldub toetuse saajate arvu vähenemises. Teine oluline muudatus on seotud toetatavate hektarite arvuga. Algselt 39 hektarilt on 2024. aastaks suurenenud toetusalune pind esimese 260 hektarini. Võttes arvesse keskmise NPT taotleja põllumajandusliku maa

kasutust, avaldub muudatuse mõju paremas eelarve kasutuses. Siiski on suur osa alla 40-aastaste majapidamiste juhtidega majapidamisi, kellel puudub võimalus NPT/7.1 kasutada kas viieaastase taotlusperioodi piirangu või vanema juhiga jaotatud juhtimise tõttu. Maakondlikus vaates on suurim osa NPT taotlejatest Võrumaal (12%), Pärnumaal (11%) ja Tartumaal (10%).

Aastatel 2015–2024 on NPT saanud kokku 5 980 saajat, kellele on väljamakstud 10,84 miljonit eurot. Unikaalseid taotlejaid oli 1952, kellest 28% taotles toetust viis korda, 16% neli korda, 13% kolm korda, 19% kaks korda ning 24% üks kord. Aastate lõikes on NPT/7.1 taotluste arv varieerunud vahemikus 475–973. Toetus on määratud 293–850-le taotlejale aastas. Kõige madalam oli rahuldatud taotluste arv strateegiakava 2023–2027 rakendamise esimesel aastal, kus 51% esitatud taotlustest jäi rahuldamata.

Aastatel 2016–2024 M6.1 taotlust esitati kokku 1518, millest 883 sai heakskiidu, sh 272 maheettevõtjat. M6.1 taotlejatest 46% kuuluvad majandusliku suuruse gruppi 8000 kuni 100 000 eurot. Ettevõtlusvormina on valdavalt esindatud osaühingud. Taotlejatele on kokku selle toetuse raames aastatel 2016-2024 välja makstud 41 411 636 eurot. Kõige suurem osa taotlejatest olid põllumajandusliku haridusega (51%). Hariduse omandamise kavatsusega (36 kuu jooksul) oli 38%. Ilma põllumajandusliku kesk-, kutse- või kõrghariduseta oli 11%. Perioodi jooksul on suurenenud EKR 4/5 kutsetasemega taotlejate osakaal. Maakondlikus vaates on enim M6.1 taotlejaid Tartumaal (14%), Võru- Viljandi- ja Põlvamaal (igas 9%). Alates 2022. aastast on kohustuslik M6.1 taotlejal osaleda infopäeval. Nii 2022. kui 2023 aastal infopäeval osalenud isikutest taotles 99% ka M6.1 toetust ning 54%-le (2022. aastal) ja 60%-le (2023. aastal) määrati toetus.

Toetuse abil rahastati kokku 3823 investeeringut, millest 42% olid seotud seadmete soetamisega, 28% bioloogilise ja muu vara soetamisega, 24% masinate ostuga.

Renoveerimis- ja rekonstrueerimisprojektid moodustasid 7% põllumajanduslike ehitiste toetustest, eesmärgiga ajakohastada olemasolevaid hooneid ja parandada nende kasutusväärtust. Tootmiseks vajalike sisendite ja energia varustuskindluse tagamisele suunati ligikaudu 0,9% kõigist analüüsitud investeeringutest, nagu generaatorid, aurugeneraatorid, õhksoojuspumbad, päikesepaneelid ja muud küttesüsteemid, mis aitavad tagada tootmise parema energiavarustuse.

Toetust saanud ettevõtete seas lõpetas perioodil 2016–2024 tegevuse 27 ettevõtet. 48% lõpetasid tegevuse 7.–8. tegutsemisaastal. Lõpetanud ettevõtjate keskmine tegutsemisaeg oli 6 aastat. Lõpetanute seas oli üks põlvkonnavahetuse taotleja, kes lõpetas tegevuse neli aastat pärast toetuse määramist. Lõpetanud ettevõtete hulka kuulus seitse füüsilisest isikust ettevõtjat.

NPT/7.1 raames on toetust saanud aastas 3,5% kuni 7% kõikidest ÜPT/PST taotlejatest. M6.1 toetuse saajatest 512 on taotlenud ka NPT. Kokku on perioodil 2015 kuni 2024 alla 40-aastaste juhtide majapidamised saanud ÜPP toetuseid 135,9 miljonit eurot ehk 4,6% kogu eelarvest, sealhulgas otsetoetuseid 62,3 miljonit eurot (5% kogu perioodi 2015-2024 otsetoetuste summast.

Maaelu Edendamise SA kaudu rakendatavat MAK 2014-2020 finantsinstrumenti ja riigi poolt pakutavat kasvulaenu kasutas M6.1 ja NPT/7.1 saajatest perioodil 2014–2024 kokku 65 ettevõtjat, kellele investeerimislaenude ja kasvulaenudena anti 8,48 miljonit eurot. Sellest summast 31% läks taimekasvatuse tootmistüübi, 28% piimatootmise tootmistüübi ja 27% loomakasvatuse tootmistüübi ettevõtetele. 10% jagunes ülejäänud tootmistüüpide vahel.

LEADER meetmest on noortele meetmete M6.1 ja NPT/7.1 toetuse saajatele ajavahemikul 2016–2024 eraldatud kokku 1,56 miljonit eurot, mis moodustab 1,85% kogu LEADER eelarvest (84,59 miljonit eurot).

Perioodil 2015–2024 kasutati nõuandetoetusi kokku 8,7 miljoni euro ulatuses, millest ligikaudu 25% kulus noorte põllumajandustootjate nõustamiseks. Olulisim nõustamisvaldkond oli seotud toetuste taotlemise ja nõuetele vastavusega, loomakasvatusalasele nõuandele kulus 19% ja taimekasvatusalasele nõuandele 14% eelarvest.

Küsitlusuuringuga paluti hinnata võimalikke muudatusi põllumajanduspoliitikas. Noored põllumajandustootjad pidasid kõige olulisemaks toetuste taotlemise protsessi lihtsustamist, finantsvahenditele parema juurdepääsu tagamist, madalamate tööjõumaksude kehtestamist põllumajandussektoris töötavatele noortele ning toetusmeetmete suurendamist kaasaegse tehnoloogia kasutuselevõtuks.

Poliitikakujundamise protsessi kaasatuse osas vastasid 55% meestest ja 47% naistest, et puudub kokkupuude ning 28% meestest ja 27% naistest arvas, et kaasamine toimub pigem formaalselt kui sisuliselt. 26% noortest arvab, et nende arvamus jääb enamasti tagaplaanile. Kõige kõrgemalt hinnatud otsustusprotsessidesse kaasamise viis on praktika või mentorlusprogramm kogenud põllumeestega. Naised hindavad peaaegu kõiki aktiivseid osalusviise kõrgemalt kui mehed. Nooremad otsivad intensiivset teabe- ja võrgustiku loomist, vanemad aga stabiilset teadmiste süvendamist ja kogukondlikku juurdumist.

Olemasolevaid sekkumisi (7.1 ja M6.1) peetakse oluliseks. LEADER ja AKIS ei pälvinud nii kõrget prioriteeti kui otsesed rahalised meetmed, kuid neid peeti siiski oluliseks tugistruktuuriks, mis aitab kaasa teadmiste, uuenduste ja kogukondliku sidususe kasvule. Samas LEADER projektide 88,08 miljoni euro suurusest kogusummast on noortele põllumajandustootjatele suunatud 3% (2,7 mln eurot). Perioodil 2015–2024 kasutati nõuandetoetusi kokku 8,7 mln euro ulatuses, millest ligikaudu 25% kulus noorte põllumajandustootjate nõustamiseks. Valdavalt kulusid nõuanded toetuste taotlemise nõustamisele (51% juhtudel), nõuetele vastavusele (10%), taimekasvatusele (14%), loomakasvatusele (19%) ja muudele teemadele (6%).

Küsitluses paluti vastajatel hinnata põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetuse (M6.1) mõju oma ettevõttele. Vastajad märkisid suurema mõjuga valdkondadeks ettevõtlikkuse kasvu (39%), kulude vähenemist (26%), ettevõtte tootlikkuse paranemist (40%), müügitulu ja kasumlikusse suurenemist (29%), saaduste või teenuste või toodete mahu suurenemist (37%) ja kvaliteedi paranemisele kaasa aitamist (36%).

NPT maakondade osakaalude jaotus perioodil 2025–2024 näitab, et kõrgema osakaaluga noorte taotlejate poolest paistavad silma Võrumaa 12%, Pärnumaa 11% ja Tartumaa 10%, mis moodustavad märkimisväärse osa ning eristuvad teistest maakondadest selge ülekaaluga. M6.1 taotlejate maakondlikus jaotuses olid ülekaalus Tartumaa (14%), Võrumaa (9%), Viljandimaa (9%) ja Põlvamaa (9%).

Põlvkondade vahetuse protsess põllumajandussektoris

MAK 2014–2020 meetme 6.1 raames vaatlusalusel perioodil anti kokku 51 juhul põllumajandusettevõtte juhtimine üle alla 40-aastasele, millest 50 puhul toimus ettevõtte ametlik üleandmine ning üks juhtum jäi määramiseta. Vanusegruppide lõikes oli kõige aktiivsem 35–40-aastaste rühm, kellele ettevõte üle anti.

Küsitluses anti hinnanguid noorte põllumajandusse tulekut takistavate tegurite kohta. Peamiste takistavate teguritena nähakse nii õppurite, alla 40-aastaste ja üle 40-aastaste juhtide puhul algkapitali vähesust, ebakindlust tuleviku osas, masinate seadmete hoonete puudumist, põllumajandusmaa ja kinnisvara kõrget hinda, ebapiisavat sissetulekut ning madalat investeerimisvõimekust ja raskuseid pangalaenude saamisel.

Olulised on samuti põllumajandustöö raske olemus, keeruline seadusandlus ja bürokraatia, mõjutada võib ka infrastruktuuri ebapiisav tase, kuid ka vähene juhtimis- või ettevõtluskogemus.

Sektorisse sisenemisel peetakse oluliseks nii õppurite, noorte kui kogenud (üle 5 aasta kogemust) juhtide puhul maa olemasolu, toetuste selgust, ühisturunduse võimalusi, mentori olemasolu, töö- ja eraelu tasakaalu, nõuandeteenuse olemasolu, mis toimib kooskõlas hariduse ja koolituste süsteemiga, samuti erinevate tugivõrgustike olemasolu. Alla 40-aastased peavad motiveerivaks peamiselt isiklikku huvi põllumajanduse ja maaelu vastu ning soovivad olla iseenda tööandjad.

Oma toimetulekule ettevõtte juhtimisega andsid kõige positiivsema hinnangu alla 40-aastaste gruppi kuuluvad põllumajandusettevõtete juhid. Kindlalt tunneb end 60% noortest põllumajandusettevõtte juhtidest

Õppurite puhul koorus vastustest veel soov olla iseandja tööandja, soov elada maal ja panustada kogukonda, huvi maaelu ja põllumajanduse vastu, samuti huvi innovatsiooni vastu ning soov rakendada omandatud teadmisi põllumajanduses. Kõige madalama hinnangu sisenemismotivaatorina sai soov jätkata pereettevõtet. Oma valmisolekut ettevõtte juhtimiseks hindasid õppurid pigem keskmiseks. Kõrgema hinnangu andsid need vastajad, kes tunnetavad tugivõrgustiku pakutavat tuge. Kõrgeima hinnangu andsid õppurid koolitustelt/nõustajatelt toe otsimisele. Toetusmeetmetel on õppurite hinnangul põllumajandusettevõtlusega alustamisele mõõdukas motiveeriv mõju – 38% õppuritest peab toetusi piisavalt motiveerivaks, kuid 26% ei nõustu selle väitega ning 36% jäävad neutraalsele seisukohale. Samas 46% on pigem ebakindlad, kas toetuste süsteem jätkub tulevikus samas mahus. Vastanutest 70% arvas, et haridus on

kasulik ja see on toetanud otsust põllumajandusega tegeleda, kuigi valik põllumajanduses tegutseda sõltub sageli ka muudest teguritest, nagu pere või isiklik huvi. Seejuures ei nõustu üle poole vastanutest (55–56%) väidetega, et haridusel on väike roll või see ei mõjuta nende otsust. Peamiseks takistuseks vanemate ettevõtte ülevõtmisel on, et vanemad ei plaani tegevust niipea lõpetada ega ettevõtet üle anda.

Küsitlusega uuriti milliseks hindavad juhid oma oskuseid ja teadmiseid. Lisaks headele tootmise korraldamise oskustele, hindavad alla 40-aastased põllumajandusettevõtjad keskmisest kõrgemaks oma võimet kohaneda muutuvate olude ja ootamatute olukordadega, ettevõtlus- ja ärijuhtimise oskust ning teadmisi innovatsioonist. See näitab soovi olla paindlik, ettevõtlik ja olla kursis uute lahendustega. Teadmisi ei hinnatud üheski valdkonnas maksimaalseks, õpet ja täiendamist vajatakse kõikides valdkondades.

Alla 40-aastased põllumajandusettevõtete juhid on motiveeritud ettevõtet laiendama ning huvitatud investeerimisest uutesse tehnoloogiatesse, samas kui tegevusmahu vähendamist peeti pigem vähe tõenäoliseks. Arenguga seotud ebakindlust tekitavad suur kapitalivajadus, vajaliku tööjõu puudus, ebastabiilne sissetulek, kliima- ja poliitikamuutused. Samas ei plaanita üleminekut mahetootmisele ega keskkonnasertifikaate taotleda. Noorte prioriteedid keskkonnaalases jätkusuutlikkuses keskenduvad eelkõige ökosüsteemi tervise ja kohaliku majanduse toetamisele. Keskkonnaalase jätkusuutlikkuse tagamiseks nähakse asjakohasena elurikkuse säilitamise meetmeid, muldade seisundi parandamise meetmeid ning kohalikku turustamist või lühikest tarneahelat eelistavaid meetmeid.

Põllumajandusettevõtja elukaar

Põllumajandustegevuse lõpetamise võimalust on kaalutud kõigis vanuserühmades. Alla 40-aastaste seas on mõelnud tegevuse lõpetamise võimalusele 53% vastanutest. See näitab, et isegi noored juhid, kes üldiselt on rohkem suunatud ettevõtte laiendamisele ja investeerimisele, ei välista täiesti tegevusest loobumist. Erinevalt suhtuvad põllumajandusettevõtte tegevuse jätkamisse uued (alla 5 aastase kogemusega) põllumajandustootjad, kelle seas on ülekaalus (56%) need, kes ei ole soovinud tegevust lõpetada. Noorte hinnanguid mõjutavad eelkõige majanduslik kindlustunne ja regulatiivne keskkond, ning nad on tundlikud poliitiliste ja finantsiliste tegurite muutuste suhtes.

Põllumajandusettevõtte üleandmise otsuseid mõjutavad peamiselt individuaalsed tegurid, mis on seotud vanuse, tervise ja töökoormusega ning järglaste olemasolu ja huviga jätkata põllumajandustegevust. Kõige olulisemaks peeti vanust ja soovi pensionile jääda, mida 71% vastanutest hindas tugevaks või väga tugevaks mõjuriks. Sarnasel tasemel hinnati ka terviseprobleemide mõju, mis oli oluline 66% vastanute jaoks. Samuti osutusid märkimisväärseteks teguriteks liigne töö- ja füüsiline koormus (58%) ning järeltulija või ülevõtja huvi puudumine (58%). Need tulemused viitavad sellele, et ettevõtte üleandmine on tugevalt seotud põllumajandustootja füüsilise võimekuse ja järelkasvu olemasoluga.

Ettevõtte ülevõtmise hinnangud näitavad, et ligikaudu 62%, üle võtu- või ostuprotsesse kulges sujuvalt ja ilma oluliste takistusteta. 33% vastajatest hindas protsessi enamasti heaks, 28% väga heaks ning 30% märkis, et kuigi esines probleeme, suudeti need edukalt lahendada. Vaid 3% pidas protsessi keeruliseks ja 5% väga raskeks. 56% endistest juhtidest loobus peale ettevõtte üleandmist täielikult ettevõtte tegevuses osalemisest. Märkimisväärne osa (34%) jäi teatud määral seotuks nõuandvas või tööalases rollis, mis viitab, et juhtimise üleandmine toimub sageli järk-järgult, võimaldades säilitada senise juhi teadmisi ja kogemusi. Vaid väike osa endistest juhtidest jäi aktiivselt ettevõtet juhtima (6%) või jagas juhtimisvastutust uue juhiga (3%). Üleminek toimus pigem ühekordse otsusena 50% juhtudel, järkjärguliselt 28% juhtudel ja pikaajalise ettevalmistuse tulemusel 20% juhtudel.

Vanemad kui 55-aastased tootjad ei nõustu väitega, et noortel on kõrge huvi ja soov põllumajanduses tegutseda, nende hinnangul ei näe noored põllumajandust atraktiivse ega perspektiivse tegevusalana.

Pakkudes lirimaa näidet farmipartnerlusest näitab vanuserühmade võrdlus, et koostegutsemise võimalust vanema põlvkonnaga hindasid kõige positiivsemalt 55–64-aastased (59%) ja 65+ vastajad (58%). Alla 40-aastased, olid seevastu ettevaatlikumad – kuigi 41% pidas koostööd heaks lahenduseks. Sama paljud (41%) rõhutasid, et selle toimimine sõltub pere või ettevõtte olukorrast.

M6.1 toetust saanud põllumajanduslike majapidamiste seas lõpetas perioodil 2016–2024 tegevuse 27 ettevõtet. Pärast viieaastase tegutsemiskohustuse täitumist lõpetas tegevuse 11% ettevõtetest ning 19% ettevõtetest lõpetas tegevuse enne viie aasta möödumist.

Põllumajandusettevõtjate majanduslik kestlikkus

Alla 40 aastased juhid on optimistlikud – ligi veerand peab oma majanduslikku olukorda heaks ja umbes viiendik halvaks. Üle 55-aastased põllumajandusettevõtete juhid on oma ettevõtte majandusliku olukorra suhtes kriitilisemad.

Tehnoloogia olulisus põllumajandusettevõtete tegevuses kipub vanuse kasvades vähenema. Kõige olulisemate takistustena innovatsiooni kasutuselevõtul on piiratud rahaline võimekus ja suured investeeringukulud. Tuleviku seisukohast said erinevad tehnoloogiad (täppislahendused, andmete laialdasem kasutus, keskkonnaseire, automaatika ja robotid, muud tarkvarad) küsitlusuuringule vastanutelt pigem keskmise hinnangu.

Eesti põllumajandusettevõtjate riskihoiakuid uuriti 2024. aastal METKi küsitlusuuringuga „Riskijuhtimine Eesti põllumajandusettevõtetes“. Sellest uuringust selgus, et alla 40-aastased juhid on valmis rohkem riske võtma, eriti uute tootmistehnoloogiate ja põllukultuuride katsetamisel. Nad on teadlikumad nii põua- kui saagikindlustusest ja vanuserühmade võrdluses kõige enam valmis nii põua-, saagi- kui ka kariloomade kindlustust kasutama. Alla 40-aastased tajuvad tururiski tegureid tähtsamate kui üle 61-aastased. Nooremad juhid hindavad ühistulist tegevust läbivalt kõrgemalt kui teised vanuserühmad.

Põllumajandusettevõtjad võivad põllumajandusmaade kasutuse ja funktsiooni muutusi tajuda nii ohuna kui võimalusena. Kõigis vanuserühmades nähakse pigem võimalusena turvasmuldadel põllukultuuride kasvatamise lõpetamist ja asendamist püsirohumaaga. Ohtudena aga tajutakse põllumajandusmaale päikesepargi rajamist ja tuulegeneraatorite püstitamist.

Suurima osakaaluga on M6.1 toetust saanud ettevõtted müügituluga kuni 14 000 eurot. Kümnendik ettevõtteid on null eurose müügituluga ning 14–21% müügituluga 14 001–40 000 eurot. Müügitulu töötaja kohta ettevõtetes, mis on saanud M6.1 toetust ja kus müügitulu teeniti perioodil 2016-2024, on keskmiselt kasvanud 21 300 eurolt 63 000 euroni. Muud äritulud töötaja kohta taandatuna perioodil 2016–2024 on kasvanud 7 200 eurolt 31 500 euroni. Muud äritulud moodustavad olulise osa ettevõtjate sissetulekust, kuid mida suuremasse müügitulu gruppi ettevõtja kuulub seda väiksem on nende osakaal (vahemikus 12% kuni 100%). Füüsilisest isikust ettevõtjatest 40% kuuluvad müügituluta gruppi ning 15–24% gruppi, kelle müügitulu on kuni 14 000 eurot. FIEd andsid 2024. aastal tööd 13-le töötajale ja nende keskmine käive oli 35 426 eurot töötaja kohta.

Perioodil 2016–2024 on ettevõtete bilansimaht töötaja kohta oluliselt suurenenud kõikides müügitulu gruppides, kuid enim müügituluta ja müügituluga grupis kuni 14 000 eurot. Alates 2016. aastast on M6.1 toetuse saajate bilansis kohustiste osakaal ulatunud 32%–46%-ni ning näitab kasvavat trendi. Üldjuhul jääb võlakordaja alla 0,5 ehk püsib madalamal tasemel. Müügituluta ning müügitulu kuni 14 000 eurot grupi ettevõtete võlakordaja ületab mitmel aastal vaadeldud ettevõtete keskmise, kuid ei ületa riskitaset 0,7.

Töötajate arv ettevõtetes, mis said 2016. aastal M6.1 toetust, kasvas 15-lt 347-ni 2024. aastaks. Suurim kasv toimus müügitulu gruppides üle 80 000 euro, kus 2024. aastal töötas 62% perioodil 2016–2024 M6.1 toetust saanud ettevõtete töötajatest. Üle 10 töötajaga ettevõtteid oli M6.1 toetuse saajate hulgas 2024. aastal kolm. Kõige suurema osakaaluga on ühe töötajaga ettevõtete arv (2024. aastal 15%).

Tööjõu kasutuse võrdlus FSDN/FADN andmetel aastatel 2015–2024 näitab olulisi erinevusi nooremate (alla 40-aastaste juhtidega majapidamised), NPT toetuse saajate ning vanemate (üle 40-aastaste juhtidega majapidamised) vahel. Nooremad tootjad kasutavad keskmiselt rohkem tööjõudu — 2,0 tjü — võrreldes vanematega (1,7 tjü) või NPT toetuse saajatega (1,2 tjü). Kuni 40-aastaste vanuserühmas on tööjõu kasutus kogu perioodi jooksul kõrgel tasemel ning mitmel aastal on täheldatud selget kasvutrendi. Üle 40-aastaste rühmas on tööjõu mahu muutused seevastu väikesed, tööjõu tase on stabiilne ning pikaajaliselt välja kujunenud. NPT taotlejate puhul on tööjõu kasutus väiksem ning perioodil 2015–2024 langustrendis. NPT taotlejate puhul on tasustamata tööjõu osakaal suurem kui teistel võrdlusgruppidel.

Noore põllumajandusettevõtja toetusest rahastati kokku 3823 investeeringut, millest valdav osa oli seotud tootmisvahendite ja tehnoloogia soetamisega. Enim investeeriti seadmetesse (1152 investeeringut), millele järgnesid muu materiaalne vara sh bioloogiline vara (772 investeeringut) ning masinad (746 investeeringut). M6.1 toetuse peamiseks tulemuseks peetakse oma ettevõtte toodete mahu (63% vastajatest) ja kvaliteedi (61% vastajatest) parandamist. 55% vastajatest nõustus väitega, et toetus aitab kasutusele võtta uusi tehnoloogiaid ja innovaatilisi lahendusi, enim nähti mõju tootlikkuse paranemisele, kasumlikkusele - vastavalt 73% ja 64% vastajatest.

NPT/7.1 toetuse saaja loodav netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta on perioodil 2022–2024 olnud madalam kui võrdlusgruppides (alla 40-aastaste juhtidega majapidamised, kes NPT/7.1 toetust ei saa, üle 40-aastaste juhtidega majapidamised). Valdavalt on tööjõu tootlikkus kõrgem alla 40-aastaste juhtide majapidamises. Toetuste osakaal loodavas netolisandväärtuses on NPT/7.1 taotlejatel perioodil 2016–2021 moodustanud 71–97%, kuid aastatel 2018 ning 2022–2024 on NLV/tjü jäänud ilma toetusteta negatiivseks. NPT/7.1 toetuse saajate grupis moodustab toetustest (va investeeringutele) saadav lisatulu keskmiselt hektari kohta 35% kogutoodangu ja abivahendite (va investeeringutele) summast. NPT/7.1 osakaal kogu toetussummast on aastate jooksul märgatavalt suurenenud. Kui 2017. aastal moodustasid NPT toetused 2% kogu toetustest (va investeeringutele), siis nende osatähtsus on kasvanud, ulatudes 2023. aastaks juba 8 %-ni ja 2024. aastal 11%-ni kogu toetussummast. NPT/7.1 toetuse saajate võlakordaja on ajas suurenev ning selgelt kõrgem (0,47–0,52) kui võrdlusgruppides. Nende omakapitali osakaal kõigub kõige enam, ulatudes 48–72%, mis näitab suuremat sõltuvust investeeringutest ja laenurahast ettevõtte alustamis- või ülevõtmisperioodil. NPT/7.1 toetuse saajate brutoinvesteeringud ületavad kõrgelt põhivara kulumit (vaatlusperioodi keskmisena suhe 3,39), mis on iseloomulik alustavale ettevõttele.

Äriregistri andmetel kuulus 2016. aastal 54% M6.1 toetuse taotlejad EMTAK2025 tegevusalade loetelus gruppi A (põllumajandus-, metsamajandus- ja kalandus), 2023. aastal oli see näitaja 80% ja 2024. aastal 75%.

NPT/7.1 taotlejad tegutsevad 86–87% ulatuses rendimaadel, keskmiselt hallates 99,6 hektarit maad. Analüüsis vaadati kumulatiivset maakasutust ning 2024. aastal võrreldes esimese taotlemisaastaga oli 28% NPT/7.1 taotlejatest maakasutus suurenenud, samal ajal kui maa omandi osakaal jäi stabiilseks. Oluline osa neist ettevõtetest tegutseb vaid rendimaadel. 15% taotlejatest oli maakasutus ja omandi osakaal stabiilne, samas kui 16% laiendas maakasutust nii oma maa ostes kui ka rendile võttes.

NPT/7.1 taotlejate hulgas on kõige enam taimekasvatuse tootmistüübi majapidamisi, kõige enam on vähenenud piimatootmise tootmistüübi osakaal, samas on suurenenud aianduse tootmistüübi osakaal.

Eesti loomakasvatuse kogumaht loomühikutes kasvas perioodil 2015–2021, kuid alates 2022. aastast toimus langus, mis kulmineerus 2024. aastal kogumahu vähenemisega 174 833 loomühikuni. Samal ajal suurenes M6.1 ja NPT/7.1 toetuse saajate osakaal loomakasvatuses ning 2024. aastal moodustasid nende karjades olevad loomühikud ligikaudu 13% kogu Eesti loomakasvatuse kogumahust.

Loomaliikide lõikes oli kogu perioodi vältel domineeriv veisekasvatus, kus loomühikute kasv oli kõige ulatuslikum ja stabiilsem. Lamba- ja kitsekasvatuses ning mesinduses ilmnesid suuremad kõikumised, samas kui seakasvatus jäi toetuse saajate hulgas marginaalseks. Kodulinnukasvatust iseloomustasid samuti aastased kõikumised.

2024. aastal kuulus M6.1 toetust taotlenud tootjate karjadesse 2% piimalehmadest, 7% ammlehmadest, 9% lammastest ja kitsedest, 14% mesilastest. NPT /7.1 toetuse perioodil 2015 kuni 2024 saajate karjades on 6% piimalehmadest, 17% ammlehmadest ja 13% lammastest ja kitsedest ning 12% mesilasperedest.

Noortele põllumajandustootjatele suunatud meetmete ja sekkumiste ning muude ÜPP sekkumiste vahel on teatud sisemine sidusus, kooskõla saaks parandada.

Väline sidusus põllumajandussektoris põlvkondade vahetuse teemal tuvastati järgnevates strateegilistes dokumentides: PõKa2030, Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030, Säästev Eesti 21, Eesti põllumajandus ja toit 2030, Sordiaretusprogramm 2020-2030.

KASUTATUD KIRJANDUS

Balezentis, T. M. (2021). Are women neglected in the EU agriculture? Evidence from Lithuanian young farmers. *Land Use Policy, 105129* , 101. Allikas: https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.105129

Baležentis, T. R. (2020). Young farmers' support under the Common Agricultural Policy and sustainability of rural regions: Evidence from Lithuania. *Land Use Policy*, lk 94, 104542. Allikas: https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104542

CAP, E. E. (2025). *Assessment of generational renewal strategies across the EU Member States.* Uuringu läbiviija METK (Maaelu Teadmuskeskus).

Commission, E. (2020). *Report on the Impact of Demographic Change.* Allikas: https://commission.europa.eu/system/files/2020-06/demography_report_2020_n.pdf

Commission, E. (2022). The CAP 2023–2027: National Strategic Plans at a glance. Brussels: European Commission. Allikas: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-12/csp-at-a-glance-eu-countries_en.pdf

Coopmans, I. D. (2021). Understanding farm generational renewal and its influencing factors in Europe. *Land Use Policy*, 102, 105254. Allikas: https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.105254

Coopmans, I. D.-T. (2020). Policy directions to support generational renewal in European farming systems. *EuroChoices*(19), 30–36 (2). Allikas: https://doi.org/10.1111/1746-692X.12264

Duesberg, S. B. (2017). Retirement farming or sustainable growth – land transfer choices for farmers without a successor. *Land Use Policy*(61), 526–535. Allikas: https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.12.007

Eistrup, M. S.-R. (2019). A "Young Farmer Problem"? Opportunities and Constraints for Generational Renewal in Farm Management: An Example from Southern Europe. *Land*, 70 8 (4). Allikas: https://doi.org/10.3390/land8040070

Eurostat. (09. 04 2025. a.). *Farm indicators by age and sex of the manager, economic size of the farm, utilised agricultural area and NUTS 2 region*. Allikas: https://ec.europa.eu/eurostat

Keskus, P. (2020). *Põllumajandusliku tegevusega alustava nõõre ettevõtja toetuse rakendusuuring.* Põllumajandusuuringute Keskuse maamajanduse analüüsi osakond.

Keskus, P. P. (2020). *Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetuse rakendusuuring.* Põllumajandusuuringute Keskuse maamajanduse analüüsi osakond.

Krista Nurk, K. K.-H. (2025). *ÜPP strateegiakava riskijuhtimise horisontaalse eesmärgi vahehindamise aruanne.* Maaelu Teadmuskeskus. Allikas: https://metk.agri.ee/sites/default/files/documents/2025-08/UPP-2023-hindamiskava-vahearuanne-riskijuhtimine-2025.pdf

Kutsekoda, S. (2022). *Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: põllumajandus ja toiduainetööstus.* OSKA. Allikas: https://uuringud.oska.kutsekoda.ee/uuringud/põllumajandus-toiduainetoostus

Leonard, B. F. (2020). Risky (farm) business: Perceptions of economic risk in farm succession and inheritance. *Journal of Rural Studies*(75), 57-69. Allikas: https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.12.007

Loughrey, J., Shin, M., Dillon, E., & Kinsella, A. (2024). Generational Renewal and Farm Succession: Insights from Ireland. *EuroChoices*. doi:10.1111/1746-692X.12456

Maaeluministeerium. (2022). *Eesti ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava 2023–2027.* Allikas: https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/upp-2021/upp-2021-terviktekst-2022-10-21.pdf

Network, E. C. (2025). *Evaluation Insights: Generational renewal in agriculture.* Publications Office of the European Union. Allikas: https://eu-cap-network.ec.europa.eu/sites/default/files/publications/2025-01/eu-cap-network-cap-evaluation-insights-generational-renewal_0.pdf

OECD. (2024). *The evolving profile of new entrants in agriculture and the role of digital technologies (OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers No. 209).* Paris : OECD Publishing. Allikas: https://doi.org/10.1787/d15ea067-en

Zagata, L. &.-A. (2015). Deconstructing the 'young farmer problem' in Europe: Towards a research agenda. *Journal of Rural Studies*(38), 39-51. Allikas: https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.01.003

Zorn, A. (2025). The structure of ageing in Swiss agriculture. Journal of Rural Studies. *Journal of Rural Studies, 102*, 123–139 (3).

Wojciech Sroka, M. D. (2019). Generational Changes in Agriculture: The Influence. *Agriculture, 264*, 9. Allikas: doi:10.3390/agriculture9120264

Sulewski, P., Kloczko-Gajewska, A. (2014). Farmers' risk perception, risk aversion and strategies to cope with production risk: an empirical study from Poland. – Studies in Agricultural Economics, vol. 116, pp. 140–147. http://dx.doi.org/10.7896/j.1414

Ullah, R., Shivakoti, G.P., Ali, G. (2015). Factors effecting farmers' risk attitude and risk perceptions: The case of Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, Vol. 13, 151–157.

Finger, R., Wüpper, D., McCallum, C. (2022). The (in)stability of farmer risk preferences. – Journal of Agricultural Economics, vol. 74, pp. 155–167.

Meuwissen, M.P.M., Huirne, R.B.M., Hardaker, J.B. (2001). Risk and risk management: an empirical analysis of Dutch livestock farmers. – Livestock Production Science, vol 69, pp. 43–53. https://doi.org/10.1016/S0301-6226(00)00247-5.

Dalhaus, T., Wu, J., Möhring, N. (2023). Rapidly growing subsidization of crop insurance in Europe ignores potetial environmental effects. — Nature plants, vol 9, pp. 1938–1939. https://doi.org/10.1038/s41477-023-01569-9

Robles, M. (2001). Agricultural insurance for development: Past, present, and future. — Context for Agricultural Development, pp. 563–594. https://doi.org/10.2499/9780896293830_17

Komarek A. M., De Pinto, A., Smith, V.H. (2020). A review of types of risks in agriculture: What we know and what we need to know. — Agricultural Systems 178, pp 1–10. https://doi.org/10.1016/j.agsy.2019.102738

Finger, R., Vroege, W., Spiegel, A., de Mey, Y., Slijper, T., Poortvliet, P. M., Urquhart, J., Vigani, M., Nicholas-Davies, P., Soriano, B., Garrido, A., Severini, S. and Meuwissen, M. (2022) The Importance of Improving and Enlarging the Scope of Risk Management to Enhance Resilience in European Agriculture. In: Resilient and Sustainable Farming Systems in Europe. Cambridge University Press, pp. 18-37.

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsitlus põllumajandusliku majapidamise juhtidele 2025

Hea, põllumajandustootja!

Kutsume Teid osalema küsitluses, mille eesmärk on uurida põlvkondade vahetust põllumajanduses. Soovime paremini mõista, kuidas toetada noorte sisenemist põllumajandussektorisse ja tagada sektori jätkusuutlikkus. Teie panus on meile väga oluline. Küsitlusele vastamine võtab aega umbes 15 – 30 minutit. Küsitlus on osa Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) strateegiakava 2023–2027 vahehindamisest, mida korraldab **Maaelu Teadmuskeskus**, **Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi tellimusel.**

Ankeetküsitluse vastused on konfidentsiaalsed ja teie anonüümsus on tagatud. Kogutud andmed asuvad eraldi salasõnaga kaitstud failis, mille salasõna on teada ainult uuringu läbiviijale. Andmeid säilitatakse 2031. aasta lõpuni, pärast seda need kustutatakse.

Andmekaitse

- Andmeid kasutatakse ainult teadusliku uurimustöö eesmärgil.
- Andmeid ei edastata kolmandatele isikutele ega kasutata kommertseesmärkidel.
- Vastamine on vabatahtlik ning küsitluse katkestamine on igal ajal võimalik.

Nõusoleku andmine uuringus osalemiseks: "Olen saanud vajaliku informatsiooni läbiviidava uuringu eesmärgi ja korralduse kohta ning kinnitan oma nõusolekut uuringus osalemiseks ja andmete töötlemiseks. Luban äriregistri koodi kasutamist selleks, et oleks võimalik lisada ankeediga kogutud andmetele teave ettevõtte põllumajandusliku maakasutuse, põllumajandusloomade arvu ja põllumajandustoetuste kohta“.

Olen nõus uuringus osalema ☐ Jah

Loe lisainfot Maaelu Teadmuskeskuse (METK) kohta veebilehel: www.metk.agri.ee.

TAUSTAKÜSIMUSED VASTAJA KOHTA

1. **Vanus:** …- alla 25 aasta; 25 kuni 34 aastat; 35 kuni 39 aastat; 40 kuni 44 aastat; 45 kuni 54 aastat; 55 kuni 64 aastat; vähemalt 65 aastat
2. **Sugu:** A) Naine B) Mees C) Ei soovi vastata
3. **Millisel määral on Teie haridus seotud põllumajandusega?**
   ☐ Puudub erialane haridus
   ☐ Ainult praktiline kogemus
   ☐ Põllumajanduslik baasväljaõpe (nt põllumajanduskoolis lõpetatud koolituskursus)
   ☐ Täielik põllumajanduslik väljaõpe (põllumajanduslik keskeri-, rakenduslik kõrgharidus- ja/või kõrgharidus)

*Kui vastati küsimusele nr 3 „Põllumajanduslik baasväljaõpe” **või** „Täielik põllumajanduslik väljaõpe”, avaneb lisaküsimus 3.1.*

3.1 Palun hinnake,* kuidas on põllumajanduslik haridus mõjutanud Teie otsust alustada tegevust põllumajandussektoris?** *Hindamisskaala: 1- Üldse mitte, 2 - Vähe 3 - Nii ja naa, 4 - Palju, 5- Väga palju.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.

	1	…	5
Haridus oli peamine tegur, mis motiveeris mind põllumajandusega alustama			
Haridus andis mulle kindluse ja vajalikud teadmised, et sektorisse siseneda			
Haridus aitas kaasa, aga otsus tuli pigem muudest teguritest (nt pere, isiklik huvi)			
Haridusel oli väike roll, pigem juhus või muud asjaolud			
Haridus ei mõjutanud minu otsust			

4. Milline on Teie roll põllumajandusettevõttes?

☐ Omanik/FIE ja ettevõtte juht
☐ Omanik, kuid ei ole ettevõtte juht
☐ Ettevõtte juht (Ei ole omanik)
☐ Muu (palun täpsustage): _____ *(Avaneb tekstiväli)*

Kui küsimusele nr 4 "Omanik/FIE ja ettevõtte juht" vastati jaatavalt, avaneb lisaküsimus 4.1.

4.1 Kui kaua olete olnud põllumajandusettevõtte juht?
Palun märkige aastate arv _____ *(Avaneb numbriline sisestusväli)*

5. Palun märkige Teie ettevõtte kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala käesoleva 2024 aasta andmetel:

☐ Kasutuses olev põllumajandusmaa _____ *(Avaneb numbriline sisestusväli)*
☐ Renditud maa _____ *(Avaneb numbriline sisestusväli)*

6. Kas olete põllumajandusettevõtte…?

☐ Ise asutanud
☐ Üle võtnud *(vanematelt või sugulastelt)*
☐ Ostnud (mitte vanematelt või sugulastelt)
☐ Ise asutanud ja võtsin teise osa üle
☐ Muul viisil omandanud (palun täpsustage): _____ *(Avaneb tekstiväli)*

Kui vastati küsimusele nr 6 „üle võtnud" ja „Ise asutanud ja võtnud teise osa üle" avaneb lisaküsimus 6.1-6.9. Kui vastati küsimusele nr 6 „ostnud" avaneb lisaküsimus 6.1, 6.2, 6.6, 6.7.

6.1. Mis oli Teie jaoks kõige keerulisem, kui hakkasite ettevõtet üle võtma või ostma? *Hindamisskaala: 1- Üldse mitte keeruline, 2 - Pigem mitte keeruline 3 - Nii ja naa, 4 - Pigem keeruline, 5 - Väga keeruline.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Omandi üleandmine			
Algkapitali leidmine (nt investeeringuteks)			
Vara jagamine pereliikmete vahel			
Juhtimise ja otsustamise ülevõtmine			
Suhted peres – eriarvamused või konfliktid			
Ebakindlus enda oskuste või valmisoleku suhtes			

6.2 Kuidas hindate ettevõtte ülevõtu- või ostuprotsessi üldist kulgu?

☐ Väga hästi – mingeid probleeme ei olnud
☐ Enamasti hästi – mõni väiksem takistus oli
☐ Keskmiselt – oli probleeme, aga saime lahendatud
☐ Päris keeruline – mitu suurt takistust
☐ Väga raske – protsess oli stressirohke ja probleemne
☐ Midagi muud (palun täpsustage): _____ *(Avaneb tekstiväli)*

6.3 Kas eelmine juht jäi ettevõttes tegutsema?

☐ Ei – loobus täielikult ettevõttes töötamisest
☐ Jah – osales osaliselt nõuandvas või tööalases rollis
☐ Jah – jagasime juhtimisvastutust
☐ Jah – jäi aktiivselt ettevõtet juhtima
☐ Muu (palun täpsustage): _____*(Avaneb tekstiväli)*

6.4 Kuidas mõjutasid järgnevad tegurid otsust ettevõtte Teile üle anda? *Hindamisskaala: 1 - Üldse ei mõjutanud, 2 - Mõjutas vähesel määral, 3 - Nii ja naa, 4 - Mõjutas suurel määral, 5 - Mõjutas väga palju.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5***

	1	…	5
Eelmise juhi vanus / pensioniea saabumine			
Eelmise juhi tervislikud põhjused			
Eelmise juhi soov toetada noorema põlvkonna alustamist			
Eelmise juhi soov vähendada enda töökoormust			
Ettevõtte arenguvajadus nõudis juhtide vahetust			
Perekondlik kokkulepe või traditsioon			

6.5 Kuidas ettevõtte juhtimine või omand Teile üle anti?

☐ Astmeline (järk-järguline rollide üleminek)
☐ Ühekordne otsus/üleandmine
☐ Pikaajaline peresisene ettevalmistus
☐ Välise nõustamise toel
☐ Muu (palun täpsustage): _____*(Avaneb tekstiväli)*

6.6 Kui kaua kestis periood, mil Te osalesite ettevõtte juhtimises enne ametlikku ülevõtmist?

Palun märkige aastate arv _____ (Avaneb numbriline sisestusväli)

6.7 Milliseid toetavaid lahendusi või mehhanisme oleksite soovinud kasutada või näete vajalikuna tulevastele üle võtjaile? *Hindamisskaala: 1 – Täiesti ebaoluline, 2 – Vähe oluline, 3 – Mõõdukalt oluline, 4 - Suurel määral oluline, 5 - Väga oluline.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Abi lepingute ja seadustega (nt ülevõtmise vormid, õigusnõu)			
Nõustamine rahaasjades ja äriplaani tegemisel			
Koolitused (nt juhtimine, digioskused, seadused)			
Toetavad programmid või mentorlus vanema põlvkonnaga			
Investeeringutoetused			

Sooduslaenud			
Võrgustikud ja kogemuste jagamine teiste noorte põllumajandustootjatega			
Selged ja arusaadavad juhised, kuidas ülevõtmine samm-sammult käib			

6.8 Kuidas hindate võimalust, et enne põllumajandusliku tegevuse täielikku üle võtmist saaksite vanema põlvkonnaga mõnda aega koos tegutseda (näiteks partnerluslepingu [55]kaudu)?

☐ Jah, selline üleminek koos töötades oleks hea
☐ Ei, meie peres see ilmselt ei toimiks
☐ Sõltub pere või põllumajandusettevõtte olukorrast
☐ Pole sellest varem kuulnud
☐ Muu arvamus: _____ *(Avaneb tekstiväli)*

6.9 Millised soovitused annaksite „noorele" või „uuele juhile", kes valmistub pereettevõtte ülevõtmiseks?
(Avatud vastus)
Soovi korral kirjutage lühidalt, miks te nii arvate: (Avaneb tekstilahter)

ETTEVÕTTE TÖÖKORRALDUS

7. Kui palju lepingulisi töötajaid, sh põllumajandusliku haridusega kuni 40 aasta vanuseid töötajaid, oli Teil 2024. aastal keskmiselt (täistööajale taandatuna)? *Näide: kui töötaja töötab aastas 3 kuud, siis on tema täistööaeg 0,25; 6 kuud – täistööaeg 0,5; 9 kuud – täistööaeg 0,75.*

☐ **Lepingulisd töötajad kokku:** *(numbriline väli)*
☐ **Kuni 40-aastased töötajad (kaasa arvatud 40-aastased):** *(numbriline väli)*
☐ **Neist kuni 40-aastased töötajad (kaasa arvatud 40-aastased), kellel on põllumajandusalane haridus[56]:** *(numbriline väli)*

Kui küsimuse nr 6 vastuses märgiti „neist kuni 40-aastaseid töötajaid (kaasa arvatud 40-aastased), kellel on põllumajandusalane haridus" arv, avaneb lisaküsimus 6.1.

7.1 Palun märkige, millistel ametikohtadel töötasid 2024 kuni 40-aastased (kaasa arvatud 40-aastased) põllumajandusharidusega töötajad?

Ametinimetused on võetud Statistikaameti ametlike klassifikaatorite andmebaasist. (Ametite klassifikaator 2008 aegpidev - Statistikaameti klassifikaatorid)

☐ Põllumajandusettevõtte juht *(nt loomakasvatusjuht, taimekasvatuseükskuse juht)*
☐ Põllumajanduse nõuandja *(nt agronoom, taimekasvatus-, loomakasvatusnõunik)*
☐ Tehnikud ja keskastme spetsialistid *(nt masinaehitus-, põllumajandustehnik)*
☐ Äri- või haldusespetsialist *(nt ostuagend, sekretär, asjaajaja)*
☐ Kontoritöötaja *(nt kontoriabiline)*
☐ Veterinaararst *(nt loomaarst)*
☐ Veterinaartehnik *(nt abiloomaarst, veterinaarõde)*
☐ Taimekasvatuse oskustööline *(nt põllumees, aednik, istikukasvataja)*
☐ Loomakasvatuse oskustööline *(nt looma-, linnukasvataja)*
☐ Toiduainetetööstuse oskustööline *(nt liha-, piimatöötleja)*
☐ *Seadme- ja masinaoperaator (*nt liha-, piima-, teravilja- või köögiviljatöötluse operaator)

[55] *Märkus: Farmipartnerlus (Registered Farm Partnership, RFP) on Iirimaal kasutatav ametlik koostöövorm, kus vanem ja noorem põlvkond jagavad ettevõtte juhtimist ja tööülesandeid.*
[56] *Märkus: Põllumajanduslik baasväljaõpe (nt koolituskursus, mis on lõpetatud põllumajanduskoolis)*
• Täielik põllumajanduslik väljaõpe (põllumajanduslik keskeri-, rakenduslik kõrgharidus- ja/või kõrgharidus)

☐ Põllumajanduse lihttööline *(nt põllutööline, karjatalitaja)*
☐ Muu *(palun täpsustage)*_____

ETTEVÕTLUSKESKKOND

8. Palun hinnake, kuivõrd nõustute alljärgnevate väidetega pidades silmas oma piirkonnas põllumajandustootmist? *Hindamisskaala: 1 – Ei vasta üldse tõele, 2 – Pigem ei vasta tõele, 3 – Nii ja naa, 4 – Pigem vastab tõele, 5 – Vastab täielikult tõele.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Maaturul on piisavalt pakkumisi põllumajandusmaa ostmiseks ja rentimiseks			
Minu põllumajandusest teenitav tulu võimaldab põllumajandusmaad osta ja rentida			
On olemas tõhusad põllumajandust toetavad koostöövõrgustikud (nt ühistud, tootjaorganisatsioonid, põllumajandustootjate liidud)			
Põllumajandustootmise kõrvalmõjud (nt müra, lõhnad, taimekaitsetööd) põhjustavad kohalike elanike seas rahulolematust			
On olemas piisavalt põllumajanduskonsulente ja koolitajaid			
Teedevõrgustiku seisund on hea			
Elektrivarustus on stabiilne ja tootmise vajadusi kattev			
Olemas on kiire ja töökindel internetiühendus			
Põllumajandustootjal on võimalusi oma tegevust mitmekesistada (nt agroturism, töötlemine, muud ärisuunad)			

PÕLLUMAJANDUSE MAINE

9. Milline on Teie hinnangul põllumajanduse maine Eestis?

☐ Väga hea
☐ Pigem hea
☐ Neutraalne
☐ Pigem halb
☐ Väga halb

9.1 Soovi korral kirjutage lühidalt, miks te nii arvate: *(Avaneb tekstilahter)*

10. Palun hinnake, kuivõrd nõustute alljärgnevate väidetega põllumajandussektori ja maaelu maine ning atraktiivsust kohta: *Hindamisskaala: 1 - Ei vasta üldse tõele, 2 - Pigem ei vasta tõele, 3 - Nii ja naa, 4 - Pigem vastab tõele, 5 - Vastab täielikult tõele.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Sektoril on positiivne maine toidutootmise seisukohalt			
Sektoril on positiivne maine keskkonnahoiu seisukohalt			
Sektoril on positiivne maine tööandjana			
Sektor on huvipakkuv uute tehnoloogiate tõttu			
Sektor on huvipakkuv keskkonnateemade tõttu			
Sektoris on palju võimalusi uuenduslike lahenduste kasutuselevõtuks			
Noortele on sektor atraktiivne sissetuleku tõttu			
Noortele on sektor atraktiivne töötingimuste tõttu			
Maaelu on meeldiv hea elukeskkonna tõttu			
Maal on head palgatöö leidmise võimalused			

Maal on hea avalike teenuste kättesaadavus			
Maal on head ühistranspordiühendused			
Maal on väga hea kohalik kogukond			
Eesti elanike üldine teadlikkus põllumajandusest on hea			

11. Kui oleksite poliitikakujundaja, siis mida Te teeksite teisti põllumajandussektoris? *Hindamisskaala: 1 - Üldse mitte oluline, 2 - Vähe oluline, 3 - Nii ja naa, 4 - Oluline, 5 - Väga oluline.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Lihtsustaksin ja muudaksin arusaadavamaks toetuste taotlemise protsessi			
Looksin noortele põllumajandustootjatele tugivõrgustikud ja koostööplatvormid (nt noortalunike ühendused, mentorvõrgustikud)			
Toetaksin rohkem põlvkondade vahelist koostööd ja teadmiste vahetamine			
Arendaksin noortele põllumajandustootjatele suunatud koolitusi, nõuande- ja mentorlusteenust			
Toetaksin maksusoodustuste andmist maaomanikele, kes rendivad maad pikaajaliselt noortele põllumajandustootjatele			
Parandaksin maapiirkonnas ühendusi tõmbekeskustega			
Edendaksin naiste osalust põllumajanduses			
Pööraksin suuremat tähelepanu vaimse tervise hoidmisele (nt ülekoormuse ja stressi ennetamine ning leevendamine)			
Toetaksin keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõttu senisest suuremas mahus			
Parandaksin noorte juurdepääsu finantsvahenditele (lisatagatiste andmine noortele laenude taotlemisel)			
Suurendaksin noortele suunatud toetusi kaasaegsete tehnoloogiate rakendamist			
Toetaksin digitaalse põllumajanduse oskuste arendamist noorte seas			
Kehtestaksin põllumajandussektoris töötavatele noortele madalamad tööjõumaksud			

12. Soovi korral kirjutage lühidalt oma ettepanek põllumajanduse parendamiseks: *(Avaneb tekstilahter)*

ARENGUPLAANID

13. Millised on Teie ettevõtluse alased eesmärgid järgmise 5 aasta jooksul? *Hindamisskaala: 1 - Kindlasti mitte, 2 - Pigem mitte, 3 - Nii ja naa, 4 - Pigem jah, 5 -Kindlasti jah.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Soovin jätkata ettevõtte tegevusega samas mahus			
Soovin ettevõtet laiendada (suurendada tootmist, tootmisharusid ja/või müügitulu)			
Soovin ettevõtte tegevusmahtu vähendada (nt vähendada tootmist, tootmisharusid ja/või müügitulu)			
Kavatsen investeerida uutesse tehnoloogiatesse või uuenduslikesse lahendustesse			
Soovin laiendada oma tegevusvaldkondi väljaspool senist ettevõtlust (nt mitmekesistamine, uued ärisuunad)			

14. Kas olete kaalunud põllumajandustegevuse lõpetamist?

☐ Jah

☐ Ei

*Kui vastati küsimusele nr 14 „*Jah”, *avanevad lisaküsimused 14.1, 14.2.*

14.1 Palun märkige, mis põhjustel olete kaalunud põllumajandustootmise lõpetamist: *Hindamisskaala: 1 - Kindlasti mitte, 2 - Pigem mitte, 3 - Nii ja naa, 4 - Pigem jah, 5 - Kindlasti jah.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Sissetulek on liiga väike			
Sissetulek on ebastabiilne			
Töö on liiga raske			
Põllumajandusmaad ei ole võimalik osta ega rentida			
Investeeringutoetusi on raske saada			
Soovin keskenduda muule karjäärile või muuta eluviisi			
Ei tea, mis saab tulevikutoetustest ja poliitikast			
Terviseprobleemid			
Liiga palju bürokraatiat			

14.2 Soovi korral kirjuta siia oma selgitus, miks oled kaalunud põllumajandusega lõpetamist: *(Avaneb tekstilahter)*

PÕLLUMAJANDUSETTEVÕTE

15. Kuidas hindate oma ettevõtte praegust majanduslikku seisundit? *(Valige üks järgnevatest vastustest)*

☐ Väga hea

☐ Pigem hea

☐ Nii ja naa

☐ Pigem halb

☐Väga halb

16. Kui palju tekitavad järgmised tegurid Teile muret või ebakindlust seoses põllumajanduses töötamise või sellega jätkamisega? ***Hindamisskaala:*** *1 – Üldse mitte oluline, 2 – Vähe oluline, 3 – Nii ja naa, 4 – Oluline, 5 – Väga oluline.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Suur kapitalivajadus ettevõtte arendamisel			
Piiratud võimalused vaba aja ja tööelu tasakaalu saavutamiseks			
Raskused kvalifitseeritud tööjõu leidmisel			
Toetuste reeglite keerukus			
Ebakindlus tuleviku suhtes (nt kliimamuutused, poliitika, maksud)			
Hirm ettevõtlusriski, majandusliku kahju või ebaõnnestumise ees			
Kõrged maa rendihinnad			
Võimalus kasutada piisavalt haritavat põllumajandusmaad			
Vähene tugi või juhendamine (nt nõustajad, mentorid, koostöövõrgustikud)			
Peresisesed pinged või keerulised suhted			

Põllumajandustööde suur füüsiline koormus			
Põllumajanduse kehv maine ühiskonnas			
Ebapiisav sissetulek			
Keeruline või kulukas ettevõtte üleandmine või juhtimise jagamine			

INVESTEERIMISVAJADUSED JA TOETUSED

17. Palun märkige, kas olete alljärgnevaid toetuseid taotlenud:

	Jah, olen taotlenud
Täiendav sissetulekutoetus noortele põllumajandustootjatele	
Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus	

Kui vastati küsimusele nr 17 „Jah, olen taotlenud ", *avaneb lisaküsimus 17.1.*

17.1 Palun hinnake, mis motiveeris Teid põllumajandussektorisse sisenema? *Hindamisskaala: 1 – Üldse mitte, 2 – Vähe, 3 – Nii ja naa, 4 – pigem motiveeris, 5 – Väga motiveeris. Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Soov jätkata/üle võtta pereettevõtet			
Isiklik huvi põllumajanduse ja maaelu vastu			
Olen pärit põllumajandustaustaga perest			
Tulu teenimise ja ettevõtluse võimalus			
Looduslähedane eluviis ja iseseisvus			
Huvi innovatsiooni ja tehnoloogiate rakendamise vastu			
Soov olla iseenda tööandja			
Soov elada maal ja panustada kogukonda			
Hariduse ja oskuste rakendamine põllumajanduses			
Juhuslik valik/ei olnud kindel			
Soovisin luua oma põllumajandusettevõtte			

Kui küsimusele nr 17 vastati „Jah" ning valiti 'Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus', siis avaneb lisaküsimused 17.2a, 17.2b, 17.2c, 17.2d ja 17.2e.

17.2a. Palun hinnake põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetuse mõju Teie ettevõttele. *Hindamisskaala: 1 – Puudus mõju, 2 – Väike mõju, 3 – Nii ja naa, 4 – Suur mõju, 5 – Väga suur mõju. Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Aitas parandada ettevõtte saaduste/toodete/teenuste kvaliteeti			
Aitas parandada ettevõtte saaduste/toodete/teenuste mahtu			
Aitas kasutusele võtta uusi tehnoloogiad ja innovaatilisi lahendusi			
Aitas kaasa keskkonnanõuete täitmisele			
Aitas kaasa keskkonnahoiu paranemisele			
Aitas parandada ettevõtte majandustulemusi (müügitulu, kasumlikkus)			
Aitas parandada ettevõtte tootlikkust			
Aitas vähendada ettevõtte kulusid			
Toetus võimaldas liikuda välisturgudele (oma toodet eksportida)			
Aitas parandada töötervishoiu ja tööohutuse tingimusi			
Toetus on võimaldanud luua uusi töökohti			
Aitas vältida riske ja vähendada kahjusid			

Toetus aitas suurendada minu ettevõtlikust			

17.2c. Kuidas hindate enda toimetulekut põllumajandusettevõtte juhtimisega?

☐ Väga halvasti
☐ Pigem halvasti
☐ Keskmiselt
☐ Pigem hästi
☐ Väga hästi

17.2d. Kuidas hindate oma teadmisi ja oskusi? ***Hindamisskaala:*** *1 – Väga puudulik, 2 – Puudulik, 3 – Keskmine, 4 – Pigem hea, 5 – Väga hea, 6 – Ei oska öelda.* ***Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Ettevõtlus ja ärijuhtimine			
Finantsjuhtimine (kuluarvestus, eelarve koostamine, rahavoogude jälgimine)			
Töökorraldus ja personalijuhtimine (tööjaotus, töötajate juhtimine, tööjõu leidmine)			
Seadusandlus (ehitus, keskkond, tööohutus)			
Digitehnoloogia			
Innovatsioon			
Tootmise korraldus (igapäevase tootmise planeerimine ja jälgimine)			
Turundus ja müük (klientide leidmine, toodangu turustamine, hinna kujundamine)			
Riskijuhtimine ja planeerimine			
Toetused ja tingimused			
Kohanemine muutuvate olude ja ootamatute olukordadega			
Nõuandeteenuste kasutamine ja leidmine			
Rahvusvaheline suhtlus ja turgude mõistmine			
Töö- ja eraelu tasakaalu hoidmine (ajajuhtimine, stressitaluvus, isiklik heaolu)			

17.2e. Palun hinnake, millist nõustamist peate vajalikuks? *Hindamisskaala: 1 - Üldse mitte vajalik, 2 - Vähe vajalik, 3 – Nii ja naa, 4- Pigem vajalik, 5 - Väga vajalik. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Äri- ja finantsplaneerimise alane nõustamine			
Turunduse ja müügikanalite alane nõustamine			
Kaasaegsete tehnoloogiate ja innovaatiliste lahenduse kasutamise alane nõustamine			
Õigus- ja maksualane nõustamine			
Toetustaotluste koostamise ja toetusmeetmete valikul alane nõustamine			
Koostöövõimalused või mentorlus kogenud ettevõtjatega			
Tööjõu leidmise alane nõustamine			
Juhtimise alane nõustamine			
Vaimse tervise ja enesejuhtimise alane nõustamine			
Võrgustike loomine, koostöö ja kogukonna integreerimine			
Keskkonnahoidliku tootmise, kliimariski ja ringmajanduse alane nõustamine			

18. Kuidas hindate praeguste põllumajandustoetuste sobivust ning rakendamise lihtsust? *Hindamisskaala: 1 - Väga halb 2 - Pigem halb 3 – Nii ja naa 4 - Pigem hea 5 - Väga hea. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5

Toetusmeetmete sobivus (info, sihtrühmad)			
Taotlemise ja kasutamise lihtsus (bürokraatia, ajakulu, arusaadavus)			

19. Kui olete taotlenud toetusi, siis mis on olnud suurimad väljakutsed? *Hindamisskaala: 1 - Üldse mitte oluline, 2 - Vähe oluline, 3 - Nii ja naa, 4 - Oluline, 5 - Väga oluline. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

Keeruline terminoloogia ja bürokraatia			
Puudulik info või ebaselged juhised			
Tehnilised probleemid e-PRIA kasutamisel			
Ebasoodne ajastus (nt langeb kokku hooajatöödega)			
Vajadus professionaalse nõustaja järele			

20. Palun kirjutage soovi korral, kuidas toetusmeetmeid sobivamaks ja nende taotlemist ja kasutamist lihtsamaks muuta:

KAASATUS OTSUSTUSPROTSESSIDESSE

Kui küsimuses nr 1 on vanuseks märgitud alla 40 eluaasta, avaneb lisateema 'Kaasatus otsustusprotsessides'.

21. Kas Teie arvates noorte põllumajandustootjate arvamust võetakse sektoris puudutavates otsustusprotsessides piisavalt arvesse?

☐ Jah, noori kaasatakse piisavalt ja arvamusega arvestatakse
☐ Osaliselt – kaasamine toimub, kuid pigem formaalselt kui sisuliselt
☐ Ei, noorte arvamus jääb enamasti tagaplaanile
☐ Ei oska öelda / puudub kokkupuude

Kui küsimuses nr 1 on vanuseks märgitud alla 40 eluaasta, avaneb lisaküsimus 22.

22. Millisel viisil sooviksite olla rohkem kaasatud põllumajandussektori otsustus- ja arenguprotsessidesse? *Hindamisskaala: 1 - Üldse ei sobi, 2 - Vähe sobiv, 3 - Nii ja naa, 4 -Sobiv, 5 - Väga sobiv. Palun märkige igal real üks vastus 1-5.*

	1	…	5
Põllumajandusorganisatsioonide või noorteühenduste kaudu			
Osalemine töögruppides või aruteludel ministeeriumide/ametite juures			
Kaasatus kogukonna või kohaliku omavalitsuse tasandil			
Digiplatvormide või e-arutelude kaudu (nt veebiküsitlused, veebifoorumid)			
Osalemine teadus- ja arendusprojektides (nt ülikoolide kaudu)			
Arutelupäevad, seminarid ja foorumid			
Praktika või mentorlusprogramm kogenud põllumeestega			
Soovin pigem olla passiivne – teavitatud ja vajadusel arvamust avaldada			

INNOVATSIOON JA TEHNOLOOGIA

23. Millisel määral plaanite järgmisi tegevusi rakendada keskkonnaalase jätkusuutlikkuse tagamiseks? *Hindamisskaala: 1 – ei/pole plaanis, 2 – Väga vähe, 3 – Nii ja naa/ kaalumisel, 4 – Osaliselt, 5 – Täielikult. Palun märkige igal real üks vastus 1-5.*

	1	…	5
Osaline või täielik üleminek mahetootmisele			
Täppispõllumajanduse tehnoloogiate kasutuselevõtt			
Muldade seisundi parandamise meetmed			
Elurikkuse säilitamise meetmed			
Säästvate kastmissüsteemide kasutamine			
Vee kasutamise tõhustamine			
Taastuvenergia kasutamine tootmises			
Energiatõhususe suurendamine hoonetes/seadmetes			
Kohaliku turustamise ja lühikese tarneahela eelistamine			
Jäätmete vähendamine ja ringmajanduse lahenduste rakendamine			
Keskkonnasertifikaatide taotlemine			
Osalemine jätkusuutlikkuse alastes koolitustes või võrgustikes			

24. Palun hinnake alljärgnevate tehnoloogiate olulisust Teie põllumajandusettevõtte tuleviku seisukohalt. ***Hindamisskaala:*** *1 – Täiesti ebaoluline, 2 – Väheoluline, 3 – Nii ja naa, 4 – Oluline, 5 – Väga oluline. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Täppispõllumajanduse lahendused (nt GPS-juhitavad masinad, droonid)			
Andmete suurem kasutamine juhtimisotsuste tegemisel (nt digitaalne põlluraamat, andmeanalüüs)			
Automaatika ja robotid			
Keskkonnaseire ja -monitooringu seadmete kasutamine			
Finants- ja juhtimistarkvara (nt kulude jälgimine, planeerimisvahendid)			

25. Palun hinnake alljärgnevate takistuste mõju innovatsiooni kasutuselevõtul. *Hindamisskaala: 1 – Üldse ei takista, 2 – Vähe takistab, 3 – Mõõdukalt, 4 – Pigem takistab, 5 – Väga tugevalt takistab. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Suured investeeringukulud			
Piiratud rahaline võimekus			
Piiratud juurdepääs teadmistele, koolitustele ja nõustamisele			
Puudulik tehniline tugi ja järelteenindus			
Vähene praktiline kogemus/oskused uue tehnoloogia rakendamisel			
Keerukas seadusandlus või ebaselged toetustingimused			
Muutuste kartus/skeptilisus uuenduste suhtes			

SOOLINE OSALUS PÕLLUMAJANDUSES

26. Kuidas hindate meeste ja naiste töö- ja rollijaotust põllumajandussektoris, eriti ettevõtte juhtimise ja igapäevase töö korraldamise osas? *Hindamisskaala: 1 - Ei nõustu, 2 - Pigem ei nõustu, 3 - Nii ja naa, 4 - Pigem nõustun, 5 - Täiesti nõus. Palun märkige igal real üks vastus 1-5.*

	1	…	5
Meeste ja naiste tööjaotus on üldiselt tasakaalustatud			
Juhtimisrollid on valdavalt meeste käes, samas kui naised täidavad toetavaid rolle			
Naised on vähemuses nii otsustustasandil kui ka ettevõtte juhtimises			
Tööjaotus sõltub eelkõige peremudelist, mitte soost			

PÕLVKONDADE VAHETUS

Palun hinnake, kuivõrd järgnevad tegurid takistavad noorte tulekut põllumajandusse. *Hindamisskaala: 1 - Ei takista üldse, 2 - Vähe oluline takistus, 3 - Mõõdukas takistus, 4 - Oluline takistus, 5 - Väga oluline takistus. Palun märkige igal real üks vastus 1-5.*

	1	…	5
Algkapital i vähesus			
Ebakindlus sissetuleku osas			
Madal investeerimisvõimekus ja raskused pangalaenude saamisel			
Põllumajandustöö on füüsiliselt raske ja stressirohke			
Keeruline seadusandlus ja bürokraatia			
Põllumajanduse kehv maine			
Toetuste taotlemise keerukus või ebaselgus			
Maapiirkond ei tundu atraktiivne (nt transpordiühendus, teenuste kättesaadavus on halb)			
Kohalikud piirangud või regulatsioonid (ehituskeelud, looduskaitselised piirangud)			
Vajaliku tööjõu puudus			
Puuduvad vajalikud masinad, tootmisseadmed ja -hooned			
Liiga kõrged kinnisvara hinnad või rendihinnad (tootmishoone, töökojad)			
Ebapiisav infrastruktuur (nt teed, elekter)			
Ebastabiilne või aeglane internet			
Ligipääs või kaugus keskustest			
Mentorite, eeskujude või tuge pakkuva võrgustiku puudumine			
Puudulik põllumajandusalane kogemus või praktilised oskused			
Vähene juhtimis- või ettevõtluskogemus			
Põllumajandusmaa kõrge hind			
Ebapiisav sissetulek			
Perekondlikud või isiklikud piirangud (nt partner seotud teise piirkonnaga, laste kool, elukoha muutmise raskused)			

27. Palun hinnake, kuivõrd järgmised tegurid innustaksid Teie arvates noori alustama tegevust põllumajandussektoris. *Hindamisskaala: 1 - Ei mõjuta üldse, 2 - Vähe oluline, 3 – Nii ja naa, 4 - Oluline, 5 - Väga oluline. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Piisav põllumajandusmaa olemasolu pereringis			
Lihtsamad ja selgemad toetusmeetmed ning toetuste taotlemise protsess			
Kvaliteetne ja kättesaadav nõuandeteenus ning erialane toetus			
Tugivõrgustikud ja koostöövõimalused (nt põllumajandustootjate liidud, noorteühendused)			
Positiivne kuvand ja tunnustus põllumajandustööle			
Riiklikud või kohalikud programmid eluaseme soetamiseks maal			
Saaduste ja toodete ühine müük ja turundamine			
Koordineeritud põllumajandus hariduse ja nõustamise ning koolituste süsteem			
Soodsamad laenutingimused (intressimäär, tagatise nõue, laenutähtaeg)			
Põllumajandussektori konkurentsivõime, kasumlikkus ja stabiilne sissetulek			
Kogenud mentori või nõustaja olemasolu alustamisel			
Võimalus kasutada uusi tehnoloogiaid ja digivahendeid			
Elustiili ja töö iseloomu vastavus noorte ootustele (sh töö- ja eraelu tasakaal)			
Kõrgem elukvaliteet maapiirkondades			

28. Palun kirjutage soovi korral, mis võiks noori põllumajanduses alustamist rohkem innustada:

Kui küsimuses nr 1 on vanuseks märgitud 55 või rohkem, avaneb lisateema 'PÕLVKONDADEVAHETUS '.

PÕLVKONDADE VAHETUS

29. Kuidas hindate noorte huvi ja motivatsiooni põllumajandusettevõtlusega tegelemiseks? *Hindamisskaala: 1 – Ei nõustu üldse, 2 - Pigem ei nõustu, 3 - Nii ja naa, 4 - Pigem nõustun, 5 – Nõustun täielikult. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	*5*
Noortel on kõrge huvi ja tugev soov põllumajanduses tegutseda			
Põllumajandus on noorte seas populaarne karjäärivalik			
Huvi ja motivatsioon sõltuvad majanduslikest võimalustest			
Huvi ja motivatsioon sõltuvad oluliselt perekondlikust taustast			
Huvi ja motivatsioon sõltuvad oluliselt isiklikest eesmärkidest			
Noori huvitab põllumajandus järjest vähem			

30. Palun hinnake, millisel määral on allpool loetletud tegurid olnud probleemiks põllumajandusettevõtte juhtimise ja/või omandi sujuvat üleminekut järgmisele põlvkonnale – sõltumata sellest, kas see toimub perekonna sees või väljaspool seda: *Hindamisskaala: 1 - Üldse mitte probleem, 2 - Vähe oluline probleem, 3 - Mõõdukas probleem, 4 - Tõsine probleem, 5 - Väga tõsine probleem. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Ei tea, kas uus juht suudab teha häid otsuseid ja vastutada			
Soov ettevõtte üle otsustada ka pärast üleandmist			
Soovin jätkuvalt ettevõtte juhtimises kaasa rääkida ka pärast üleandmist			
Sobiva jätkaja (peres või väljastpoolt) puudumine			
Emotsionaalne seotus ettevõttega – raske loobuda			
Eriarvamused või konfliktid ettevõtte juhtimise/ülemineku küsimustes			
Omandi üleandmine on juriidiliselt ja maksude mõttes keeruline			
Puudub tugi või nõustamine, kui tahaks ettevõtet üle anda			
Ettevõtte üleandmist soosivad meetmed on ebapiisavad			
Pole kindel, kas ettevõte tuleb ka tulevikus majanduslikult toime			
Tunnen, et veel pole õige aeg ettevõtte üleandmiseks			

31. Palun hinnake, kui vajalikud on järgmised toetused põlvkondade vahetuse toetamiseks põllumajandussektoris: *Hindamiseskaala: 1 - Üldse mitte vajalik, 2 - Vähe vajalik, 3 - Nii ja naa, 4 - Pigem vajalik, 5 - Väga vajalik, 6 - Ei oska öelda. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Täiendav sissetulekutoetus noortele põllumajandustootjatele (7.1)			
Väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus (2.5)			
LEADER toetus – kohaliku ettevõtluse ja kogukonna arendamine			
Investeeringutoetus alustavatele või noortele tootjatele (nt MAK 4.1, 6.1)			
Teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteemi (AKIS) arendamise toetus			

32. Kas taandumistoetus kiirendaks Teie hinnangul ettevõtte juhtimise üleandmist? *Hindamiseskaala: 1 - Üldse mitte vajalik, 2 - Vähe vajalik, 3 - Nii ja naa, 4 - Pigem vajalik, 5 - Väga vajalik, 6 - Ei oska öelda. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Ei			
Pigem jah			
Nii ja naa			
Pigem jah			
Jah			

34. Kui kaua plaanite jätkata aktiivset tegutsemist juhina/omanikuna oma põllumajandusettevõttes?

☐ Vähem kui 5 aastat

☐ 5–10 aastat

☐ Rohkem kui 10 aastat

☐ Ei oska hetkel öelda

☐ Muu (palun täpsustage): _____

35. Kas olete valmis tulevikus pakkuma tuge uuele juhile põllumajandusettevõttes?

☐ Jah, kindlasti

☐ Võimalusel küll

☐ Ei, ma ei plaani osaleda

☐ Ei oska öelda

Kui vastati küsimusele nr 35 **„Jah, kindlasti" või „Võimalusel küll",** *avaneb lisaküsimus 35.1*

35.1 Kui kaua olete valmis uuele juhile tuge pakkuma?

Või:

☐ Kuni uus juht saab ise hakkama

☐ Kokkulepitud aja jooksul *(Palun täpsusta):* _____*(Avaneb tekstilahter)*

36. Kuivõrd mõjutavad järgmised tegurid Teie valmisolekut anda ettevõtte juhtimine üle? *Hindamisskaala: 1 - Ei mõjuta üldse, 2 - Mõjutab vähe, 3 - Nii ja naa, 4 - Mõjutab palju, 5 - Väga tugev mõju. Märkige igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.*

	1	…	5
Vanus ja soov pensionile jääda			
Terviseprobleemid			
Liigne töö- ja füüsiline koormus			
Järeltulija(te)/ülevõtja huvi			
Soov keskenduda muule tegevusele või puhkamisele			
Noore soov ja võime tuua ettevõttesse uuenduslikkust			
Mure, et noorel puuduvad kogemused või vastutusvõime			
Kartus loobuda otsustusõigusest ja kontrollist			
Hirm suurte maksukulude ees vara või ettevõtte üleandmisel			
Mure tulevase elatise või hoolduse kindluse pärast			
Kartus perekonfliktide ees			
Ei soovi, et järeltulija/ülevõtja jätkaks, sest põllumajandus on liiga koormav või stressirohke			
Ei ole veel mõelnud ega arutanud ettevõtte üleandmist			

TEIE ARVAMUS

37. Milline on Teie üldine arvamus põlvkonnavahetusest põllumajanduses tänapäeva Eestis?

Lisa 2. Ankeetküsitlus põllumajanduserialadel õppuritele 2025

Hea, põllumajanduseriala õppur

Kutsume Sind osalema küsitluses, mille eesmärk on mõista noorte motivatsiooni, takistusi ja vajadusi seoses põllumajandussektorisse sisenemisega. Sinu arvamus on meile väga oluline. Vastamine võtab aega umbes 15-30 minutid.

Küsitlus on osa Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) strateegiakava 2023–2027 vahehindamisest, mida korraldab **Maaelu Teadmuskeskus, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi tellimusel.**

Ankeetküsitluse vastused on konfidentsiaalsed ja teie anonüümsus on tagatud. Kogutud andmed asuvad eraldi salasõnaga kaitstud failis, mille salasõna on teada ainult uuringu läbiviijale. Andmeid säilitatakse anonüümsetena 2031. aasta lõpuni, pärast seda need kustutatakse.

Andmekaitse ja anonüümsus:

- Andmeid kasutatakse ainult teadusliku uurimustöö eesmärgil.
- Andmeid ei edastata kolmandatele isikutele ega kasutata kommertseesmärkidel.
- Vastamine on vabatahtlik ning küsitluse katkestamine on igal ajal võimalik.
- Küsitlus on anonüümne.

Loe lisainfot Maaelu Teadmuskeskuse (METK) kohta veebilehel: www.metk.agri.ee.

TAUSTAKÜSIMUSED VASTAJA KOHTA

Palun märgi oma andmed, need jäävad anonüümseks ja kasutatakse ainult uuringu eesmärgil.

1. **Kui vana sa oled:** …- alla 25 aasta; 25 kuni 34 aastat; 35 kuni 39 aastat; 40 kuni 44 aastat; 45 ja vanem
2. **Palun märgi oma sugu:** A) Naine B) Mees C) Ei soovi vastata
3. **Palun märgi, millises õppeasutus Sa õpid/õppisite**:
   - ☐ Eesti Maaülikool (EMÜ)
   - ☐ Räpina Aianduskool
   - ☐ Järvamaa Kutsehariduskeskus
   - ☐ Olustvere Teenindus - ja Maamajanduskool
   - ☐ Hiiumaa Ametikool
4. **Millises õpingute etapis oled märgitud koolis?**
   - ☐ Alustanud / esimesel kursusel
   - ☐ Õpingute keskel
   - ☐ Lõpetamas / viimasel kursusel
   - ☐ Lõpetanud
5. **Millisel haridustasemel Sa praegu õpid/õppisite?**
   - ☐ **Kutseõpe tase 3** – Ilma põhihariduseta
   - ☐ **Kutseõpe tase 4** – Põhihariduse baasil
   - ☐ **Kutseõpe tase 5** – Keskhariduse baasil
   - ☐ Rakenduskõrgharidus
   - ☐ Bakalaureuseõpe
   - ☐ Magistriõpe
   - ☐ Doktoriõpe

Kui küsimusele 4 vastati tasemel 3, 4 või 5, avaneb lisaküsimus 4.1.

6. **4.1 Kas soovid pärast praegust kooli haridusteed põllumajanduses jätkata?**
   - ☐ Jah
   - ☐ Pigem jah
   - ☐ Nii ja naa
   - ☐ Pigem ei
   - ☐ Ei

7. **Mis erialal õpid/õppisite?**
   - ☐ Aiandus
   - ☐ Loomakasvatus
   - ☐ Maamajanduslik ettevõtlus ja finantsjuhtimine
   - ☐ Põllumajandussaaduste tootmine ja turustamine
   - ☐ Põllumajandustöötaja
   - ☐ Loomakasvatustootja
   - ☐ Taimekasvatustootja
   - ☐ Põllumajandustootja
   - ☐ Hobuhooldaja
   - ☐ Loomaarsti abiline
   - ☐ Mesinik
   - ☐ Metsandus

8. **Millises õppevormis õpid/õppisite?**
   - ☐ Koolipõhine ehk statsionaarne õpe
   - ☐ Mittestatsionaarne ehk kaugõpe
   - ☐ Töökohapõhine õpe

9. **Kus asub Sinu püsielukoht (maakond)?**
   Valikuvariandid maakonnad:
   - ☐ Harjumaa
   - ☐ Hiiumaa
   - ☐ Ida-Virumaa
   - ☐ Jõgevamaa
   - ☐ Järvamaa
   - ☐ Lääne-Virumaa
   - ☐ Läänemaa
   - ☐ Põlvamaa
   - ☐ Pärnumaa
   - ☐ Raplamaa
   - ☐ Saaremaa
   - ☐ Tartumaa
   - ☐ Valgamaa
   - ☐ Viljandimaa
   - ☐ Võrumaa

10. **Sinu püsielukoha piirkonna tüüp?**
    - ☐ Linnaline asula – linn, vallasisene linn või alev
    - ☐ Maa-asula – alevik või küla

MOTIVATSIOON

11. Kuidas hindad põllumajanduse valdkonna atraktiivsust õppimiseks?

☐ Väga atraktiivne
☐ Pigem atraktiivne
☐ Nii ja naa
☐ Pigem ebaatraktiivne
☐ Väga ebaatraktiivne
☐ Ei oska öelda

12. Mis Sind motiveeris valima põllumajanduseriala? *Hindamisskaala: 1 – Üldse mitte, 2 – Vähe, 3 – Nii ja naa, 4 – pigem motiveeris, 5 – Väga motiveeris.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Soov jätkata/ülevõtta pereettevõtet			
Isiklik huvi põllumajanduse ja maaelu vastu			
Olen pärit põllumajandustaustaga perest			
Tulu teenimise ja ettevõtluse võimalus			
Looduslähedane eluviis ja iseseisvus			
Huvi innovatsiooni ja tehnoloogiate rakendamise vastu			
Soov olla iseenda tööandja			
Soov elada maal ja panustada kogukonda			
Hariduse ja oskuste rakendamine põllumajanduses			
Juhuslik valik / ei olnud kindel, mida õppida			
Soov tulevikus oma põllumajandusettevõtet rajada			

13. Kui soovid, lisa oma sõnadega, mis sind motiveeris:

TULEVIKUVÄLJAVAATED

14. Kui valmis tunned end praegu põllumajandusettevõtet juhtima? *Hindamisskaala: 1 – Üldse mitte tõene, 2 – Pigem mitte tõene, 3 – Nii ja naa, 4 – Pigem tõene, 5 – Väga tõene.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

Väide	1	…	5
Tunnen end kindlalt ettevõtte juhtimise vastutust võtma			
Tunnen end kindlalt töötajate või meeskonna juhtimisel			
Tunnen, et mul on vajalik tugivõrgustik olemas			
Mul on praktiline kogemus, mis valmistab mind juhtimiseks ette			
Mul on piisavad teadmised finants- ja turundusjuhtimisest			
Vajadusel otsiksin tuge koolitustest/nõustajatelt			
Ma ei plaani põllumajandus ettevõtte juhtimist			

15. Kas põllumajandus on Sinu arvates hea valdkond karjääri tegemiseks?

☐ Jah, kindlasti
☐ Pigem jah
☐ Nii ja naa
☐ Pigem ei
☐ Üldse mitte
☐ Ei oska öelda

16. **Palun hinda, kuivõrd nõustute alljärgnevate väidetega põllumajandussektori ja maaelu maine ning atraktiivsust kohta:** *Hindamisskaala: 1 - Ei vasta üldse tõele, 2 - Pigem ei vasta tõele, 3 - Nii ja naa, 4 - Pigem vastab tõele, 5 - Vastab täielikult tõele.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Sektoril on positiivne maine toidutootmise seisukohalt			
Sektoril on positiivne maine keskkonnahoiu seisukohalt			
Sektoril on positiivne maine tööandjana			
Sektor on huvipakkuv uute tehnoloogiate tõttu			
Sektor on huvipakkuv keskkonnateemade tõttu			
Sektoris on palju võimalusi uuenduslike lahenduste kasutuselevõtuks			
Noortele on sektor atraktiivne sissetuleku tõttu			
Noortele on sektor atraktiivne töötingimuste tõttu			
Maaelu on meeldiv hea elukeskkonna tõttu			
Maal on head palgatöö leidmise võimalused			
Maal on hea avalike teenuste kättesaadavus			
Maal on head ühistranspordiühendused			
Maal on väga hea kohalik kogukond			
Eesti elanike üldine teadlikkus põllumajandusest on hea			

17. **Millises ametis sooviksid tulevikus töötada?**

☐ Põllumajandusettevõtte juht (nt loomakasvatusjuht, taimekasvatuseükskuse juht)
☐ Tippspetsialistina (nt agronoom, taimekasvatus-, loomakasvatusnõunik, teadlane, konsulent)
☐ Müügi, turunduse ja avalike suhete tippspetsialistid (nt müügiesindaja)
☐ Tehnikud ja keskastme spetsialistid (nt põllumajandus-, piimandus - ja aiandustehnik)
☐ Veterinaararst (nt loomaarst)
☐ Veterinaartehnik (nt abiloomaarst, veterinaarõde)
☐ Taimekasvatuse oskustööline (nt põllumees, aednik, istikukasvataja)
☐ Loomakasvatuse oskustööline (nt looma-, linnukasvataja)
☐ Toiduainetetööstuse oskustööline (nt liha-, piimatöötleja)
☐ Seadme- ja masinaoperaator (nt liha-, piima-, teravilja- või köögiviljatöötluse operaator)
☐ Põllumajanduse lihttööline (nt põllutööline, karjatalitaja)
☐ Keskkonnakaitse tippspetsialist (nt keskkonnanõunik, -teadlane või -konsultant)
☐ Muu (palun täpsustage)_____

18. **Kui hästi järgnevad väited kirjeldavad Sinu seotust põllumajandusega?** *Hindamisskaala: 1 – Üldse mitte tõene, 2 – Pigem mitte tõene, 3 – Nii ja naa, 4 – Pigem tõene, 5 – Väga tõene.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Olen töötanud põllumajanduses (nt hooaja- või abitöödel)			
Oman või juhin põllumajandusettevõtet			
Olen pärit maapiirkonnast ja see on mõjutanud minu huvi põllumajanduse vastu			
Olen seotud põllumajandusega läbi pereettevõtte või sugulaste (nt vanemate või vanavanemate)			
Olen osalenud põllumajandusega seotud projektides või programmides (nt õpilasmalev, Erasmus+)			
Ei ole üldse seotud, mul puudub eelnev taust ja praktiline kogemus			

17. **Kas sinu vanemad või vanavanemad juhivad põllumajandusettevõtet?**

☐ Jah

☐ Ei

Kui küsimusele 17 vastati „Jah", siis avaneb küsimus 17.1.

17.1. Kas Sa sooviksid tulevikus vanemate/vanavanemate põllumajandusettevõtte juhtimist üle võtta?

☐ **Jah, kindlasti**

☐ **Pigem jah**

☐ **Pigem ei**

☐ **Ei**

☐ **Ei oska öelda**

*Kui küsimusele 17 vastati „***Pigem ei***", „***Ei***", siis avaneb küsimus 17.1.1.*

17.1.1. Mis takistab Sind vanemate/vanavanemate põllumajandusettevõtte ülevõtmisel? *Hindamisskaala: 1 – Üldse mitte tõene, 2 – Pigem mitte tõene, 3 – Nii ja naa, 4 – Pigem tõene, 5 – Väga tõene.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Vanemad ei plaani tegevust niipea lõpetada ega ettevõtet üle anda			
Põllumajandusettevõttel ei ole piisavat majanduslikku elujõulisust			
Põllumajandusettevõtte ülesehitus on vananenud ega vasta minu ootustele			
Peresisesed pinged või keerulised suhted			
Soovin luua midagi oma – mitte võtta üle olemasolevat			
Keeruline või kulukas ettevõtte üleandmine			
Vähene tugi või juhendamine (nt nõustajad, mentorid, koostöövõrgustikud)			

18. Palun kirjelda, millised teised tegurid võivad Sinu jaoks takistada põllumajandusettevõtte ülevõtmist:

19. Kui head on Sinu arvates praegu võimalused alustada põllumajandusettevõtlusega?

☐Väga hea

☐ Pigem hea

☐ Nii ja naa

☐ Pigem halb

☐ Väga halb

20. Millise konkreetse põllumajandusvaldkonnaga on Sul soov tulevikus tegeleda?

☐ Loomakasvatus (nt lambad, veised, kitsed)

☐ Linnukasvatus (vutid, broilerid, munakanad)

☐ Aiandus (puu- ja köögiviljad, maasikad, marjad, ravimtaimed, seened)

☐ Põllukultuuride kasvatamine (sh teraviljakasvatus, õlikultuurid, kaunviljad)

☐ Erikultuurid (nt viinamarjad, astelpajud, ravimtaimed)

☐ Segatootmine (taime- ja loomakasvatus)

☐ Tootearendus või töötlemine (nt juust, moos, mahl, lihatooted)

☐ Põllumajandusteenuste pakkumine (nt külviteenus, niitmine, harimine)

☐ Mesindus

☐ Muu (palun täpsustage): _____

TOETUSED

21. Kas oled kokku puutunud alltoodud toetustega? ***Vali üks sobivaim valik iga toetuse kohta.***

Toetus	Ei ole kuulnud	Olen kuulnud, aga ei tea täpselt	Saan aru toetuse eesmärgist	Olen taotlenud
Täiendav sissetulekutoetus noortele põllumajandustootjatele (7.1)				
Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus (7.2)				
Väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus (2.5)				
LEADER toetus – kohaliku ettevõtluse ja kogukonna arendamine				
Teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteemi (AKIS) arendamise toetus				
Nõuandetoetus – põllumajanduse ja ettevõtluse alane nõustamine				
Innovatsioonikoostöö projektid – Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) tegevusrühma projektid				

Vaata lisaks:

- Kõikide otse- ja maaelu arengutoetuste info, taotlusvoorud, nõuded ja juhendid asuvad ametlikul saidil. **Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) koduleht:** https://www.pria.ee
  Väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus: Väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus 2023 | PRIA
- Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus (7.2): https://www.pria.ee/toetused/pollumajanduslikutegevusega-alustava-noore-ettevotja-soodustamise-investeeringutoetus
- Täiendav sissetulekutoetus noortele põllumajandustootjatele (7.1): https://www.pria.ee/toetused/strateegiakavaning-arengukava-toetused-2025
- AKIS – teadmussiirde ja innovatsioonisüsteem:
  AKIS - teadmiste ja innovatsiooni süsteem - METK nõuandeteenistus
- LEADER – kogukonna juhitud kohaliku arengu projektitoetus: LEADER | Maaelu Teadmuskeskus
- EIP-AGRI – Euroopa põllumajanduse innovatsioonipartnerlus: Euroopa põllumajanduse innovatsioonipartnerlus (EIP-AGRI) | Maaelu Teadmuskeskus
- Ülevaade toetuste eesmärkidest ja EL poliitikast noorte toetamisel: Noored põllumajandustootjad - Euroopa Komisjon

22. Kus Sa oled saanud teavet põllumajandustoetuste kohta?

☐ Koolist või õppeasutusest
☐ Internetist (nt www.pikk.ee, PRIA koduleht)
☐ Sotsiaalmeediast
☐ Põllumajandusvaldkonna infopäeval või messil
☐ Perelt, tuttavatelt või teistelt põllumajandustootjatelt
☐ Nõustajalt või konsulendilt
☐ Maaelu Teadmuskeskusest (METK)
☐ Ei ole toetuste kohta infot / ei ole teadlik
☐ Mujalt (Palun täpsustage): _____

23. Kui palju järgnevad väited vastavad sinu arvamusele põllumajandustoetuste kohta? *Hindamisskaala: 1 – Üldse mitte tõene, 2 – Pigem mitte tõene, 3 – Nii ja naa, 4 – Pigem tõene, 5 – Väga tõene.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Toetused on minu jaoks piisavalt motiveerivad põllumajandusettevõtlusega alustamiseks			

Põllumajandustoetuste taotlemise tingimused ja kord on minu jaoks selged ja arusaadavad			
Toetuste taotlemine on minu hinnangul liiga keeruline ja bürokraatlik			
Tunnen ebakindlust, kas toetuste süsteem jätkub tulevikus samas mahus			
Alustaksin põllumajandusettevõttega ka siis, kui ma ei saaks toetusi			
Toetuste süsteem eelistab pigem neid, kellel on juba paremad starditingimused (nt peretaust, kapital)			

24. Miks nii arvad? *(Avaneb tekstilahter)*:

25. Palun hinda, kuivõrd järgnevad tegurid takistavad noorte tulekut põllumajandusse. *Hindamisskaala: 1 - Ei takista üldse, 2 - Vähe oluline takistus, 3 - Mõõdukas takistus, 4 - Oluline takistus, 5 - Väga oluline takistus* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Algkapitali vähesus			
Ebakindlus sissetuleku osas			
Madal investeerimisvõimekus ja raskused pangalaenude saamisel			
Põllumajandustöö on füüsiliselt raske ja stressirohke			
Keeruline seadusandlus ja bürokraatia			
Põllumajanduse kehv maine			
Toetuste taotlemise keerukus või ebaselgus			
Maapiirkond ei tundu atraktiivne (nt transpordiühendus, teenuste kättesaadavus on halb)			
Kohalikud piirangud või regulatsioonid (ehituskeelud, looduskaitselised piirangud)			
Vajaliku tööjõu puudus			
Puuduvad vajalikud masinad, tootmisseadmed ja -hooned			
Liiga kõrged kinnisvara hinnad või rendihinnad (tootmishoone, töökojad)			
Ebapiisav infrastruktuur (nt teed, elekter)			
Ebastabiilne või aeglane internet			
Ligipääs või kaugus keskustest			
Mentorite, eeskujude või tuge pakkuva võrgustiku puudumine			
Puudulik põllumajandusalane kogemus või praktilised oskused			
Vähene juhtimis- või ettevõtluskogemus			
Põllumajandusmaa kõrge hind			
Ebapiisav sissetulek			
Perekondlikud või isiklikud piirangud (nt partner seotud teise piirkonnaga, laste kool, elukoha muutmise raskused)			

26. Palun hinda, kuivõrd järgmised tegurid innustaksid Teie arvates noori alustama tegevust põllumajandussektoris. *Hindamisskaala: 1 - Ei mõjuta üldse, 2 - Vähe oluline, 3 - Mõõdukalt oluline, 4 - Oluline, 5 - Väga oluline.*

	1	…	5
Piisav põllumajandusmaa olemasolu pereringis			
Lihtsamad ja selgemad toetusmeetmed ning toetuste taotlemise protsess			
Kvaliteetne ja kättesaadav nõuandeteenus ning erialane toetus			
Tugivõrgustikud ja koostöövõimalused (nt põllumajandustootjate liidud, noorteühendused)			
Positiivne kuvand ja tunnustus põllumajandustööle			
Riiklikud või kohalikud programmid eluaseme soetamiseks maal			
Saaduste ja toodete ühine müük ja turundamine			
Koordineeritud põllumajandushariduse ja nõustamise ning koolituste süsteem			
Soodsamad laenutingimused (intressimäär, tagatise nõue, laenutähtaeg)			
Põllumajandussektori konkurentsivõime, kasumlikkus ja stabiilne sissetulek			

Kogenud mentori või nõustaja olemasolu alustamisel			
Võimalus kasutada uusi tehnoloogiaid ja digivahendeid			
Elustiili ja töö iseloomu vastavus noorte ootustele (sh töö- ja eraelu tasakaal)			
Kõrgem elukvaliteet maapiirkondades			

27. Palun hinda, kuidas on põllumajanduslik haridus mõjutab Sinu otsust alustada tegevust põllumajandussektoris? *Hindamisskaala: 1- Üldse mitte, 2 - Vähe 3 - Nii ja naa, 4 - Palju, 5 - Väga palju.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Haridus annab mulle kindluse ja vajalikud teadmised, et sektorisse siseneda			
Haridus aitas kaasa, aga otsus tuleb pigem muudest teguritest (nt pere, isiklik huvi)			
Haridusel on väike roll, pigem juhus või muud asjaolud			
Haridus ei mõjuta minu otsust			

28. Milline on Sinu hinnangul põllumajanduse maine Eestis?

☐ Väga hea
☐ Pigem hea
☐ Nii ja naa
☐ Pigem halb
☐ Väga halb

29. Miks nii arvad? *(Avaneb tekstilahter):*

30. Kui oleksid poliitikakujundaja, siis mida Sa teeksid teisti põllumajandussektoris? *Hindamisskaala: 1 - Üldse mitte oluline, 2 - Vähe oluline, 3 - Nii ja naa, 4 - Oluline, 5 - Väga oluline.* ***Märgi igale reale üks sobiv hinnang skaalal 1–5.***

	1	…	5
Lihtsustaksin ja muudaksin arusaadavamaks toetuste taotlemise protsessi			
Looksin noortele põllumajandustootjatele tugivõrgustikud ja koostööplatvormid (nt noortalunike ühendused, mentorvõrgustikud)			
Toetaksin rohkem põlvkondade vahelist koostööd ja teadmiste vahetamine			
Arendaksin noortele põllumajandustootjatele suunatud koolitusi, nõuande- ja mentorlusteenust			
Toetaksin maksusoodustuste andmist maaomanikele, kes rendivad maad pikaajaliselt noortele põllumajandustootjatele			
Parandaksin maapiirkonnas ühendusi tõmbekeskustega			
Edendaksin naiste osalust põllumajanduses			
Pööraksin suuremat tähelepanu vaimse tervise hoidmisele (nt ülekoormuse ja stressi ennetamine ning leevendamine)			
Toetaksin keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõttu senisest suuremas mahus			
Parandaksin noorte juurdepääsu finantsvahenditele (lisatagatiste andmine noortele laenude taotlemisel)			
Suurendaksin noortele suunatud toetusi kaasaegsete tehnoloogiate rakendamist			
Toetaksin digitaalse põllumajanduse oskuste arendamist noorte seas			
Kehtestaksin põllumajandussektoris töötavatele noortele madalamad tööjõumaksud			

Muud mõtted või kommentaarid

31. Kas soovid lisada mõne mõtte või kommentaari seoses noorte rolliga põllumajanduses?
(Avaneb tekstilahter)

Lisa 3. Makstud toetused põllumajandustootjatele ja töötlejatele ning maaelu arenguks maakondade lõikes, 2015–2024*

	2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022		2023		2024		2015–2024	
	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%
ÜPP strateegiakava 2023–2027																	**4,8**	**3,4%**	**11,3**	**4,9%**	**16,2**	**4,3%**
1.1 Põhiline sissetulekutoetus jätkusuutlikkuseks																	2,2	2,1%	4,0	3,8%	6,2	3,0%
1.2 Täiendav ümberjaotav sissetulekutoetus jätkusuutlikkuseks																	0,4	4,1%	0,6	6,1%	1,0	5,1%
7.1 Täiendav sissetulekutoetus noortele põllumajandustootjatele																	1,5	100%	3,9	100%	5,4	100%
9.1 Loomade heaolu toetus																			0,0	0,4%	0,0	0,4%
9.2 Mahepõllumajandusliku loomakasvatuse toetus																			0,2	3,4%	0,2	3,4%
9.3 Loomade tervist edendavate kõrgemate majandamisnõuete toetus																						
KK6 Pärandniidu hooldamise toetus																			0,2	2,6%	0,2	2,6%
KK8 Ohustatud tõugu looma pidamise toetus																			0,0	3,3%	0,0	3,3%
ÜPP KK9 Elurikkuse soodustamine Natura 2000 erametsades																						
Keskkonnasõbralik majandamine																			0,5	2,0%	0,5	2,0%
Mulla- ja veekaitsetoetus																			0,0	2,1%	0,0	2,1%
Kliima- ja keskkonnakava: mahepõllumajanduse ökokava																			0,8	4,2%	0,8	4,2%
Kliima- ja keskkonnakava: ökoalad																			0,1	2,2%	0,1	2,2%
Kliima- ja keskkonnakava: ökosüsteemiteenuste säilitamine põllumaal																			0,1	2,9%	0,1	2,9%
ÜPP Põllumajandustootmisega seotud toetus																	0,7	2,7%	0,8	3,3%	1,5	3,0%
Muud ÜPP strateegiakava 2023–2027 toetused																			0,0	1,3%	0,0	1,1%
Otsetoetused	**5,3**	**5,0%**	**8,1**	**6,7%**	**7,0**	**4,9%**	**9,6**	**6,3%**	**10,9**	**6,9%**	**8,4**	**4,8%**	**6,8**	**3,6%**	**6,1**	**3,2%**	**0,0**	**1,5%**	**0,0**	**0,0%**	**62,3**	**5,0%**
Ühtne pindalatoetus	3,3	4,7%	5,0	6,3%	4,1	5,2%	5,3	6,2%	6,1	6,7%	4,9	4,5%	3,9	3,1%	3,5	2,8%					36,1	4,7%
Kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetus	1,5	4,8%	2,3	6,3%	1,9	5,2%	2,4	6,2%	2,8	6,6%	2,2	4,5%	1,8	3,1%	1,6	2,7%					16,5	4,7%
Noorte põllumajandustootjate toetus	0,3	100%	0,4	100%	0,3	100%	0,9	100%	1,0	100%	0,8	100%	0,9	100%	0,8	100%					5,4	100%
Väikepõllumajandustootjate toetus																						
Vabatahtlik tootmiskohustusega seotud toetus	0,3	7,4%	0,5	10,0%	0,4	5,9%	0,5	7,8%	0,5	8,3%	0,2	4,2%	0,3	4,0%	0,2	3,6%					2,8	6,2%
Muud otsetoetused	0,0	7,0%			0,4	1,8%	0,4	2,4%	0,4	2,7%	0,2	2,3%									1,4	2,3%
Koolikava toetus																						
Turukorraldustoetused																						
Siseriiklikud toetused	0,0	0,0%	0,0	0,1%	0,0	0,1%	0,0	0,0%	0,0	0,4%	0,0	0,6%	0,3	1,5%	0,0	0,3%	0,0	0,1%	0,0	0,2%	0,4	0,5%
Erakorralised meetmed	0,2	1,6%	0,1	2,4%	0,3	1,6%	0,1	6,3%							0,2	1,6%	0,0	0,1%	0,1	2,9%	0,9	1,6%
MAK 2007-2013	**4,0**	**5,3%**																			**4,0**	**5,3%**
MAK 2014-2020	**0,9**	**6,8%**	**5,1**	**4,7%**	**7,5**	**5,9%**	**7,7**	**5,3%**	**7,5**	**5,6%**	**4,5**	**3,9%**	**5,0**	**4,1%**	**4,7**	**3,9%**	**3,4**	**2,3%**	**5,8**	**7,5%**	**52,1**	**4,7%**
M01 Teadmussiire ja teavitus																						
M02 Nõustamisteenused, põllumajandusettevõtte juhtimis- ja asendusteenused																						
M03 Põllumajandustoodete ja toiduainete kvaliteedikavad									0,0	1,1%	0,0	2,3%			0,0	0,3%	0,0	0,5%			0,0	0,5%
M04 Investeeringud materiaalsesse varasse	0,4	11,9%	2,2	6,1%	1,7	4,8%	2,6	5,4%	2,0	6,0%	0,5	2,3%	1,6	5,1%	1,6	6,2%	0,8	1,8%	2,0	4,5%	15,6	4,7%

	2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022		2023		2024		2015–2024	
	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%	€	%
M05 Põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamise toetus																						
M06 Põllumajandusettevõtete ja ettevõtluse areng	0,4	5,4%	0,6	3,7%	3,6	17,0%	2,1	15,5%	1,9	11,1%	1,4	11,9%	1,5	10,3%	1,4	14,7%	1,5	12,7%	3,8	22,5%	18,3	13,0%
M08 Investeeringud metsaala arengusse ja metsade elujõulisuse parandamisse			0,0	0,2%	0,0	0,0%	0,0	0,0%	0,0	0,1%											0,0	0,0%
M09 Tootjarühmade ja -organisatsioonide loomine																						
M10 Põllumajanduse keskkonna- ja kliimameede			1,2	4,4%	1,0	3,6%	1,2	4,3%	1,4	4,8%	0,9	3,1%	0,6	2,0%	0,5	1,7%	0,4	1,2%			7,3	3,1%
10.1.1 Keskkonnasõbralik majandamine			1,0	4,8%	0,9	3,9%	1,1	4,7%	1,1	5,0%	0,7	3,2%	0,4	1,8%	0,4	1,5%	0,2	1,0%			5,8	3,2%
10.1.2 Piirkondlik veekaitse toetus									0,0	0,5%	0,0	0,4%					0,0	1,3%			0,0	0,5%
10.1.3 Piirkondlik mullakaitse toetus			0,0	6,6%	0,0	3,2%	0,0	4,9%	0,0	4,4%	0,0	0,4%	0,0	2,2%	0,0	2,8%	0,0	0,3%			0,1	3,0%
10.1.4 Keskkonnasõbralik aiandus			0,0	0,8%	0,0	0,6%	0,0	3,5%	0,0	1,5%	0,0	0,4%	0,0	2,4%	0,0	2,8%	0,0	2,1%			0,1	1,8%
10.1.5. Kohalikud taimed			0,0	14,9%	0,0	16,7%	0,0	12,8%	0,0	10,5%	0,0	3,8%	0,0	1,7%	0,0	3,2%	0,0	0,6%			0,0	6,5%
10.1.6. Põllumajanduslik keskkonnatoetus, ohustatud tõugu looma kasvatamine			0,0	3,3%	0,0	3,8%	0,0	5,1%	0,1	9,3%	0,1	6,9%	0,1	7,3%	0,1	7,1%	0,1	6,1%			0,5	6,2%
10.1.7. Poollooduslik koosluse hooldamise toetus			0,1	2,3%	0,1	2,2%	0,1	1,9%	0,1	3,2%	0,1	2,4%	0,1	2,1%	0,1	1,5%	0,1	1,4%			0,8	2,1%
M11 Mahepõllumajandus			1,0	7,2%	1,0	6,7%	1,4	8,5%	1,8	9,9%	1,3	6,7%	1,1	5,6%	0,9	4,5%	0,6	2,7%			9,1	6,3%
M12 Natura 2000 ja veepoliitika raamdirektiivi kohased toetused			0,0	0,7%	0,0	0,5%	0,0	0,6%	0,0	0,8%	0,0	0,4%	0,0	0,3%	0,0	0,3%	0,0	0,1%			0,2	0,5%
12.1. Natura 2000 toetus põllumajandusmaale					0,0	3,1%	0,0	3,9%	0,0	5,4%	0,0	2,5%	0,0	2,5%	0,0	2,4%	0,0	1,1%			0,1	3,0%
12.2 Natura 2000 toetus erametsamaale					0,0	0,2%	0,0	0,1%	0,0	0,2%	0,0	0,2%	0,0	0,1%	0,0	0,1%	0,0	0,0%			0,0	0,1%
M14 Loomade heaolu			0,1	2,6%	0,1	1,9%	0,2	2,6%	0,2	4,1%	0,1	3,6%	0,1	1,8%	0,1	1,2%	0,1	1,2%			0,9	2,3%
M16 Koostöö					0,0	0,5%															0,0	0,0%
M17 Riskijuhtimine																						
M19 Toetus LEADERi kohalikule arengule			0,0	0,3%	0,1	0,7%	0,1	0,8%	0,2	0,9%	0,1	0,8%	0,0	0,4%	0,1	0,6%	0,0	0,3%	0,0	0,1%	0,7	0,6%
M21 COVID-19 puhangust tingitud erakorraline toetus																						
TOETUSED KOKKU	**10,4**	**4,8%**	**13,3**	**5,5%**	**14,8**	**5,1%**	**17,4**	**5,7%**	**18,4**	**6,1%**	**12,9**	**4,3%**	**12,1**	**3,6%**	**11,0**	**3,2%**	**8,3**	**2,7%**	**17,2**	**5,3%**	**135,9**	**4,6%**

** Otsetoetuste finantsdistsipliini ja modulatsiooniga. Andmetes kajastub rahastamisvahend ning ei kajastu tehnilise abi vahendid*